

ACTA
DER
GENERALE SYNODE
VAN
DE GEREFORMEERDE KERKEN
IN
NEDERLAND,

gehouden te Middelburg, van 11 Aug. tot 4 Sept. 1896.

TE LEIDEN, BIJ D. DONNER.
1897.

ACTA DER GENERALE SYNODE

VAN 1896.

ACTA

DER

GENERALE SYNODE

VAN

DE GEREFORMEERDE KERKEN

IN

NEDERLAND,

gehouden te Middelburg, van 11 Aug. tot 4 Sept. 1896.

TE LEIDEN, BIJ D. DONNER.
1897.

ACTA
DER
GENERALE SYNODE
VAN
DE GEREFORMEERDE KERKEN
IN
NEDERLAND,
gehouden te Middelburg, van 11 Aug. tot 4 Sept. 1896.

Zitting van Dinsdag 11 Augustus 1896.

ART. 1.

Op Dinsdag 11 Augustus, 's morgens te 9 uur, is deze Synode in het kerkgebouw Lange Delft, namens de Kerk van Middelburg die haar had saamgeroepen, geopend door Ds A. LITTOOLJ. Gelezen werd Ps. 123 en 124; gezongen Ps. 124:1, 3 en 4. Daarna hield Ds LITTOOLJ de volgende toespraak tot de vergadering: Opening.

Eerwaarde en geliefde Broeders in Christus! afgevaardigd of uitgenoodigd door de Gereformeerde Kerken in Nederland tot deze Generale Synode: Genade, vrede en barmhartigheid worde ons geschonken van God den Vader en van Zijnen Zoon, Jezus Christus, door den Heiligen Geest! Amen.

In naam der Gereformeerde Kerk alhier roep ik U, voor het aangezicht des Heeren onzes Gods, van ganscher harte het welkom toe in Zeeland's hoofdstad.

Met dien welkomstgroet rust op mij de taak U eenigszins te introduceeren in de omgeving, waarheen gij uit alle provinciën onzes lands en uit andere Rijken gekomen zijt.

Voorzeker, Broeders, Zeeland en vooral Zeeland's hoofdstad is eene plek, gewijd door de geschiedenis.

Beginnen wij ons te oriënteeren, dan veroorloof ik mij U allereerst te wijzen op het gebouw binnen welks dikke muren wij, zoo de Heere wil en wij leven, de eerstvolgende dagen, als Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland zullen vergaderd zijn.

Toen BONAPARTE zijn leger had gebracht in de schaduwen der Pyramiden van Egypte, riep hij uit, wijzende op die reusachtige steenklompen: „Eeuwen zien op u neder”.

Zonder overdrijving kunnen wij op deze plek zijn woord herhalen. Dit gebouw toch is een der oudste van Middelburg.

Het staat hier meer dan vijf eeuwen. In 1394 wordt er, in nog aanwezige schriften, reeds van gesproken. En het was, als kapel, aan St Barbara gewijd.

Bij het overgaan dezer stad aan den Prins van Oranje, in 1574, kregen de Gereformeerden eerst de St. Pieter-, daarna de Westmonster- en de Abdijkerk, en in 1590 deze aan St Barbara gewijde kapel. Natuurlijk werd de wierookwalm toen gebluscht, het altaar weggenomen, het koorgezang vervangen door het lied tijdens den beeldenstorm zoo menigmaal gezongen, door den 115^{den} psalm van DATHEN, den welbekenden Vlaamschen prediker, die ook hier zoo menigmaal optrad.

Forsch en kloek moet binnen deze van beeldendienst gezuiverde wanden het lied weerklonken hebben:

„Onze Godt woont in den hemel voorwaer,
Hij maeckt en doet alles in 't openbaer,
Wat Hij wil in den landen.
Maer aller Hejdenen afgoden zijn
Niet dan gout en zilver geloutert fijn,
Wercken der menschen handen.

Zij hebben monden, en spreken gaer niet:
En oogen, der welcker geene yet ziet;
Het zijn al doode dingen.
Zij hebben ooren, maer gantsch geen gehoor:
Neuzen, nochtans wat men hen stellet voor,
Geenen reuck zij inbringen.

Zij hebben handen, en grijpen niets aen;
Haer voeten konnen gantschelick niet gaen;
Haer kele kan niet spreken.
Die ze maken zijn hen gelijk voortaan;
En die ze besoecken, en daer op staen,
Zijn daer bij vergeleken.

Maer gij Israël hoopt op den Heer reijn,
Hij is uwe hulp, en uw kracht alleijn,
En uwen schilt bevonden.
Gij huijs Aärons op Godt vastbetrouwt,
Hij is uw sterckheijt, als gij zijt benouwt,
Die u helpt t' allen stonden.

Drie eeuwen later kwam dit kerkgebouw, — na de hervorming de Gasthuiskerk geheeten, — weder in de handen der Roomsche-Katholieken. Zij kregen het dewijl het eene stadskerk was, van NAPOLEON. Toen het voor hen te klein was, en nadat het zelfs nog eenigen tijd voor kolenpakhuis had gediend, kocht het, vóór ongeveer eene halve eeuw, de Christelijk Afscheidene, Gereformeerde Gemeente voor ruim f 1450. — In 1869 konden dientengevolge de Christelijk Afscheidene, Gereformeerde Kerken hier — ja, op die eigen plek, waar *Gij* thans gezeten zijt, in Synode vergaderen.

Deze Synode was eene rijk gezegende, doordat de bede van den Zoon des Vaders, het verheerlijkt Hoofd der Kerk, de bede: „*Dat zij één zijn!*” verhooring mocht erlangen.

Immers, de zoo menigmaal besprokene en vurig begeerde vereeniging van de Christelijk Afscheidene, Gereformeerde Kerk en van de Gereformeerde Kerken onder het kruis werd op deze Synode verkregen. Het reglement, naar dit Synodejaar genoemd, en waarbij deze vereenigde Kerken, onder den naam van: „de Christelijke, Gereformeerde Kerk”, door de Overheid erkend werden, is, God zij lof! begraven, en wat ons aangaat . . . vergeten.

— — — — —
Ons oriënteerende gaan wij verder, Broeders!

Op geringen afstand van dit oudste onzer kerkgebouwen, vindt gij één der

merkwaardigste kerkelijke bouwwerken uit de middeleeuwen. De plaat, die U zooveel is aangeboden en die U aanschouwelijk voorstelt de lijn der continuïteit, langs welke het kerkelijke leven in ons midden liep, stelt u van onderen, links, een muur voor, met kleine torens, in Romaanschen stijl gebouwd.

Het is een stuk van eene groote reeks gebouwen, samen vormende de Abdij van „Onze lieve vrouwe”, rijk begiftigd door Willem II, Roomsche Koning, Graaf van Zeeland. In deze Abdij zetelde, gedurende drie eeuwen, het kerkelijk en wereldlijk gezag van Zeeland.

Zevenentwintig Abten, die tevens, als eerste Edelen van Zeeland, den Graaf bij afwezigheid vertegenwoordigden, regeerden hier met meer macht dan de koningen van onzen tijd dat doen in eene constitutioneele monarchie.

Maar reeds vóór deze kapel van St Barbara werd herdoopt in de Gasthuiskerk, was het gezag der Abten voorbij en hield het ledig gaan der monniken op, terwijl de Abdij werd, gelijk ze nóg is, zetel van het provinciaal bestuur, en een stuk historie in steen.

Met den bloei der stad ging ook de bloei van de Kerk der Reformatie gepaard.

Middelburg is de stad van GOMARUS en WALLAËUS, van FAUKELIUS en WILLEM TEELINCK. Ook predikte, arbeidde en schreef hier de nog zooveel bekende en geliefde Ds SMITTEGELT.

Meer dan eenmaal zag ik een kerkbriefje, waarop ook zijn naam voor de Gasthuiskerk stond.

Het was in Middelburg, dat DE LABADIE zijne schoonste triumfen oogstte, helaas, zoo droevig in het vergeten Wierwerd ten onder gegaan.

Middelburg was centrum van de Classis Walcheren, welks rijksarchief voor den Kerkhistoricus nog eene goudmijn zou kunnen opleveren.

Ja, Middelburg is de stad binnen wier schoone bolwerken, in 1581, de tweede *Generale Synode* der Gereformeerde Kerken is gehouden; immers, die van Dordt 1578 was de eerste *Generale*.

Het is zonder opzet, maar daarom te meer opmerkelijk, dat óók nu de eerste *Generale Synode* der vereenigde Gereformeerde Kerken te Dordrecht, en de tweede, insgelijks drie jaren later, te Middelburg wordt gehouden.

Behalve vele zaken van meer gewonen kerkelijk-huishoudelijken aard hebben wij, naar ik meen, drie teedere en zeer gewichtige aangelegenheden te behandelen. Zij betreffen de Zending, de Opleiding en de Emeriti, benevens hunne weduwen en weezen.

Welnu, de Middelburgsche Synode van 1581 had insgelijks, bij een tal van „particuliere vragen,” over drie niet minder teedere en moeilijke zaken te oordeelen en te beslissen.

Ten éérste zag zij zich de taak toebetrouwd, twee mannen, voor dien tijd van groote beteekenis, tot elkander te brengen en te verzoenen: de een heet WILLEM, Prins van Oranje, en de ander PETRUS DATHEEN.

Helaas, deze twee invloedrijke personen hadden geschil en leefden in onmin.

Dit ging zelfs zóóver, dat DATHEEN Staats-Vlaanderen verlaten en naar de Paltz vluchten moest; en dat de Kerk van de Paltz de uitnoodiging om naar deze *Generale Synode* afgevaardigden te zenden niet opvolgde, omdat de Prins aan DATHEEN geen, inderdaad afdoende vrijgeleide wilde geven.

Maar onze PETRUS was ook wel wat vurig van geest geweest; men zegt en schrijft althans, dat hij te Gent van den kansel gezegd heeft: „dat de Prins noch God noch religie had.”

In den grond liep het geschil over de diep ingrijpende vraag: hoe de Gereformeerden, zoowel de Overheid als de Kerk, met de kettters moesten handelen, of zij hen uitroeien, bannen, of op Overheidsterrein dragen en dulden moesten.

Zooals wij ook weten uit de Pacificatie van Gent, stond de Prins op den breederen grondslag; maar ach, daarop kon zich DATHEEN en konden zich de Gereformeerden in dien tijd niet plaatsen. Zelfs nog in 1618 en '19 niet.

Het komt mij voor, dat in de kwestie zelve Prins WILLEM gelijk had; maar dat DATHEEN het desnietteenstaande eigenlijk won; hoewel het tot eene oplossing van de kwestie evenwel niet kwam.

De tweede kritieke kwestie gold de begrenzing van de macht, die de Overheid en die de Kerk hebben zou.

De Generale Staten wilden méér macht in en over de Kerk uitoefenen dan de Kerken konden en mochten toestaan.

De Synode nu moest eene nieuwe, beknoptere kerkenorde samenstellen; eene kerkenorde, die óók door de Generale Staten kon ondertekend worden. Zij heeft, gelijk bekend is, eene nieuwe en kortere opgesteld; doch de Staten wilden ook deze Kerkenorde niet aannemen en teekenen; mitsdien bleef ook deze hoogst moeilijke zaak onopgelost.

De derde belangrijke aangelegenheid ging over de psalmen, die in de Kerken zouden gezongen worden. Was in de vorige Generale Synode in dezen het volgende besloten: „De psalmen Davids, van *Petro Datheno overgezet*, zullen, gelijk men tot nog toe gedaan heeft, gezongen worden”; thans wilden velen, dat de psalmen van MARNIX VAN ST ALDEGONDE den voorrang zouden hebben.

Maar ook deze zaak kwam niet tot eene oplossing ten finale. De meerderheid was en bleef voor de psalmen van DATHEEN; doch de minderheid verkreeg, dat de woorden „*Van Petro Datheno overgezet*” werden weggelaten; zoodat het artikel nu luidde: „*De psalmen Davids alleen, zullen in de Kerken gezongen worden, latende die gezangen, die men in de Heilige Schrifture niet vindt.*” Uit dit een en ander blijkt evenwel, dat nietteenstaande de *Calvinistische richting* vooraan zat op deze Synode, nochtans niet werd verkregen wat de Kerken zoo vurig wenschten. Doordat de oplossing der kwestieën niet werd gevonden, kwam men ook niet verder.

Daarvoor was men ganschelijk niet rijp. Dientengevolge konden en moesten de vruchten niet worden geplukt.

Middelburg's Kerk ging het desalniettemin zeer wel; ja, zij werd eene der bloeiendste Kerken van ons land.

Van dien bloei geeft de voor U liggende plaat eene trouwe afbeelding, door U links, boven, te doen zien eene der laatst gebouwde kerken . . . uit den hervormingstijd.

Een monument alweder. Gelijk de Abdij dat is uit den Roomsch-Katholieken tijd, zoo mag de aan U voorgestelde *Oostkerk*, met haar bouwkundig schoon, U het tijdperk der Hervorming presentereen.

Tusschen den tijd van dezen haren bouw en den tijd der Afscheiding ligt een stuk kerkgeschiedenis, dat ik in dezen kring waarlijk niet behoef te repeteeren. Immers, Gij zoudt mij, wanneer ik het deed, met den dienaar van den ouden dag kunnen toeroepen: „Zwijg gij stil, wij weten het ook wel.” Laat mij daarom mogen volstaan met de opmerking, dat Middelburg deelde in het lot en in de voorrechten van de meeste steden en dorpen.

In den loop der laatste halve eeuw waren hier drie groepen, die zich geroepen gevoelden den strijd aan te binden tegen kerkelijke besturen, die den Heere niet meer als den eenigen en hoogsten Wetgever en Koning wilden eeren. Geroepen, de eere te verbreiden van den Koning der Kerk, gelijk Hij beveelt, was en moest zij eene in zonde levende zijn.

Iedere groep van de evengenoemde drie bond hiertegen, op hare wijze en naar het licht haar geschonken, den strijd aan. Het spreekt van zelf, dat in deze worsteling de Heere met hen was, en het lied: „*De strik is gebroken, en wij zijn ont-komen*”, hun op de lippen werd gelegd.

Een *zichtbaar* teeken dezer worsteling en vrijmaking geeft de plaat, waar ze U rechts . . . het jongste der Gereformeerde kerkgebouwen te zien geeft.

Het is hetzelfde gebouw, Broeders! waarin wij gisterenavond zooveel geestelijk

voedsel en zooveel lichamelijke warmte genoten. Het kerkelijke leven, dat zich eerst in de Abdij, daarna in de Kerken der Hervorming concentreerde, concentreert zich nu voornamelijk in de Gereformeerde Kerken.

Zelfs de Middelburgsche courant erkent het en stelt, zonder uw weten en zonder met mij een enkel woord hierover te hebben gewisseld, ons dit aanschouwelijk voor.

Wij danken haar welgemeend voor deze erkentenis. Onwillekeurig worden wij er door herinnerd aan hetgeen geschreven staat in Ps. 126: 2, 3, enz.

Genoeg. In beeld en woord is U de lijn der continuïteit geteekend, zooals die gelegd is in de stad, waarin Gij U thans bevindt.

Maar veroorloof mij nog de gedachte te vertolken van hen, die op deze zelfde plek de Synode van 1869 bijwoonden, en ook thans tegenwoordig zijn. Gewis, met mij zeggen deze Broeders, wat ook anderen, zelfs moderne heidenen zeggen: „*De Heere heeft groote dingen bij deze gedaan. De Heere heeft groote dingen bij ons gedaan, dies zijn wij verblijd.*”

Het groote *beginsel*, dat de scheiding beheerschte: de erkenning onzer verplichting om ook kerkelijk God te dienen naar zijn Woord, maakte zich, God zij lof! in 1886 meester van vele Kerken en van duizenden personen.

Inderdaad, het is voor allen, die 27 jaren geleden meeleefden en ook deze saamvergadering der Kerken nog mogen beleven, ja, voor een ieder onzer, eene oorzaak van groote vreugde, te mogen zien, dat zoo vele Broeders en Zusters, ja, dat zoo vele Kerken, die in belijdenis en kerkregeering één zijn, ook kerkelijk samenleven.

Daarvoor en voor alles wat de Heere onze God ons gaf, zij zijn Naam geloofd en geprezen.

Doch ik zou zeker van eenzijdigheid kunnen beschuldigd worden, en niet de gedachte uwer harten vertolken, bijaldien ik U bij het herinneren aan den kerkelijken levensweg, sinds 1834, '69 en '86 afgelegd, enkel op de lichtzijde wees. Ook eene schaduwzijde, hoe zou het ook anders kunnen, ontbreekt niet.

Ach, hoe velen, die met ons een eind weegs gingen, hebben ons verlaten; erger nog, velen hunner hebben zich tegenover ons gesteld en ons vervolgd.

Het smartte ons diep, en het was eene schaduwplek op den weg van licht en leven voor de Gereformeerde Kerken in Nederland gedurende die jaren bewandeld.

„*O Heere, wend onze gevangenis, als waterstromen in het Zuiden!*”

Dat wij, die reeds verlost en ontkomen zijn, toch niet vertragen, niet kleinmoedig zijn; maar met Nehemia zeggen: „God van den hemel zal het ons doen gelukken en wij, zijne knechten, zullen ons opmaken en bouwen.”

Ja, wij weten het, — hoewel wij goeden moed hebben, — dat het toppunt onzer wenschen hier op aarde niet verkregen en bereikt wordt.

Het stormde menigmaal in eigen hart en huis, ach, ook in onze eigene kerkelijke kringen.

Of dat ook eene schaduwplek was? Ja, voor zoover onze zonde daarvan oorzaak was, en er zich in mengde. Doch wij herinneren ons, gedachtig aan al die schaduwzijden, het woord der Schrift: „*Gijhieden wel, gij hebt kwaad tegen mij gedacht; doch God heeft het ten goede gedacht.*”

Moge ook de natuur ons op dit gebied tot voorbeeld zijn.

Als gij in deze schoone Augustusmaand onzen duinketen bezoekt, — en ik raad het U zeer aan, het loont de moeite, — dan ziet gij daar eene bevolking, zich vermakend of rustig wonend aan het duin, geen nood of gevaar vreezend, en de Noordzee ligt daar effen en kalm, alsof geen rimpel haar ooit meer bewegen zal. Of als gij de duinen verlaat en uwen tocht voortzet, dan ligt daar de Westkapelsche dijk, dat meesterstuk van waterbouwkunde, dat machtige bolwerk tegen die eindeloze zee, zoo kalm en rustig als de uiterwaarden uwer rivieren.

Maar als de stormachtige najaarsnacht komt, dan buldert de wind; dan breekt met donderend geweld de eene golf na de andere op strand en dijk; en dan wagen zich slechts weinigen op die plek, terwijl het hart van velen menigmaal angstig klopt.

Doch als de storm voorbij is, dan is de atmosfeer verfrischt; de mensch ademt ruimer; en hij, die met een geloovig hart in het boek der schepping leest, roemt Gods majesteit ook in den storm.

Zoo ook, Broeders! is het in ons kerkelijk leven. Wij kunnen gewoonlijk eerst danken, als de storm voorbij is; als wij verdrukt *geweest zijn*. Verdrukking, lijden of strijd is nooit eene oorzaak van vreugde; maar als de ellende, van welken aard dan ook, voorbij is, dan blijft niet zelden, als het slib van den Nijl voor Egypte, voor ons geestelijk of kerkelijk leven rijke vrucht van eeuwige dankzegging over!

En bovendien, Broeders, ook in de felste branding hebben wij een anker, in de beloften onzes Gods.

Gelijk 't gebergt', dat hoog gerezen,
Om Salem ligt gespreid;
Zóó is in eeuwigheid
De Heer rondom hen, die Hem vreezen;
Rondom zijn volk, 't welk Hij wil hoeden
Voor tegenspoeden.

Op dezen grond ruste het gebed, dat wij, in den naam van onzen Heere Jezus Christus, gemeenschappelijk tot Hem opzenden; na te hebben gezongen Ps. 125 : 2.

ART. 2.

Credentie-
brieven en af-
gevaardigden.

De tijdelijke Praeses verzoekt den BB. Ds W. H. OOSTEN en Ds J. D. VAN DER VELDEN de credentie-brieven na te zien. Deze BB. deelen na onderzoek mede, dat de credentie-brieven door hen in orde bevonden zijn; daarbij echter opmerkende, dat in die van Overijsel en in die van Utrecht de verbinding aan de Kerkenordering niet genoemd is. Uit de verklaring van de afgevaardigden dezer Provinciën blijkt, dat deze uitlating geene betekenis heeft; met welke mededeeling de vergadering genoegen neemt.

Afgevaardigd zijn door de onderscheidene Provinciale Synoden de volgende broederen:

door *Groningen*: de dienaren des Woords T. BOS van Bedum en J. NEDERHOED van Middelstum, en de ouderlingen P. DIJKHUIS van Midwolda en D. RIJSTRA van Groningen; secundi: de dienaren des Woords PH. W. H. ESKES van Spijk en T. OEGEMA van Wildervank, en de ouderlingen J. HEMMES van Delfzijl en M. RITZEMA van Leens;

door *Friesland*: de dienaren des Woords Dr J. HANIA Pzn van Oosterbierum en J. R. DIJKSTRA van Joure, en de ouderlingen H. KAMSTRA van Franeker en A. ELSHOUT van Lollum; secundi: de dienaren des Woords A. DE GEUS van de Lemmer en D. TOM van Sneek, en de ouderlingen L. J. VISSER en G. J. BRUGSMA van Leeuwarden;

door *Drenthe*: de dienaren des Woords A. M. DONNER van Assen en H. DIJKSTRA van Smilde, en de ouderlingen H. ELEVELD van Smilde en A. J. KOK van Dwingelo; secundi: de dienaren des Woords J. A. DE BRUYN van Emmen en T. NOORDEWIER van Meppel, en de ouderlingen J. VAN DALEN van Assen en G. A. BOSCH van Hoogeveen;

door *Overijsel*: de dienaren des Woords J. OFFRINGA van Dedemsvaart en J. HESSELS van Zwolle, en de ouderlingen W. J. KOLKERT van Deventer en J. G. VAN DER HOOGT van Kampen; secundi: de dienaren des Woords L. M. A. SCHEPS van Deventer en J. BAVINCK van Kampen, en de ouderlingen K. VAN DIJK van Vriezenveen en F. VAN DER VORM van Vroomshoop;

door *Gelderland*: de dienaren des Woords W. J. DE HAAS van Culenburg en Dr L. H. WAGENAAR van Arnhem, en de ouderlingen W. VAN DEN BLEEK van Voorthuizen en J. KOOPSEN van Harderwijk; secundi: de dienaren des Woords Dr H. FRANSSSEN van Winterswijk en J. N. LINDEBOOM van Zutphen, en de ouderlingen F. TE WINKEL van Winterswijk en G. VAN ZWALUWENBURG van Oldebroek;

door *Utrecht*: de dienaren des Woords Dr G. VAN GOOR van Bunschoten en J. VAN HENTEN van Baambrugge, en de ouderlingen A. FUKKINK en A. DINGEMANSE van Utrecht; secundi: de dienaren des Woords K. FERNHOUT en P. J. W. KLAARHAMER van Utrecht, en de ouderlingen J. DE RUIG van Soest en J. VAN DEN BIJL van Kockengen;

door *Noord-Holland*: de dienaren des Woords B. VAN SCHELVEN en W. H. GISPEN van Amsterdam, en de ouderlingen J. OLTHOFF van Krabbendam en P. VERMEULEN van Velzen; secundi: de dienaren des Woords J. D. VAN DER MUNNIK van Zaandam en D. BAKKER van Broek op Langendijk, en de ouderlingen A. COLIJN van Haarlemmermeer (O. Z.) en N. SLUIS Pz. van Enkhuizen;

door *Zuid-Holland*: de dienaren des Woords H. HOEKSTRA van Schiedam en Js. VAN DER LINDEN van 's Gravenhage, en de ouderlingen A. W. SCHIPPERS van Vlaarding en M. VAN MUIJSWINKEL van Zwammerdam; secundi: de dienaren des Woords J. VAN ANDEL van Gorinchem en R. J. W. RUDOLPH van Leiden, en de ouderlingen B. J. C. HEYMAN van 's Gravenhage en W. A. VROLIJK van Rotterdam;

door *Noord-Brabant en Limburg*: de dienaren des Woords J. H. FERINGA van Klundert en J. A. GOEDBLOED van Nieuwendijk, en de ouderlingen J. DEN BOER van Almkerk en L. PUNT van Klundert; secundi: de dienaren des Woords J. M. MULDER van 's Hertogenbosch en W. BOSCH van Vrijhoeve Capelle, en de ouderlingen A. C. VAN DRIMMELEN van Klundert en C. VAN WIJNEN van 's Hertogenbosch;

door *Zeeland*: de dienaren des Woords A. LITTOOIJ van Middelburg en J. HULSEBOS van Vlissingen, en de ouderlingen D. MULDER van Zierikzee en J. LOUWERSE van Middelburg; secundi: de dienaren des Woords J. D. VAN DER VELDEN en W. H. OOSTEN van Middelburg, en de ouderlingen C. VERHAGE van Middelburg en M. DE JONGE van Goes.

Blijkens de presentielijst zijn al de primi-afgevaardigden tegenwoordig, behalve Br. L. PUNT (N.-Brabant en Limburg), in wiens plaats de secundus Br. A. C. VAN DRIMMELEN aanwezig is.

ART. 3.

Tot Praeses dezer vergadering wordt met meerderheid van keurstemmen moderamen. Verkiezing

gekozen Ds B. VAN SCHELVEN; tot Assessor Ds Js. VAN DER LINDEN; tot Scribae worden gekozen Ds H. HOEKSTRA en Ds W. J. DE HAAS.

ART. 4.

Adviseerende leden. De Praeses, de vergadering toegesproken hebbende, heet de adviseerende leden dezer Synode welkom. Het zijn de hoogleeraren Dr H. BAYINCK, P. BIESTERVELD, Dr W. GEESINK, Dr A. KUYPER, L. LINDEBOOM, M. NOORDTZIJ, Dr F. L. RUTGERS, D. K. WIELENGA, en de Zendingdirector Ds J. H. DONNER; onder welke, op uitnoodiging der vergadering bij monde van den Praeses, ook de pastores loci Ds W. H. OOSTEN en Ds J. D. VAN DER VELDEN zitting nemen.

Afgevaardigden buitenlandsche Kerken. Als afgevaardigden van buitenlandsche Kerken zijn met geloofsbrief tegenwoordig de WelEerw. Heer JOH. JAEGER, dienaar des Woords bij de Kerk van Emden, voor de oud-Gereformeerde Kerken van Bentheim en Oost-Friesland; en Rev. BALSTER VAN ESS, voor de Reformed Church in Noord-Amerika.

Verslag voor de Pers. Op voorstel van den Praeses worden de BB. Prof. Dr W. GEESINK en Dr J. HANIA aangewezen, om zorg te dragen voor een kort verslag van de handelingen dezer Synode voor de Pers.

Duur der zittingen. Wordt goedgevonden, dat de vergaderingen zullen duren van negen tot twaalf, en voorts van een tot vier uur.

Hoe het agendum af te handelen. Onder dankzegging aan de Kerk van Middelburg voor de goede zorg, aan het opmaken van het agendum besteed, draagt de vergadering aan het Moderamen en de BB. Prof. P. BIESTERVELD en Prof. Dr F. L. RUTGERS op, voorstellen te doen aangaande de wijze en volgorde van behandeling van de onderscheidene punten, die, in rubrieken vereenigd, op het agendum voorkomen.

Met het oog op dezen arbeid wordt de vergadering, nadat de Praeses nog haren dank aan Ds LITTOOIJ had betuigd voor de uitnemende wijze, waarop hij haar inleidde, voor eenigen tijd geschorst.

ART. 5.

Instemming met de formulieren van eenigheid. Na heropening der vergadering noodigt de Praeses alle leden der Synode uit, door op te staan van hunne zitplaatsen, hunne instemming te betuigen met de drie formulieren van eenigheid der Geref. Kerken; aan welke uitnoodiging door allen bereidwillig wordt voldaan.

ART. 6.

Officieel verslag in 't Kerkblad. Aan Ds J. D. VAN DER VELDEN wordt opgedragen, een officieel verslag van de handelingen dezer Synode te plaatsen in het Kerkblad.

ART. 7.

Nagekomen punten. Nadat mededeeling aan de vergadering is gedaan van een aantal punten, die na het afdrukken van het agendum nog zijn ingekomen, en die dus nog onder de onderscheidene rubrieken moeten worden ingevoegd, wordt aan-

gaande de wijze en volgorde van behandeling het volgende voorstel aan het oordeel der vergadering onderworpen:

Dat de Synode aangaande acht onderscheidene hoofdgroepen van punten, op het agendum voorkomende, het praeadvies van een achtttal daartoe uit haar midden aan te wijzen commissiën zal ontvangen. Wijze van behandeling van het agendum.

Deze afdeelingen van het agendum zijn de volgende:

1°. wat onder A (Woord en belijdenis) staat, met bijvoeging van hetgeen is vermeld onder C (liturgie), D (kerkenorde) en M (grensregeling);

2°. de onder B (opleiding tot den dienst des Woords) vermelde voorstellen van de Curatoren der Theol. School en het daar genoemde rapport in zake de opleiding van aanstaande dienaren des Woords, met hetgeen op deze twee zaken betrekking heeft; voorts wordt hierbij gevoegd het ook onder B voorkomende schrijven van het Curatorium der Vereeniging voor Gymnasiaal onderwijs op Gereformeerden grondslag, welke hare opleidingsschool heeft te Zetten; en hetgeen onder K (kerkblad) van het agendum voorkomt;

3°. hetgeen onder letter B het verband van de Kerken met de Vrije Universiteit aangaat; waarbij gevoegd wordt letter J (rapport van Deputaten voor de oefening van het verband met de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit; en bezwaarschrift van den Kerkeraad der Geref. Kerk van Bedum (A);

4°. hetgeen onder F (opzicht, tucht en geschillen) voorkomt;

5°. de rubriek H (zending onder Heidenen, Mohammedanen en Joden);

6°. letter I (over de verzorging van em. Pred., Pred.-wed. en -weezen);

7°. hetgeen staat onder L (verhouding van Kerk en Overheid, volk en maatschappij), P (stoffelijke belangen) en Q (Acta en toezending rapporten);

8°. de rubriek O (correspondentie met buitenlandsche Kerken);

De vergadering neemt deze indeeling over, met verzoek aan de commissie die haar ontworpen heeft, de commissiën van advies voor elk dezer rubrieken voor te stellen.

ART. 8.

Namens deze commissie worden nu door den Praeses voor deze acht rubrieken de volgende BB. voorgesteld, om de vergadering te dienen van advies. Commissiën van praeadvies.

voor 1: de BB. Ds A. LITTOOIJ, Dr L. H. WAGENAAR, A. J. KOK, W. J. KOLKERT, Prof. Dr W. GEESINK en Prof. D. K. WIELENGA;

voor 2: de BB. Ds W. H. GISPEN, Ds J. HESSELS, P. DIJKHUIS, H. KAMSTRA, M. VAN MULJSWINKEL, Prof. Dr F. L. RUTGERS en Prof. D. K. WIELENGA;

voor 3: de BB. Ds A. M. DONNER, Ds J. VAN HENTEN, A. DINGEMANSE, D. RIJPSSTRA, Prof. Dr H. BAVINCK en Prof. Dr F. L. RUTGERS;

voor 4: de BB. Ds T. BOS, Dr J. HANIA, Ds J. HULSEBOS, Ds J. OFFRINGA, W. VAN DEN BLEEK, J. G. VAN DER HOOGT, D. MULDER, P. VER-

MEULEN, Prof. Dr W. GEESINK, Prof. L. LINDEBOOM en Prof. M. NOORDTZY;
 voor 5: de BB. Ds H. DIJKSTRA, Dr G. VAN GOOR, J. DEN BOER, A. ELS-
 HOUT, Zendingsdirector Ds J. H. DONNER en Prof. Dr A. KUYPER;

voor 6: de BB. Ds J. H. DIJKSTRA, Ds J. A. GOEDBLOED, A. C. VAN
 DRIMMELLEN, A. FUKKINK, J. LOUWERSE, Prof. Dr H. BAVINCK en Prof. P.
 BIESTERVELD;

voor 7: de BB. Ds J. HESSELS, Ds J. NEDERHOED, H. ELEVELD, A. W.
 SCHIPPERS, Prof. L. LINDEBOOM en Prof. M. NOORDTZY;

voor 8: de BB. Ds J. H. FERINGA, Dr L. H. WAGENAAR, J. KOOPSEN,
 J. OLTHOFF, Prof. P. BIESTERVELD en Prof. Dr A. KUYPER;

Dienovereenkomstig wordt door de vergadering besloten; met verzoek
 aan de BB., die aangaande de vierde rubriek hebben te adviseeren, hunne
 adviezen over de onderscheidene zaken zooveel mogelijk afzonderlijk ge-
 reed te houden, opdat de vergadering die op gelegenen tijd behandelde.

ART. 9.

Rapporteur
 Generale Kas
 emeriti. Wordt besloten, Dr H. H. KUYPER, dienaar des Woords te Leeuwarden,
 vóór zijn vertrek daarheen deputaat van de Provinciale Synode van Utrecht
 voor de generale Kas ten behoeve van emeriti-Predikanten, Pred.-weduwen
 en -weezen, en als secundus van Ds A. VAN DER SLUIJS, dienaar des Woords
 te Enkhuizen, aangewezen door de deputaten tot verdediging van hun bij
 de Synode ingediend rapport, uit te noodigen ter Synode te komen, dewijl
 Ds VAN DER SLUIJS bericht van zijne verhindering inzond.

ART. 10.

Verhandeling
 diaconaat. Wordt overgegaan tot letter G van het agendum, waaronder genoemd
 wordt: rapport van deputaten benoemd voor de opstelling van eene ver-
 handeling in zake den dienst van het diakenschap; en: schrijven van Ds
 J. C. SIKKEL, dienaar des Woords te 's Gravenhage, over deze zaak.

Dit schrijven behelst de mededeeling, dat hij niet in de gelegenheid is
 geweest, zich aan dien overigens ook door hem gewenschten arbeid te wij-
 den; dat eene dergelijke gemeenschappelijke studie van broeders, die ver
 uiteen wonen en geenerlei gemeenschap in studie hebben, hem hoogst be-
 zwaarlijk voorkomt; en dat, naar zijn oordeel, de uitvoering lichter zou sla-
 gen, indien van elk eene afzonderlijke studie gevraagd werd.

Prof. L. LINDEBOOM deelt mede, dat er tusschen twee van de drie BB.,
 die door de vorige Synode voor dit werk aangezocht zijn, wel samenspre-
 kingen hebben plaats gehad, waarin eenige grondlijnen werden vastgesteld,
 maar dat men niet zóóver gekomen is, dat namens allen een rapport zou
 kunnen worden aangeboden.

Deze mededeeling wordt, evenals het schrijven van Ds J. C. SIKKEL, door de
 Synode voor kennisgeving aangenomen.

ART. 11.

Wordt voorlezing gedaan van een schrijven van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Amsterdam (B), het eenige stuk onder letter R van het agendum genoemd; meldende, dat het archief van de Generale Synode van Dordrecht 1893, door hem in volmaakte orde in ontvangst en bewaring genomen is; en dat door hem aan deputaten voor de correspondentie met de hooge Overheid de verklaring is toegezonden, bedoeld bij Art. 186/87 van de acta van genoemde Synode.

Deze verklaring wordt door Prof. M. NOORDTZY aan de Synode voorgelezen. Aan Prof. Dr H. BAVINCK en Prof. M. NOORDTZY wordt opgedragen nog tijdens den loop dezer Synode voorstellen te doen in zake de bewaring van het archief van vroegere Synoden der Christelijke Gereformeerde Kerk, thans te Kampen berustende; en aangaande het verzamelen van stukken, hier en daar verspreid, van vroegere Synoden der Christ. Geref. Kerk of hare gedeputeerden uitgegaan, en niet van historisch belang ontbloot.

ART. 12.

Wordt overgegaan tot de behandeling van de twee zaken, die letter N van het agendum uitmaken: 1°. het rapport der deputaten voor de onderhandelingen met nog niet aangesloten kerkformatiën en 2°. het rapport der deputaten voor de pogingen om de groepen van Ds WISSE c. s. tot terugkeer te brengen.

Het eerste rapport, door Dr G. VAN GOOR uitgebracht, luidt als volgt:

*Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland,
op Dinsdag 11 Augustus 1896 te Middelburg saamkomende.*

EERWAARDE BROEDERS!

De ondergeteekenden, Deputaten voor onderhandelingen met nog niet aangesloten Kerkformatiën, geroepen om u verslag te doen van hunne werkzaamheden, hebben u zeer weinig te berichten. Tot officieele stappen kwamen zij ook nu niet, vooral omdat waar persoonlijke aanraking met, of onderzoek naar den toestand en de gezindheid der in hun mandaat bedoelde kerkformatiën plaats had, telkens bleek, dat tegen vereeniging in één kerkverband overwegende bezwaren bestonden, en dus vooralsnog daarvan geen sprake kan zijn.

Nu overal de Classen de plaatsen, waar nog geene Gereformeerde Kerk tot openbaring kwam, aan de bearbeiding van naburige kerken toevertrouwd, achten zij dat eigenlijk op die Classen en Kerken ook de taak rust om tot vereeniging van alle Gereformeerden in den lande, ook waar reeds zekere kerkformatie plaats greep, het hunne te doen.

Vasthoudende aan de roeping der kerk, om naar zulke vereeniging te streven, achten zij u te mogen adviseeren de Classen op die roeping ten ernstigste te wijzen, doch geene afzonderlijke deputaten meer hiervoor aan te wijzen en dus hun mandaat, dat met den aanvang uwer samenkomsten eindigt, niet te vernieuwen. Van kerkengroepen kan toch, bij de door ons mandaat bedoelden ter nauwernood sprake zijn; en alleen als zulke groepen bestonden, zou de Generale Synode ten deze opdracht hebben te verleenen. In den bestaanden toestand achten zij dus slechts noodig, dat door u duidelijk het beginsel worde uitgesproken,

dat bij voortdoring naar vereeniging van alle Gereformeerden in hetzelfde kerkverband behoort gestreefd te worden in den kerkelijken weg.

Met de bede, dat uwe vergaderingen bij hare hoogstgewichtige werkzaamheden de leiding des Heiligen Geestes rijkelijk mogen ervaren, noemen zij zich, Eerwaarde Broeders,

Deputaten Synodi voor de onderhandelingen met nog niet aangesloten kerkformatiën

Bunschoten, }
's Gravenhage, } Augustus 1896.
Amsterdam, }

G. VAN GOOR.
G. H. VAN KASTEEL.
W. GEESINK.

ART. 13.

Onderhandelingen met nog niet aangesloten kerkformatiën. Wordt besloten, dit rapport, zoover het mededeeling van werkzaamheden bevat, met dankzegging voor kennisgeving aan te nemen. Mede wordt aangenomen het voorstel van deputaten, om geene deputaten meer voor deze zaak te benoemen, opdat nu in den meer gevorderden toestand de Kerken

Roeping der Kerken en Classen in deze.

Wat in dezen vóór elke Generale Synode de roepende Kerk doe.

Wat de Classen.

en Classen zelve tot dit werk ingaan. Toch wordt ook goed geoordeeld, dat vóór elke Generale Synode de roepende Kerk een ernstig en dringend schrijven late uitgaan tot die kerken, die nog niet de eenheid van het lichaam van Christus in zichtbare openbaring zoeken, opdat deze zaak aan hare conscientie gelegd worde.

De Classen zullen dan, vóór elke Generale Synode, aan de roepende Kerk de adressen van zulke kerken opgeven.

ART. 14.

Pogingen om de groepen van Ds WISSE c. s. tot terugkeer te brengen.

Ds. A. LITTOOY brengt het tweede rapport uit, aldus luidende:

Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken te Middelburg, 10 Augustus en volgende dagen 1896.

RAPPORT der Deputaten voor de terugbrenging der Chr. Gereformeerden.

EERWAARDE BROEDERS!

Van de drie Deputaten „voor de terugbrenging der Chr. Gereformeerden,” door de vorige Generale Synode benoemd, werd er één en wel Prof. H. DE COCK korten tijd na de benoeming krank.

Niettegenstaande zijne krankheid schreef deze, na overleg met de twee andere Deputaten, aan Ds DRAYER te Suawoude. Deze correspondentie leidde evenwel niet tot de gewenschte uitkomst; want Ds DRAYER, de Kerkeraad, ja de Kerk te Suawoude gingen op den ingeslagen weg der separatie voort.

Verdere bemoeiingen van de zijde uwer Deputaten waren niet wel mogelijk. Ds IMPETA toch schreef op eene desbetreffende vraag aan den ondergeteekende, dat de Classis Leeuwarden deed wat moest en kon gedaan worden, en dat er ook voor de Deputaten niets meer te doen was.

Kort daarop, in December 1893, hadden uwe Deputaten hunne eerste samenkomst ten huize van Prof. DE COCK; ten zijnen huize, omdat Z.H.G. toen reeds zwak en krank was. Maar desalniettemin nam hij, bij de bespreking van hetgeen onder den zegen Gods tot heeling der breuke door ons kon gedaan worden, op zich een schema voor eene brochure te leveren, waarin zou worden aangetoond, dat de scheiding der separeerenden, volgens Schrift, belijdenis en kerkenorde ongegrond is.

Volgens de afspraak zou dit schema (door den Voorzitter, Prof. DE COCK, ontworpen) door den Scriba, Ds LITTOOY, uitgewerkt en door den Heer BRUGSMA nagezien worden.

Doch daar de ongesteldheid van onzen hooggeschatten Professor toenam, en zijn heengaan, helaas, weldra volgde, zoo is van geheel dezen arbeid niets gekomen.

Daarvan is toen niets gekomen, ook, omdat het ons toch reeds niet volkomen duidelijk was, of deze wijze van optreden wel in de opdracht was begrepen.

Daarna kwam de afscheiding te Haarlem, en met het oog daarop schreef de Scriba aan Ds MULDER, met verzoek van mededeeling aan de Classis Haarlem, dat de Deputaten natuurlijk bereid waren te doen hetgeen hun mogelijk was en zou blijken, bijaldien de Classis hun optreden of overkomst gewenscht mocht achten.

Zeker is daarvan niets verwacht, dewijl het antwoord uitbleef.

Met Ds GEZELLE MEERBURG te Doesburg trad de Scriba in rechtstreeksche correspondentie; hij verzoekt daarbij zijn schrijven, waarin hij tot terugkeer trachtte te bewegen, aan den Kerkeraad te laten lezen.

Een vriendelijk antwoord, waarin werd meegedeeld dat aan het verzoek voldaan was, maar waaruit ook bleek dat de broeders niet te bewegen waren om terug te keeren, werd daarop ontvangen.

Helaas, zonder noemenswaardige kosten voor en vruchten op dezen arbeid gingen deze jaren voorbij.

De Deputaten voornoemd

A. LITTOOIJ, Scriba.

De Synode sluit zich aan bij de betuiging van leedwezen, door de deputaten aan het einde van hun rapport geuit, over het vruchteloze dezer pogingen.

ART. 15.

De wensch van de Provinciale Synode van Zuid-Holland (letter E van het agendum uitmakende), dat de Generale Synode bij het benoemen van deputaten zooveel mogelijk rekening houde met het belang der plaatselijke kerken, in dier voege, dat, indien mogelijk, niet meer dan ééne deputatie opgedragen worde aan denzelfden persoon, wordt voor kennisgeving aangenomen.

Wensch van Z.-Holland in zake benoeming deputaten.

ART. 16.

Prof. Dr F. L. RUTGERS doet voorlezing van het advies in zake opzicht en tucht over „doopleden” (aan het hoofd van letter F van het agendum vermeld).

Advies opzicht en tucht over „doopleden.”

Wordt besloten, vanwege den hoogst ernstigen en teederen aard van het onderwerp, dat in dit uitvoerig advies behandeld wordt, en vanwege de moeielijkheid om er dadelijk met een eenigszins gerijpt oordeel in te beslissen, dat dit advies zal worden gedrukt en aan de leden der Synode ter hand gesteld, opdat het later in bespreking kome. (*Bijlage A.*)

ART. 17.

De Assessor en Ds W. H. OOSTEN worden aangewezen, om de finantieele aangelegenheden dezer Synodale vergadering te bezorgen, en aan het einde mededeeling te doen van het aandeel, dat de onderscheidene provinciën in de kosten te dragen hebben.

Finantieele aangelegenheden dezer Synode.

Zitting van Woensdag 12 Augustus 1896.

ART. 18.

Besloten wordt, nadat de notulen der eerste zitting gelezen en goedgekeurd zijn, dat alleen leden van de Gereformeerde Kerken de openbare zittingen dezer Synode zullen mogen bijwonen.

ART. 19.

Rapport oplei- Namens de commissie van praeadvies, rapporteert Prof. Dr H. BAVINCK
ding en stem- in zake het eerste deel van het rapport van deputaten voor de oplei-
ming er over. ding, voorzooveel het handelt over het verband der Kerken tot de Vrije
Universiteit. (*Bijlage B.*)

Praeadvies en conclusie worden uitvoerig besproken, waarna de laatste met dertig stemmen vóór, door de vergadering als haar besluit wordt vastgesteld.

ART. 20.

Orde van Besloten wordt morgen voormiddag het tweede en derde deel van het
werkzaamhe- rapport dezer praeadviseerende commissie in behandeling te nemen.
den.

Zitting van Donderdag 13 Augustus 1896.

ART. 21.

Inrichting Na lezing der notulen, wordt niet noodig geoordeeld, dat in de Acta
der Acta. geheel de loop der discussiën worde wedergegeven; weshalve volstaan zal worden met eene mededeeling van de besluiten en van de motieven, die de Synode daartoe geleid hebben.

De adviezen der commissiën zullen *in extenso* worden opgenomen, en ieder lid der Synode zal het recht hebben, een korte resumtie van de bezwaren, door hem tegen eenig advies ingebracht, in de Acta te doen opnemen.

ART. 22.

Rapport ver- Wordt aan de orde gesteld de *derde* der rubrieken, waarvoor de Synode
band met Vrije adviseurs heeft aangewezen; rakende het verband der Kerken met de Vrije
Universiteit. Universiteit. Ds J. v. HENTEN spreekt namens de commissie van advies.

Eerst wordt voorlezing gedaan van het rapport van deputaten voor de oefening van het verband met de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit,

hetwelk vergezeld gaat van twee bijlagen: *a* bezwaarschrift van den Kerkeraad der Geref. Kerk van Bedum (A); en *b* antwoord van deputaten daarop. (*Bijlage C met a en b.*)

De vergadering besluit, dewijl zoo straks het bezwaarschrift van Bedum afzonderlijk aan de orde komt, thans de twee bijlagen niet te behandelen, en evenmin hetgeen behoort tot de handelingen der deputaten in zake dit bezwaarschrift.

ART. 23.

De conclusiën, door de commissie van advies aan de Synode voorgesteld, zijn de volgende:

- 1° dat in zake het prediken der studenten het besluit der Generale Synode van 1893 streng worde gehandhaafd, en inzonderheid door de Kerkeraden worde nageleefd; Prediken van studenten.
- 2° dat deputaten voor de oefening van het verband met de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit hunnen arbeid hebben volbracht overeenkomstig de opdracht der Generale Synode;
- 3° dat deputaten met dankzegging voor hunnen arbeid en bemoeiingen worden gedéchargeerd.

De Synode neemt deze conclusiën aan, aan de commissie opdragende, haar nog nader te dienen van advies in zake het prediken van nog niet kerkelijk geëxamineerde studenten in de theologie.

ART. 24.

Ds T. Bos doet het volgende voorstel:

„Krachtens het verband van de Geref. Kerken met de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit, oordeelt de Generale Synode het gewenscht, dat de hoogleeraren in de Theol. Faculteit onderteekenen het Dordtsche Formulier, en besluit zij daarom hiervan, door de deputaten voor de oefening van het verband, kennis te geven aan de directeuren der genoemde Universiteit.” Onderteekening Dordtsch Formulier door hoogl. Theol. Fac. Vrije Univ.

ART. 25.

Dat de Professoren in de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit, die gehouden zijn de drie formulieren van eenigheid te onderteekenen, ook het bedoelde formulier zullen onderteekenen, vindt bij niemand principieel bezwaar. Maar met het oog, onder anderen, daarop, dat aan het einde van dat formulier wel sprake is van de Provinciale maar niet van de Generale Synode, en opdat deze zaak behoorlijk doorgedacht en voorbereid worde, vindt de Synode eenstemmig goed, dat aan deputaten voor de oefening van het verband enz. in overweging gegeven zal worden, of er in deze zaak ook eenige leemte bestaat, en hoe die dan het best zij aan te vullen; met verzoek eene volgende Synode dienaangaande van advies te dienen.

ART. 26.

Bezwaarschrift
Bedum (A). Ds A. M. DONNER brengt thans het rapport der commissie van advies uit aangaande het bezwaarschrift van Bedums Kerkeraad. Aan het einde van dat rapport stelt de commissie voor:

Conclusie der
commissie van
advies. „om op de formeele gronden in het rapport genoemd, dit bezwaarschrift niet in behandeling te nemen, en van dit besluit aan den Kerkeraad der Geref. Kerk te Bedum (A) bericht te zenden.” (*Bijlage D met a.*)

ART. 27.

De commissie van advies wijst er op, dat het hier eigenlijk geldt een bezwaar van Bedums Kerkeraad tegen de handelingen van deputaten voor het verband met de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit; hoewel dit niet duidelijk uitgesproken is in het schrijven, dat door dien Kerkeraad aan de Synode is ingezonden, van welk schrijven voorlezing geschiedt. Zij voert enkele voorbeelden aan om te staven, dat het bezwaarschrift zelf een polemisch geschrift is, voor behandeling op deze Synode niet vatbaar, dewijl de bewijsvoering met woordelijke aanhaling van de door Prof. Dr A. KUYPER gebezigde uitdrukkingen, dat zijne leeringen met Schrift en belijdenis strijdig zijn, ontbreekt. Voorts oordeelt zij, dat Bedums Kerkeraad beter gedaan had, in de allereerste plaats zich met zijne bezwaren tot Dr KUYPER zelve te wenden.

Uitbreiding
der conclusie. In den loop der breedvoerige discussie voegt de commissie van advies aan hare conclusie nog het volgende toe:

„de Synode spreke uit, dat zij, evenmin als hare deputaten voor de oefening van het verband enz., in het ter harer kennis gekomene aanleiding vindt, om handelend op te treden krachtens Art. 3 van de overeenkomst met de Vrije Universiteit en zich alzoo tot Directeuren te wenden.”

Voorstel Ds
LITTOOIJ. Bovendien komt nog het volgende voorstel ter tafel van Ds A. LITTOOIJ: „Naar wij thans van de commissie van advies voor deze zaak vernamen, heeft Bedums Kerkeraad bezwaren tegen hetgeen Prof. KUYPER, zoo hij zegt, zou geleerd hebben. Daar de Generale Synode hier echter niet zit, om bezwaren op te lossen, maar om concrete gevallen of rechtstreeksche aanklachten te behandelen, zoo raadt zij den betrokken Kerkeraad met Prof. KUYPER te spreken; en wenscht en vertrouwt zij, dat, wanneer dit geschiedt, de bezwaarde Kerkeraad van zijne bezwaren geheel of voor een deel zal verlost worden.”

Advies Prof.
LINDEBOOM. Prof. L. LINDEBOOM adviseert, dat de Synode uitspreke, dat zij het bezwaarschrift ontvankelijk acht, maar, dewijl het moeilijk gedurende deze vergadering te behandelen is, deputaten benoeme, die hun gemotiveerd oordeel over deze zaak aan de Kerken zullen toezenden; waarbij de Synode dan bepale, dat, zoo twee Provinciale Synoden het wenschelijk achten, vóór het einde des volgenden jaars eene Generale Synode over deze zaak worde saamgeroepen.

ART. 28.

Dewijl het uur van sluiting van de zitting der Synode voor dezen dag daar is, wordt de verdere behandeling dezer zaak tot den volgenden dag uitgesteld; nadat nog bepaald is, dat de Synode van des Vrijdagnamiddags vier uur tot des Dinsdagmorgens negen uur geene zittingen zal houden.

Zitting van Vrijdag 14 Augustus 1896.

ART. 29.

De notulen der vorige zitting worden gelezen en gearresteerd.

ART. 30.

Voorgelezen wordt eene missive, ingezonden door het Curatorium van het Gymnasium te Zetten, tegelijk met het praeadvies van de commissie hiervoor aangewezen.

Een en ander luiden als volgt:

Aan de Synode der Gereformeerde Kerken, vergaderende te Middelburg.

EERWAARDE HEEREN EN BROEDERS.

Het Curatorium van de Vereeniging voor Gymnasiaal Onderwijs op Gereformeerden grondslag, welke haar Opleidingsschool heeft te Zetten, kennis genomen hebbende van de voorstellen in betrekking tot de reorganisatie van het litterarisch onderwijs aan de Theologische School te Kampen, neemt de vrijheid het volgende aan uwe overweging te onderwerpen.

Het Gymnasium te Zetten bestaat reeds meer dan 30 jaar, en was in het algemeen niet zonder zegen werkzaam. Tal van predikanten vonden daar hunne gymnasiale opleiding. Ook ontving de Theologische School verscheidene leerlingen van dat Gymnasium. En zeker mag worden getuigd, dat de kweekelingen, aldaar opgeleid, in het geheel genomen, gaarne werden ontvangen, hunne studiën met vrucht voortzetten, en wie tot den dienst des Woords werden geroepen, met eere in de Kerken werkzaam zijn. In de laatste jaren nam zelfs aan de Theologische School het aantal toe dergenen, die korteren of langeren tijd te Zetten doorbrachten.

Toch was de litterarische afdeeling te Kampen altijd eene concurrente voor het Gymnasium. Vooral werkte schadelijk, dat de leerlingen reeds uit de 3de of 4de klasse het Gymnasium verlieten voor Kampen, om daar te spoediger het litterarisch examen te kunnen afleggen.

Wordt nu de litterarische afdeeling te Kampen veranderd in eene gymnasiale opleiding, zoo zal die concurrentie nog toenemen, en een van beide inrichtingen zal zeer waarschijnlijk daaronder lijden. Ook wordt door deze twee inrichtingen naast elkander, waarvan ieder ongeveer 20 mille 's jaars kost, van de draagkracht van het Gereformeerde volk zeer veel, gevorderd.

Wordt de litterarische afdeeling gewijzigd als is voorgesteld, zoo zal het Gymnasium te Zetten moeilijk op meer dan 50 internen kunnen rekenen, welk cijfer op den duur niet voldoende is om de instelling op dat peil te houden, hetgeen wenschelijk is.

Missive over
Zetten's gym-
nasium en be-
sluit der Sy-
node.

Daarom kwam bij het Curatorium het denkbeeld op, of het niet mogelijk ware in zake het Gymnasiaal onderwijs ook voor de aanstaande studenten der Theologische School tot samenwerking te komen. Krachten en kosten wierden daardoor bespaard. Zoodanige samenwerking nu konde tot stand komen, als eenerzijds de Gereformeerde Kerken zich in betrekking wilden stellen met de Vereeniging voornoemd, en aan den anderen kant deze bereid was zich in nauw en wel omschreven verband tot die Kerken te plaatsen.

Nader kan dit verband hier ter plaatse niet worden uitgewerkt en toegelicht. Het Curatorium verzoekt beleefdelijk zijne denkbeelden dienaangaande persoonlijk op de Synode te mogen uiteenzetten. Mocht uwe vergadering dit willen toestaan, dan zal het Curatorium zich daartoe gaarne door eene commissie laten vertegenwoordigen en aan het adres des eersten ondergeteekende te Velp bericht ontvangen, wanneer deze aangelegenheid door de Synode zal worden behandeld.

U bij de beraadslaging in deze gewichtige zaak den zegen des Heeren en het licht des Heiligen Geestes toewenschende, zijn wij, met hoogachting en broedergroete,

het Curatorium voornoemd,

D. P. D. FABIUS, *Voorzitter.*

Velp, 8 Augustus 1896.

J. P. A. VAN LIMBURG STIRUM, *Secretaris.*

ADVIES in zake een schrijven van het Curatorium van de Vereeniging voor Gymnasiaal onderwijs op Gereformeerden grondslag, welke hare opleidingsschool heeft te Zetten, aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken, d.d. 8 Augustus 1896.

In bovenbedoeld schrijven wordt ter sprake gebracht, of er in zake het Gymnasiaal onderwijs ook samenwerking mogelijk ware tusschen de Gereformeerde Kerken en de genoemde Vereeniging; en wordt het verzoek aan de Synode gedaan, een tweetal Curatoren in hare vergadering te ontvangen, om hunne denkbeelden dienaangaande uiteen te zetten en toe te lichten.

De commissie, in wier handen dit schrijven ter fine van praeadvies gesteld is, kan natuurlijk over de daarin ter sprake gebrachte zaak geen gevoelen uitspreken, daar het geopperde denkbeeld er niet in is uitgewerkt, en zelfs nog niet belichaamd is in een bepaald voorstel. Zij kan dus alleen adviseeren over het verzoek, om een tweetal Curatoren daarover in de Synode te hooren. En nu ziet zij zelve wel niet in, hoe er met betrekking tot de bedoelde samenwerking een aannemelijk voorstel zou kunnen gedaan worden. Maar daar blijkbaar is, dat de Curatoren oordeelen, zoodanig voorstel te kunnen doen, acht zij, dat de Synode in ieder geval daartoe de gelegenheid moet geven. Zij stelt dus voor, aan het Curatorium te antwoorden:

dat de Synode, ontvangen hebbende het schrijven van het Curatorium van de Vereeniging voor Gymnasiaal onderwijs op Gereformeerden grondslag te Zetten, harerzijds wel in twijfel is, of er ten aanzien van de bedoelde samenwerking een voor de Kerken aannemelijk voorstel zou kunnen gedaan worden, maar juist daarom te meer zich gedrongen voelt, aan het Curatorium, dat van oordeel is zoodanig voorstel te kunnen doen, de gelegenheid te geven, het in hare vergadering te komen ontwikkelen, uitwerken en toelichten; en zijne deputatie te dien einde gaarne ontvangen zal op Dinsdag 18 Augustus e. k., in de namiddagzitting der Synode.

Uit naam der commissie voornoemd:

F. L. RUTGERS.

De vergadering besluit conform het praeadvies van haar commissie en zal diensvolgens aan HH. Curatoren van Zetten's Gymnasium a. s. Dinsdag de gelegenheid geven hun missive in de Synode nader toe te lichten.

ART. 31.

De vergadering besluit aan Ds N. A. DE GAAY FORTMAN van Amsterdam gelegenheid te geven, tegenwoordig te kunnen zijn bij de behandeling van het rapport der Deputaten tot de Zending onder Heidenen en Mohammedanen, met het oog op de ook door hem ondertekende en bij de Synode ingekomen „nota” te dezer zake.

Brief aan Ds
DE GAAY FORT-
MAN.

ART. 32.

Ingekomen is de geloofsbrief van Rev. H. VAN DER WART, mede gedeputeerde van de Reformed Church van Noord-Amerika, welke broeder heiden tegenwoordig is.

Ingekomen
credentiebrief.

ART. 33.

Eveneens is door de Synode alsnog ontvangen een protest uit de Kerk van Wanswerd; dit wordt gerenvoieerd ter fine van praeadvies naar de commissie aangewezen voor de zaken onder punt F van het agendum.

Ingekomen
brief uit Wans-
werd.

ART. 34.

De discussie over het bezwaarschrift van den Kerkeraad van Bedum (A) wordt heropend.

Bedum's be-
zwaarschrift en
besluit daarop.

Voorlezing geschiedt, van het bezwaarschrift zelve, met het antwoord hierop door deputaten voor de oefening van het verband tusschen de kerken en de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit aan den Kerkeraad van Bedum (A) gezonden. Daarna wordt de conclusie der commissie, aangevuld met eene alinea, die door Gelderland, Friesland en Zeeland wordt voorgesteld, met algemeene stemmen op ééne na aangenomen. Zij luidt nu aldus:
de Synode heeft besloten

- a. *het bezwaarschrift van den Kerkeraad van Bedum (A) niet in behandeling te nemen, wthoofde van de formeele gronden in het rapport der commissie genoemd;*
- b. *uit te spreken, dat zij niet alleen in het ter harer kennis gekomene geene aanleiding vindt, om handelend op te treden krachtens art. 3 der overeenkomst en zich alzoo tot Directeuren van de Vrije Universiteit te wenden, evenmin als haar deputaten voor de oefening van het verband tusschen de Kerken en de Theol. Faculteit van de Vrije Universiteit, maar ook haar vertrouwen blijft betuigen in den betrokken hoogleeraar en in de hoogleeraren van de Vrije Universiteit en van de Theol. School te Kampen, die verklaard hebben principieel aan de zijde van Dr Kuyper te staan; en*
- c. *hiervan bericht te zenden aan den Kerkeraad van Bedum (A).*

ART. 35.

Op voorstel van den praeses maakt de vergadering thans een begin met de behandeling van wat op het agendum onder letter H is saamgevat; al welke punten betrekking hebben op en voorstellen bevatten ten aanzien van de zaak der Zending onzer Gereformeerde kerken onder Heidenen en Moham-

Zending on-
der Heidenen
en Moham-
nedan.

medanen, in verband met het aan de kerken in druk toegezonden rapport van de deputaten, door de Synode van 1893 benoemd.

De praeadviseerende commissie door de Synode hiervoor aangewezen bestaat uit de broederen Prof. Dr A. KUYPER, Zendingdirector Ds J. H. DONNER, Dr G. VAN GOOR, Ds H. DIJKSTRA, benevens de ouderlingen J. DEN BOER en A. ELSHOUT.

De vergadering besluit het rapport der commissie gedrukt aan de leden der Synode rond te deelen.

Zitting van Dinsdag 18 Augustus 1896.

ART. 36.

Bij het voorlezen van de presentielijst blijkt, dat in plaats van Br. P. DIJKHUIS, de secundus-afgevaardigde van Groningen Br. J. HEMMES, en in plaats van Br. J. KOOPSEN, de secundus-afgevaardigde van Gelderland Br. G. VAN ZWALUWENBURG tegenwoordig is; en dat de primus-afgevaardigde van Noord-Brabant en Limburg Br. L. PUNT is opgekomen.

ART. 37.

Afgevaardigden buitenlandsche kerken.

De praeses heet de afgevaardigden van buitenlandsche kerken, met credentiebrieven ter vergadering tegenwoordig, welkom. Het zijn, behalve de in Art. 4 genoemden, de BB. Rev. GEORGE S. BISHOP DD. en Rev. HERMAN VAN DER WART, van de Reformed Church in Noord-Amerika; Rev. WILLIAM CAMPBELL, zendeling op Formosa, en Mr. JAN BARGER, regeerend ouderling als deputaten van de English Presbyterian Church; en Rev. Prof. SPENCE en Rev. MORTON, als afgevaardigden van de United Original Secession Church of Scotland.

ART. 38.

Verdeeling van arbeid in commissie van advies Zending.

Na arresteering der notulen wordt medegedeeld, dat in de commissie van advies voor de Zending het werk aldus is verdeeld, dat Prof. Dr A. KUYPER zal rapporteeren aangaande het rapport van zendingdeputaten, zoover het betreft de organisatie van den zendingsarbeid in het vaderland en op het zendingsterrein; Dr G. VAN GOOR aangaande de ingekomen bezwaarschriften; en Ds H. DIJKSTRA over hetgeen zendingdeputaten ons hebben bericht aangaande den loop van den arbeid sedert de laatste Generale Synode.

Het eerste rapport wordt gedrukt in handen van de leden der Synode gesteld. (*Bijlage G.*)

ART. 39.

Br. BOLWIJN ter vergadering geroepen.

De Synode vindt goed, dat Br. A. BOLWIJN, zendeling te Soerabaya, die in het land tegenwoordig is en mededeelingen wenscht te doen, uitgenoodigd worde daartoe in hare vergadering te komen.

ART. 40.

Namens de eerste commissie van advies brengt Dr L. H. WAGENAAR Verzoek van Drenthe aangaande dogmatisch twistgeschrijf. rapport uit. En wel vooreerst over het verzoek van de Provinciale Synode van Drenthe, „dat, met het oog op het vele twistgeschrijf in den laatsten tijd in publieke bladen over verschillende leerstellige punten, als o. a. wedergeboorte, doop, roeping, de vraag of het menschelijke geslacht behouden wordt en slechts de enkelen verloren gaan, de rechtvaardigmaking en de leer der kerk, de Generale Synode eenige deputaten benoeme om een nauwkeurig onderzoek in te stellen, naar wat wij volgens Gods Woord en onze Belijdenisschriften aangaande genoemde punten hebben te verstaan.”

De Synode oordeelt, overeenkomstig het advies der commissie, dat zij op het verzoek van de Provinciale Synode van Drenthe niet kan ingaan. (*Bijlage E 1*).

ART. 41.

„De Provinciale Synode van Groningen, gehoord de bezwaren tegen enkele alinea's van Art. 36 Nederlandsche Geloofsbelijdenis, en gelet op het feit, dat nu en dan de Formulieren van eenigheid, met het oog op de betwiste alinea's van genoemd artikel, voorwaardelijk worden onderteekend, en gelet op de velerlei verklaringen van dit artikel gegeven, brengt deze zaak onder de aandacht van de Generale Synode met het verzoek voor deze zaak deputaten te benoemen; en intusschen — tot revisie noodig geoordeeld wordt, — de onderteekening zonder voorwaarden te eischen, natuurlijk altijd met het recht om langs den gewonen weg zijne bezwaren in te brengen.” Verzoek van Groningen, in zake gravamen tegen Art. 36.

Aangaande dit verzoek adviseert de commissie in haar rapport tot het volgende: „De Generale Synode, overwegende, dat het recht van onderteekening der formulieren met eenig gravamen niet kan worden geschorst, en dat in eventueele concrete gevallen de Classis heeft te oordeelen, besluit het verzoek van de Provinciale Synode van Groningen om in dezen, met welk mandaat dan ook, deputaten te benoemen, niet in te willigen.” (*Bijlage E 2*).

De Synode vereenigt zich met deze conclusie van het rapport, met dien verstande, dat tevens geoordeeld wordt, „dat niet de verkeerde gewoonte mag insluipen, om eenig gravamen tegen eenig artikel der belijdenis, zoo dat aanwezig is, te verzwijgen en stilzwijgend te doen gelden; zoodat, wie zulk een gravamen tegen Art. 36 heeft, het langs kerkelijken weg in behandeling doe komen, opdat eene volgende Synode, zoo mogelijk ook onder medewerking van de buitenlandsche kerken, daarover beslisse.” Besluit der Synode.

ART. 42.

Aangaande het voorstel van de Provinciale Synode van Zuid-Holland, dat de Generale Synode een authentieken tekst van de Formulieren van eenigheid en de Liturgie doe bezorgen, adviseert de commissie, mede overtuigd van Voorstel Z.-Holland: tekst formulieren en liturgie.

de wenschelijkheid van een gezuiverden en kerkelijk vastgestelden tekst der formulieren en der liturgie, en met zekerheid vernemende, dat van zeer bevoegde zijde eerlang een arbeid in deze richting zal worden in 't licht gegeven, dit punt aan te houden en het te doen brengen op het agendum der eerstvolgende Generale Synode.

De conclusie van dit rapport wordt aangenomen, in de overweging, dat een tekst van de genoemde geschriften in onze thans gangbare taal van noode is.

ART. 43.

Wensch van
Classis Haar-
lem : vragen bij
openbare belij-
denis.

De Classis Haarlem wenscht, dat de Generale Synode eenige vragen opstelle of bestaande vragen aanwijze, om in alle Kerken bij het doen van openbare belijdenis te kunnen worden gebruikt, tot bevordering van eenstemmigheid (doorgezonden naar de Generale Synode door de Provinciale Synode van Noord-Holland, doch zonder dat deze hiermede instemming betuigt).

De commissie van advies, in overeenstemming met de Provinciale Synode van Noord-Holland, niet overtuigd van de wenschelijkheid eener volstreckte en van Synodewege voorgeschrevene eenstemmigheid en uniformiteit, adviseert der Synode om te besluiten in het verzoek der Classis Haarlem niet te treden.

De Synode besluit alzoo.

ART. 44.

Schrijven van
Br. STIELER
over de derde
doopvraag.

Betreffende een schrijven van Br. JOH. STIELER, ouderling der Gereformeerde Kerk van Amsterdam (B), waarin hij betoogt, dat de onderscheiden vorm, waarin bij de bediening des H. Doops de derde doopvraag gedaan wordt, aanleiding geeft tot moeilijkheden in de gemeente; weshalve hij de Synode vraagt te besluiten, „dat ieder leeraar vrijwillig de verplichting op zich neme om voortaan deze formule te gebruiken: waarvan gij de ouders of getuigen zijt; natuurlijk met de noodige wijziging, die somwijlen wordt vereischt”, constateert de commissie van advies, dat door den schrijver in dezen de kerkelijke weg niet is bewandeld, en adviseert zij der Synode dit schrijven voor kennisgeving aan te nemen.

Alzoo wordt besloten.

ART. 45.

Zaak Hol-
landsche Veld.

Namens de door de Synode van 1893 benoemde deputaten brengt Ds T. Bos rapport uit aangaande de zaak van Hollandsche Veld (Acta der Synode van Dordrecht 1893, Art. 216 alinea 2), waaruit blijkt, dat de moeilijkheden aldaar, zooveel mogelijk tot genoegen van de daarin betrokken broeders en vergaderingen, zijn beëindigd.

Onder dankbetuiging voor de bemoeiingen van deputaten neemt de Synode dit rapport voor kennisgeving aan.

ART. 46.

Het voorstel van de Provinciale Synode van Drenthe: „te besluiten, dat voortaan weder geleefd worde naar Art. 47 K. O. in zake particuliere synoden” wordt, nadat de commissie haar advies daarover heeft uitgebrachten, na eenige discussie, door de afgevaardigden van Drenthe ingetrokken.

Drenthe, art.
47 K. O.

ART. 47.

Bij den aanvang der namiddagzitting brengt de praeses aan Ds W. H. GISPEN den hartelijken heilwensch der Synode, naar aanleiding van zijne veertigjarige ambtsbediening; waarvoor deze broeder in gevoelvolle woorden zijnen dank uitspreekt.

ART. 48.

De praeses geeft thans het woord aan Rev. WILLIAM CAMPBELL, wiens toespraak, in de Engelsche taal gehouden, door Ds J. H. FERINGA wordt vertolkt.

Toespraak van
Rev. WILLIAM
CAMPBELL.

Deze broeder dankt voor de vriendelijke en hartelijke ontvangst, den deputaten van de Engelsche Presbyteriaansche Kerk in ons land bereid. Hij vermeldt zijnen vijftwintigjarigen arbeid als zendeling op Formosa, in de zeventiende eeuw zevenendertig jaren lang een gezegend arbeidsveld van de zending der Nederlandsche Gereformeerde Kerken, totdat door den zeeroover COXINGA de verwoesting daarover kwam. Na tweehonderd en vijftig jaren nam de English Presbyterian Church het werk daar weder op, nog allerlei sporen vindende van de vroegere Hollandsche werkzaamheid; waarvan ook oude bijdragen tot de kennis van twee dialecten, die nog op Formosa gesproken worden, getuigen; van welke bijdragen ééne teruggevonden is in de bibliotheek der Leidsche academie. Een honderdtal kerken wordt daar thans gevonden met ongeveer drieduizend volwassen leden. Nog andere zaken, door Rev. CAMPBELL meêgedeeld, wijzen mede op eene hoopvolle toekomst voor de zending op Formosa. Met den wensch, dat ook door deze mededeelingen de biddende belangstelling alhier in de zaken van Formosa moge toenemen, besluit de spreker.

ART. 49.

Mr JAN BARGER, mede-gedeputeerde, brengt thans in onze taal, als een kind van eene der Gereformeerde Kerken in Nederland, voor welke zijn hart warm klopt, de groete en den heilwensch over van de kerk, waartoe hij behoort. Gelijk in de Gereformeerde Kerken in Nederland, zoo zijn ook in de English Presbyterian Church twee groepen van kerken, die weleer afzonderlijk leefden, saamgevoeid. Er zijn ongeveer 300 kerken met bijna 70.000 leden, die jaarlijks in Synode vergaderen. Niet alleen op Formosa, maar ook in China, in Engelsch-Indië en onder de Joden te Aleppo, vindt deze kerk een uitgebreid zendingsveld. Hare Theologische School zal eerlang van Londen naar Cambridge verplaatst worden. Deze broeder spreekt de hartelijke sympathie zijner kerk voor onze kerken uit, die hij niet beter kan uitdrukken dan met de woorden van Ps. 122:7—9.

Toespraak van
Mr JAN BAR-
GER.

ART. 50.

Beantwoord
door Ds F. LION
CACHET.

Namens de Synode beantwoordt Ds F. LION CACHET in de Engelsche taal deze broederen, den hartelijken dank en de blijdschap der Synode uitsprekende voor hunne tegenwoordigheid, met dank aan God en waardeering den arbeid van Rev. CAMPBELL vermeldende, door wiens zorg ook eene oude vertaling van het Evangelie van Mattheus in eene der talen van Formosa, vrucht van Hollandschen arbeid, onlangs het licht zag. Toen de deputaten onzer Kerken de synode der English Presbyterian Church bezochten, gaven zij te kennen, dat de kerken in Nederland de broederhand uitstrekken naar allen, die met hen van hetzelfde lichaam zijn, zonder nochtans iets prijs te willen geven van de belijdenis. Eenzelfde gezindheid werd den broederen in Engeland toegewenscht. De tegenwoordigheid dezer deputaten op deze onze Synode mag als een bewijs gelden, dat deze wensch geen ijdele wensch was.

ART. 51.

Toespraak
WelEerw. Heer
JOH. JAEGER.

Thans brengt de WelEerw. Heer JOH. JAEGER de hartelijke broedergroete over van de Oud-Gereformeerde Kerken van Bentheim en Oost-Friesland. Zij gevoelen zich op het innigste aan de Gereformeerde Kerken van Nederland verbonden, en hopen, onder Gods zegen, veel geestelijke bate van haar te trekken.

ART. 52.

Beantwoord
door Prof. D.
K. WIELENGA.

Namens de Synode beantwoordt Prof. D. K. WIELENGA deze toespraak; zeggende, dat de Gereformeerden in Bentheim en Oost-Friesland ons niet vreemd zijn, maar wij ons met hen één gevoelen; dat de handdruk van over de grenzen, ons op onze Synoden gebracht, ons altijd zeer welkom is; dat wij den broederen aldaar, die ons leven en onzen strijd met warme sympathie mede hebben doorleefd, onzen zegenwensch en onze groete zenden, en bidden, dat van hen het woord Openb. 3:8 moge blijven gelden.

ART. 53.

Prof. Mr D. P.
D. FABIVS, na-
mens het cura-
torium gymna-
sium Zetten.

Prof. Mr D. P. D. FABIVS, voorzitter van het Curatorium der Vereeniging voor Gymnasiaal Onderwijs op Gereformeerden grondslag (gymnasium te Zetten), thans het woord ontvangende, wijst op den zegen, waarin het gymnasium te Zetten, waar de onderwijskrachten in de laatste jaren ook nog aanmerkelijk versterkt zijn, zich door Gods goedheid verblijden mag. Nu echter op deze Synode de uitbreiding van de voorloopige opleiding aan de Theol. School te Kampen tot een gymnasium in bespreking komt, vreest het Curatorium, dat, zoo dit plan doorgaat, of het gymnasium te Zetten of dat te Kampen, bij dubbele kosten, zal kwijnen of misschien wel verdwijnen. Zetten's gymnasium zal zonder een verlies van vele duizenden guldens niet kunnen verplaatst worden. Wilden de kerken voor de voorloopige opleiding van Zetten gebruik maken, het Curatorium zou bereid zijn, alle moge-

lijke waarborgen te geven voor het gereformeerd karakter van het onderwijs, en ook aan de Kerken zelve toezicht daarop te geven en medezeggenschap in het bestuur. Daarom wenscht het Curatorium, dat, zoo mogelijk, de Synode nog wat toeve met de voorgestelde uitbreiding te Kampen te verwerkelijken.

Nadat nog door Prof. FABIVS op enkele vragen over deze zaak was geantwoord, werd de beraadslaging daarover uitgesteld, waarvan de uitslag aan het Curatorium zal gemeld worden.

ART. 54.

Namens de vierde commissie van advies brengt Prof. M. NOORDTZIJ rapport uit over een tweetal punten. Kennisgeving vertrek van leden aan kerkeraad van nieuwe woonplaats.

Naar aanleiding van een voorstel van de Provinciale Synode van Gelderland verklaart de Synode, overeenkomstig het advies harer commissie, het zeer gewenscht te achten, zonder echter ook maar eenigszins het bepaalde in Art. 82 der K. O. te verzwakken, dat bij vertrek van leden, zoowel door doop alleen als ook door belijdenis, door den kerkeraad die tot dusver het toezicht oefende, ten spoedigste bericht van verhuizing, zoo mogelijk met opgave van het juiste adres, gezonden worde aan den kerkeraad, onder wiens ressort zij gaan wonen. (*Bijlage F 1.*)

ART. 55.

In zake een verzoek van Wed. J. A. DONKERS—DIJKHOORN te 's Gravenhage om „herstelling in de eer voor haren echtgenoot, hoewel reeds overleden, en ontheffing van het vonnis der schorsing,” vereenigt de Synode zich met het advies der commissie, oordeelende te moeten blijven bij hetgeen de Generale Synode van 1893 besloot; nl. niet terug te komen op het besluit der Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Leeuwarden in 1891 genomen. (*Acta der Synode van Dordrecht 1893, Art. 247.*) (*Bijlage F 2.*) Verzoek van Wed. J. A. DONKERS.

ART. 56.

In zake een voorstel van de Provinciale Synode van Zeeland, om deputaten tot het onderzoek van boeken te benoemen (Art. 55 K. O.), met het oog op de leerstof der kinderen, neemt de Synode de conclusie van het rapport der eerste commissie van advies aan; nl. dit voorstel ter zijde te leggen. (*Bijlage E 3.*) Voorstel Zeeland: keuring van boeken.

ART. 57.

Aangaande het voorstel van de Provinciale Synode van Noord-Brabant en Limburg, dat de Generale Synode „zoodanige toelichting geve van Art. 19 K. O. dat hierdoor de gelden, volgens dit artikel verzameld, ook voor de opleiding van Zendingen beschikbaar blijken,” besluit de Synode, op advies der commissie, daarop niet in te gaan. (*Bijlage E 4.*) Voorstel N.-Brabant: Art. 19 K. O. ook tot opleiding Zendingen.

ART. 58.

Vraag leden N.-Loosdrecht: verandering Artt. 22 en 24 K. O. Namens de leden van de Gereformeerde Kerk van Nieuw-Loosdrecht is eene vraag van de BB. W. VOOGSGEERD en J. DAAMS aldaar bij de Synode ingekomen, „of aan de artt. 22 en 24 der Kerkenordering niet zoodanige uitbreiding zou kunnen worden gegeven, dat, althans in kleine gemeenten, bij goedvinden en onder leiding van den kerkeraad, de verkiezing van ouderlingen en diakenen plaats vinde bij vrije stemming uit en door de leden der kerk;” gevolgd door de vraag: „of het niet wenschelijk zou zijn, dat bij onveranderd behoud van meergenoemde artikelen aan de gemeente gelegenheid werd gegeven tot aanwijzing van personen, die naar haar oordeel voor de keuze in aanmerking zouden kunnen komen; en zoo ja, op welke wijze dit het best zoude kunnen geschieden.”

De behandeling van het advies der commissie hierover wordt aangehouden, totdat het advies der vierde commissie over het bezwaarschrift van afgevaardigden der classis Zutfen, waarin over dezelfde zaak gehandeld wordt, ter kennis van de Synode zal gebracht zijn.

ART. 59.

Ds F. LION CACHET: „Een jaar op reis in dienst der Zending: Ds F. LION CACHET overhandigt, als verslag van de hem door de Nederlandsche Gereformeerde Kerken indertijd opgedragen reize naar het zendingsveld op Midden-Java, zijn dienaangaande in druk verschenen werk („Een jaar op reis in dienst der zending”), voor zooverre het reeds gereed is: waarvoor de praeses hem den dank der vergadering betuigt.

ART. 60.

Verslag deputaten Zending Joden. Wordt goedgevonden, dat BB. deputaten voor de zending onder de Joden het verslag van hunne werkzaamheden en van hun beheer in handen zullen stellen van de commissie van advies voor de Zending.

Zitting van Woensdag 19 Augustus 1896.

ART. 61.

De notulen der vorige vergadering worden gelezen en gearresteerd.

ART. 62.

Rapport Zending, eerste deel. Aan de orde der behandeling komt het rapport der commissie van praeadvies sub letter H, waarvan bereids voorlezing geschiedde in de zitting van Vrijdag 14 Augustus en met de discussie waarover heel de voormiddag voorbijgaat.

Het rapport der commissie luidt als volgt:

In uwe commissie voor de stukken, onder letter H op het agendum voorkomende, werden door u benoemd de HH. DEN BOER, DONNER, DIJKSTRA (Drenthe), ELSHOUT, VAN GOOR en KUYPER, van welke de heer DONNER zich verontschuldigd heeft, als gevoelende hij zich in zijne hoedanigheid van Zendingdirector minder vrij in zijn oordeel. De overige broeders hielden zich met de beoordeeling der in hunne handen gestelde stukken onledig, en dienen u als uitkomst van hunne overwegingen hiermede het eerste gedeelte van hun rapport in, handelende uitsluitend van de voorstellen, door de meerderheid en door de minderheid van de Deputaten voor de Zending ingediend, tot regeling van den zendingsarbeid onzer Kerken in Nederland, voorkomende op blz. 48—66 en op blz. 88—99 van het u toegezonden Rapport. Haar praeadvies over de overige stukken hoopt uwe commissie, zoo spoedig dit kan, te laten volgen.

En dan rust voorzeker op uwe commissie allereerst de aangename plicht, hare voldoening uit te spreken over de uitvoerigheid, waarmede de Deputaten voor de Zending ditmaal hebben gerapporteerd. Aan het verlangen, op de Synode van 1893 uitgesproken, dat Deputaten voortaan omstandiger mededeelingen zouden doen, is hierdoor aanvankelijk op verblijdende wijze gevolg gegeven. En evenzeer mag betuigd, dat aan het mandaat, onzen Deputaten verstrekt, om de eerstkomende Synode te dienen van een uitgewerkten voorslag over de beste wijze, waarop de zendingsarbeid voortaan, krachtens onze Gereformeerde beginselen, zou te regelen zijn, op de meest bereidvaardige wijze door Deputaten voldaan is; zoolwel door het leveren van een betoog over de beginselen, waarvan men zou hebben uit te gaan, als door het ontwerpen van eene concept-regeling, niet alleen voor den zendingsarbeid zelve, maar ook voor de opleiding van hen, die in den dienst der zending zullen worden uitgezonden.

Intusschen mag reeds aanstonds de opmerking niet worden teruggehouden, dat Deputaten zich niet uitlaten over de vraag, naar welke methode het zendingswerk zelf in Indië zal moeten gedreven worden. Het behoeft geen herinnering, dat in den loop der eeuwen zeer onderscheidene methoden bij de kerstening van Heidenen, Mohammedanen en Joden zijn toegepast, en alsnog door de onderscheidene Christelijke kerken en genootschappen toegepast worden. Om slechts aan enkele dier methoden te herinneren, heeft men onderscheidenlijk getracht de enkele personen tot bekeering te leiden; de jeugd in scholen te verzamelen, ten einde alzoo op hen, en door hen op de ouders invloed te gewinnen; de massa's door het doen aanleeren van het „Onze Vader” en de Geloofsartikelen in kerken verzameld, om voorts door prediking en tucht op hen in te werken; zich gewend tot de hoofden, en door dezer toebrenging de kerstening van hun onderhebbend volk half afgedwongen; den aanval gericht op de tempels en de priesters der Heidensche afgodsdiensten, ten einde alzoo feitelijk de macht van het Heidendom in zijn centrum te breken; waar nog bij is te voegen, dat de Roomsche Kerk in Azië en Afrika, en evenzoo de Grieksche Kerk in Midden-Azië, de Zending op heel andere wijze drijft, dan de Protestanten dit gewoon zijn; om nu voorts van de gewelddadige bekeeringen en massale doopsbedieningen niet eens te gewagen. Genoeg, om u te herinneren, dat er nog niets gezegd is, als ge zegt, zending te willen drijven; maar dat ge, om verder te komen, allereerst dient te bepalen, *op welke wijze, naar welke methode* gij dit acht te moeten doen. Van de keuze van het doel toch hangt ook de keuze af van de aan te wenden middelen, en het spreekt wel vanzelf, dat uwe toerusting en voorbereiding voor dezen arbeid in Nederland een geheel andere zal zijn, al naar gelang ge voor de ééne of andere methode kiest. Overmits nu Deputaten intusschen dit *heel de zaak beheerschend vraagstuk* geheel onbesproken lieten, en alzoo het gekozen doel onbekend bleef, was het uwer commissie, strikt genomen, niet mogelijk, te beoordeelen, of de door hen voorgeslagen regeling op het te kiezen doel past.

Mag men uit dien hoofde aannemen, dat Deputaten zonder nader onderzoek

onderstellen, dat de thans meest gevolgde methode van kerstening eenvoudig moet worden voortgezet; en brengt men hierbij het onloochenbare feit in rekening, dat die methode uit ganschelijk ongereformeerde kringen opkwam, en meest uit methodistische actie geboren werd, dan is het tevens duidelijk, dat de voorgestelde regeling, ook al kon zij den toets onzer beginselen doorstaan, alvorens door onze Kerken te worden aangenomen, nog aan eene tweede toetsing, nu met het oog op de methode van christianiseering, zou te onderwerpen zijn; voor welke laatste toetsing het rapport van Deputaten ons alle gegevens onthoudt. Het uitgangspunt van waaruit alleen tot doeltreffende conclusie te geraken ware, ontbreekt alzoo geheel.

Uwe commissie wijst hier met nadruk op, om wel te doen uitkomen, dat haar beoordeeling van de voorgeslagen regeling een geheel *hypothetisch* karakter draagt, en u voorshands nog niet tot eenige conclusie kan leiden, die voor de toekomst vast en veilig ligt.

Wat nu die regeling zelve aangaat, zoo spreken Deputaten allereerst als hun gevoelen uit, *dat de zaken niet kunnen blijven loopen, gelijk zij deze drie jaar liepen*. De thans geldende regeling verklaren zij voor onvoldoende en ondoeltreffend, en geven op blz. 59 v.v., niet *acht* gelijk er staat, maar *zeven* bezwaren aan, die h. i. tegen dien bestaanden toestand rijzen: 1°. het getal Deputaten is te groot, wat te veel kosten veroorzaakt; 2°. de verhouding tot de Zendingen is te ongeregeld en onzeker; 3°. zelve staan zij weerloos tegenover kritiek; 4°. hun recht van publicatie is beperkt; 5°. de kerkelijke vergaderingen houden zich te weinig met de Zending bezig; 6°. deputaten zijn te zwaar belast en worden daardoor in hun ambt belemmerd; en 7°. de examinatie en indienststelling van de Zendingen is ongenoegzaam geregeld. Dat deze critiek op den bestaanden toestand noch principieel, noch ook maar eenigszins volledig is, behoeft wel geen aanwijzing. Maar al bepalen Deputaten zich begrijpelijkerwijze tot eenige losse onsamenhangende opmerkingen, naardien Deputaten toch concluderen, dat de toestand onhoudbaar is, uwe commissie met deze conclusie instemt, en ten eerste betwijfeld mag, of er wel iemand is, hetzij hier óf in Indië, die deze conclusie zou wenschen te bestrijden, acht uwe commissie te kunnen volstaan met de constateering, dat Deputaten terecht op het ontwerpen van eene *nieuwe* en *beter*e regeling bedacht zijn geweest.

Bij de nieuwe regeling nu gaan Deputaten uit van de meening, dat die regeling in hoofdzaak slechts op twee onderscheidene wijzen kan plaats hebben, en dat deze twee onderscheidene manieren gekenteekend behooren te worden als het stelsel van *centralisatie* en *decentralisatie*; staande voor welke keuze de meerderheid van Deputaten zich dan even absoluut voor *centralisatie* verklaart, als de HH. DE GAAY FORTMAN en WAGENAAR, die de minderheid uitmaken, voor *decentralisatie*. Met deze qualificatie acht uwe commissie, dat uwe Vergadering zich niet zal kunnen noch mogen vereenigen. *Centralisatie* toch beteekent volstrekt niet, gelijk de meerderheid beweert, eene samenwerking van alle Kerken, noch ook, gelijk de minderheid staande houdt, „dat aller arbeid in één middenpunt samenloopt”, maar heel anders, dat alle macht, actie en arbeid van het middenpunt naar de deelen uitgaat; terwijl decentralisatie het stelsel is, waarbij de macht en de actie zelfstandig optreedt in de afzonderlijke levenskringen. Ware hierbij nu alleen een verschil van woordenkeus in het spel, zoo zou uwe commissie hierop uwe aandacht niet vestigen; maar, gelijk meestal, zoo heeft ook hier het verkeerd gekozen woord aan Deputaten parten gespeeld. Want wel stellen zij het voor, alsof zij niets anders bedoelen, dan dat alle kerken hun Zendingarbeid *gezamenlijk* zouden verrichten (p. 51), maar feitelijk dragen zij eene regeling voor, waarbij schier alle macht en actie niet door de gezamenlijke kerken wordt *uitgeoeffend*, maar door de gezamenlijke kerken wordt *overgedragen* op een collegie van vijf experts voor de Zending. De gezamenlijke kerken zullen feitelijk niet anders te doen hebben, dan belangstelling te wekken en daardoor te zorgen dat

de noodige fondsen er komen; en daarentegen wordt de zendingstaak zelve, geheel in handen van een collegie van vijf deskundigen gelegd, die *in naam* en *in plaats* van de kerken de Zending zullen drijven; en zulks alleen onder de bepaling, dat zij voor examinatie, indienststelling en oplossing van geschillen van de kerkelijke vergaderingen gebruik zullen maken. Dit nu is heel iets anders dan een arbeiden in de Zending van *alle kerken gezamenlijk*. Het is metterdaad het scheppen van een *centrum*, buiten de kerkelijke vergaderingen, opdat van dit centrum alle missionaire actie uitga.

Dit nu komt aan uwe commissie voor niet wel met de Gereformeerde beginselen van kerkregeering in overeenstemming te zijn. Volgens die beginselen kunnen alleen kerkelijke vergaderingen de actie dier kerken tot openbaring brengen, hetzij doordien zij zelve handelend optreden, of wel doordien zij een bepaalden last aan deputaten opdragen, in dien zin, dat deze nooit *gevolmachtigd*, maar altoos alleen *lasthebbende* zijn, niets dan dien last mogen uitvoeren, en de beoordeeling van die uitvoering aan de vergadering hebben te laten. Laat men daarentegen deputaten aanstellen met een *algemeen* mandaat, zoodat gedeputeerden zelve bij meerderheid van stemmen beslissen, en handelen naar goedvinden, dan scheidt men een *afzonderlijk collegie*, waaraan men de macht der kerken overdraagt; een soort collegie dat *geen* kerkelijke vergadering is, en dat niet *orgaan* der kerken, maar der kerken *voogdes* wordt. Dit nu is metterdaad *centralisatie*, maar centralisatie in verkeerden zin, gelijk die wel in het hiërarchische, maar niet in het Gereformeerde stelsel van kerkrecht thuis hoort.

Waar uwe Deputaten nochtans dit stelsel niet alleen als bruikbaar en geoorloofd, maar als eenig mogelijk, *geboden* en *plichtmatig* aanbevelen, en uwe commissie het als in strijd met ons kerkrecht acht te moeten veroordeelen, is het noodzakelijk, elk der argumenten te wegen, die door Deputaten ter verdediging van hun standpunt worden aangevoerd.

Zij zien zich daarom verplicht, elk dier argumenten afzonderlijk te toetsen.

In de eerste plaats dan zeggen Deputaten, dat uit Hand. 13:2—4 coll. Hand. 14:26 vv. niets valt af te leiden, overmits Antiochië's Kerk in exceptioneele positie verkeerde, het convent te Jeruzalem, blijkens Hand. 15, zelf de zaak der Zending ter hand nam, en het Apostolisch karakter van Paulus aan de zaak een exceptioneel karakter verleende.

Hierin nu kan uwe commissie met Deputaten niet medegaan. Het convent te Jeruzalem heeft een algemeen voorschrift gegeven, hoe bij de Zending te handelen, niet zelf Zending gedreven. Of Antiochië een exceptioneele positie had, doet niets af of toe aan haar ambtelijke bevoegdheid. Barnabas was geen apostel, en dat zelfs een apostel als Paulus, die zijne algemeene missie reeds van den Christus bezat, desniettemin opzettelijk door een plaatselijke Kerk werd uitgezonden, *versterkt*, in plaats van te *verzwakken*, het argument dat hieruit getrokken wordt. En eindelijk mag niet voorbijgezien, dat de Kerk van Antiochië niet op eigen initiatief handelde, maar dat de *Heilige Geest* de Kerk gelastte, Paulus en Barnabas af te zonderen. Het feit blijft daarom staan, dat het eenige geval van missie, dat in de Schrift breder vermeld staat, spreekt van missie van eene *plaatselijke* Kerk door ambtelijke dienaren dier Kerk, die eerst haar dienen, dan van haar uitgaan, straks tot haar terugkeeren, verslag van hun missie doen, en voorts weër ambtelijk in haar midden arbeiden.

Al geeft dus uwe commissie voetstoots toe, dat de omstandigheden van toen en nu niet gelijk staan, en ook hiermede te rekenen valt, toch blijft zij van oordeel, dat het verhaalde in Hand. 13, 14 en 15 op zichzelf tot niets anders gerechtigd dan tot Zending, uitgaande van plaatselijke kerken, door middel van ambtelijke dienaren dier kerk.

In de tweede plaats oordeelen Deputaten, dat het stelsel van decentralisatie tot schadelijke *onregelmatigheid* zou leiden. Als hier eene kerk, daar eene classis en ginds eene provinciale synode uitzond, zou allerlei verschil op het zendingster-

rein openbaar worden, en dit de eere en den voortgang van het zendingswerk schaden.

Uwe commissie merkt hiertegen op, dat 1°. de eenvormigheid, die Deputaten beoogen, op zichzelf eer een *vloek* is van het moderne leven, dan een eisch voor Christus' Kerke; 2°. dat de beoogde regelmatigheid, voor zoover die eisch is, vanzelf verkregen wordt, indien de Generale Synode, evenals voor den Dienst des Woords en der Sacramenten, en de kerkregeering *hier te lande*, zoo ook voor het zendingsgebied in alle deze opzichten regelen vaststelt; en 3°. dat niets verhindert de Zending door classis en provinciale synode te mijden, zoo deze ongelegenheid baren mocht.

Ten derde merken Deputaten op, dat de regelen van kerkenordering, die voor de actie hier te lande gelden, uitteraard niet van toepassing kunnen zijn op de kerkelijke werkzaamheid bij de missie in Indië, en dat alzoo uit de kerkenordering ten deze niet te argumenteeren valt.

Uwe commissie acht, dat hierbij onderscheiden moet worden tusschen tweeërlei. Voor zooverre onze kerkenordering de positie, de bevoegdheid, en de samenwerking der kerken op grond van de artikelen onzer Geloofsbelijdenis uitspreekt, staan deze onherroepelijk vast voor alle optreden der kerken, zoo hier als in Indië. Voor zoover daarentegen de uitoefening van die bevoegdheid in verband met plaats en tijd moet geregeld worden, zal de Generale Synode onderscheidenlijk hebben te regelen, wat voor de Zending en hier te lande en in Indië zal gelden, mits nooit iets af of toedoende aan de beginselen van kerkrecht, in onze Belijdenis, op grond der Heilige Schrift, gefundeerd.

In de vierde plaats oordeelen Deputaten, dat Art. 30 der Kerkenordering bepaalde, dat al wat „tot de vergadering der kerken in 't gemeen behoort”, dan ook in *meerdere vergadering* zal worden afgedaan.

Dat nu de Zending te rekenen is tot hetgeen behoort aan de kerken in het gemeen, achten Deputaten onloochenbaar, op vijf nader te toetsen gronden.

Intusschen, gesteld al, dat die vijf gronden bleken onwrikbaar te zijn, zoo ware uit deze conclusie nog nooit iets anders af te leiden, dan dat de *Generale Synode* zelve de Zending had te drijven, en nog volstrekt *niet*, dat zij dit aan een zendingscollegie van vijf deskundigen zou mogen *overdragen*. Bovendien kan de Zending zeer wel *voor een deel* en in *zeker* opzicht tot de kerken in het gemeen behooren, zonder dat hieruit nog in het minst volgt, dat *heel* de Zending en zulks *uitsluitend* de kerken in het gemeen zou aangaan. De Dienst des Woords hier te lande behoort *ten deele* en in *zeker* opzicht tot de kerken in het gemeen, maar niettemin beroept de *plaatselijke* kerk, en is het *ambt* van Dienaar *plaatselijk*. De praemisse schiet alzoo te kort in kracht om de conclusie te dekken.

Brengt men nu de vijf gronden ter toetse, dan blijkt terstond, hoe onvast en verschuivend die zijn.

De eerste grond is het beweren, dat de Zendeling een *algemeen* ambt bekleedt. Zulk een algemeen ambt bestaat intusschen niet. Een diaken is gehouden, waar het kan, ook *buiten de gemeente*, de armen te verzorgen, maar zijn ambt blijft niettemin plaatselijk. En evenzoo strekt zich de werkzaamheid van een in missie gezonden dienaar buiten zijn gemeente uit; maar dit verandert in niets het plaatselijk karakter van *oorsprong*, dat zijn ambt draagt. Algemeene ambten kent ons Gereformeerd kerkrecht niet, wel ambten, waarvan de bediening over de grenzen der gemeente schuift.

De tweede grond is, dat het zendingsveld buiten ons vaderland ligt, en dus onder de verhouding tot de buitenlandsche kerken valt. Hierin ligt deze waarheid, dat elke plaatselijke kerk bij het oefenen van zendingsarbeid gebonden is aan de bepalingen, die de gezamenlijke kerken hiervoor vaststellen; niet dat zij niet ook zelve plaatselijk zenden mogen.

De derde grond wordt daarin gezocht, dat de Zending in aanraking komt met

allerlei vraagstukken over den Dienst des Woords, den Doop, ordening, Bijbel-uitgave enz., waarvan de regeling bij de kerken in 't gemeen behoort. Eene onloochenbare waarheid, maar waaruit nooit valt af te leiden, dat derhalve de Zending zelve niet door de plaatselijke kerken kan geoefend worden; tenzij men uit het feit, dat ook hier te lande de Generale Synode alle deze zelfde dingen regelt, het gevolg wilde trekken, dat onze kerkeraden deswege niet in eigen gemeente zouden mogen werken.

De vierde grond is, dat de Zending met de overheid in aanraking komt, en dat alleen de kerken in 't gemeen met de overheid kunnen handelen. Een beweren, dat in die algemeenheid feitelijk onjuist is; gedurig toch handelen ook onze plaatselijke kerken met de overheid; en ook in Indië bestaan gelijksoortige verhoudingen. Doch aangenomen al, dat handeling door de Generale Synode met de overheid onvermijdelijk ware te achten, zoo kan dit evenzoo toegaan als het hier te lande geschiedt, zonder dat iemand b. v. uit het feit, dat Deputati Synodi van de saâmsmelting van kerken kennis geven, ooit af zal leiden, dat uit dien hoofde de saângesmolten kerk niet meer plaatselijk mag of kan optreden.

En de vijfde grond eindelijk is de raadselachtige stelling, dat, zoolang niet elke kerk eene zekere taak zelfstandig vervullen kan, alleen alle kerken saâm zich van die taak kunnen kwijten. Hieruit toch zou volgen, dat onverwijld de plaatselijke dienst in alle afzonderlijke kerken ware af te schaffen, en dat alleen Deputati Synodi den Dienst des Woords oefenen mochten, zoolang er ook nog maar ééne kerk is, die finantieel buiten staat mocht blijken te zijn, om een eigen Dienst des Woords in te stellen.

Uwe commissie acht alzoo, dat niet één van deze vijf gronden steek houdt, en dat alzoo de daaruit getrokken conclusie niet *staat*, maar *ligt*.

In de vijfde plaats oordeelen Deputaten, dat de Zending, krachtens Art. 30 der K. O., dáárom aan de plaatselijke kerken onttrokken en bij de Generale Synode overgebracht moet worden, overmits de Zending behoort tot die dingen, die in den kerkeraad of mindere vergadering niet kunnen afgehandeld worden.

Ook hier geldt bovenstaande opmerking, dat, al ware dit zoo, er nog geenszins uit zou volgen, dat derhalve het zendingscollegie van vijf deskundigen in de plaats van de Synode mocht treden. Doch dit nu daargelaten, waarop rust dit hun oordeel?

Ten eerste hierop, dat bij versnippering der Zending onder de plaatselijke kerken de noodige eenheid in methode, leiding en finantieelen steun te loor gaat. Dit beweren wordt door vier argumenten gestaafd. 1°. In de kerkeraden wisselt het personeel elk jaar: een eenvoudig feitelijk onjuist beweren. De Synode van 1896 verschilt in het personeel meer van die van 1893, dan het personeel van menigen kerkeraad in diezelfde drie jaren. Ook dat de gecommitteerden des kerkerads voor de Zending telkens zouden moeten wisselen, is eene gansch onverdedigbare stelling. Onze ouderlingen zijn eer *te* stoelvast, dan dat zij te gedurig wisselen. 2°. Er zou onheilige concurrentie geboren worden. Edoch bestaat gevaar hiervoor niet evenzoo tusschen leeraars in eenzelfde stadskerk; en zal men nu deswege oordeelen, dat in geen gemeente, ook in geen stadsgemeente, ooit meer dan één Dienaar mag optreden? 3°. Er zullen allerlei geschillen op het zendingsgebied rijzen en lang hangen. Nota bene, alsof er thans aan geschillen op het gebied der Zending gebrek is! En 4°. de finantiën moeten toch *gesmolten* worden, en zoo is de centralisatie er toch. Alsof, ook waar op dit ééne punt centraliseerende werking niet te mijden bleek, dit niet juist moest dringen, om op de overige punten zelfstandige actie der plaatselijke kerken te beter te waarborgen.

In de tweede plaats wijzen Deputaten er op, dat *de geestelijke kracht* te klein voor splitsing van arbeid is. Hiervoor voeren zij vijf bewijzen aan. 1°. Bij centralisatie prikkelt men elkanders belangstelling, bij decentralisatie sterft die weg.

Sta hiertegenover de vraag, of de belangstelling in het kerkelijke leven dan zooveel grooter is in de gecentraliseerde Luthersche, dan in de Gereformeerde gedecentraliseerde kerken. Ook op politiek gebied klaagt men in Frankrijk juist steen en been, dat de centralisatie de belangstelling in het plaatselijk staatkundig leven tegenhoudt en verzwakt. 2°. Voor het oefenen van Zending is allerlei wetenschappelijke kennis van de historie en het wezen der Zending noodig, die men plaatselijk niet vindt. Waartegen zij opgemerkt, dat zulk eene wetenschappelijke kennis van de hoogeschoolen moet uitgaan, terwijl de kennis b. v. van het kerkrecht veel grooter is bij onze Gereformeerden, die plaatselijk zelfstandig leven, dan bij de Roomsche Christenen, die gecentraliseerd zijn, en gewoonlijk niets van hun kerkrecht afweten. 3°. Mindere kerkelijke vergaderingen hebben geen tijd genoeg voor de Zending beschikbaar, en behandelen ze als bijzaak. Dit nu is zeer natuurlijk, zoolang zij zelve alleen dienst doen als geldverzamelaars van deputaten; maar zou juist anders worden, als zij zelve ook te handelen hadden. 4°. Niet elke kerk of classis heeft personeel om op te leiden en te examineeren. Dus moeten dit de kerken gezamenlijk doen. Gesteld nu al, dit ware zoo, dan zou er nog niets anders uit volgen, dan dat de opleiding en examinatie, evenals bij den Dienst des Woords hier te lande, door de Generale Synode geregeld en nagegaan zou worden, *nooit* dat dus de plaatselijke kerken zelve geen Zending konden drijven. 5°. Vooral onze jonge en nog zwakke Zendingen behoeven eene leiding, als alleen van de gezamenlijke kerken kan uitgaan. Dit nu moge waar zijn, zoolang men soms min geschikte personen uitzendt, en hun de noodige ambtelijke zelfstandigheid onthoudt, maar vervalt, zoodra men geschikt personeel kiest, de zelfstandigheid van hun ambtelijke positie herstelt, en eene vaste gedragslijn, op grond van onze beginselen, kiest.

In de derde plaats achten Deputaten centralisatie noodig uit finantieelen hoofde, een beweren dat uwe commissie onweersproken laat, omdat ook h. i. finantieel zekere centralisatie steeds onmisbaar zal blijken; maar onder herhaling der opmerking, dat deze noodzakelijkheid, wel verre van voor centralisatie ook in het overige te pleiten, te sterker dringen moet, om haar juist in andere opzichten te weren.

Als zesde motief oefenen Deputaten critiek op het denkbeeld, om eene classe of provincie door ééne kerk, hetzij bestendig, hetzij bij toerbeurt te doen handelen. Daar deze critiek echter niet het beginsel, maar eene der wijzen van toepassing geldt, laat uwe commissie dit betoog in zijn geheel, als eerst in aanmerking komende, nadat over het beginsel éénheid van gevoelen zal verkregen zijn.

Als zevende motief achten Deputaten, dat de Zendingen alleen bij centralisatie genoegzame vastheid van finantieele en moreele positie kunnen erlangen. Waartegenover de vraag sta, of onze Zendingen dan thans blijken zoo met hun moreele positie ingenomen te zijn. Alsook, of menig predikant in kleiner en armer gemeente niet over evengelijke onvastheid van finantieele positie te klagen heeft. Juist dit argument deed steeds in elke hiërarchie dienst, om zelfs anders gelovige predikanten van terugkeer tot de leer en tucht en dienst der vaderen af te houden.

Waar dan als achtste en laatste motief bijkomt, dat naar het oordeel van Deputaten, de Zending *tegenover derden*, d. i. tegenover andere kerken, dwaalleeraars, machthebbers enz. veel sterker staat bij centralisatie. Een motief, geheel overeenkomende met wat steeds op Rome's erf tot het loven der bisschoppelijke hiërarchie heeft geleid. Metterdaad tegenover *derden* staat de Roomsche Kerk veel glorieuser en sterker dan wij met onze Gereformeerde Kerken. En toch zouden de Deputaten voor de Zending de eersten zijn, om als één man te weerspreken al wie ons deswege naar hiërarchische paden wilde terugleiden.

Na alzoo geheel deze breede reeks van argumenten ter toetse gebracht te hebben, kan noch mag uwe commissie anders oordeelen, dan dat er metterdaad niet één argument is, dat ons recht of bevoegdheid zou geven, laat staan ons zou noodzaken en dwingen, om een stelsel te aanvaarden, dat met onze beginselen van kerkrecht onvereinigbaar is.

Of hier nu uit volgt, dat uwe commissie deswege u aanbeveelt met het concept van de minderheid mede te gaan? Zij kan dit evenmin. Wel aarzelt uwe commissie niet uit te spreken, dat zij in hoofdzaak instemt met de drie betoogen, in de nota der minderheid ingeweven, om het stelsel van centralisatie te bestrijden, het stelsel van decentralisatie aan te bevelen, en de beteekenis van Hand. 13 en 14 in het rechte licht te plaatsen. Maar zij maakt bezwaar, om het plan, gelijk dit door de minderheid sub 4°. op blz. 90 ontvouwd is, u als plan van regeling voor te leggen. Ook bij dit plan toch ontbreekt 1°. het uitgangspunt, dat moest zijn aangewezen door de keuze tusschen de verschillende methoden van kerstening; bij gemis waarvan het onmogelijk is te beslissen of dit plan doeltreffend zou kunnen werken. En 2°. komt het uwe commissie voor, dat het plan der minderheid te sterk en te eenzijdig naar plaatselijk autonome Zending overhelt, en te weinig het gemeenschappelijk karakter van de gezamenlijke missies tot zijn recht doet komen. Op haar kritiek eindelijk en den voorslag der meerderheid gaat uwe commissie daarom niet in, omdat zij zelve dien voorslag aan breede kritiek onderwierp, en hierover eerst het oordeel van uwe vergadering wenscht in te wachten.

Deze teleurstellende uitkomst leidt intusschen uwe commissie allerminst tot mindere waardeering van den arbeid, zoo door de meerderheid als door de minderheid van Deputaten aan deze zaak ten koste gelegd. Men vergete toch niet, dat de geheele zendingsbeweging, die vooral sinds het laatst der vorige eeuw opkwam, onze Gereformeerde kerken in slaap vond, en buiten de werking van de haar beheerschende beginselen omging. Die beweging is zoowel in Denemarken als in Engeland, Amerika en hier te lande uitgegaan van stroomingen, die zeer weinig een kerkelijk, meer een revivalistisch karakter droegen. Neemt men hierbij nu in aanmerking, dat de meeste Engelsche en Amerikaansche kerken, die zich later bij deze beweging aansloten, een met onze beginselen van kerkrecht geheel strijdig centralistisch-collegiaal systeem volgden in hun eigen kerkelijke aangelegenheden, dan kan het geen verwondering baren, dat ook op de machtige, ons beschamende zendingsactie, die van deze strooming der geesten uitging, allerwege bijna dit centraliseerend stempel gedrukt is, terwijl de Church of England en de Roomsche Kerk, voorzoover zij zich hierbij aansloten, krachtens haar hiërarchisch karakter, in geheel hetzelfde spoor liepen. Gevolg waarvan was, dat de algemeene zendingsactie bijna allerwege ditzelfde centraliseerende karakter aannam, en dat het nog nergens ook maar tot de poging is gekomen, om zelfstandig uit onze Gereformeerde beginselen en de methode der kerstening, en de methode voor de zendingsactie af te leiden. Hierdoor kan het niet anders, of ook onze Zending moest min of meer in ditzelfde spoor geraken, en uwe commissie acht, dat men Deputaten dankbaar moet zijn, dat zij, zelve aan die wijze van handelen gehecht, het uiterste beproefd hebben, om op zoo schrandere en vindingrijke wijze het goed recht van deze wijze van handelen te verdedigen. Daardoor hebben zij uwe vergadering in staat gesteld, deze wijze van handelen principieel te beoordeelen, en dit juist geeft haar aanspraak op uwen dank.

En evenzoo komt die dank toe aan de minderheid van Deputaten, die, zonder nog aanstonds den steen der wijzen gevonden te hebben, toch zeer belangrijke gegevens en denkbeelden leverden, waarvan partij is te trekken.

Die waardeering van den arbeid van broeders, die we allen, ook om huns werks wille, hoog achten, mag intusschen, naar het oordeel uwer commissie, uwe vergadering niet verleiden, om uit verlegenheid, hetzij het ééne, hetzij het andere stelsel te aanvaarden, zoolang het ons niet klaar en duidelijk is geworden, dat

bij het aanvaarden van zulk een stelsel metterdaad de weg, door ons beginsel geëischt, gevolgd wordt. Het is uit dien hoofde, dat uwe commissie u ook voorhands niet zal ophouden door breede besprekingen van de concept-regelingen. Die toch zouden pas aan de orde komen, zoo over de grondtrekken van regeling vooraf genoegzame klaarheid verkregen zal zijn. Zelve o. a. deze denkbeelden of voorstellen in te dienen, is aan uwe commissie niet in mandaat gegeven. Zij wenscht daarom alleen uit te spreken, dat het h. i. beter is, nog tijdelijk te blijven voorttobben, dan een stelsel te ijken, dat niet voor ons bewustzijn als conform met onze beginselen gerechtvaardigd is. Door zulk eene daad toch zouden wij de verantwoordelijkheid van zulk een stelsel *geheel en ten volle* aanvaarden, en tevens het later komen tot de door onze beginselen geëischte regeling bemoeielijken, zoo niet afsnijden. Eerst als de vrucht rijp is, kan zij geplukt worden. En die vrucht kan niet rijpen, tenzij uwe vergadering zich vooraf over de beginselen en grondtrekken uitspreke, en daarna tot allerlei regeling zoeken te komen, om die beginselen te belichamen. Het meest gewenscht ware het zeker, zoo dit doel nu reeds kon bereikt worden. Maar al kon voorhands nog geen andere eenstemmigheid dan over de *beginselen* en *grondtrekken* verkregen worden, en al moest nogmaals een gewijzigde overgangstoestand in het leven geroepen, eerst dan kunnen we in het volle licht wandelen, als de Heere ons dit licht, als vrucht op onzen arbeid, geeft.

Het is uit dezen hoofde, dat uwe commissie de eer heeft u voor te stellen:

1° dat uwe vergadering het beginsel, gelijk dit door de meerderheid van deputaten in het u bekende rapport neergelegd en verdedigd is, *niet* als leidend beginsel voor de regeling van den arbeid der zending aanvaarde;

2° dat zij het plan, door de minderheid ontworpen, gelijk het daar ligt, niet voor verwezenlijking vatbaar houde;

3° dat zij alvorens tot het ontwerpen van eene regeling over te gaan, zich wil uitspreken over de beginselen en grondtrekken, die zullen behooren gevolgd te worden;

4° dat zij, indien mogelijk, althans het in schets brengen van die grondtrekken nog in deze synodale samenkomst ten einde poge te brengen, en deputaten aanwijze om haar hierin te dienen; en

5° dat zij, indien het ondoenlijk bleek in conformiteit aan deze vast te stellen grondtrekken, nu reeds eene volledige regeling te ontwerpen, aan dezelfde Deputaten opdraagt, maatregelen van overgang voor te dragen.

ART. 63.

Toespraken
van Prof.
SPENCE en Rev.
MORTON.

Aan het begin dezer namiddagzitting geeft de praeses het woord aan enkele buitenlandsche afgevaardigden, met name aan professor SPENCE en Rev. MORTON, gedeputeerd door the Original Secession Church of Scotland.

De toespraak van professor SPENCE (*Bijlage H.*) was eene recht hartelijke ontboezeming, die oogenblikkelijk gevolg werd door een even krachtig en bezielend woord van Rev. MORTON. Ook hem was het een rijk genot, en dit nu reeds voor de tweede maal, eene Generale Synode onzer Kerken te mogen bezoeken, terwijl hij zijne groote ingenomenheid uitsprak met den hoogst belangrijken arbeid, die hier verricht werd. Wat de Kerk, die deze broeders alhier vertegenwoordigen, betref, kon hij o. a. met blijdschap melding maken van hare Theol. School, die niet alleen voor Schotland maar voor heel het vereenigde Koninkrijk en zelfs voor Amerika vrucht droeg.

Waren er helaas ook in Schotland hier en daar afwijkingen van de leer

der waarheid te bespeuren, over het algemeen bleef het volk toch bij de waarheid bewaard, terwijl ook de liefde voor de redding van zondaren niet verflauwde. Ten slotte wees spreker op de noodzakelijkheid van eene krachtige werking des Heiligen Geestes en van het voortdurend gebed om deze grootste aller zegeningen, waarop de heerlijkste belofte beloofd was. Rev. MORTON eindigde met de toebidding des Heiligen Geestes over Synode en Kerken.

Na deze toespraken dankt, op verzoek van den praeses, Ds F. LION Antwoord door Ds F. LION CACHET. CACHET de Schotsche broeders in gevoelvolle woorden. Deze wijst op de kleinheid der Schotsche Kerken, die deze broeders vertegenwoordigen, en op de trouw van haar Koning in de hemelen. Mogen al donkere wolken over uw volk heengaan, zegt spreker, geen nood; want de Heere waakt over zijne kadde. Met het oog op Hem, in zijne kracht, kunt ook gijlieden in Schotland gemoedigd voortgaan, wetende, dat de wolken straks overdrijven en de heerlijkste toekomst aan de Kerk des Heeren verzekerd is.

ART. 64.

De discussie over de zending, dezen morgen gevoerd en door de pauze Zending onder Heidenen en Mohammedanen. en de toespraken der Schotsche broeders eene wijle geschorst, wordt thans voortgezet. De rapporteur der commissie Prof. Dr A. KUYPER maakt een begin met de nadere toelichting van de conclusie op het praeadvies, der Synode voorgesteld. Aangezien hiervoor thans slechts enkele oogenblikken resten, wordt de voortzetting der rede van dezen rapporteur verdaagd tot den volgenden morgen.

Zitting van Donderdag 20 Augustus 1896.

ART. 65.

Nadat de notulen van de vergadering van den vorigen dag gearresteerd zijn, Prof. Dr A. KUYPER licht het eerste zendingsrapport toe. gaat Prof. Dr A. KUYPER voort het eerste rapport in zake de zending toe te lichten; betoogende, dat de Gereformeerde Kerken, voor welke wij begeeren en zoeken, dat zij in veerkracht, wat het zendingswerk aangaat, mogen toenemen, daarbij toch ook geroepen zijn naar de eigen beginselen, in hare belijdenis neergelegd, in dit zendingswerk te leven; dat daarom voor geheel het verder verloop van den zendingsarbeid de vraag, welke *methode* van zending de gereformeerde belijdenis eischt, allesbeheerschend is; en dat het voor onze Kerken, die om de drie jaren in synode vergaderen, niet wel mogelijk is, het zendingswerk aan deputaten op te dragen, zonder dat daardoor de eigenlijke *actie* in het zendingswerk, van de kerken zelve naar de deputaten wordt verplaatst.

Hiermede liep de voormiddagzitting ten einde.

ART. 66.

In de namiddagzitting ontvangen de afgevaardigden van de Reformed Church van Noord-Amerika het woord.

ART. 67.

Toespraak van Dr G.S.BISHOP. Rev. GEORGE S. BISHOP D.D., in de Engelsche taal de vergadering toesprekende, brengt de hartelijke groete zijner Kerk over als eene zustergroete, liever nog als de groete eener dochter aan hare moeder. De Reformed Church van Noord-Amerika vertegenwoordigt het oude Calvinisme. Een driehonderd jaren lang reeds is haar het voorrecht geschonken, den band der eenigheid des geloofs en des vredes te bewaren. Een zeshonderdtal Kerken zijn onder haren naam vereenigd met ruim honderduizend avondmaalgangers. In het bezit van twee „colleges” mag zij zich verheugen, en haar zendingsveld heeft zij gevonden in Indië, China, Japan en Arabië. Van *geestelijken* zegen mag zij spreken, ziende op gezalfde mannen als een Dr JOHN LIVINGSTONE en anderen, uit haar voortgekomen; op hare bewaring bij de echt apostolische kerkregeering; op haar eeren van Christus' koningschap over zijne Kerk; op haar vasthouden aan de leer der waarheid, de zaligheid uit genade, door den H. Geest aan het hart toegepast. De komst sedert 1846 van Hollandsche volkplantingen van gereformeerden huize in Amerika deed het oude gemeenschapsgevoel weder herleven. En met de hartelijkste belangstelling zijn daar ginds de kerkelijke bewegingen van 1834 en 1886 hier te lande gevolgd. Het was der Reformed Church van Noord-Amerika eene behoefte, hare eenheid met onze Kerken te toonen; daarom wenschte zij ons te begroeten als van mond tot mond. Den Kerken hier te lande wordt toegebeden, dat zij mogen voortgaan in de ééne hand het zwaard, in de andere den troffel te voeren, vasthoudende aan het geloove der vaderen en wakende dat niemand hare kroon neme; en dat zij tot openbaring mogen brengen, wat het avondmaalsformulier zegt aangaande de eenheid des lichaams van Christus als van één drank, uit vele beziën saamgeperst en één brood, uit vele graankorrels gebakken; welke woorden door Dr BISHOP in *onze* taal worden aangehaald, gelijk hij in dezelfde taal met de zegenbede uit Numeri 6 zijne toespraak besluit.

ART. 68.

Toespraak van Rev. B.VANESS. Daarna ontvangt Rev. BALSTER VAN ESS het woord, die de Synode in de Nederlandsche taal toespreekt. (*Bijlage I.*)

ART. 69.

Antwoord door Dr A. KUYPER. Namens de Synode beantwoordt Prof. Dr A. KUYPER de broeders uit Amerika. Hij zegt, dat het hem persoonlijk eene vreugde en eere is, het warme, broederlijke en belangrijke woord, door hen gesproken, namens deze Synode te beantwoorden. Dat wederom een drietal afgevaardigden van

de Reformed Church onze Synode kwam bezoeken, is ons die, in beslag genomen door de regeling onzer eigene kerkelijke aangelegenheden, ons nog niet op hare Synode lieten vertegenwoordigen, tot beschaming. Aan de Reformed Church in Amerika bieden wij daarvoor bij dezen onze verontschuldiging. Meer nog dan met andere buitenlandsche kerken gevoelen wij onze eenheid met u, vanwege de volksverwantschap. Uwe tegenwoordigheid in ons midden is ons een waarborg, dat ook gij met ons gevoelt voor het oecumenisch karakter der Kerk van Christus. Blijdschap vervult ons hart over de studiën, in den laatsten tijd in Amerika openbaar gemaakt, ten doel hebbende om aan te toonen, dat het Amerikaansche religieuse en politieke leven niet uit Engelschen, maar veelmeer uit Hollandschen stam oorspronkelijk is opgebloeid.

Is er, om verklaarbare redenen, op gewezen, dat gij hier niet verschijnt als voor eene kerkelijke vierschaar, maar als vertegenwoordigers eener zusterkerk onder zusterkerken, toch rekenen wij *ook in dezen* op uwe broederlijke liefde, dat gij ons, zoo wij in uw oog te eeniger tijd gevaar mochten loopen af te wijken van de waarheid, uwe geestelijke kritiek in den naam des Heeren niet zult onthouden; gelijk het *ons* ook betaamt, ons niet aan deze verplichting te onttrekken, in de overtuiging, dat gij ons ook een geopend oor zoudt schenken in de uitoefening van hetgeen de kerken van Christus elkander wederkeerig schuldig zijn.

Voorts zegt spreker, dat overwogen dient te worden, of niet nog een nauwere band tusschen de Reformed Church in Amerika en onze Gereformeerde Kerken mogelijk is; ook met het oog daarop, dat sommige stukken der belijdenis eerlang in nadere bespreking zouden kunnen komen, als Art. 36 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis, waarbij het advies der Reformed Church ongaarne door ons zou gemist worden.

Wij zijn verblijd in den Heere over de groete, die gij tot ons bracht en over den tegenstand, dien uwe kerk aan het rationalisme bood; en bidden, u toe, dat de gaven des H. Geestes u rijkelijk mogen geschonken worden, opdat uwe kerk in de nieuwe wereld als opnieuw openbare, wat het Calvinisme in Oud-Holland eenmaal te zien gaf; nl. hoe in de gereformeerde belijdenis de drijfkracht ligt, om geheel het leven op te eischen voor de eere onzes Gods.

Ten slotte spreekt Prof. KUYPER, onder instemming van de Synode, den wensch uit, dat de Reformed Church in Noord-Amerika de gelegenheid vinde, hulpe te bieden in het kerkelijk leven aan de volkplanting uit ons midden, die zich in Argentinië nederzette.

ART. 70.

Komt aan de orde het rapport der zesde commissie van praeadvies (verzorging van emeriti-pred., pred.-weduwen en -weezen), bij monde van Verzorging emeriti enz.
Ds J. A. GOEDBLOED. (*Bijlage K 1*).

ART. 71.

Dr H. H. KUYPER, rapporteur deputaten generale kas. Na voorlezing van dit advies ontvangt Dr H. H. KUYPER het woord, als rapporteur van de deputaten voor de generale kas. Hij geeft in overweging, dat de Synode de rekening van het gehouden beheer ontbiede, opdat deputaten, na goedbevinden, gedéchargeerd mogen worden; en legt aan de Synode eene mededeeling over aangaande de ontvangsten en uitgaven en de bezittingen der kas, waaruit blijkt, dat in de laatste jaren de bijdragen van alle provinciën zijn vermeerderd. (*Bijlage K 2.*)

Voorts verdedigt hij het rapport van de deputaten voor de generale kas, betoogende, dat Art. 13 K. O. het uitgangspunt moet zijn; dat het recht, hetwelk naar gereformeerde kerkenordering een emeritus-dienaar behoudt, om alle ambtelijke functiën te vervullen, geworteld is in zijne betrekking tot de *plaatselijke* kerk; dat de *andere* kerken, mede hulp biedende tot verzorging van een dienaar, die emeritus werd, dat niet hebben te doen in dien zin, alsof zulk een dienaar ambtelijk tot haar in dezelfde betrekking zou staan, als tot de kerk die hij diende; maar als hulpe biedende aan de kerk, die *niet alleen* in zijn onderhoud kan voorzien, en dus eene hulpbehoevende kerk is; dat de band, die de kerken saambindt, niet in het geldelijke, maar in de belijdenis moet gezocht worden; en dat Art. 13 niet tot zijn recht kan komen, zoolang *alleen* eene *generale* kas gelden inzamelt voor het doel, dat in bespreking is.

ART. 72.

Aan de orde worden nu gesteld de conclusiën van het rapport der commissie van advies, doch na eenige bespreking wordt de verdere behandeling van deze zaak uitgesteld, dewijl het uur van sluiting daar is.

Zitting van Vrijdag 21 Augustus 1896.

ART. 73.

De notulen der vorige zitting worden gelezen en gearresteerd.

ART. 74.

Prof. Dr F. L. RUTGERS leest, als rapporteur der commissie van prae-advies voor de zaak sub littera B van het agendum en de daarmee samenhangende Curatoren-voorstellen, het rapport dezer commissie voor.

ART. 75.

Zending onder de Joden.

Over het onderdeel van de rubriek H van het agendum, handelende

over de Zending onder de Joden (*Bijlage I 1*), doet Prof. Dr A. KUYPER voorlezing van het praeadvies en de conclusiën der commissie voor deze zaak aangewezen.

Dit praeadvies met de conclusiën zijn van dezen inhoud:

Als vervolg heeft uwe commissie de eer, u hierbij haar consideraties en advies te zenden over de twee rapporten, ingediend door Deputaten voor de Zending onder de Joden.

Het eerste rapport is het verslag over den verrichten arbeid en het gevoerde beheer.

Wat het eerste gedeelte aangaat blijkt, dat de arbeid bestaan heeft 1° in een vruchtbare werkzaamheid in aansluiting aan bestaande vereenigingen te Rotterdam, 2° in een geslaagd verspreiden van geschriften, 3° in het leiden van samenkomsten. Het was arbeid op kleine schaal, gelijk Deputaten zullen erkennen, en de vraag laat zich moeilijk onderdrukken, waarom in Amsterdam, de eigenlijke plaats waar de Joden huizen, de Joden niet opgezocht zijn. Overigens erkent uwe commissie, dat het vinden van toegang tot de Joden uiterst moeielijk, en verspreiden van geschriften verreweg het meest voor de hand liggend middel is.

Finantieel bleken Deputaten meer dan andere deputaten in verlegenheid te verkeeren. Zij wisten geen weg met hun geld. Bij een inkomen van circa f 5000 kon voor de eigenlijke missie niet meer dan even f 2500, dus ongeveer de helft besteed worden. De onkosten bedroegen een f 600, en het overige is belegd. De balans wijst dan ook een bezit van ruim f 7000 aan, behalve de fondswerken. Of liever de balans deed dit niet; want er werd geen balans, wel een resumtie van ontvangst en uitgaaf, overgelegd; en juist dit geeft aanleiding tot de vraag, waar bij de opgave van het bezit de f 7981.17 zijn gebleven, die als aangekochte effecten worden aangegeven, terwijl op de lijst van het bezit slechts f 6200 obligaties Veldwijk voorkomt. Dit moet daarin zitten, dat van het gekochte weer een deel verkocht is; maar dit behoorde dan ook uit een kapitaalrekening te blijken. Dit vereischt opheldering, terwijl tevens de vraag overweging verdient, of het geraden is zulk een groot deel van het kapitaal, en hier zelfs het heele kapitaal, in één incurant fonds te beleggen.

Eene formeele vraag vormt den overgang tot het bespreken van het tweede rapport, een voorstel inhoudende over de wijze, waarop voortaan de Zending onder de Joden door onze kerken zal gedreven worden. In dat tweede rapport toch wordt zeer juist over Zending *onder de Joden* gesproken, en aangetoond, dat wij de Joden zelfs niet volksgewijs bewerken *kunnen*, overmits zij volksgewijs niet meer *bestaan*. In het verslag van werkzaamheden en van beheer daarentegen wordt, bepaaldelijk in strijd hiermede, gedurig van Israël gesproken, alsof de Israëlieten wél *volksgewijs* bestonden. Dit kon, toen de apostel Paulus schreef, wijl het volk toen nog als volk bestond, maar gaat thans niet meer aan. Bovendien een *titel* moet vaststaan. Zijn deputaten eenmaal *deputaten* voor zending *onder de Joden*, dan moet in een officieel verslag en naar buiten, geen andere titel hiervoor in de plaats gesteld; vooral geen titel, die door de Kerken als onjuist is afgekeurd.

Uwe commissie acht niet, dat deze verwisseling opzettelijk geschied zij, maar geheel onwillekeurig. In het tweede rapport toch wordt zoo duidelijk uiteengezet, hoe wij thans alleen *met de Joden* te doen hebben, dat Deputaten zelfs te ver gaan door te verklaren, dat de Joden thans kinderen van *ons* volk zijn geworden. Leden van onzen volksstaat zeer zeker, maar product, geboren uit *ons* volk zijn zij toch zeer zeker niet.

Wat nu hun voorslag aangaat, zoo zij opgemerkt, dat Deputaten het juist inzagen, dat voor de regeling van elke zending als uitgangspunt moet dienen, een vast inzicht in de te volgen *methode van zending*. Zij sluiten zich hierbij in een uitnemend historisch overzicht geheel bij den arbeid onzer vaderen aan, en kwamen zodoende ook zelfs in het Gereformeerde spoor terecht. Vooraf echter bespreken Deputaten de zeker niet onbelangrijke vraag, waarom de zending onder de Joden *afgezonderd* moet

zijn van die onder Heidenen en Mohammedanen. Zij zagen de oorzaak hiervan in vijf materiën: 1° dat de Joden dan weer een volk zullen worden; 2° dat zij een eigen H. Schrift en theologische taal hebben; 3° dat wij eene akte van eerbied schuldig zijn tegenover het volk, waaruit de Christus geboren werd; 4° dat de zending onder de Joden eene bijzondere plaats in het hart der vromen heeft; en 5° dat de toekomst der Joden in het nauwste verband staat met de toekomst der Christelijke kerk. Met deze motieven kan uwe commissie zich niet wel vereenigen. Ad I^{um}, dat de Joden nog als volk eene toekomst hebben, zegt óf niets, want de Chineezzen, Japanneezzen enz. hebben dit waarschijnlijk in nog beslister zin; óf het zou chiliastisch bedoeld zijn, en dit mag niet ondersteld. Ad II^{um}, ook de Mohammedanen hebben een eigen Korân, en eene eigen theologische taal, het Arabisch. Ad III^{um}, acte van eerbied mogen wij aan de Joden niet geven. Dat de Christus uit hen geboren is, is niet hun verdienste, maar, in weerwil van hun gestadigen afval, Gods vrijmachtige beschikking, Zij hebben den Christus niet uit zich doen geboren worden, maar toen Hij uit hen geboren was, den vloek op Hem gelegd, Hem gedood en uitgeworpen. Ad IV^{um}, dat de zending onder de Joden eene eigen plaats in het hart der vromen heeft, kan moeielijk zóó bedoeld zijn, dat niet vroom zou zijn het hart, waarin dit anders was; terwijl voorts de Deputaten toch allerlei middelen aangrijpen en aanwenden, om aan deze zending eerst gelijk zij zich uitdrukken, eene plaats in de harten *te bereiden*. Doch nu afgezien hiervan, ligt hierin nog nooit eene motief voor een bijzondere behandeling van deze zending. En quod ad V^{um}, staat de te verwachten kerstening van een groote schare uit de Joden wel met het *einde*, niet met de toekomstige ontwikkeling der Christelijke kerk, volgens de H. Schrift, in verband. Deze motieven *niet* overnemende is uwe commissie dan van oordeel, dat het motief voor eene afzonderlijke zending onder de Joden alleen hierin gelegen is, dat zij, zonder eene valsche bron van openbaring aan te nemen, met ons de openbaring des Ouden Testaments gemeen hebben, en dies te schuldiger voor God staan, bijaldien zij zich tegen het klare licht dezer openbaring verhardden. Hierin staan de Joden, als objecten der missie, geheel alleen onder alle bewoners dezer aarde; en dit dwingt ons, deze zending over het geheel anders aan te vatten. Iets waar subsidiair bijkomen, dat zij onder ons wonen; de Heidenen en Mohammedanen niet.

De resolutiën door Deputaten u aangeboden juicht uwe commissie van harte toe; edoch onder deze twee restricties: 1° dat de aanstelling van een leeraar in de kennis der Joodsche historie en Theologie, alsmede in de Joodsche controverse, eerst aan de orde kan komen, indien zich een daarvoor wetenschappelijk gevormd man van bijzonder talent aan den horizon vertoont, die tevens in een beslist en principieel verhelderd geloof waarborg biedt dat hij niet vertalmudiseere. En in de tweede plaats, dat in geen geval het bijwonen van zijne colleges verplichtend worde gesteld voor alle studenten. Dan toch zullen zijne colleges, gelijk Prof. JORISSEN het noemde: *rijk aan overzichten en arm aan inzichten* meest zijn, en alzoo onzer School of der Vrije Universiteit onwaardig.

Op grond van welke consideratie uwe commissie u voorstelt:

1. deputaten dank te zeggen voor den gedanen arbeid, en dezen goed te keuren;
2. hunne rekening en verantwoording goed te keuren en hen te dechargeeren, nadat zij de onzekerheid over de balans zullen hebben opgehelderd;
3. hen te machtigen het archief en de gelden tegen ontvangstbewijs aan de alsnu te benoemen deputaten ter hand te stellen;
4. belegging van te veel kapitaal in één fonds te ontraden;
5. de voorgedragen resolutie uit te stellen tot een man opsta, die haar uitvoering mogelijk make;
6. de aanstelling van een colporteur in Bijbels en geschriften goed te keuren, met name voor dezen arbeid te Amsterdam;
7. deputaten te benoemen voor de zending onder de Joden.

KUYPER, *Rapporteur.*

ART. 76.

De praeses stelt aan de orde de bespreking van het nu gehoorde rapport met de conclusiën der commissie en in verband met het rapport van deputaten voor de Zending onder de Joden aan de Kerken toegezonden. Bespreking
zending onder
de Joden.
(Bijlage L 2.)

Allereerst geeft Ds E. KROPVELD, rapporteur van deputaten voor deze zending, eenige toelichting naar aanleiding van het voorgelezen praeadvies, loopende over de comptabiliteit, de geldbelegging en den naam.

Hierna geeft Ds J. v. ANDEL, mededeputaat, inlichting over eene in het rapport van deputaten ingeslopen onjuiste zinsneê, voorkomende op blad. 2 en aldus luidende: „de Joden zijn thans geen volk meer, eens zullen zij weder een volk worden,” die moet geschrap; met welke verklaring de Synode thans genoegzaam neemt.

Dezelfde spreker geeft verder eenige wenken en middelen aan de hand, ter bevordering van meerdere belangstelling in en tot verhooging van den bloei van dezen tak van zending. Dr L. H. WAGENAAR stelt eene wijziging voor in de 6de conclusie van het rapport der commissie van praeadvies, en wenscht deze aldus te lezen: „aan deputaten op te dragen, zooveel doenlijk in aansluiting met de plaatselijke kerkeraden in dezen dienst der zending te arbeiden, deze finantieel te steunen en zoo mogelijk te komen tot aanstelling van een colporteur in Bijbels en geschriften, inzonderheid te Amsterdam.”

De Synode neemt het denkbeeld van den laatsten spreker over en stelt met deze wijziging de voorgestelde conclusiën thans als zoovele synodale resoluties vast. Zij besluit bovendien, dat het secretariaat voor het vervolg losgemaakt zal worden van het penningmeesterschap en het getal der deputaten voor deze zending voortaan drie zal zijn.

ART. 77.

De vergadering hervat de discussie over de conclusiën der praeadviseerende commissie, ter regeling van de zaak van artikel 13 der kerkenordening. Voortgezette
discussie over
Art. 13 K. O.

Nadat ook nu verschillende broederen hun gevoelen hebben uitgesproken, neemt de Synode de voorgestelde conclusiën der commissie als haar besluit, behoudens enkele wijzigingen over, zoodat zij nu in haar geheel aldus zijn vastgesteld:

1° dat het beginsel, uitgesproken in Art. 13 K. O., wordt gehandhaafd;

2° dat de plaatselijke kerk, die in de verzorging van haar emeritus-predikant- of predikantsweduwe en -weezen zelve niet kan voorzien, daardoor hulpbehoevend geworden, ondersteuning ontvangt van de andere kerken in de classis, in de provincie, en zoo noodig van de gezamenlijke kerken;

3° dat de gezamenlijke kerken voor dat doel eene kas hebben, onder beheer van deputaten der synode, waaruit het ontbrekende wordt aangevuld;

4° dat de generale synode aan die deputaten opdraagt, jaarlijks aan de provinciale synoden mede te deelen, wat, huns inziens, door iedere provincie naar

de draagkracht harer kerken voor die generale kas behoort te worden bijgedragen;

5° dat door deputaten, aan wie het beheer der generale kas is opgedragen, aan iedere kerk, die steun behoeft, zal worden uitgekeerd wat nog ontbreekt na aftrek van hetgeen zij zelve bijbrengt, vermeerderd met den steun der classis en provincie, om aan haren emeritus-predikant eene som van 600 gulden 's jaars, aan eene predikants-weduwe, zoolang zij weduwe blijft, 500 gulden 's jaars, benevens 50 gulden 's jaars voor ieder kind beneden de twintig jaar, of in geval van nood, door deputaten te beoordeelen, ook boven dezen leeftijd, uit te keeren; terwijl, met inachtneming van bovenbepaalden leeftijd, indien de kinderen geheel wees zijn geworden, aan éénen, of den oudsten, wees onder den leeftijd van 20 jaren eene som van 200 gulden, aan een tweeden eene som van 100 gulden en voor de overigen van dat gezin, voor ieder 50 gulden 's jaars zal toegelegd worden.

Als overgangsbepaling wordt bepaald, dat deze nieuwe regeling in werking zal treden voor de bestaande gevallen met 1 Januari 1898; en voor nieuwe gevallen terstond.

ART. 78.

Over de methode bij den zendingsarbeid.

Aan de orde komt nu de voortzetting van de discussie over de methode der zending in verband met de voorgestelde conclusiën van de praeadviseerende commissie.

Na gehouden re- en dupliek, waarin de volkomen eenstemmigheid van alle broederen uitkomt, om de voorgenomen regeling van de zending in volle overeenstemming te brengen met den eisch, die hier door de gereformeerde beginselen te stellen zij, blijkt de vergadering reeds nu rijp te zijn een beslissing te nemen over de eerste vier conclusiën van het praeadvies der commissie.

Diensvolgens gaat de Synode over tot hoofdelijke stemming over de 1ste en 2de conclusie, die met groote meerderheid van stemmen aangenomen worden; terwijl de conclusiën 3 en 4 zonder hoofdelijke stemming, met algemeen goedvinden der Synode worden vastgesteld.

ART. 79.

In overeenstemming met de aanneming van de 4de conclusie benoemt de praeses, met goedvinden der vergadering, de broederen Prof. Dr H. BAVINCK, Ds W. H. GISPEN, Prof. Dr A. KUYPER, Prof. Dr F. L. RUTGERS en Dr L. H. WAGENAAR, benevens de ouderlingen D. RIJPSMA en P. VERMEULEN, tot het in schets brengen van de beginselen en de grondtrekken, die naar het oordeel dezer Synode den leiddraad behooren te wezen, overeenkomstig welken de methode der zending onzer Gereformeerde Kerken in elkaar te zetten zij.

Zitting van Dinsdag 25 Augustus 1896.

ART. 80.

Bij de opening der zitting blijkt, dat in de plaats van de primi, de broeders W. VAN DEN BLEEK (Gelderland), D. MULDER (Zeeland), A. W. SCHIPPERS (Z.-Holland), en J. G. V. D. HOOGT (Overijssel), hun secundi de broeders F. TE WINKEL, C. VERHAGE, W. A. VROLIJK en F. VAN DER VORM tegenwoordig zijn; terwijl de primus van Gelderland Br. J. KOOPSEN weder tegenwoordig is, en van Friesland één afgevaardigde ontbreekt, dewijl Br. L. J. VISSER, als secundus van Br. H. KAMSTRA, volgens van hem ingekomen schrijven, eerst Woensdagnamiddag ter vergadering zal kunnen zijn.

ART. 81.

De notulen der zitting van Vrijdag 21 Augustus worden gearresteerd.

ART. 82.

Komt in bespreking eene vraag van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Den Helder, gedaan naar aanleiding van eene doopshandeling, in het Hervormd Kerkgenootschap aldaar geschied met afwijking van de doopsformule. De Kerkeraad vraagt, of zijn oordeel juist geacht moet worden, dat in dit geval het kind niet als gedoopt beschouwd kan worden. Vraag van Den Helder: doop met afwijking van de formule.

De Classis Alkmaar en de Provinciale Synode van N.-Holland namen over deze vraag geene beslissing, maar zonden haar, gelijk ook de Kerkeraad van Den Helder noodig geacht en begeerd had, door naar de Generale Synode.

De commissie van advies, bij monde van Dr L. H. WAGENAAR, overwegende, dat hier een concreet geval is, weshalve deze zaak behandeling vereischt; dat de Kerkeraad zich terecht gewend heeft met verzoek om raad tot de Classis Alkmaar, die evenwel geene beslissing heeft genomen, wat zij toch had behooren te doen, adviseert de Synode, om deze zaak terug te wijzen naar de Classis Alkmaar.

De vergadering, overwegende dat het hier een speciaal geval geldt, naar aanleiding waarvan zij niet in generale beschouwingen kan treden over afwijkingen van de doopsformule, vereenigt zich met de conclusie der commissie; daaraan nog toevoegende, dat behandeling *ter Classe* des te eerder op den weg ligt, omdat, na de Kerkeraden, de Classes allereerst hebben toe te zien, dat geen doop erkend worde, dan die naar de instelling des Heeren bediend is.

Alzoo besloten met 27 tegen 12 stemmen.

ART. 83.

Op de vraag van de Provinciale Synode van Groningen, of de Post-acta in de Gereformeerde Kerken evenzeer gelden als de kerkenorde zelve, besluit de Synode, overeenkomstig de conclusie van de commissie van advies, niet in te gaan. (*Bijlage M 1.*) Vraag Groningen: gezag Post-acta.

ART. 84.

Voorstellen
wijziging ker-
kenorde.
N.-Brabant en
Limburg: artt.
55, 47.

Komt in behandeling: **1.** het voorstel van de Provinciale Synode van N.-Brabant en Limburg: „de Generale Synode geve zoodanigen vorm aan Art. 55 K. O., dat het beginsel, in dit artikel uitgesproken, tot zijn recht kome.” **2.** het voorstel van dezelfde Provinciale Synode: „de Generale Synode brenge zoodanige wijziging in Art. 47 K. O., dat in iedere provincie, waarin geen vier of meer classes zijn om eene particuliere synode te vormen, door iedere classis drie bedienaren des Woords en drie ouderlingen afgevaardigd mogen worden.” En **3.** de vraag van de leden der Gereformeerde Kerk van Nieuw-Loosdrecht (zie Art. 58).

Leden van N.-
Loosdrecht:
art. 22.

De commissie van advies concludeert tot verwerping van de twee voorstellen van N.-Brabant en Limburg ingekomen, en afwijzing van het verzoek onder 3.

ART. 85.

Woudsend:
art. 22.

In verband hiermede doet Dr J. HANIA voorlezing van het rapport der vierde commissie van advies, in zake: **1.** een verzoek van den Kerkeraad der Geref. Kerk te Woudsend, noch door de Classe, noch door de Provincie overgenomen, om wijziging van Art. 22 K. O., in dien zin, dat, bij verkiezing van ouderlingen en diakenen, de voorstelling aan de gemeente van een zeker getal broederen door den kerkeraad geen vereischte meer zij; **2.** een verzoek van de Classis Zutphen, door de Provinciale Synode van Gelderland niet overgenomen, om wijziging van Art. 22 in dien zin, dat „vrije stemming er in worde voorgeschreven, blijvende natuurlijk onverkort het recht des kerkerads, om bij wijze van advies eene voordracht te doen;” voorts van Art. 27, in dien zin, dat de „periodieke aftreding” facultatief, in de vrijheid der kerken worde gesteld; en van Art. 55, in dien zin, dat het als „onmogelijk te handhaven in de tegenwoordige tijdsomstandigheden” worde herzien, en hun, die in het publiek schrijven over zaken, de religie of de kerk rakende, aanbevolen worde, zich voor misbruiken te wachten.

Classis Zut-
phen: art. 22,
27, 55.

De conclusie van dit rapport luidt: „De Generale Synode neme de revisie van de bedoelde artikelen der kerkenorde thans nog niet ter hand.” (*Bijlage M 2 en 3.*)

ART. 86.

Besluit. De Synode, overwegende dat voor weldoordachte wijziging van de kerkenorde in het gemeen de tijd in de Gereformeerde Kerken nog niet rijp geacht kan worden, vereenigt zich met de conclusiën van beide rapporten.

ART. 87.

Zeeland over
Acta van Am-
sterdam van
1892: grensre-
geling, Art. 3.

In de namiddagzitting komen de punten aan de orde, die *grensregeling* betreffen.

Het voorstel van de Provinciale Synode van Zeeland: „De Generale Synode geve eene nadere verklaring van de bepaling, voorkomende in de Acta

der Generale Synode van Amsterdam 1892: grensregeling der plaatselijke kerken, Art. 3." (Dit artikel luidt: „Indien deze herziening der grenzen iemand af zou snijden van de Kerk, waartoe hij tot dusver behoorde, blijft hem het recht onverkort, om onder zijnen vroegeren Kerkeraad te blijven. De herziening kan, tegen iemands wensch, geene terugwerkende kracht hebben. Zij geldt alleen voor het vervolg, d. i. voor hen, die nog ten Avondmaal moeten worden toegelaten.”) wordt, op advies harer commissie, door de Synode verworpen. (*Bijlage N 1.*)

ART. 88.

Komt in behandeling eene vraag van de Provinciale Synode van Zuid-Holland, aangaande de zinsnede in de Acta van de Generale Synode van Amsterdam 1892; grensregeling der plaatselijke kerken, Art. 3 (bij het vorig artikel *dezer* acta aangehaald): „zij geldt alleen voor het vervolg, d. i. voor hen, die nog ten Avondmaal moeten worden toegelaten.”

Vraag van
Z.-Holland:
aanvulling van
ditzelfde art. 3.

De Provinciale Synode van Z.-Holland vraagt: „daar de Synode van 1892 uitgesproken heeft, dat er met de velerlei eischen van het practische leven moet gerekend worden, en het blijkt, dat de stipte naleving van deze bepaling gedurig groote moeilijkheden veroorzaakt, of het niet gewenscht is en mogelijk, dat deze bepaling met de volgende clause worde aangevuld: kinderen kunnen desverkiezende, ook nadat zij belijdenis des geloofs hebben afgelegd, zolang zij in het gezin der ouders zijn, leden blijven van de kerk, waartoe zij behooren.”

Hierbij behoort een toelichtend schrijven van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Rotterdam (A). Alsook een protest van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Oudshoorn tegen het besluit der Provinciale Synode van Z.-Holland, vergezeld van een schrijven van de Classis Woerden.

De commissie adviseert de Synode, het voorstel der Provinciale Synode van Zuid-Holland te verwerpen en bedoeld art. 3 onveranderd te laten. (*Bijlage N 2.*)

ART. 89.

Hierbij wordt, als dezelfde stoffe rakende, door Dr J. HANIA voorlezing gedaan van het advies der vierde commissie over een bezwaarschrift van den Kerkeraad van Varsseveld, door de Classis Zutphen overgenomen, maar niet door de Provinciale Synode van Gelderland.

Bezwaarschrift
Varsseveld en
Classis Zutphen over dit-
zelfde art. 3.

De meerderheid der commissie concludeert: „de Generale Synode late, met bevestiging van de beslissing der Provinciale Synode van Gelderland (1896) art. 3 van hfdst. I der algemeene bepalingen 1892, onveranderd.”

De minderheid der commissie stelt voor: „de Generale Synode handhave de genoemde bepaling van 1892, doch geve daarvan voorloopig eenige dispensatie, door de Classis te beslissen, nadat de betrokken Kerkeraden eerst met elkander over de gevallen hebben gesproken.” (*Bijlage N 3.*)

ART. 90.

Oordeel der Synode.

Van beide rapporten worden de conclusiën aangenomen (van het laatste die der meerderheid van de commissie), in de overweging, dat van de bedoelde bepaling der Synode van 1892 des te minder ongelijkheid in de huisgezinnen het gevolg zijn zal, naarmate meer, naar de ordinantie Gods, het samenleven gezocht wordt met de kerk, waarbij men plaatselijk behoort, en naarmate bij de regeling der grenzen met oordeel des onderscheids gehandeld wordt; maar ook met dien verstande, dat zoo een kerkeraad bij eenen anderen kerkeraad op naleving dezer bepaling aandringt, hij ook zelf zich niet mag onttrekken aan de bevordering van de ineensmelting der plaatselijke kerken; en dat, zoo over het een en ander van weerszijden klachten mochten vallen, de classes daarover, als over feiten, die de *toepassing* der bepalingen raken, zullen hebben te oordeelen.

ART. 91.

Grenswijziging: N.-Vennip en Hillegom.

Overeenkomstig het advies harer commissie besluit de Synode, het verzoek van de kerken van Nieuw-Vennip en Hillegom, in zake verandering van grensregeling, toe te staan. (*Bijlage N 4.*)

ART. 92.

Grensgeschil, Silvolde-Gendringen en Varsseveld.

In zake een bezwaarschrift van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Silvolde-Gendringen, over de grensregeling met Varsseveld, adviseert de commissie, dewijl het haar voorkomt, dat de Synode zonder de nauwkeurigste kennis van localiteit en verhoudingen in dezen niet met genoegzame billijkheid kan oordeelen, drie deputaten te benoemen, die dit geschil allicht tot eene bevredigende oplossing zullen vermogen te brengen. (*Bijlage N 5.*)

Deputaten benoemd.

De Synode besluit alzoo, en benoemt tot deputaten in deze zaak de BB. Ds J. BAVINCK, ouderling J. G. VAN DER HOOGT en Prof. D. K. WIELENGA; en als secundus Prof. Dr H. BAVINCK; allen te Kampen.

ART. 93.

Vraag Overijssel: zich onttrekkende leden, die toch bij de kerk gerekend willen blijven.

Komt in behandeling het rapport der vierde commissie, door Dr J. HANIA uitgebracht, aangaande de vraag van de Provinciale Synode van Overijssel: „Wat heeft de kerkeraad te doen met leden der gemeente, die zich niet met uitdrukkelijke verklaring afscheiden, noch dit zelfs willen, maar die toch ondanks alle vermaning zich aan alle samenkomsten der gemeente onttrekken en elders gaan kerken.”

De conclusie van het rapport (*Bijlage O*) luidt aldus: *dat men bedoelde lidmaten herhaaldelijk en met lankmoedigheid vermane, en dat men eindelijk op hen, bij volharding in hunne ongehoorzaamheid de wettige kerkelijke censuur op hen toepasse.*

Deze conclusie wordt door de vergadering, met 30 tegen 9 stemmen, aangenomen.

ART. 94.

Namens dezelfde commissie brengt Prof. M. NOORDTZIJ rapport uit aangaande het bezwaarschrift van Br. B. VAN KRUIJTEN, lid der Gereformeerde Kerk van Sleenwijk, tegen eene beslissing van de Provinciale Synode van N.-Brabant en Limburg.

Bezwaar van broeder te Sleenwijk.

De Synode vereenigt zich met de conclusie van dit rapport, bedoelende handhaving van de beslissing van de Provinciale Synode van N.-Brabant en Limburg en kennisgeving hiervan aan den betrokken broeder.

ART. 95.

Wordt rapport uitgebracht aangaande de vraag van Drenthe: „De Provinciale Synode van Drenthe verzoekt de Generale Synode uit te spreken, hoe te handelen met personen, die, naar Art. 76 en 77 K. O. onder kerkelijke vermaning gesteld, zich intusschen door opzegging van het lidmaatschap aan de gemeenschap der Gereformeerde Kerk onttrekken. Is met het oog op de verhouding onzer kerken tot den Staat voortzetting der censuur op zoodanige personen mogelijk en in kerkelijken zin wenschelijk en noodzakelijk?”

Vraag van Drenthe: censuur op die niet meer tot de kerk gerekend willen worden?

Overwegende, dat wel het zich onttrekken aan de discipline, waaronder men zich vrijwillig gesteld heeft, en het verbreken van de gemeenschap met de kerk, waartoe men behoort, om redenen, die den toets van Gods Woord niet kunnen doorstaan, een niet licht te achten zonde is; en dat wel degenen, die zulks doen, ernstig en aanhoudend gebeden moeten worden van hun dwaalweg terug te komen, en niet spoedig losgelaten moeten worden; maar ook, dat ten slotte toch altijd zoowel het zich voegen bij de kerk als instituut als het blijven daarbij, kerkrechtelijk, aan de vrijheid van ieder persoonlijk moet verblijven, oordeelt de Synode met algemeene stemmen, dat iemand geen object meer kan zijn van de kerkelijke tucht, als hij volhardt in de opzegging van zijn lidmaatschap.

Oordeel der Synode.

Zitting van Woensdag 26 Augustus 1896.

ART. 96.

De notulen van de zitting van Dinsdag worden gearresteerd.

ART. 97.

De praeses stelt aan de orde de beraadslaging over de conclusie der praeadviseerende commissie in zake voorstellen behoorende tot punt B van het agendum; met name het tweede deel van het rapport der deputaten voor de opleiding, vervolgens de curatoren-voorstellen tot reorganisatie van studie en examina aan de Theol. School te Kampen en eindelijk de in-

Opleiding; reorganisatie studie en examina aan de Theol. School; Gymnasium te Zetten.

gediende missive van het curatorium van het Gymnasium te Zetten. Het rapport der adviseerende commissie luidt als volgt:

Het advies, dat bij dezen aan de Synode wordt aangeboden, heeft te handelen over twee stukken, die bij haar waren ingediend, en waarvan de inhoud hier zeker niet meer behoeft te worden medegedeeld, daar toch sedert lang reeds ieder lid een gedrukt exemplaar daarvan in bezit heeft. Het zijn nl. deze twee stukken: 1°. het rapport van deputaten der vorige Generale Synode, in zake de opleiding van aanstaande Dienaren des Woords; voor zoover dit rapport op de inrichting van de Theol. School betrekking heeft; met een brief van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Leiden (A), ter uitdrukking van zijne instemming met dat rapport; en 2°. het voorstel van de Curatoren dier School, bevattende een ontwerp van de voor die school thans vast te stellen regelingen.

Wat den vorm betreft, is er tusschen die twee stukken groot verschil. De Curatoren geven hunne voorstellen geheel afgewerkt; want zij leggen der Synode voor, hoe de reglementen der School, bij aanneming hunner voorstellen, zouden worden. De Deputaten daarentegen geven ongeveer 25 voorstellen, die door hun geheele rapport verspreid liggen, zonder aan het slot in een kort overzicht en in de vereischte volgorde geresumeerd te zijn, en die voorts bijna geen van allen zóó geredigeerd zijn, dat zij in een reglement zouden passen. Aan het slot van hun rapport wordt dan ook opgemerkt (blz. 27), dat, indien die voorstellen worden aangenomen, daarna nog de arbeid zal moeten volgen, om het bestaande Reglement dienovereenkomstig om te werken.

Het is jammer, dat de Deputaten dien, voor hen betrekkelijk lichten, arbeid niet zelven verricht hebben. Immers, thans is het voor den lezer zeer moeielijk, alle door hen gewenschte veranderingen goed te begrijpen, en zich van hun gansche plan eene duidelijke voorstelling te maken; nog te meer, omdat de voorstellen, gelijk zij daar liggen, door hunne redactie wel eens met elkander strijden (b. v. doordat de woorden: „docent,” en: „hoogleeraar,” lang niet altijd gebruikt worden in den zin, die daarvoor in een der voorstellen zelve werd aangenomen); een bezwaar, dat bij eene korte resumtie natuurlijk ook zou verdwenen zijn, daar verschil in formuleringen dan terstond zou ontdekt zijn.

Om die reden is het der commissie van advies dan ook niet wel mogelijk, om, gelijk door ééne Provinciale Synode gewenscht werd, het genoemde rapport ten grondslag te leggen, en dan het curatoren-voorstel in verband daarmee te behandelen. Trouwens, dezelfde provincie, die dat wenschte, moest, na zelve met betrekking tot eenige punten dien weg bewandeld te hebben, daarop laten volgen, dat zij de verdere gelijkmaking van het rapport met het curatoren-voorstel „aan de prudentie der Generale Synode demandeerde.” En alle andere provinciën zijn, toen zij dit onderwerp behandelden, metterdaad en vanzelf van het curatoren-voorstel uitgegaan; niet om eenige reden, die aan de opstellers van de beide stukken of aan het mandaat zou ontleend zijn, maar eenvoudig omdat het voor eene goede behandeling wel niet anders kon.

Op dezelfde wijze zal dan thans ook de commissie van advies te werk gaan. En omdat zij in het curatoren-voorstel bij de onderscheidene artikelen heeft aangeeteekend, wat er in het opleidings-rapport over te vinden was, heeft zij met dit laatste vanzelf ook genoegzaam kunnen rekening houden.

In het curatoren-voorstel staat op den voorgrond, dat voor Dienaren des Woords aan de theologische opleiding eene litterarische moet voorafgaan; en dan niet slechts in naam, noch ook op gebrekkige wijze, maar wezenlijk litterarisch; d. w. z. niet als eene afdeling of een onderdeel van de theologische opleiding, maar als eene opleiding op zichzelf, en dus zulk eene, die men gymnasiaal pleegt te noemen.

Wie nu met betrekking tot dit hoofdpunt zijne aandacht vestigt op hetgeen

de laatste Generale Synoden hebben uitgesproken, en op onderscheidene voorstellen van het opleidings-rapport, en op de desbetreffende mededeelingen uit de Provinciale Synoden, moet wel tot de slotsom komen, dat er, wat de zaak betreft, te dien aanzien niet veel verschil is.

Zonder twijfel, er zijn er, die slechts schoorvoetend tot die slotsom gekomen zijn, en die dit toonen, door op de eischen van gymnasiale opleiding hier en daar nog iets af te dingen. Zoo b. v. (om slechts iets te noemen) wil het opleidings-rapport met betrekking tot de kennis van het Fransch, Duitsch en Engelsch niet verder gaan, dan dat men „een gemakkelijken schrijver” in die talen kunne lezen (blz. 8 en 9). Eigenlijk zou dit willen zeggen, dat dus de student en de predikant wel bekwaam zouden zijn tot het lezen van buitenlandsche kinderboekjes, preeken, stichtelijke lectuur, enz., maar een theologisch boek in die talen, hetgeen doorgaans geene gemakkelijke lectuur is, zouden moeten laten liggen. Intusschen, wanneer nu gevraagd werd, of dat de bedoeling was, zou het antwoord zeker ontkennend zijn. Metterdaad willen allen op dit punt zeker wel die mate van kennis, die maakt dat een dienaar des Woords er voor zijne studie wat aan heeft. En ditzelfde zou ten slotte wel blijken met betrekking tot alles, waarin wel eens mindere eischen gesteld worden. Bijna allen willen eigenlijk eene litterarische opleiding tot het peil, dat den naam heeft van gymnaasiaal.

De bezwaren, die gemaakt worden tegen het curatoren-voorstel, raken dan ook eigenlijk niet de opleiding zelve. Maar (om nu niet te spreken van die enkelen, die, zonderling genoeg, de zaak zelve wel willen, maar dan zonder den daarop passenden naam en vorm) er zijn er, die zulke metterdaad gymnasiale opleiding beschouwd en behandeld willen zien als een deel van de theologische opleiding. De grond daarvoor is dan, dat die opleiding bestemd is voor aanstaande dienaren des Woords, en vanwege de kerken aan dezulken gegeven wordt. Die grond is hier echter waarlijk niet houdbaar. Immers, tot de opleiding van den dienaar des Woords hoort ook het lager onderwijs, dat aan het hooger onderwijs voorafgaat, en de opvoeding, die in huisgezin en maatschappij daarmee gepaard gaat. Maar die veranderen daarom toch niet van karakter, zoodat zij theologisch of kerkelijk zouden worden. En waarom zou het bedoelde litterarisch onderwijs zijn karakter dan verliezen? Ja al wilde men, naar Roomschen trant, de opleiding van de aanstaande kerkedienaren geheel kerkelijk maken, in dien zin dat zij reeds van jongs af in seminariën werden opgenomen en dan alle opleiding daar ontvingen, dan zou ieder bestanddeel van die opleiding zijnen eigenen aard toch behouden. Er is nu eenmaal, naar de ordinantie Gods, een kring van litterarische vakken; evenals er zulk een eigen gebied is voor de theologie, voor de rechten, voor de medicijnen enz. En dan geldt van die kringen, dat zij zeker niet geheel van elkander mogen worden afgescheiden, maar toch wel kunnen en moeten onderscheiden worden. De litterarische studie is eene studie op zichzelf, om het even met welk doel zij beoefend wordt. Door dat doel kan wel iets gewijzigd worden, met betrekking tot de keuze der vakken, en met betrekking tot den nadruk die er op de onderscheidene vakken gelegd wordt. Maar men blijft dan toch altijd in den kring der letteren, die een eigen terrein hebben. En omdat dit in den aard der zaak ligt, en dus een bestel is van den Schepper zelve, moeten alle schepselen, en dus ook de kerken, zulke ordinantie eenvoudig erkennen, en dan dienovereenkomstig ook handelen.

Met betrekking tot dit punt zou er zeker nog zeer veel zijn te zeggen. Maar de commissie van advies kan niet met een boekdeel ter Synode komen; en gelukkig is dit hier ook niet noodig. Zij behoefde slechts op de hoofdzaak de aandacht te vestigen, om het curatoren-voorstel te rechtvaardigen, in zoover het, na een zestal algemeene bepalingen, een ontwerp geeft van twee reglementen, het eene voor de gymnasiale, en het andere voor de theologische opleiding.

In verband hiermede zal dan echter het opschrift van het eerste reglement eenigszins moeten gewijzigd worden. Dit is, volgens het voorstel: „Reglement

voor de gymnasiale opleiding aan de Theologische School" enz. Maar die formulering zou, in strijd met het gansche voorstel, toch weer voedsel geven aan de gedachte, dat de litterarische opleiding eigenlijk een onderdeel van de theologische zijn zou. De commissie van advies meent dus, dat het opschrift beter met den inhoud zou overeenkomen, wanneer de redactie aldus gewijzigd werd: „Reglement voor de gymnasiale opleiding, verbonden aan de Theologische School" enz.

Bij de *Algemeene Bepalingen* valt op te merken:

Volgens A en B, en ook verder volgens het gansche voorstel, zou, ten aanzien van namen en titulaturen, het gymnasium „leeraren" en „leerlingen" hebben, en de Theologische School „hoogleraren" of „professoren" en „studenten." Dit nu komt geheel overeen met den voorslag van het opleidings-rapport (blz. 25 en 26), en is ook zeker alleszins aanbevelenswaardig. En niet minder kan dit gelden van het voorstel in art. 6 van het reglement voor de theologische opleiding, om voor deze opleiding ook de gelegenheid te hebben tot het aanstellen van „lectoren."

Volgens E zou er „vóór de toelating tot de theologische studiën een onderzoek worden ingesteld naar de beweegredenen, die geleid hebben tot de keuze van het ambt van dienaars des Woords." Dit komt overeen met het opleidings-rapport (blz. 26); slechts met dit verschil, dat het laatste zulk een onderzoek meer omschrijft en ook nog wat verder wil uitstrekken, en het voorts reeds aan de toelating tot de gymnasiale opleiding wil laten voorafgaan, voor zooveel de leeftijd dit toelaat. Daar die leeftijd echter doorgaans niet veel meer dan 13 jaren zijn zal, schijnt niet raadzaam, het bedoelde onderzoek dan reeds in te stellen. En diezelfde leeftijd is ook wel een bezwaar tegen de bedoelde uitbreiding van het onderzoek, althans in den regel. Waar het noodig en mogelijk schijnt, laat de bovengenoemde algemeene uitdrukking in het curatoren-voorstel toch ook altijd de gelegenheid daartoe open. Maar al schijnt dus niet noodig, die bepaling uit te breiden, het verdient toch zeer gewaardeerd te worden, dat het opleidings-rapport, zoowel hier als elders, een bijzonderen nadruk legt op den zin en den aanleg, die bij aanstaande Dienaren des Woords vereischt worden. Bij de opleiding zelve moet daar zeker voortdurend op gelet worden.

Bij het *Reglement voor de gymnasiale opleiding* valt op te merken:

In art. 5 wordt gezegd, dat „de benoeming, schorsing en het ontslag der leeraren geschiedt door de curatoren der Theologische School, na voordracht van de commissie van toezicht." Volgens art. 5 van de handelingen der curatoren-vergadering van September 1895 is toen besloten, hierbij „in de notulen de opmerking te maken, dat de curatoren aan de in dit artikel genoemde voordracht niet gebonden zijn." Duidelijkheidshalve, en ook omdat notulen na verloop van tijd wel eens vergeten worden, zou de commissie van advies raadzaam achten, die opmerking in het reglement zelf nog op te nemen, door bijvoeging van de woorden: „aan welke voordracht de curatoren echter niet gebonden zijn."

In art. 7 wordt gezegd, dat „het inkomen en het pensioen der leeraren, benevens de verzorging hunner weduwen en weezen, door de curatoren in de instructiën der leeraren geregeld worden." In het reglement voor de theologische opleiding staat, art. 8, hetzelfde met betrekking tot de hoogleraren en lectoren, doch met weglating van de woorden: „door de curatoren." Inderdaad is ook de bedoeling, om die regeling niet door de curatoren, maar door de Generale Synode te doen geven; en dan niet slechts met betrekking tot de hoogleraren en lectoren, maar ook met betrekking tot de leeraren. Duidelijk blijkt dit, aan de thans vergaderde Synode zelve, uit het bij haar ingediende curatoren-verslag van de Theologische School, en uit de daaraan toegevoegde „ontwerp-bepalingen tot regeling van het verlenen van pensioen" enz., waarvan een afdruk aan alle leden

der Synode gezonden is. Maar dan zullen natuurlijk de twee genoemde artikelen ook dienovereenkomstig moeten gewijzigd worden.

In artt. 11 en 12 worden „de vereischten voor het admmissie-examen” en de „vakken waarin onderwijs gegeven wordt,” in bijzonderheden omschreven. Het opleidings-rapport gaat te dien aanzien nog veel verder, en wil met betrekking tot de vakken van onderwijs en tot de examens nog veel meer door de kerken bepaald zien, ja zelfs de Latijnsche en Grieksche schrijvers en hunne werken door de kerken zien aangewezen (blz. 8 en 9). De commissie van advies meent hier echter te moeten opmerken, dat de kerken als zoodanig daarvoor niet genoeg litterarische en paedagogische kennis hebben. Over het beginsel en het doel van die litterarische opleiding kunnen zij zeer zeker wel oordeelen; en dat moeten zij zelve dan ook duidelijk aangeven. Maar de wijze, waarop dat beginsel hier is toe te passen en waarop dat doel hier te bereiken is, moet door haar aan de school worden overgelaten; en de daarop betrekking hebbende bijzonderheden moeten zij dus laten bepalen door de curatoren, met advies der hoogleeraren en der leeraren. In het reglement geschiedt dit reeds met betrekking tot de overgangs-examens, en het eind-examen blijkens letter D van de algemeene bepalingen en art. 13 van het reglement. En dienovereenkomstig zou de commissie dan ook deze twee artikelen wenschen te wijzigen.

In art. 14 wordt gezegd, dat „aan leerlingen, die niet tot den dienst des Woords worden opgeleid, door de commissie van toezicht toegang tot het gymnasium kan verleend worden.” Bij de meeste Provinciale Synoden schijnt zulk eene bepaling geen bezwaar gevonden te hebben. Slechts door ééne provincie wordt voorgesteld, dit artikel, als in strijd met art. 1, te schrappen; en door eene andere, het zóó te redigeeren, dat het alleen ten goede komt aan leerlingen, die wegens hunnen jeugdigen leeftijd zich nog niet beslist verklaren kunnen. — De commissie van advies kan met die twee provinciën niet medegaan. Nu de leeftijd, waarop leerlingen worden toegelaten, in den regel wel niet hooger zijn zal dan ongeveer 13 jaren, kan bij verre de meesten nog niet verlangd worden, dat zij dan reeds met beslistheid zich uitspreken. Wordt dat toch gevraagd, dan is licht het gevolg, dat die knapen verleid worden, om zich te verbinden zonder dat die keuze doordacht is, of zelfs zonder dat zij werkelijk reeds gedaan is; en dát bij eene zaak, die zoo hoogerst is. En bij vele anderen zou er het gevolg van zijn, dat zij nog geruimen tijd terugbleven, en de eerste jaren van de litterarische opleiding zich op allerlei wijze behielpen, om dan later in eene hoogere klasse geplaatst te worden; zeer tot schade van henzelfen, van de kerken die zij later te dienen hebben, en ook van de gansche Theologische School, wier stelsel van opleiding daardoor uitermate gedesorganiseerd wordt. Daarom ziet de commissie er groot gevaar in, dit artikel te schrappen, of wel peremptoir te beperken. — Aan den anderen kant kan zij geen bezwaar zien tegen het behouden dier bepaling. Ook niet, al komen er dan enkele leerlingen, die bestemd zijn voor de litterarische of juridische studie. Voor die studiën is de gymnasiale opleiding volkomen dezelfde, als voor de theologische studie, slechts met uitzondering van het onderwijs in het Hebreeuwsch. Waarom zou een aanstaand jurist of litterator daarvan dan geweerd worden? Toch niet, omdat zulks geëischt zou worden door de bepaling van art. 1, volgens welke de kerken dit gymnasium onderhouden „ten dienste van hen, die tot den dienst des Woords wenschen opgeleid te worden?” Immers, indien daaraan slechts geheel en ten volle voldaan wordt, dan kan in die bepaling toch geen verbod liggen, om ook iemand anders van die inrichting te doen profiteeren. Wanneer eene burgerlijke gemeente eene waterleiding heeft ten dienste van de ingezetenen dier gemeente, waarom zou dan door dit doel peremptoir verboden zijn, dat bij overvloed van water ook iets ten goede komt aan eene andere gemeente, die gebrek heeft, en die voor het water dat zij krijgt ook wel goed betalen wil? Wanneer in een huisgezin het middagmaal bereid wordt, natuurlijk ten dienste van de huisgenooten, waarom zou dan uit dat doel

noodzakelijk voortvloeien, dat, als alle huisgenooten verzadigd zijn, de overschietende spijze door niemand anders mocht gebruikt worden? De bedenking zou nog eenigen grond hebben, indien door het toelaten van een leerling, die voor den dienst des Woords niet bestemd was, de andere leerlingen onderwijs zouden krijgen, dat voor hen minder dienstig was. Maar dat dit ook maar mogelijk zijn zou, zal wel niemand beweren. — Of zou, gelijk ook wel gezegd is, het gymnasium daardoor meer gaan kosten? Ja, dat zou zoo zijn, indien het getal leerlingen zóó groot werd, dat er zoogenaamde parallelklassen moesten worden aangelegd. Maar dat zal wel niemand verwachten. En gesteld ook, dat het zoover kwam; gesteld, dat er zóóveel begeerte kwam naar Gereformeerd gymnasium onderwijs voor aanstaande rechtsgeleerden en litteratoren, dat de leerlingen bij honderdtallen naar Kampen toestroomden; welnu, dan zou ieder Gereformeerde met hartelijke blijdschap God daarvoor danken, en dan zou zeer zeker de tijd gekomen zijn, om in de gebleken behoefte te voorzien, door te Kampen eene vereeniging voor gymnasium onderwijs op Gereformeerden grondslag in het leven te roepen. Maar vooreerst zal de toevloed nog wel niet zoo groot zijn. En dan kost het gymnasium door de bedoelde toelating inderdaad niets meer. Daardoor behoeft in het onderwijs niets hoegenaamd veranderd te worden. De uitgaven blijven volkomen dezelfde. En ter zeldfer tijd nemen aan den anderen kant de inkomsten dan nog toe. — Zeker, het is wel gezegd, en dan als een bezwaar tegen de bedoelde toelating aangevoerd, dat die aanstaande juristen en litteratoren dan gedeeltelijk op kosten der kerken hunne gymnasiale opleiding zouden ontvangen. Maar, vooreerst, kan daarin voorzien worden, door hen, zooveel mogelijk, den kostenden prijs te laten betalen. En voorts moet met nadruk erop gewezen worden, dat het eenvoudig niet juist is, dat zij, het gewone leergeld betalende, aan de kerken iets kosten zouden. Integendeel, in een finantieel opzicht profiteeren de kerken van hen; want de kerken kunnen met aanstaande predikanten de klassen der school toch niet vol maken; en wanneer het getal dan door anderen eenigszins wordt aangevuld, kost dit aan de kerken hoegenaamd niets, en is het geheele schoolgeld van die anderen voor de kerken niets dan zuivere winst. — Maar veel meer nog dan die winst moet een geestelijk motief hier den doorslag geven. Leerlingen, die bestemd zijn voor andere dan theologische studiën, zullen wel inzonderheid te wachten zijn uit den naasten omtrek, of van gezinnen, die om finantieele of andere redenen Kampen, en niet Amsterdam of Zetten, verkiezen moeten. En zullen dan de kerken durven zeggen, b. v. tot een zoon van een der eigene hoogleeraren, leeraren, predikanten of gemeentelieden, die in het bedoelde geval is en moeielijk naar elders kan gezonden worden: ja, wij hebben hier wel eene gymnasiale opleiding, die uitnemend geschikt is ook voor u; maar wij willen u daarop niet toelaten; wij, Gereformeerde kerken, wij zeggen u: gij moet, wat ons betreft, maar naar het stadsgymnasium gaan. Neen! zeggen zonder twijfel dan ook bijna allen, die thans tegen dit artikel bezwaar maakten: dat zou niet mogen; aan de prudentie der commissie van toezicht moet worden overgelaten, in zulke gevallen den toegang toch te openen. Welnu, dat is juist hetzelfde, als hetgeen in art. 14 wordt voorgesteld. En wanneer men het over de zaak dan eigenlijk eens is, moet men ook geen bezwaar maken, dat zij in het reglement worde uitgesproken; te meer, omdat eene commissie van toezicht, indien het artikel geschrapt of peremptoir beperkt wordt, niet op willekeurige of eigenlijk op oneerlijke wijze toch maar zou mogen doen alsof het behouden ware. — Zegt men, met betrekking tot de geestelijke zijde der quaestie, dat er door de bedoelde toelating wel eens een leerling komen kan, die verderfelijk werkt op den geest der school, dan is daarop te antwoorden, dat dit ook gebeuren kan door een leerling, die zich voor den dienst des Woords heeft aangegeven. En wat doet dan in zulke gevallen het bestuur der school? Natuurlijk zal het, na herhaalde bestraffing en waarschuwing, zulk een leerling van de school verwijderen. Welnu, juist datzelfde zou men immers ook doen met een

dergelijk leerling, die jurist of litterator zou worden. — En wanneer eindelijk nog gezegd wordt, dat dan vanwege de kerken aan een aanstaand litterator of jurist litterarisch onderwijs zou gegeven worden, en dat dit niet de roeping der kerken is, dan moet zeker van deze bedenking, bij uitzondering, gezegd worden, dat zij werkelijk eenigen grond heeft. Alleenlijk, volkomen hetzelfde kan ook gezegd worden van het litterarisch onderwijs aan een aanstaand dienaar des Woords. Eigenlijk is ook dat niet de roeping der kerken, evenmin als het lager onderwijs. Toch is het aan den anderen kant niet volstrekt verboden, dat zij daarvoor eene school onderhouden en verzorgen; en gelijk de zaken thans staan, kan men toegeven, dat er redenen zijn om zulks nog te bestendigen. Maar dan moet ook tevens erkend worden, dat men niet met twee maten mag meten. Litterarisch onderwijs is en blijft litterarisch onderwijs, om het even aan wie dat gegeven wordt; en ten aanzien van de vraag, of dat, al dan niet, voornamelijk door de kerken zal bezorgd worden, staan de leerlingen, die bestemd zijn voor den dienst des Woords, met de leerlingen, die bestemd zijn voor de rechten of de letteren, volkomen gelijk. — Op grond van alle de aangevoerde overwegingen komt dus de commissie van advies tot dezelfde slotsom, als waartoe de meerderheid der kerken, die zich over dit punt reeds voorloopig hebben uitgelaten, ook gekomen is, nl. dit art. 14 niet te schrappen, noch ook peremptoir te beperken. Zij wil echter geen bezwaar maken tegen den wensch van ééne der provinciën, om aan het woord „kan” nog toe te voegen: „bij wijze van uitzondering”; het oordeel over die bijvoeging voorts aan de Synode overlatende.

In art. 16 wordt gezegd, dat „het leergeld tachtig gulden 's jaars bedraagt.” In het reglement voor de theologische opleiding wordt, in art. 18, aan soortgelijke bepaling toegevoegd: „te voldoen in twee termijnen, nl. bij den aanvang van den cursus en primo Maart”; eene bijvoeging, die ook hier, bij art. 16, zeker aanbeveling verdient. En voorts is, volgens art. 8 van de Handelingen der curatoren-vergadering van September 1895, toen besloten, hierbij in de notulen de opmerking op te nemen, „dat uit de betaling in twee termijnen volgt, dat, wanneer iemand (door omstandigheden, onafhankelijk van zijn wil) gedurende den eersten termijn de studie verlaat, hij den tweeden termijn niet behoeft te voldoen.” De commissie van advies is van oordeel, dat ook hier, gelijk bij art. 5, zulke bepaling uit de notulen liever in het reglement zelf moet worden opgenomen.

In het *Reglement voor de theologische opleiding* geldt bij art. 6 hetzelfde wat, met betrekking tot eene voordracht voor benoemingen, bij art. 5 van het andere reglement reeds is opgemerkt; — desgelijks bij art. 8 hetzelfde wat, met betrekking tot de bepaling van inkomen enz., bij art. 7 van het andere reglement is opgemerkt; — bij artt. 15 en 16 hetzelfde wat, met betrekking tot de bepaling der vakken van onderwijs en examen, bij artt. 11 en 12 van het andere reglement is opgemerkt; — en bij art 18 hetzelfde wat, met betrekking tot het verschuldigd zijn van den tweeden termijn van het leergeld, bij art. 16 van het andere reglement is opgemerkt.

Buitendien valt hier nog het volgende op te merken:

In art. 11 wordt gezegd: „Het college van hoogleraren heeft het recht van examineeren in de Theologie en tot het verlenen van den graad van candidaat tot het praeparatoir examen”. In het opleidings-rapport wordt daarentegen voorgesteld, het theologisch examen der School als het kerkelijk praeparatoir examen te blijven beschouwen. Gronden worden voor dit voorstel echter niet aangevoerd. Wel worden in het rapport eenige bladzijden besteed (blzz. 10—15), om te betoogen, dat „de kerken het recht en de roeping hebben, zelve zich te overtuigen van de bekwaamheid dergenen die zich aanbieden, en om te regelen al wat daarbij behoort”; eene stelling, die zeker door niemand betwijfeld wordt. Maar aan het slot wordt dan eenvoudig daaraan toegevoegd (blz. 15), dat de kerken dat examen afnemen „door deputaten der Generale Synode,” en dat de curatoren

der School als zoodanig gequalificeerd zijn; zonder dat voor die stelling, die hier juist het punt in quaestie is, ook maar eenig bewijs wordt aangevoerd, noch zelfs beproefd wordt, het daartegenover staand betoog van de minderheid der deputaten, dat vijf bladzijden inneemt (blzz. 18—23), ook maar eenigszins te weerleggen. De commissie van advies, die het met die minderheid eens is, mag en moet dus tot verwijzing naar dat betoog zich bepalen. En dit nog te meer, omdat de Provinciale Synoden, slechts met ééne uitzondering, zich voorloopig daarbij aansloten. Algemeen wordt dus gewenscht, dat bij alle aanstaande dienaren des Woords het praeparatoir examen door de kerken in hare classen worde afgenomen, en dat, in verband daarmede, het theologisch examen aan de Theologische School inderdaad en geheel een schoolexamen zij. Wel wordt door ééne provincie gewenscht, dat ook dit examen worde afgenomen „onder toezicht van deputaten ad hoc met het recht van veto.” Maar de commissie van advies acht die bijvoeging niet wenschelijk, vooral omdat het dan een examen zou worden dat geen schoolexamen en ook geen kerkelijk examen was, en voorts om allerlei praktische bezwaren, b.v. dat de curatoren, of eene commissie uit hun midden, dan in ieder jaar wel twintig malen naar Kampen zouden moeten reizen. En wat het toezicht aangaat, hebben curatoren natuurlijk altijd het recht, alle colleges en alle examens bij te wonen, en, wanneer zij gegronde bezwaren hebben, hier tegen de noodige maatregelen te nemen; zonder dat het noodig schijnt, hun gebiedend op te leggen, bij alle examens tegenwoordig te zijn.

In art. 14 wordt gezegd: „De studie aan de Theologische School duurt vier jaren, enz.” Gelijk die bepaling daar staat, zou er eigenlijk uit volgen, dat bij geen student de studie langer of korter zou mogen duren. Daar dit natuurlijk niet de bedoeling is, hebben curatoren in de handelingen hunner vergadering van September 1895, in art. 8, bij dit art. 14 aangeteekend, „dat met het aldaar bepaalde wordt bedoeld, dat de cursus op vier jaar is aangelegd.” De commissie van advies geeft in overweging, die bedoeling niet slechts in de notulen, maar ook in het reglement zelf uit te spreken.

Ten besluite van haar advies heeft de commissie nog op te merken, dat daarmede nu ook haar gevoelen is uitgesproken over het voorstel of den wensch van de curatoren van het gymnasium te Zetten, daartoe strekkende, dat met het oog op eene misschien mogelijke samenwerking in zake de litterarische opleiding te Zetten en te Kampen, de beslissing der Synode over het aanhangige voorstel van de curatoren der Theologische School nog tot de volgende Generale Synode zou worden aangehouden. Immers, indien de thans voorgestelde betere regeling van het litterarisch onderwijs te Kampen alleszins wenschelijk en zelfs noodig is, dan moet zij ook thans worden tot stand gebracht. De commissie althans zou niet durven adviseeren, haar nog drie jaren uit te stellen.

Resumeerende komt de commissie nu tot de volgende voorstellen:

1°. de in de vorige Generale Synode benoemde deputaten, die in zake de opleiding van aanstaande dienaren des Woords aan deze Synode gerapporteerd hebben, te dechargeeren met dankzegging voor den door hen verrichten arbeid.

2°. in het bij de Synode ingediende curatoren-voorstel de volgende wijzigingen aan te brengen:

a. in het eerste reglement het opschrift aldus te lezen: „Reglement voor de gymnasiale opleiding, verbonden aan de Theologische School der Gereformeerde Kerken in Nederland”;

b. in dat reglement aan art. 5 toe te voegen: „aan welke voordracht de curatoren echter niet gebonden zijn”;

c. in dat reglement, in art. 7, de laatste tien woorden aldus te lezen: „worden door de Generale Synode geregeld”;

d. in dat reglement, in art. 11, de eerste alinea aldus te doen luiden: „De vereischten voor het admissie-examen worden door de curatoren der Theologische School, met advies der hoogleeraren en der leeraren, vastgesteld”;

e. in dat reglement art. 12 in zijn geheel aldus te doen luiden: „De vakken, waarin onderwijs gegeven wordt, worden door de curatoren der Theologische School, met advies der hoogleeraren en der leeraren, bepaald”;

f. in dat reglement, in art. 14, achter het woord: „kan”, in te voegen: „bij wijze van uitzondering”;

g. in dat reglement aan art. 16 toe te voegen: „te voldoen in twee termijnen, nl. bij den aanvang van den cursus en primo Maart; met dien verstande, dat wie door omstandigheden, onafhankelijk van zijnen wil, gedurende den eersten termijn de studie verlaat, den tweeden termijn niet behoeft te betalen”;

h. in het reglement voor de theologische opleiding, in art. 6, na de woorden: „na voordracht van de curatoren aan de Generale Synode,” in te voegen: „aan welke voordracht de Synode echter niet gebonden is”;

i. in dat reglement, in art. 8, de laatste vijf woorden aldus te lezen: „worden door de Generale Synode geregeld”;

j. in dat reglement art. 14 in zijn geheel aldus te doen luiden: „De cursus aan de Theologische School is aangelegd op vier jaren, één voor de propædeuse en drie voor de theologie”;

k. in dat reglement art. 15 in zijn geheel aldus te doen luiden: „Het propædeutisch onderwijs omvat de vakken, die door de curatoren, met advies der hoogleeraren, daarvoor bepaald zijn. Het propædeutisch examen wordt afgenomen door de hoogleeraren en lectoren”;

l. in dat reglement art. 16 in zijn geheel aldus te doen luiden: „Het candidaatsexamen is in twee gedeelten gesplitst. De vakken, waarover bij ieder gedeelte het examen loopt, worden door de curatoren, met advies der hoogleeraren, bepaald”;

m. in dat reglement aan art. 18 toe te voegen: „met dien verstande, dat wie door omstandigheden, onafhankelijk van zijnen wil, gedurende den eersten termijn de studie verlaat, den tweeden termijn niet behoeft te betalen”.

3°. het curatoren-voorstel, met de thans daarin aangebrachte wijzigingen, aan te nemen en vast te stellen.

4°. aan het curatorium der vereeniging, welker gymnasium te Zetten gevestigd is, te antwoorden, dat de Synode zijn schrijven, door eene deputatie uit zijn midden mondeling voor haar toegelicht, ernstig overwogen heeft, maar tot de slotsom gekomen is, dat de thans bij haar aanhangige betere regeling van het litterarisch onderwijs te Kampen zóó wenschelijk en zelfs noodig is, dat zij niet mag worden uitgesteld tot de volgende Generale Synode.

F. L. RUTGERS, *Rapporteur*.

Tijdens de discussie op de voorlezing dezer stukken volgende, brengt Voorstel Dr L. Dr L. H. WAGENAAR een voorstel ter tafel strekkende om de geheele litterarische opleiding te Kampen op te heffen. (Bijlage O 1.) H. WAGENAAR.

ART. 98.

In deze zitting neemt de secundus-afgevaardigde van de Friesche kerken, ouderling L. J. VISSER, de plaats van zijn primus-afgevaardigde in en betuigt zijne instemming met de belijdenisschriften van de Gereformeerde Kerken.

Zitting van Donderdag 27 Augustus 1896.

ART. 99.

Discussie over
het advies in
zake de inrich-
ting van de
Theol. School.

Na arresteering der notulen van den vorigen zittingsdag wordt de discussie voortgezet over de conclusiën van het „advies, in zake de inrichting van de Theologische School, over hetgeen dienaangaande is voorgesteld door de deputaten der vorige Synode in hun rapport, en door de curatoren der School in hun voorstel.”

Dr L. H. WAGENAAR beveelt nader het door hem ingediende voorstel aan.

Onderscheidene broederen verklaren, dat *zij mede* van oordeel zijn, dat de kerken als instituut geen litterarisch of gymnasiaal onderwijs moeten geven, tenzij dan bij noodzakelijkheid optredende in hetgeen eigenlijk *niet* tot haar roeping behoort, *wanneer* in *anderen* weg voldoende in deze behoefte wordt voorzien. Maar dewijl, gelijk ook op de vergadering zelve blijkt, een deel der broederen van oordeel blijft, dat het *niet buiten* de roeping der kerken ligt, een gymnasiaal onderwijs te geven dat tot de theologische studie voorbereidt; en het gewenscht is, dat, wanneer de kerken als zoodanig hare hand van het litterarisch onderwijs aftrekken, dit geschiede na meer volkomene overeenstemming op dit punt verkregen te hebben, achten zij het voorstel van curatoren en het advies der commissie aanbevelenswaardig; te meer omdat door het degelijker maken van de litterarische studie te Kampen niets verloren maar veel gewonnen zal zijn; ook dan wanneer men later meer eenstemmig van oordeel mocht zijn, dat het in stand houden van eene litterarische of gymnasiale opleiding niet op den weg der kerken als zoodanig ligt.

ART. 100.

Stemming over
de conclusiën
van het advies.

Nadat in de namiddagzitting deze discussie is voortgezet, waarbij van de zijde van curatoren der Theol. School er op gewezen wordt, dat hun voorstel niet gedaan is met het doel, om de besproken principieele kwestie thans door de kerken te laten uitmaken, maar om, overeenkomstig hunne opdracht, verbetering van de litterarische opleiding te Kampen te verkrijgen; en nadat Dr L. H. WAGENAAR zijn voorstel ingetrokken heeft, worden de conclusiën van het advies der commissie in stemming gebracht, gelijk zij te vinden zijn aan het einde van het advies, ingeleid door de woorden: „Resumeerende komt de commissie nu tot de volgende voorstellen.”

De eerste conclusie wordt unaniem aangenomen.

Van de tweede conclusie wordt punt *a* (aangaande het opschrift van het eerste reglement) met 30 tegen 10 stemmen aangenomen.

De punten *b*, *c*, *d* en *e* van de tweede conclusie worden met eenstemmigheid aangenomen.

Een daarop volgende punt (luidende *f*. In dat reglement, in art. 14, achter het woord: „kan” in te voegen: „bij wijze van uitzondering”) wordt verworpen met 24 tegen 16 stemmen.

De overige punten van de tweede conclusie worden eenstemmig goedgevonden.

De derde conclusie wordt aangenomen met 33 tegen 7 stemmen.

De vierde en laatste conclusie, in zake het antwoord, te zenden aan het curatorium der Vereeniging voor gymnasiaal onderwijs op Gereformeerden grondslag (Gymnasium te Zetten) wordt aangenomen met 37 tegen 3 stemmen. (*Bijlage O 2, het gesprokene door Prof. L. Lindeboom.*)

ART. 101.

De conclusiën, gelijk zij thans zijn aangenomen, luiden aldus:

1°. de in de vorige Generale Synode benoemde deputaten, die in zake de opleiding van aanstaande dienaren des Woords aan deze Synode gerapporteerd hebben, te dechargeeren met dankzegging voor den door hen verrichten arbeid.

De conclusiën
zoals die aangenomen
zijn.

2°. in het bij de Synode ingediende curatoren-voorstel de volgende wijzigingen aan te brengen:

a. in het eerste reglement het opschrift aldus te lezen: „*Reglement voor de gymnasiale opleiding, verbonden aan de Theologische School van de Gereformeerde Kerken in Nederland*”;

b. in dat reglement aan art. 5 toe te voegen: „*aan welke voordracht de curatoren echter niet gebonden zijn*”;

c. in dat reglement, in art. 7 de laatste tien woorden aldus te lezen: „*worden door de Generale Synode geregeld*”;

d. in dat reglement, in art. 11 de eerste alinea aldus te doen luiden: „*De vereischten voor het admissie-examen worden door de curatoren der Theologische School met advies der hoogleeraren en der leeraren vastgesteld*”;

e. in dat reglement art. 12 in zijn geheel aldus te doen luiden: „*De vakken waarin onderwijs gegeven wordt, worden door de curatoren der Theologische School, met advies der hoogleeraren en der leeraren bepaald*”;

f. in dat reglement aan art. 16 toe te voegen: „*te voldoen in twee termijnen, nl. bij den aanvang van den cursus en primo Maart; met dien verstande, dat wie door omstandigheden onafhankelijk van zijnen wil, gedurende den eersten termijn de studie verlaat, den tweeden termijn niet behoeft te betalen*”;

g. in het reglement voor de theologische opleiding, in art. 6 na de woorden: „*na voordracht van de curatoren aan de Generale Synode,*” in te voegen: „*aan welke voordracht de Synode echter niet gebonden is*”;

h. in dat reglement, in art. 8 de laatste vijf woorden aldus te lezen: „*worden door de Generale Synode geregeld*”;

i. in dat reglement art. 14 in zijn geheel aldus te doen luiden: „*De cursus aan de Theologische School is aangelegd op vier jaren, één voor de propædeuse en drie voor de Theologie*”;

j. in dat reglement art. 15 in zijn geheel aldus te doen luiden: „*Het propædeutisch onderwijs omvat de vakken, die door de Curatoren, met advies der*

hoogleeraren, daarvoor bepaald zijn. Het propædeutisch examen wordt afgenomen door de hoogleeraren en lectoren”;

k. in dat reglement art. 16 in zijn geheel aldus te doen luiden: „Het candidaats-examen is in twee gedeelten gesplitst. De vakken, waarover bij ieder gedeelten het examen loopt, worden door de curatoren met advies der hoogleeraren, bepaald”;

l. in dat reglement aan art. 18 toe te voegen: „met dien verstande, dat wie door omstandigheden onafhankelijk van zijnen wil, gedurende den eersten termijn de studie verlaat, den tweeden niet behoeft te betalen”.

3°. het curatoren-voorstel, met de thans daarin aangebrachte wijzigingen, aan te nemen en vast te stellen.

4°. aan het curatorium der Vereeniging, welker gymnasium te Zetten gevestigd is, te antwoorden, dat de Synode zijn schrijven, door eene deputatie uit zijn midden mondeling voor haar toegelicht, ernstig overwogen heeft, maar tot de slotsom gekomen is, dat de thans bij haar aanhangige betere regeling van het litterarisch onderwijs te Kampen zóó wenschelijk en zelfs noodig is, dat zij niet mag worden uitgesteld tot de volgende Generale Synode.

ART. 102.

Verslag Curatoren Theol. School.

Door Ds L. NELJENS wordt als secretaris van curatoren voorlezing gedaan van het verslag van curatoren der Theol. School. (*Bijlage P*).

Zitting van Vrijdag 28 Augustus 1896.

ART. 103.

De notulen der vergadering van Donderdag worden gelezen en gearresteerd.

ART. 104.

Bezwaarschrift van P. F. DEKKER.

Aan de orde komt het rapport in zake van het bezwaarschrift van P. F. DEKKER te Rhoon, vermeld onder letter F van het agendum.

De rapporteur Ds T. Bos leest het praeadvies en de conclusie van de hiervoor aangewezen commissie, aan welke conclusie de vergadering met algemeene stemmen haar goedkeuring hecht en die strekt, om de behandeling van deze zaak door de Provinciale Synode van Zuid-Holland goed te keuren; deze zaak als beëindigd te beschouwen, en aan broeder P. F. DEKKER te Rhoon van deze conclusie kennis te geven.

ART. 105.

Prof. Dr F. L. RUTGERS leest het praeadvies met de conclusie van de commissie van punt B van het agendum, handelende over het verslag van de curatoren der Theol. School te Kampen (*Bijlage P*), bijzonder de huishoudelijke inrichting dezer School gedurende 1893—'96, benevens over enkele voorstellen, die curatoren in dit verslag aan de Synode opzonden.

Praeadvies en conclusie zijn van dezen inhoud:

Het verslag van den toestand der Theologische School van de Gereformeerde Kerken in Nederland van de jaren 1893 tot 1896, door de curatoren dier school aan de kerken aangeboden en in hare synodale vergadering voorgelezen, geeft, voor zoover het historisch is, aan de commissie, in wier handen het gesteld is, geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen, zoodat te dien aanzien haar advies slechts zijn kan, het met dankzegging voor kennisgeving aan te nemen.

Het verslag bevat echter ook nog eenige voorstellen, waarover de Synode zich zal moeten uitspreken, en waarover de commissie haar dus heeft te adviseeren.

Curatoren geven in hun verslag eenige mededeelingen over den heer J. VAN DER VALK, en vragen naar aanleiding daarvan „machtiging, om tot de eerstkomende Synode van jaar tot jaar de voorloopige benoeming te verlengen, totdat tot eene definitieve benoeming kan worden overgegaan.” De commissie adviseert, op de in het verslag aangegeven gronden zulke machtiging te verleenen.

Curatoren geven in hun verslag eenige mededeelingen over het litterarisch onderwijs, en spreken aan het slot hunnen wensch uit, dat de Synode hun „bevoegdheid verleene, om voor het litterarisch onderwijs alle noodige benoemingen te doen.” De commissie adviseert, hun zulke bevoegdheid te verleenen; natuurlijk in dien zin, dat de noodzakelijkheid eener benoeming moet voortvloeien uit het thans door de Synode vastgestelde reglement voor de gymnasiale opleiding, enz.

Curatoren spreken in hun verslag van het toezicht op de leerlingen van het gymnasium, hetwelk beter moet geregeld worden, wanneer, ten gevolge van de vaststelling van het nieuwe reglement, die leerlingen in den regel reeds op 12 à 13-jarigen leeftijd zullen komen; en ten dien aanzien vragen zij machtiging „tot het openen van eenige „Tehuizen” te Kampen, onder den naam van hospitia, voor onze jeugdige gymnasiasten” enz. De commissie is van oordeel, dat dit plan van curatoren, wegens het door hen aangevoerde motief, alleszins verdient ondersteund te worden; slechts met eene kleine wijziging in de formulering van hun voorstel. De bedoeling toch is niet om een aantal stichtingen in het leven te roepen, maar om huizen aan te wijzen die particuliere woningen blijven; en voorts, omdat slechts te doen voor leerlingen die van elders komen. Maar dan moet, wat dit laatste betreft, de redactie van het voorstel op twee plaatsen in dien zin gewijzigd worden; en voorts moeten zulke huizen dan ook niet den officieelen naam hebben van „Tehuizen” of „Hospitia”, welke woorden nu eenmaal door het gebruik eenen anderen zin hebben.

Curatoren spreken in hun verslag van de noodzakelijkheid, om het verleenen van pensioen aan hoogleraren en leeraren, en hunne weduwen en weezen, te regelen, en geven te dien aanzien een ontwerp van bepalingen, aan hun verslag als bijlage toegevoegd, en aan alle leden der Synode reeds in afdruk toegezonden. De commissie adviseert, deze bepalingen, gelijk zij door de curatoren ontworpen zijn, vast te stellen.

Curatoren geven in hun verslag eenige finantieele mededeelingen, en besluiten die met het voorstel, dat de Synode „besluite, aan alle kerken aan te bevelen, minstens tweemaal 's jaars voor de Theologische School te collecteeren.” Met het oog op de bedoelde finantieele mededeelingen adviseert de commissie, dit voorstel aan te nemen.

Met betrekking tot de finantieele administratie heeft de commissie nog overwogen, of het eigenlijk op den duur wel goed is, dat die administratie buiten de kerken om gevoerd wordt. Zonder twijfel, de curatoren beijveren zich, niet alleen in hun verslag, maar ook in de gedrukte handelingen hunner vergaderingen, om de kerken over de finantiën, tot in alle bijzonderheden, op de hoogte te houden. En de kerken weten ook, dat zij dit beheer met de meeste getrouwheid, zorgvuldigheid en nauwkeurigheid voeren. Maar juist daarom kan thans zonder eenig bezwaar gevraagd worden, of, ten aanzien van kerkelijke fondsen en gelden, de

rekening en verantwoording eigenlijk niet gedaan moet worden aan de kerken zelve. Een antwoord op die vraag wenschte de commissie thans niet voor te stellen; ook omdat zij wenschelijk acht, de curatoren zelve op dit punt eerst te hooren. Maar wel adviseert zij de Synode, de aandacht van de curatoren hierbij te bepalen, en een advies of voorstel daaromtrent van hen te vragen voor de eerstvolgende Generale Synode.

Met betrekking tot het Kerkblad, waarvan de administratie ook door de curatoren gevoerd wordt, is reeds vroeger bepaald, dat de rekening en verantwoording aan de Synode zou gedaan worden. Dienovereenkomstig is dan nu ook gehandeld. De commissie heeft die rekening nagezien en in orde bevonden; weshalve zij voorstelt, haar goed te keuren, de curatoren dank te zeggen voor hunne goede administratie in de verlopen drie jaren, en hen daarvoor te dechargeeren.

Uit die rekening blijkt, dat het Kerkblad een telkens toenemend tekort oplevert. Dit kan zoo niet blijven. Maar de Synode heeft het ook niet in hare macht, het aantal geabonneerden, dat thans ongeveer 250 bedraagt, te doen toenemen. En in die omstandigheden laat zich begrijpen, dat er stemmen opgaan, om de uitgave van het Kerkblad te staken. Uit ééne provincie is dit zelfs ter Synode gebracht; zij het ook, met het alternatief, dat in de uitgave verandering gebracht worde. Over dit laatste heeft de commissie van advies dan ook ernstig beraadslaagd; vooral omdat h. i. de uitgave toch niet zou kunnen gestaakt worden. De kerken hebben behoefte aan een weekblad voor officieele berichten; vooral voor officieele mededeelingen aan een bepaalden kring van kerken, of aan alle kerken te zamen; en nog altijd gelden de gronden, die in 1892 tot het besluit brachten, geen der andere bestaande weekbladen daarvoor uit te kiezen. Bij dien stand van zaken ziet de commissie geen anderen uitweg, dan dat curatoren, die terzelfder tijd deputaten voor het Kerkblad zijn en zeggenschap hebben over de „Bazuin,” eene regeling treffen, waardoor de officieele berichten enz. ter drukkerij zóó gezet worden, dat zij voor beide die bladen kunnen worden afgedrukt; waarna dan de kosten van het zetten tusschen beide die bladen zouden te verdeelen zijn, en het Kerkblad dus aanmerkelijk zou ontlast worden. En voorts zou dan kunnen bepaald worden, dat het Kerkblad aan alle kerken kosteloos zou gezonden worden. Natuurlijk zouden de daarvoor noodige kosten dan voor rekening der gezamenlijke kerken komen. Maar die kosten zouden dan gemiddeld per kerk niet *f* 3.—, maar slechts ongeveer een vierde van die som bedragen. En voorts zou er dan zekerheid zijn, dat een bericht in het Kerkblad inderdaad ter kennis kwam van alle kerken; hetgeen in allerlei opzicht zeer wenschelijk zijn zou, en ook in het belang van de kerken zelve. De commissie is dus tot de slotsom gekomen, dat zij zulk eene regeling aan de Synode moet aanbevelen.

Aan het slot van hun verslag deelen curatoren nog mede, dat zij een paar besluiten genomen hebben, waarop de goedkeuring der Synode vereischt wordt; met bijvoeging, dat zij wenschelijk achten, niet in openbare zitting daarover te handelen. De commissie is van oordeel, dat dus voor die punten de Synode in comité-generaal moet vergaderen.

Resumeerende heeft de commissie van advies dus de volgende voorstellen:

1°. het verslag van den toestand der Theologische School over de jaren 1893 tot 1896, door de curatoren dier school aan de Synode aangeboden, met dankzegging voor kennisgeving aan te nemen;

2°. curatoren te machtigen, de voorloopige benoeming van den heer J. VAN DER VALK van jaar tot jaar te verlengen, tot de eerstvolgende Generale Synode, of binnen dat tijdsverloop totdat tot eene definitieve benoeming kan worden overgegaan;

3°. aan curatoren de bevoegdheid te verleen, om voor het litterarisch onderwijs de benoemingen te doen, die uit het in deze Synode vastgestelde reglement voor de gymnasiale opleiding noodzakelijk voortvloeien;

4°. curatoren te machtigen tot het aanwijzen van eenige huizen te Kampen

voor jeugdige leerlingen van elders, die thans voor de gymnasiale afdeeling aldaar zullen ingeschreven worden; met bepaling,

dat hiervoor als regel worde aangenomen, dat de van elders komende leerlingen in groepen, ieder van hoogstens zes jongens, bij christelijke beschaafde lieden zullen inwonen, tenzij ouders of voogden uitdrukkelijk hun verlangen te kennen geven, hunne zoons of pupillen elders te plaatsen;

dat alle gymnasiasten van elders, waar te Kampen metterwoon ook gevestigd, naar zekere verordeningen op hun gedrag en opvoeding buiten de lesuren, door curatoren vast te stellen, zich zullen behooren te gedragen;

dat deze aanwijzing van woning inzonderheid zal geschieden voor de leerlingen tusschen de 12 en 18 jaar;

dat het kostgeld in deze woningen voor iederen inwonenden knaap worde bepaald op $\pm f$ 350.— 's jaars;

en eindelijk, dat curatoren tot deze besoigne gemachtigd worden in dier voege, dat de opneming in deze woningen geheel kome voor risico der gegadigde personen, die zich komen aanmelden en geschikt bevonden worden, zoodat hierdoor geene enkele finantieele last op de schouderen der kerken worden gelegd;

5°. de door curatoren ontworpen „Bepalingen tot regeling van het verleen van pensioen aan hoogleeraren en leeraren der Theol. School van de Gereformeerde Kerken in Nederland, en hunne weduwen en weezen,” gelijk die als bijlage aan hun verslag zijn toegevoegd, aan te nemen en vast te stellen;

6°. van de Generale Synode te doen uitgaan een dringend woord tot de kerken tot opwekking van meerdere getrouwheid in het collecteeren voor de Theol. School;

7°. aan curatoren op te dragen, te overwegen, of ook wenschelijk zijn zou, dat de rekening en verantwoording van de administratie der Theologische School aan de kerken zelve, in Generale Synode vergaderd, gedaan werd, en ten aanzien van die vraag, bij hun volgend verslag, de kerken van advies te dienen;

8°. de rekening en verantwoording van de administratie van het Kerkblad over de verlopen drie jaren, gelijk die door curatoren aan de Synode is aangeboden, goed te keuren, en hen daarvoor, met dankzegging voor hunne goede administratie, te dechargeeren;

9°. De uitgave van het Kerkblad geheel voor rekening der gezamenlijke kerken te nemen; aan alle die kerken kosteloos een exemplaar toe te zenden, te beginnen met 1 October e. k., met behoud voor geabonneerden van den prijs van f 3.—; en curatoren uit te noodigen, om, zoo mogelijk, voor het zetten van den inhoud zulk eene regeling te treffen, dat de kosten daarvan tusschen Kerkblad en Bazuin gelijkelijk kunnen verdeeld worden.

F. L. RUTGERS, *Rapporteur*.

De praeses brengt de conclusiën in debat en stemming; bij de zesde nemen de curatoren, bij monde van hun rapporteur, het voorstel in hun rapport, dat op deze zaak betrekking had, terug; de negen conclusiën worden alle goedgekeurd.

Stemming over deze conclusies.

ART. 106.

De vergadering gaat over in comité-generaal; de voorstellen der curatoren, in het rapport vermeld, worden aangenomen.

Comité-generaal.

ART. 107.

Het comité-generaal wordt opgeheven.

ART. 108.

Verjaardag van H. M. de Koningin. Prof. D. K. WIELENGA stelt aan de Synode voor, dat door deze Generale Vergadering van de Gereformeerde kerken op den a. s. jaardag van H. M. onze zoozeer geliefde Koningin, Maandag 31 Augustus a. s., een telegram van gelukwensching aan hare Koninklijke Majesteit verzonden worden zal.

Met warme toegenegenheid wordt dit voorstel begroet en aldus besloten; aan het moderamen der Synode wordt de uitvoering dezer zaak toevertrouwd.

ART. 109.

DS J. HESSELS rapporteert namens de commissie van praeadvies in zake de eerste zes voorstellen van het agendum sub littera L, van dezen inhoud:

Neo-Malthusiaansche bond. *De Provinciale Synode van Groningen* verzoekt de Generale Synode een krachtig protest te doen uitgaan tegen de erkenning van den Neo-Malthusiaanschen Bond als rechtspersoon.

De Provinciale Synode van Overijsel stelt voor: de Generale Synode protesteere tegen het toekennen van rechtspersoonlijkheid door den Staat aan den Neo-Malthusiaanschen Bond, wijl deze medewerkt tot de verontziedelijking van ons volk.

De Provinciale Synode van Gelderland verzoekt de Generale Synode dat geprotesteerd worde tegen de erkenning van regeeringswege van den Neo-Malthusiaanschen Bond.

Van de Provinciale Synode van N.-Holland: van de Generale Synode ga een protest uit tegen de erkenning van den Neo-Malthusiaanschen Bond door de regeering.

De Provinciale Synode van Zuid-Holland stelt voor: de Generale Synode overwege of het niet op haar weg ligt, om voor de eere Gods, den eisch van des Heeren Woord, de roeping der overheid en het heil onzes volks, zich te richten tot de Koningin-Regentes naar aanleiding van de erkenning van den Neo-Malthusiaanschen Bond.

Van de Provinciale Synode van Zeeland: de Generale Synode doe een ernstig protest uitgaan bij de Koningin-Regentes tegen de officieele erkenning van den Neo-Malthusiaanschen Bond, en berame middelen, ten einde het God onteerend, zedenbedervend en zedeloos streven van dien bond te keeren.

Advies en conclusie luiden als volgt:

Uwe commissie, ofschoon overtuigd van het God onteerende, zedenbedervende en demonische van het streven van den Neo-Malthusiaanschen Bond, en betreurende dat de bond door de regeering erkend is, stelt toch aan uwe vergadering voor in het verzoek om tegen de erkenning van den bond te protesteeren nu niet te treden en wel om de volgende redenen:

- a. omdat de bond erkend is, en wij dus staan voor een voldongen feit;
- b. omdat het op onzen weg zou liggen te bewijzen, dat de erkenning geschied is in strijd met de wet;

c. omdat de kerken door tegen dezen bond te protesteeren, of den schijn op zich laden van alle andere bedenkelijke vereenigingen goed te keuren of hiermede een begin te maken met te protesteeren tegen de erkenning van alle corporatiën die naar den Woordc Gods schadelijk zijn.

Maar overwegende, dat het een verblijdend verschijnsel mag geacht worden, dat uit den kring der kerken zoovele en zoo krachtige stemmen tegen dezen bond opgaan, adviseert uwe commissie de kerkeraden op te wekken, dat zij er met kracht naar blijven streven den heilloozen invloed van dezen bond zooveel mogelijk te keeren en te verwinnen.

Volgens dit advies wordt door de vergadering besloten.

ART. 110.

De Synode besluit de benoemingen van den redacteur van de „Bazuin” en van dien van het „Kerkblad” op te dragen aan het college van curatoren der Theol. School met inbegrip van de traktementsbepalingen; in dier voege, dat het maximum honorarium voor den redacteur van het „Kerkblad” bepaald worde op 200 gulden 's jaars.

Redacteuren
„Bazuin” en
„Kerkblad.”

ART. 111.

Ter voorkoming van misverstand constateert thans de Generale Synode, dat, tengevolge van het aannemen der voorstellen van de curatoren der Theol. School in de zitting van 27 Augustus j.l., het praeparatoir examen door alle candidaten in de H. Godgeleerdheid, ook die der Theol. School, voortaan in de respectieve Classes van de Gereformeerde Kerken afgelegd moet worden; en dat door dit genomen besluit alle andere bepalingen des-aangaande, door de Generale Synode van 1892 gemaakt in art. 4 van hoofdstuk VIII der nadere bepalingen naar art. 2 harer acta, en door de Generale Synode van 1893 hernieuwd blijkens art. 154 harer acta, buiten werking zijn gesteld.

Herinnering
dat alle prae-
paratoire exa-
mina voortaan
door de Classes
worden afgeno-
men.

ART. 112.

De commissie van praeadvies voor de zaken onder letter H rapporteert bij mondè van Dr G. VAN GOOR, ten aanzien van het verweerschrift door den ontslagen zendingleeraar van de Gereformeerde Kerken, den heer J. J. VAN ALPHEN, bij dez Synode ingezonden:

Bezwaarschrift
van J. J. VAN
ALPHEN.

Eer uwe commissie tot het geven van haar advies overgaat, veroorlooft zij zich u er op te wijzen, dat bij dit verzoek om revisie uit den aard der zaak niet in aanmerking kan komen, wat door VAN ALPHEN na zijn ontslag werd gedaan of geschreven, met name de gansch ergerlijke open brief aan Ds. J. H. DONNER. Zijn onze informaties juist, dan is VAN ALPHEN thans lidmaat der Gereformeerde Kerk van Batavia, en zal dus de raad dier kerk ten deze hebben te handelen.

Voorts is uwe commissie van meening, dat moge het ook min juist schijnen, dat VAN ALPHEN de namen der tegen hem gehoorde getuigen niet vernam, uit alles blijkt, wat hij zelf ook toegeeft, dat zijn toestand te Soemba onhoudbaar was, en hij daar niet meer werkzaam kon zijn.

Zou kunnen gevraagd worden, waarom VAN ALPHEN, die naar den deputaten getuigenis tamelijk wel Maleisch kende, niet werd overgeplaatst b. v. naar de

KEUCHENIUS-School ter assistentie van br. ZUIDEMA, uwe commissie erkent, dat ook hiertegen bezwaar bestond en daarvan in elk geval thans geene sprake kan zijn, nu VAN ALPHEN in Gouvernements-dienst is geplaatst en werkt onder de militairen op Lombok, na de f 3000 te hebben ontvangen, door deputaten hem bij zijn ontslag toegelegd en later toegezonden.

Toch meent uwe commissie, dat, waar nog ter Synode van 1893 van VAN ALPHEN werd getuigd, dat tegen zijn leer of leven geene bezwaren bestaan, en veel in zijn toon zich laat verklaren uit zijn toestand op Soemba, een toestand, waartoe vroeger doorgestane smart en jammer (wij denken aan het overlijden zijner eerste echtgenoot) en daaruit gevolgde groote uitgaven ten behoeve zijner echtgenoot, groote aanleiding gaf, er, ook om wat zoo door Soerabaia's en Batavia's kerkeraad als door zendeling DE BRUYN werd aangevoerd, geene genoegzame reden bestond tot ontslag, niet salvo honore; welke redenen ook in de motieven voor het ontslag niet zijn te vinden.

Waarom uwe commissie concludeert, dat de Synode besluite:

- 1° niet terug te komen op het ontslag van den voormaligen zendeling J. J. VAN ALPHEN, thans te Ampenan op Lombok werkzaam, en dus te blijven bij het bepaalde in art. 124 der acta van de Generale Synode van Dordrecht van 1893;
- 2° terugkomende op het aangeteekende in Art. 233 dier acta te verklaren, dat het ontslag van den voormaligen zendeling der Gereformeerde Kerken in Nederland J. J. VAN ALPHEN beschouwd moet worden te zijn geschied, „salvo honore”;
- 3° deze besluiten op te nemen in de acta dezer Generale Synode en daarvan schriftelijk kennis te geven aan den heer J. J. VAN ALPHEN, thans te Ampenan (Lombok) en aan de Kerkeraden der Gereformeerden Kerken van Batavia en Soerabaia.

VAN GOOR, *Rapporteur.*

ART. 113.

Discussie en
besluit over dit
rapport.

Dit praeadvies geeft aanleiding tot eene langdurige discussie, die zich concentreert om de tweede conclusie: de opneming van het woord „eervol” in het vóór drie jaren aan broeder VAN ALPHEN gegeven ontslag, op welk ontslag niemand van de leden dezer vergadering terug wenscht te komen; daarbij is echter geenszins bedoeld, noch door de toenmalige deputaten, noch door de Generale Synode, door het weglaten der woorden „salvo honore” dezen broeder van eerloosheid te willen verdenken. Om deze reden besluit de vergadering dan ook met algemeene stemmen, de voorgestelde conclusie van het rapport onveranderd aan te nemen.

Zitting van Dinsdag 1 September 1896.

ART. 114.

Bij den aanvang der zitting zijn afwezig Ds J. HESSELS en Dr L. H. WAGENAAR, met kennisgeving; dat zij in den loop van den voormiddag hopen te kunnen komen; hetwelk ook geschied is.

In plaats van Br. J. OLTHOFF (Noord.-Holland) zou tegenwoordig zijn de secundus Br. A. COLIJN, die echter verhinderd is; en van Br. L. PUNT (Noord-Brabant en Limburg) kwam bericht in, dat hij niet ter vergadering zal kunnen zijn, noch ook zijn secundus.

De notulen der zitting van Vrijdag 28 Augustus worden gearresteerd.

ART. 115.

De praeses doet voorlezing van het volgende telegram aan Hare Majesteit Telegram aan de Koningin.
onze geëerbiedigde Koningin op Haren verjaardag, 31 Augustus, toegezonden:

PALEIS-SOESTDIJK.

De Gereformeerde Kerken, te Middelburg in Generale Synode vergaderd, bieden aan Hare Majesteit de Koningin op dezen heugelijken dag de betuiging harer trouw en gehechtheid; zij danken God den Heere voor wat in Haar aan ons volk is geschonken en smeecken Zijne almachtige genade af over Haar, opdat Haar leven worde behoed; opdat bekwaamheid worde geschonken voor de weldra te vervullen taak; en ook opdat onder Hare regeering de Gereformeerde Kerken stil en gerust zich wijden mogen aan de vervulling harer roeping. Zij bieden ook aan Hare Majesteit de Koningin-Regentes de betuiging aan van hare eerbiedige hulde en zenden hare gelukwensen met deze blijde gebeurtenis Harer Majesteit toe.

Het Moderamen der Synode,

VAN SCHELVEN, Praeses.

Daarop is het volgende telegram ontvangen:

Antwoord daarop.

Den Heer van Schelven, Praeses Synode Gereformeerde Kerken, Middelburg.

H. M. de Koningin-Regentes draagt mij op, u en de Generale Synode dank te betuigen voor de gelukwensen, H. M. de Koningin aangeboden.

Adjutant van dienst,

VAN TETS.

ART. 116.

Nadat op voorstel van den praeses eene orde van behandeling der nog Maatregelen van orde.
overige punten van het agendum is aangenomen, waardoor het der Synode mogelijk zal zijn, deze week hare werkzaamheden te beëindigen; en nadat goedgevonden is, dat aan niemand meer dan twee malen over hetzelfde onderwerp het woord zal gegeven worden, tenzij de vergadering uitdrukkelijk daartoe toestemming geve, komt in behandeling het tweede rapport in zake de zending, in druk aan de leden der Synode ter hand gesteld. Het luidt als volgt:

Uwe commissie, benoemd in uwe vergadering van 21 Augustus jl., met mandaat, om de beginselen en grondtrekken, die de zending van onze kerken op het arbeidsveld in Indië leiden moeten, in schets te brengen, en, zoo mogelijk, overgangsbepalingen voor den tijd tot aan de eerstvolgende Generale Synode te ontwerpen, heeft de eer te rapporteeren als volgt:

A. WAT AANGAAT DE BEGINSLEN.

Het begin, en dus ook het beginsel, voor alle ding, en zoo ook voor den arbeid der zending, ligt in God, die den hemel en de aarde geschapen, en ook het rijk

der genade uit zijnen raad heeft voortgebracht. In verband hiermede ligt de scherp geteekende karaktertrek, die de Gereformeerde belijdenis van andere onderscheidt, hierin, dat zij dit beginsel niet alleen uitspreekt, maar het ook als beginsel op geheel haar terrein tot heerschappij laat komen, in wat wij eeren als *de souvereiniteit Gods*, die te erkennen als den oorsprong, den weg en het einddoel zoo van het rijk der natuur als van het rijk der genade, en beider onderling verband. Deze belijdenis is rechtstreeks genomen uit het apostolisch getuigenis, dat alle dingen zijn *uit God, door God en tot God*. Dit geldt dus ook van en voor de zending. Van Hem moet ze uitgaan, door wien Hij daartoe verordent, tot degenen op wie Hij ze richt, op de wijze door Hem bepaald, in het verband door Hem daarvoor gelegd; zoodat achtereenvolgens te onderzoeken is: 1°. *het hoogste einde* dat aan de zending is voorgesteld; 2°. *het zendende onderwerp*; 3°. *wie de te zenden personen* zijn; 4°. *tot wie* gezonden wordt; 5°. *op wat wijze* te zenden is, en 6°. *in welk verband* deze zending heeft op te treden.

1. **Het hoogste einde.** *Het hoogste einde* van alle ding ligt, naar luid onzer Gereformeerde belijdenis, in God Drieëenig. Hij heeft alle ding geschapen om zich zelfswille. Alle dingen zijn tot Hem. Ook het einddoel der zending mag uit dien hoofde niet anders verstaan, dan dat het gelegen is in haar bestemming om *God te verheerlijken*. Want wel komt die verheerlijking het duidelijkst uit, waar zij tot de redding van verlorenen leidt en alzoo den wonderen rijkdom van de genade en ontfermingen Gods doet schitteren, maar toch mag het doel der zending daartoe niet bepaald. Ook waar zij niet tot redding, zelfs waar zij tot verharding leidt, loopt zij uit op hetzelfde hoogste einde. De Christus zelf predikte het Evangelie in Bethsaida, Chorazin en Kapernäum, ook al zou het aan deze steden dragelijker zijn in den dag des oordeels, indien deze krachten niet in haar waren geschied. De 12 en de 70 discipelen worden uitgezonden, ook naar huizen en vlekken die zich verhardden, en ontvangen dan bevel, om het stof van hunne voeten af te schudden. Zulk een zenden strekt dan om den mensch, gelijk onze belijdenis van de overblijfselen zegt, alle onschuld te benemen, en de langmoedigheid en het recht Gods tegenover het diep bederf der zonde juist dáárin te doen uitkomen, dat zelfs waar zulk eene genade naar den zondaar uitgaat, hij, tenzij God zelf zijn zin en wil verkeere, tegen zulk eene genade zich vijandig overstelt, en ze noch kan noch wil aannemen. Wat de apostel Paulus betuigt, dat God eenerzijds zijne barmhartigheid maar ook anderzijds zijn toorn en macht wil bekend maken, sluit ook voor de zending in, dat zij, ook al leidt zij niet tot *bekeering* maar tot *verharding*, toch altoos dienstbaar is aan de soevereine Majesteit onzes Gods. Zooverre is het er van daan, dat de Calvinistische belijdenis de zending zou kunnen doen opschorten. Integendeel, alleen zij belijdt de verplichting tot zending volstrekt en altoos, geheel afgezien van de uitkomst.

Is naar onze belijdenis geen ding in 's menschen hand gesteld, dan opdat hij „daarin zijn God zou dienen,” en is hiermee het diepste motief van alle religie tot uitgangspunt voor ál 's menschen doen gesteld, zoo volgt hieruit, dat de vreeze des Heeren óók bij de zending de bewegende kracht moet zijn, en dat *God hierin te dienen*, ziende in het gebod en blind voor de uitkomst, de leidende gedachte bij heel dezen arbeid moet blijven.

2. **Wie zendt?** Is onder zending, in engeren zin, te verstaan, het doen uitgaan van een redelijk wezen, om aan zondaren, die in dood en duisternis verzonken zijn, de waarheid en den wille Gods, bijzonderlijk zijne genade in Christus, bekend te maken, hetzij opdat dit tot bekeering leide, hetzij opdat dit alle onschuld beneme, zoo moet, nu het hoogste einde vaststaat, in de tweede plaats onderzoekt, *wie autoriteit en macht bezit, om aldus te zenden*.

Hierop nu kan wie de souvereiniteit Gods belijdt, niet anders antwoorden, dan dat deze autoriteit en deze macht eeniglijk in God zelven rust, en alleen in zoo-

verre aan een mensch of aan een lichaam van menschen kan toekomen, zoo God die autoriteit uitdrukkelijk verleent. Die autoriteit en macht nu heeft God zelf vele malen rechtstreeks uitgeoefend door het uitzenden van engelen of getuigen, en centraal door het uitzenden van zijn Zoon. De Christus is door God verordined en gezalfd tot onzen hoogsten profeet en leeraar. Het: „Deze is mijn geliefde Zoon, *hoort Hem*”, bij den Doop en op den Thabor door God zelve uitgesproken, bezegelde deze zending. En al is de Christus nu niet meer op aarde, zoo is en blijft Hij nochtans en Hij alleen *de gezondene des Vaders*. Zelfs betuigt de Christus rusteloos, dat zijne wonderen en zooveel meer in hoofdzak strekten, om de wereld te doen gelooven, dat de Vader *Hem* gezondene heeft. In dien zin is Hij dus de eenig gezondene; zelfs onder het Oude Testament was het „de geest van Christus”, die in de profeten werkte. Maar als eenig gezondene des Vaders heeft Hij tevens macht en autoriteit, om den zendingslast uit te voeren, door wien Hij hiervoor aanwijst en machtigt. Zoo zond Hij eerst de twaalven, later de zeventigen onder de toenmalige kinderen Israëls uit, en stelde Hij ten slotte zijn apostelen aan, ook Paulus op den weg naar Damascus. Hieruit volgt, dat niemand zich deze autoriteit kan aanmatigen. Want wel is een iegelijk, die leven en licht in de ziel ontving, geroepen dat licht te laten schijnen ook voor anderen, en zal de zoekende liefde ook den gewonen belijder prikkelen, om wat men noemt „zielen voor Jezus te winnen”, maar dit is geen *zending*, die over de sleutelen des hemelrijks beschikt. Vandaar dat zending door vereenigingen of genootschappen, als in strijd met de Schrift, moet verworpen. Particulieren of genootschappen bezitten noch den dienst des Woords, noch den dienst der Sacramenten, en kunnen alzoo aan het bevel van Matth. 28:19 *niet* voldoen. Wat zij ten deze ook beproeven of doen mogen, is en blijft in strijd met de ordinantiën Gods. De vraag wie, na de hemelvaart van Christus, de macht tot zending bezit, worde daarom in dien zin beantwoord, dat blijkens Matth. 28:19 en Hand. 13:1 v.v. deze macht door Christus gelegd is *in zijne Kerk*. Dat de apostelen tijdens hun leven deze macht oefenden door de uitzending van evangelisten, stelt, nu er geen apostelen meer zijn, geen regel meer. Na hun verscheiden komt, volgens de Gereformeerde belijdenis, om ons nu hiertoe te bepalen, de macht om den Doop te bedienen, niet aan eenig privaabelijder, maar alleen aan de kerk toe; en overmits nu de last in Matth. 28:19 uitdrukkelijk inhoudt, dat de zender tevens zal doen doopen, zoo volgt hieruit, dat deze zending alleen van de kerk kan uitgaan. Tot hetzelfde resultaat leidt Hand. 13:1 v.v., waar en volgens Calvijn en Voetius, en evenzoo volgens de nieuwste uitleggers, ja, men mag zeggen, volgens *alle* uitleggers van invloed, uitdrukkelijk vermeld wordt, dat de Christus door zijn Heiligen Geest de macht en de autoriteit tot zending *aan de Kerk* van Antiochië, en in haar aan zijn kerk in het gemeen, opdroeg. Verdere redetwist over deze duidelijke plaats acht uwe commissie, tegenover het eenparig gevoelen van alle toonevende uitleggers, althans in dit rapport overbodig. Zoowel door den last van Matth. 28:19, als door de daad van den Heiligen Geest te Antiochië, staat het alzoo vast, dat de Christus, uit den hemel thans zendt door de zending van zijne kerk, en dat alleen de kerk hiertoe macht en autoriteit van Christus' wege bezit.

De vraag eindelijk, of hiermede de kerk als gezamenlijk begrip of wel de geïnstitueerde plaatselijke kerk bedoeld is, is hiermede tevens beantwoord. Niet de algemeene kerk *doopt*, maar alleen de plaatselijke geïnstitueerde. En voorts volgt hetzelfde uit het begrip van kerk als zoodanig. Volgens onze Belijdenis is de kerk eene *vergadering van geloovigen*. *Geloovigen* nu zijn wel geestelijk over heel de wereld, maar institutair alleen plaatselijk *vergaderd*. En wel leven deze kerken groepsgewijze, in onderscheiden landen, in kerkverband, en komen saâm in vergaderingen van meerdere kerken; maar deze classicale of synodale vergaderingen bezitten als zoodanig nooit eenige macht of autoriteit, dan die door de plaatselijke kerken daarin wordt meegebracht. Zegt men nu, dat de plaatselijke

kerken geen autoriteit tot de zending bezitten, dan kunnen ook deze classicale of synodale vergaderingen er nooit aan komen.

Wel volgt daarentegen, niet uit het wezen van de autoriteit tot zending, maar uit het kerkverband, dat in kerken die in zulk verband leven (niet naar eigen willekeur, maar omdat de Schrift dit eischt) ook bij de zending dit kerkverband tot zijn recht kome, juist zooals dit hier te lande plicht en eisch is bij alle kerkelijk optreden. Hierbij nu moet onderscheiden worden tusschen hetgeen de zaak zelve aangaat, en de regeling van haar uitvoering. De classis doopt niet, de synode doopt niet, noch ook bedienen zij het Avondmaal; dit alles geschiedt, als rakende het wezen der zake, door de plaatselijke kerk; maar wel komen de gezamenlijke kerken overeen over de wijze van Doopen en Avondmaal vieren, stellen zij saâm daarvoor formulieren op, regelen zij saâm de kerkrechtelijke gevolgen er van, enz. Zoo is het bij den dienst der Sacramenten, en evenzoo bij den dienst des Woords. En overmits nu de autoriteit tot zenden niet is af te scheiden van de autoriteit tot den dienst des Woords, des Doops en des Avondmaals, kan, ook wat de zending aangaat, dit alles, wat het wezen der zaak betreft, niet van de plaatselijke kerk afgescheiden, maar is tevens de plaatselijke kerk daarbij gebonden aan de regelen, die ook voor dezen missionairen dienst des Woords en deze missionaire bediening der Sacramenten tusschen de kerken, naar eisch van Gods Woord, worden vastgesteld. Natuurlijk zullen de daarvoor te stellen regelen en te nemen maatregelen niet dezelfde kunnen zijn als voor den dienst des Woords en der Sacramenten hier te lande, doch zich moeten wijzigen naar den aard der zaak en de toestanden in Indië. Maar vast blijft staan, dat plaatselijke kerken die in kerkverband leven, zich moeten voegen en schicken naar wat de gezamenlijke kerken, voor de uitoefening van deze autoriteit der plaatselijke kerken, saâm, naar den Woorde Gods, vaststellen. Zonder hierop te breed in te gaan, wenscht uwe commissie toch summierlijk aan te geven, dat deze regelen, door de gezamenlijke kerken vast te stellen, op het navolgende betrekking moeten hebben:

1°. dat zij den dienst des Woords en der Sacramenten, en in verband hiermede de christelijke discipline, regelen;

2°. dat, gelijk hier te lande de kerken classicaal en synodaal worden ingedeeld, zoo ook het zendingsterrein verdeeld worde;

3°. dat, gelijk hier te lande, de examinatie ook van te zenden personen gemeenschappelijk toega;

4°. dat, evenals ten onzent, voor zooveel noodig, gelegenheid tot het verkrijgen van de noodige kennis geopend worde;

5°. dat, evenals onder ons, geldelijke hulp verstrekt worde, waar die ontbreekt;

6°. dat, juist zooals hier, toezicht, en beëindiging van geschillen in den kerkelijken weg geboden worde;

7°. dat, evenals onder ons, kerken, die in zulk een dienst arbeiden, saâm overleg plegen en elkander dienen met raad;

8°. dat de gezamenlijke kerken, voor zooveel noodig, bij de overheid handelen;

9°. dat de gezamenlijke kerken met buitenlandsche kerken ook in het werk der zending aanraking en correspondentie zoeken;

10°. dat de gezamenlijke kerken handelen over het kerkverband met te stichten kerken in Indië;

11°. dat de gezamenlijke kerken de openbaarmaking in Indië van de ware kerke Christi bevorderen;

12°. dat de gezamenlijke kerken centraal het paganisme of den Islam aantasten;

13°. dat de gezamenlijke kerken de plaatselijke kerken tot volvaardigheid in dezen dienst opwekken;

14°. dat de gezamenlijke kerken, hetzij classicaal of synodaal, optreden in dezen dienst, indien de plaatselijke kerken in verzuim mochten blijven.

3. *Wie te zenden?* Staat aldus vast, dat God zendt door den Christus, en de Christus, eerst door zijne apostelen, en nu door zijne kerk, alsmede dat de kerk alleen plaatselijk geïnstitueerd, en dus tot zenden bekwaam is, zoo volgt hieruit tevens, dat de te zenden personen, personen *in het ambt* moeten zijn. Wel kan de kerk allerlei door niet-ambtelijke personen doen verrichten, hetzij op paedagogisch, medisch, bouwkundig, juridisch, of finantieel gebied; maar bij de bediening van het Woord, en van den Doop, en van het Avondmaal en bij de uitoefening van de tucht, kortom bij de hanteering van de sleutelen des hemelrijks is zij, èn hier èn overal, *aan het ambt gebonden*. Juist hierin wijkt de Gereformeerde Kerk van de Roomsche en de Luthersche af, dat zij zelfs den doop niet toelaat als nooddoop te bedienen door vroedvrouwen of private personen.

Is hiermede uitgemaakt, dat de kerken niet anders mogen zenden dan personen in het ambt zijnde, zoo volgt tevens, dat deze personen moeten zijn dienaren des Woords; overmits onze kerkenordering, conform aan de H. Schrift, alleen deze machtigt, om het Woord en de Sacramenten te bedienen. Niet alsof de kerken zelve, uit eigen bron, deze bevoegdheid verleen konden; ook hier toch treedt het koningschap van Christus in; en het is feitelijk de Christus zelf, die deze ambten instelt en er den persoon inzet. Maar overmits alzoo de kerken van Christus' wege geen andere ambtsdragers voor dezen dienst ontvangen dan de herders en leeraars, mogen zij, op straffe van ongehoorzaamheid, zich ook niet het recht aanmatigen, om andere, niet aldus gequalificeerde personen voor dezen dienst te gebruiken. En overmits nu deze *herders* en *leeraars* niet anders dan in eene plaatselijke kerk hun ambt ontvangen en bezitten kunnen, zoo volgt hieruit, dat eene plaatselijke kerk niet anders kan zenden dan een dienaar, in het ambt zijnde, hetzij haar dienende of van eene andere plaatselijke kerk geleend. Indien dan eene classis of synode, bij verzuim der plaatselijke kerken zendt, kan zij niet anders zenden dan een dienaar eener plaatselijke kerk, met hare bewilliging. Zulk een dienaar blijft dan in het ambt zijner plaatselijke kerk, maar wordt *salvo honore*, hetzij tijdelijk, hetzij levenslang, van de waarneming van den dienst in die kerk ontslagen.

Wat men gewaand heeft, dat hieraan te ontkomen ware door het weer oprichten van *het ambt van evangelist*, berust op misverstand. Zeer zeker toch heeft dit ambt bestaan, en kon Christus het opnieuw instellen. Doch alleen Hij, niet eene kerk, en ook niet eenige kerken gezamenlijk. De apostelen stelden evangelisten aan. Leefden zij nog, zoo konden zij dit nog doen. Maar nooit is aan de kerken of aan eenige kerk macht of bevoegdheid verleend, om dit ambt in te stellen. In elk geval bindt de Gereformeerde belijdenis en de kerkenordering onze kerken aan de vastgestelde ambten; en het komt geen kerk toe hierin anders te handelen, tenzij eerst, op grond van Gods Woord, belijdenis en kerkenordering gewijzigd zullen zijn. En ook gaat het niet aan, uitgezonden dienaren des Woords *evangelisten* te noemen; naardien dit, blijkens de Schrift, *niet* hetzelfde is, maar beide titels *twee* zeer onderscheiden ambten aanduiden.

Op gelijken grond is het te wraken, dat men eene soort mannen uitzendt, die men dan *zendelingen* noemt. Zulk een nieuwe naam toch wekt van zelf het denkbeeld, dat men met een nieuw ambt te doen hebbe; zóó zelfs dat men eenen dienaar des Woords die werd uitgezonden, als ware hij in een nieuw ambt getreden, opnieuw ordende, en nu als zending betitelt. Titels moeten vaststaan, omdat ze iemands ambtelijke positie uitdrukken. Moge daarom al in particuliere gesprekken van *zendelingen* gesproken worden, in officieele stukken hadden onze kerken dit nooit moeten doen. Zelfs is de naam *zending*, zoo men let op wat de Nederlandsche taalgeleerden van dezen uitgang op *ling* aanmerken, allerongelukkigst gekozen. Persoonsnamen toch met den uitgang *-ling* zijn kostelijk, als zij van *naamwoorden* gevormd zijn, zooals *kamerling*, *ouderling*, *stedeling*, *hemelling*; maar, zijn zij gevormd van stammen van *werkwoorden*, dan duiden zij bijna altoos iets lijdelijks, zwaks, ondergeschikts, kleins en hulpbehoevends, of ook iets intiems

aan. *Vondeling, doopeling, huurling, drenkeling, loteling, bestedeling, verschoppeling* toonen dit. Ook *banneling, doemeling, duisterling*, en zelfs de afhankelijke namen *leerling, kweckeling*, bevestigen dit. Zelfs de twee eenige persoonsnamen met actieven stam hebben hier iets van weg: *zuigeling* is een kindeke dat zuigt, *beroerling*, iemand die een ander beroert. *Lieveling* en *vertrouweling* dragen een troetelend karakter. En deze strekking, om het tegendeel van het mannelijke, flinke en krachtige uit te drukken, gaat zelfs zoover, dat men dezen uitgang ook voor beestennamen zooals in *hokkeling, grondeling* en *gieteling* bezigde, en vooral gebruikt in scheldnamen zooals *ellendeling, lammeling, beroerling, aterling*. Ook uit dezen hoofde schijnt het daarom onraadzaam, het gebruik van dezen naam *zending* over te nemen. Volgens taalinstinct ligt er vlak het tegendeel in van wat een zending zijn moet, een held Gods, vol kracht des Heiligen Geestes. Een *gezant* is een naam der eere, *zending* een naam der zwakheid. Wie Paulus een zending noemt, miskent dan ook zijn heilig heroïsme. En ook voor ónze uitgezonden mannen moeten wij van dien naam af.

Voorts zij opgemerkt, dat het niet aan eene plaatselijke kerk moet worden toegestaan, te zenden, zonder dat de gezamenlijke kerken den voorgestelden dienaar voor zijnen dienst bekwaam hebben gekeurd, zoo wat leeftijd en gezondheid, als talent voor de talen en kennisse betreft. Er wordt een dienaar vereischt, die bijzondere gaven van God ontving, om zulk een strijd, soms geheel alleen, aan te binden; en wijl toch, wat hij doet, op naam en onder verantwoording der kerken geschiedt, hebben zij er recht op, dat alleen mannen, aan wie zulk eene positie waarlijk is toevertrouwd, worden uitgezonden. Vooral zijne inzichten in de belijdenis en het kerkrecht zullen zeer helder moeten zijn. En voorts zal hij kennis moeten bezitten van de elenchtiek, van den Islam, van de Javaansche volkenkunde, van de historie der zending, en zoo mogelijk ook van de Javaansche taal. Want wel kan men door tolken spreken, en zelfs greep dit oudtijds bij de kerstening van Europa meestal plaats; maar verkieslijk is dit toch niet.

Ten slotte zij het misverstand afgesneden, alsof elke plaatselijke kerk gehouden zou zijn eenen harer eigene dienaren uit te zenden. Dit hangt van drieërlei af: 1°. Of de kerk er genoegzame kracht toe bezit. Als God in zijn bestel eene kleine kerk van nog geen honderd zielen in eene arme streek vergadert, ligt hierin vanzelf, dat God van zulk eenen kleinen kring niet het onmogelijke eischt. 2°. Van de vraag, of eene kerk geschikte personen weet te vinden. Die geeft God, niet de mensch, al is het menschelijke plicht, vooral kloeke, dappere mannen liefde voor dezen dienst in te boezemen. Maar zoolang zulke mannen ontbreken, moet zelfs de machtigste kerk hiermede rekenen. Ongeschikte personen uit te zenden, bevordert de zending niet, maar schaadt haar. En 3°. van de vraag, of eene kerk in eigen boezem genoeg gefundeerd is, om tot dezen dienst verwaardigd te worden. Kerken, die in eenzelfde stad of dorp nog gescheiden leven, zondigen ook met het oog op de zending. In geen geval mag voor eigen insluitend bederf in belijdenis en leven afleiding in buitenlandschen ijver gezocht. Ook eene kerk, die niet eerst haar eigen huis wel verzorgt en regeert, is erger dan een ongeloovige. Tot uitzenden zijn alleen bekwaam kerken van zekere grootte en kracht, die wel gefundeerd zijn, en wie God geschikte personen schenkt. Iets wat niet wegneemt, dat ook andere en kleinere kerken gehouden zijn, de zendinge kerken bij te staan, en de zaak der zending in het gemeen te bevorderen.

4. Tot wie men zendt? Volgt alzoo uit de Souvereiniteit Gods, dat zijne eere het hoogste einde der zending moet zijn; dat niemand zenden kan, dan door God gemachtigd; en dat te zenden is door personen, ambtelijk van Gods wege daartoe aangewezen; er volgt evenzoo uit, dat de keuze, tot wie men zenden zal, naar Gods Woord te bepalen is. Wie door de zending tot geloof en bekeering zullen komen, hangt aan zijne vrijmachtige verkiezing. De uitnemendste zending

is volstrekt onmachtig, om één eenigen Jood, Heiden of Mohammedaan ten leven te brengen. Leven in den dood geeft alleen God zelf door zijnen Heiligen Geest; en aan wien Hij het geeft, hangt niet af van onzen ijver, maar eeniglijk van zijnen raad. Alle zending kan ter behoudenis dan ook alleen slagen, als God de Heere de deur des harten opent. Toch mag dit nimmer verleiden, om de zending te beperken, overmits ook zij te werken heeft, niet naar Gods verborgen, maar naar zijnen geopenbaarden wil. Slechts in zooverre mag hier de belijdenis der uitverkiezing heerschen, dat zij ons vervulle met de diepste afhankelijkheid; en anderzijds dat de liefde voor de uitverkorenen, die thans nog schuilen, ons te volijveriger in dezen dienst werkzaam doe zijn. De hierin werkende liefde richt zich echter niet uitsluitend op de verkorenen, maar evenzoo van *mensch* op *mensch*; en alzoo van de kerk van menschen op het menschelijk geslacht. Reeds moet dit, omdat de zending ook uitgaat, om aan wie zich verhardt alle onschuld te benemen; maar het moet ook, omdat het rijk der genade, naar onze Gereformeerde belijdenis, ingericht is op het rijk der natuur en met de schepping en de scheppingordinantiën rekest. Evenals het werk van den Heiligen Geest niet los staat naast het werk van den Zoon, zoo ook ligt het werk van den Zoon ingevlochten in het scheppingswerk des Vaders. Alle drie zijn dooreengestremgeld. Diensvolgens moet ook liefde voor den mensch als mensch, en zoo ook onze aanhoorigheid tot het menschelijk geslacht dringen, in overeenstemming met den last, om uit te gaan „tot alle creatuur.” In de uitverkorenen wordt de wereld behouden. God heeft in de uitverkorenen *de wereld* liefgehad. Christus is een Zaligmaker der wereld. En het einde moet zijn, dat de wereld behouden worde. Natuurlijk niet in alle individuen, maar als wondere organische schepping Gods.

Juist die band tusschen natuur en genade maakt intusschen, dat niet alle creatuur ons even bijzonder is aangewezen, nu onder Gods bestel eene bevolking van bij de dertig millioenen aan ons volk in koloniaal bezit is toevertrouwd. Vanzelf ligt de roeping onzer kerken allereerst in Oost- en in West-Indië. Maar ook op dat terrein is niet elke groep menschen even belangrijk. Eene zending in het hart van Borneo zou minder inwerken op heel onze koloniale bevolking, dan eene zending op Java. Hoe meer op het middenpunt van onze koloniën gewerkt wordt, hoe krachtiger onze invloed zal zijn. Ook dit nu is onder Gods bestel alzoo. Hij heeft die natiën over de eilanden van den archipel verdeeld; en de eene natie meer achteraf, de andere, meer invloedrijk, op den voorgrond geplaatst. De aanwijzing voor onze kerken is daarom ongetwijfeld, om haar hoofdkracht op het hoofdvolk te richten.

Dat richten moet echter zóó toegaan, dat wij wel de personen zoeken, maar in het volksverband, waarin zij door God geplaatst zijn. Jezus gebod ook, dat de apostelen, en na hen de kerken, *de volken* onderwijzen zouden. Eerst was zijne eigene prediking niet juist tot elken Joodschen man of vrouw in die dagen, maar tot het *volk* der Joden uitgegaan; en in Matth. 28 geeft Hij den last, dat men ook buiten Israël *de volken* zal zoeken. Paulus gaat dan ook niet te Athene elken Griek thuis op zoeken, maar wendt zich *tot het volk* op den Areopagus. Iets waaruit voor ons de regel volgt, dat wij niet volstaan kunnen met eenige schuilende Javanen in hun dessa op te zoeken, maar dat wij ons minstens evenzoo *tot het volk* in zijn middenpunt, in zijne leidslieden, in zijne hoofden en geleidingen hebben te wenden. Atomistische zending werkt alleen op die enkele, nu levende personen; eene zending die zich ook *op het volk* richt, zet het volksbewustzijn om, verandert de gezindheden en draagt vruchten voor de toekomst.

5. Hoe moet de zending gedreven? Ook voor wat aangaat de methode der zending, staat de beslissing niet aan menschelijke willekeur, maar is de Souvereiniteit Gods te eerbiedigen in zijn onderscheidenlijk bestel.

Zending met geweld is reeds daarom uitgesloten. Geweld te oefenen is zeker plicht der overheid op haar terrein, maar de kerk is van andere natuur dan de

burgerstaat. Jezus' koninkrijk is niet van deze wereld. Zijne dienaren mogen niet met het zwaard voor Hem strijden. En ook mag de overheid zich niet op het erf der kerk begeven. Het ius in sacra komt haar niet toe.

Evenmin mogen onze kerken de methode aanvaarden, om eene kerk, enkel uit gezondene ambtsdragers bestaande, te stichten, daarin de personen te lokken, en te zien of men zóó invloed op het tweede geslacht kan oefenen. Deze methode hoort wel thuis bij de Roomsche kerk, die de kerk als een mystiek wezen, afgezien van de geloovigen beschouwt, maar niet bij de Gereformeerden, die van geen andere kerkstichting weten, dan die door de saamvergadering van geloovigen ontstaat. Het werk onzer vroegere kerken op Ceylon, in dien geest ondernomen, heeft dan ook geen blijvende vrucht gedragen; en nog worstelen wij in de Europeesche volkskerken met de kankerende nawerking van deze ongeestelijke en onschriftuurlijke methode.

Onze zendingsmethode mag geen andere zijn, dan die van *overtuigen*; door dit overtuigen wie niet geloofde, tot *geloof* brengen; en die aldus als geloovigen openbaar worden, vergaderen in *kerken*.

Deze algemeene regel vereischt intusschen velerlei nadere bepaling.

1°. Onze Gereformeerden leeren allerwege eene *voorbereidende genade*. Niet alsof ooit eenige voorbeiding allengs het leven in den dood kon doen ontstaan; maar in dien zin, dat de geesten voorbereid worden, om, als God het leven schenkt, snel tot rijp en helder geloof te komen. Zoo was Israël voorbereid op den Christus; en zelfs de Grieksche wereld, waarin Paulus optrad, positief door de Joodsche emigratie en negatief door haar ijdele, op niets uitlopende filosofie, voorbereid op het ingaan in die machtige levensvragen, die het Christendom aan de orde stelde. Voor ons volgt hieruit tweëerlei. 1°. dat wij, als er twee volken op bearbeiding wachten, die in voorbereiding verschillen, ons te wenden hebben tot het alreede meest voorbereide volk. En 2°. dat waar zulke voorbereide volken in onze Indiën niet worden aangetroffen, eene voorbereidende werkzaamheid onder hen doeltreffend kan zijn, om daarna de zending te doen slagen. Vooral tweëerlei komt hier in aanmerking. De christelijke religie is gebonden aan de H. Schrift. Een volk, dat niet lezen kan, is daarom minder gemakkelijk te bereiken dan een volk dat leest. Het lezen toch opent den dubbelen weg, en om zulk een volk door dialogen, tractaten, bestrijdingen van hun wangeloof, liederen- en gebedenboeken te bereiken, en evenzoo om het de Schrift in handen te geven. *Onderwijs in het lezen* op breede schaal is daarom een der aangewezen middelen van voorbereiding te achten. En hetzelfde geldt uit anderen hoofde van geneeskundige hulp en verpleging in ziekte. De profeten, de Christus en de apostelen gebruikten dit hulpmiddel evenzeer; en van oudsher is dit hulpmiddel ook door onze Gereformeerde vaders als bij uitstek doeltreffend aangewezen, om ingang en aanraking te verkrijgen; en zulks niet alleen als uitoefening van zekere elementaire geneeskunde, die de gezondene dienaar zich heeft eigen gemaakt, maar ook opzettelijk door het stichten van hospitalen, het doen uitgaan van artsen, en het laten optreden van zusters voor de ziekenverpleging. Slechts worde wel in het oog gehouden, dat dit alles voorbereiding en hulpmiddel, *geene zending* is; en dat alzoo niets van dit alles uit het ambt der kerk voortvloeit, door private personen of genootschappen evengoed kan gedaan; en dat de kerken, waar zij deze voorbereidende en helpende middelen aanwenden, ze nimmer met het ambt vereenzelvigen mogen.

2°. Omdat, gelijk boven is aangetoond, de zending zich niet enkel op de volksleden maar ook op het volksgeheel heeft te richten, is het plicht de valsche religie, die men bij een volk vindt, als zoodanig in haar beginselen aan te tasten, in haar hoofdstellingen te bestrijden, en in haar geestelijke levenskracht te weerstaan. Dit doel nu valt alleen te bereiken, indien de gezamenlijke kerken, een in den Islam doorkneed man van groote begaafdheid, als hoogleeraar naar een der centra op Java afvaardigen, om dezen strijd aan te binden, terwijl hij

dan tevens door de kerken als adviseur en visitateur der stations kan worden aangesteld.

3° Juist omdat de christelijke religie niet eene plaats inneemt naast andere valsche religiën, maar optreedt als die eenig ware religie, die beantwoordt aan de ordinantie Gods in de Schepping van het menschelijk geslacht, meegerekend de vervalsching van die ordinantie in bijgeloof en afgoderij, moet den Javaan niet het christelijk kleed over, of in plaats van zijn Islamitisch kleed, worden aangetrokken; maar moet door zijne eigen valsche religie heen doorgedrongen tot datgene wat in zijn eigen hart, als onderstelling van de christelijke religie, uitgangspunt voor den missionairen arbeid moet zijn; niet alleen tot „het zaad van den Godsdienst”, het semen religionis in hem, maar ook tot de ware elementen, waarvan de Islam de vervalsching is.

4°. Onze Gereformeerde kerken in Nederland bezitten een westersch, en ten deele ook een nationaal karakter, dat ook in de vormen der belijdenis, en tot in taal en woordenkeuze uitkomt. Overmits nu God niet alle volken eender schiep, maar den Javaan anders dan ons, oostersch in wijze van voorstelling; hem op geheel anderen trap van ontwikkeling plaatste; en hem een ander verleden gaf, mag nimmer de eisch gesteld, dat hij onze vormen overneme, maar moet uit den boezem zelf van het bekeerde deel der Javanen, die oostersche vorm voor lied, gebed en belijdenis opkomen, die bij zijne existentie past.

5°. De Christus zond zijne apostelen uit zonder male of buidel; en ook Paulus had geen vast traktement, maar zond veeleer uit de nieuw gestichte kerken gaven naar de verarmde zusterkerken in Palestina. Ook al is dit in dien strengen zin thans niet toepasselijk, zoo volgt er toch de regel uit, dat verkeerd doet, wie alles door macht van geld om niet brengt. Dit ondermijnt de waardeering er van, en geeft een gevoel van iets opgedrongens. Ook maakt het de zaak ongelooflijk duur. Dat onderwijs, medische hulp, kerkedienst enz. alles van hier uit betaald wordt, maakt bovendien, dat de arbeiders niet op het arbeidsveld in Indië zwaartepunt van hun existentie zoeken. Onze kerken zullen daarom hebben toe te zien, dat zij ook in dit opzicht eigen paden kiezen; altoos echter met dien verstande, dat de kerken die zenden, aansprakelijk blijven voor den dienaar dien zij zenden.

6°. Overmits allerlei onzuivere en onware verschijningsvormen van de christelijke kerk op of nabij het zendingsveld optreden, is het van het hoogste belang, dat ook *de ware kerk* van Christus in of nabij het arbeidsveld onder Europeanen tot openbaring kome. Kerken als te Batavia en te Soerabaya gesticht werden, hebben uit dat oogpunt voor de zending zeer ernstige beteekenis; mits zij dan ook eene eere van Christus zijn, en men den Javaan met goed vertrouwen op deze kerken, in onderscheiding van andere, kunnen wijzen.

7°. Indien na goede voorbereiding, en na volhardende zending gedurende geruimen tijd, blijkt dat op eenig terrein geen geloovigen openbaar worden, behoorren onze kerken gedachtig te zijn, aan Jezus' last, om het stof van de voeten af te schudden, en opdat de zending niet tot eene bespottung worde, en opdat andere oorden er niet van verstoken blijve. Zelfs aan Paulus liet de Heilige Geest niet toe, in het noorden van Klein Azië te werken, opdat Europa niet verstoken bleef.

8°. Overmits de zending niet alleen last tot prediking, maar ook tot doopen inhoudt, moet zij, zoodra meerdere geloovigen openbaar worden, en de kracht hiertoe aanwezig blijkt, tot *kerkstichting* leiden, moeten in deze kerken de ambten ingesteld, en door hen, die die ambten bekleeden, Woord en Sacrament bediend, en tucht geoefend, en de dienst der barmhartigheid openbaar worden. Ook de dienaar des Woords van zulk eene kerk is dan dienaar van die kerk, haar geleend, of door haar in het ambt gesteld, en geheel van den kerkeraad afhangelde. Een gezondene dienaar des Woords, die deze kerk hielp stichten, kan niet tegelijk haar dienaar en die van zijne zendende kerk zijn. En ook de finantieele steun aan hem geboden moet dan, bij leening, niet aan hem, maar aan zijne kerk gezonden worden.

9°. Het meest gewenscht is echter, dat zoo spoedig mogelijk een dienaar beroepen worde uit de inlandsche geloovigen; en althans in den aanvang zou opleiding van deze dienaren hier te lande, zoo al geen eisch, dan toch zeer gewenscht zijn. In Indië kunnen zij die opleiding vooralsnog niet ontvangen.

10°. Bij de zending mag men zich, gelijk hier te lande bij den dienst des Woords, ook van helpende personen bedienen. Deze kunnen in Indië op de Keucheniuschool worden opgeleid, maar mogen nooit als ambtelijke personen worden beschouwd. Zij staan op ééne lijn met onze ziekentroosters, catechiseermeesters en wijkbroeders.

11°. Overmits elke plaatselijke kerk, ook op Java, in zich zelve compleet is, en rechtstreeks onder Koning Jezus staat, mag de zendende kerk, als moederkerk, zulk eene kerk op Java wel steunen en raden, maar zich nooit eenige autoriteit over haar aanmatigen. De Javaansche kerk is met ons gecoördineerd, niet aan ons gesubordineerd.

En 12°. daar er in Christus is noch Jood noch Griek, en dus ook noch Javaan noch Nederlander, moeten de geloovigen op Java, van wat ras of natie ook, in ééne kerk saamleven, en mag alleen verschil in belijdenis, kerkgeering en taal hen scheiden.

6. Het verband der zending. Bedoeld is hiermede het verband der zendende kerken tot wat buiten haar staat.

1°. *Met de overheid.* Ook in het werk der zending hebben de zendende kerken de overheid op haar terrein te eeren, en, voor zooverre dit niet in conflict komt met haar roeping, de regeling der overheid te volgen. Ook die overheid is diensnare van dienzelfden God, in wiens naam de zending optreedt; en daarom heeft ook de zending in alle ding dat niet tegen Gods ordinantiën voor de kerk en hare zending ingaat, te gehoorzamen. Maar evenzeer rust op de kerken in Nederland de plicht, om door inwerking op de overheid en het staatsbestuur hier te lande uit de gemaakte regeling alles te verwijderen, wat óf de zending, óf het stichten van kerken in Indië, óf het bloeien dier kerken zou belemmeren. Ook de leden onzer kerken hebben èn door het recht van petitie èn door het kiesrecht hierop invloed te oefenen. Onze Gereformeerde belijdenis kent geen scheiding tusschen religie en staatsbeleid. Het Calvinisme is ook hierin van het Methodisme principieel onderscheiden, dat steeds *beide* moeten strekken tot verheerlijking van Gods naam. Waar nog bij zij gevoegd, dat, niet voor de uitzending zelve maar wel voor onderwijs en hospitaal-verpleging, geldelijke steun van de overheid mag gevraagd en aangenomen worden.

2°. *Met andere kerken.* De Gereformeerde belijdenis handhaaft ook bij afzonderlijke groepeerings van kerken nochtans de eenheid van het lichaam van Christus, en dus voor geïnstitueerde kerken den plicht tot correspondentie met buitenlandsche kerken van gelijke belijdenis. Deze correspondentie behoort met name op het gebied der zending geoeft te worden, vooral waar men op nabij elkan-der gelegen terrein werkt.

3°. *Met andere zendingsstations.* Naar onze Indiën zenden niet alleen onze kerken maar ook andere kerken en genootschappen dienaren uit. Dit stelt den dubbelen eisch, dat enerzijds niet door ons toedoen het ware en het valsche in de schatting van den Javaan dooreenvloei; maar ook anderzijds, dat de catholiciteit in den Doop niet door ons gekrenkt worde. Natuurlijk komt hierbij een graadverschil in aanmerking tusschen genootschappen en kerken; en onder die beide, tusschen kringen verder en minder ver van onze belijdenis afwijkend. Al wat den Christus als Zone Gods en Zaligmaker belijdt, moet intusschen in den strijd tegen den Islam, d.i. tegenover derden, eene duidelijk uitgesproken solidariteit oefenen.

4°. *Met de kerken van goede belijdenis in Indië.* Met deze kerken kan niet anders worden aangegaan dan correspondentie of kerkverband; waarvoor afzonderlijke

regelen zijn vast te stellen, maar zonder dat onze kerken zich daardoor eenig oppergezag over deze kerken aanmatigen.

B. GRONDTREKKEN VOOR DE REGELING VAN DEN ARBEID DER ZENDING.

I. Van de kerken elk op zichzelf.

1. Elke plaatselijke kerk bezit het recht en de bevoegdheid, om een of meerdere harer eigene dienaren, of van eene andere kerk geleende dienaren, van den dienst ter plaatse te ontheffen, en af te zonderen voor den dienst des Evangelies onder Heidenen en Mohammedanen.
2. Zij bezit evenzoo het recht en de bevoegdheid, om jonge mannen, die hope geven van voor dezen dienst door God voorzien te zijn, de middelen te verschaffen, om zich voor dezen bijzonderen dienst des Woords te bekwamen, en hen na toelating tot den dienst als dienaar te beroepen, met het doel tot uitzending.
3. De uitzending van eenen dienaar door eene kerk kan tijdelijk of voor levenslang zijn.
4. Voor deze uitzending is noodig de bewilliging van den begeerden dienaar en de bewilliging der classis.
5. De classis heeft te onderzoeken: 1° of gestel, leeftijd en uiterlijk voorkomen aan den billikerwijs voor dezen dienst te stellen eisch voldoen; 2° of de aangewezen dienaar genoegzaam bekend is met het volk, waar hij heen zou gaan, met de geschiedenis der zending, met de Gereformeerde beginselen der zending, en voorts met de wortelstukken der belijdenis en van ons kerkrecht, alsmede met de elenchtiek; vertrouwdheid met de talen der volken zal aanbeveling, geen eisch zijn; en 3° of de zendende kerk kan beschikken over de noodige middelen voor dit werk.
6. Indien eene kerk, die wil uitzenden zelve niet over genoegzame middelen beschikt, is de classis bevoegd en gerechtigd, het ontbrekende aan te vullen, mits omstreeks de helft van het benoodigde uit de zendende kerk kome.
7. De zendende kerk stelt; zoo zij zelve geheel in het noodige voorziet, zelfstandig; en zoo de classis haar geldelijk steunt, onder goedkeuring der Classis, de instructie voor den te zenden dienaar vast.
8. De zendende kerk laat hierbij aan haren gezonden dienaar onverkort die mate van zelfstandigheid, die ook hier te lande aan den dienaar bij de uitoefening van zijnen dienst is toegekend.
9. De zendende kerk correspondeert zelve met den gezonden dienaar.
10. Elke uitzending van eenen dienaar moet plaats hebben onder verband van de regelen, die de gezamenlijke kerken voor de uitzending en den arbeid van de uitgezonden zullen overeenkomen.
11. De gezondene blijft rang en titel in zijne kerk behouden, en heet: N. N. dienaar des Woords bij de kerk van Zeist enz., afgezonderd voor den dienst te Poerworedjo. De generale naam zal zijn die van: missionaire-predikanten.
12. Elke kerk is bevoegd, ter voorbereiding van of in verband met eigen of anderer uitzending, schoolmeesters of schoolmeesteressen, geëxamineerde artsen, of ziekenverpleegsters naar een der zendingstations te doen uitgaan.
13. Zij, die aldus uitgaan, dragen den naam van: missionaire onderwijzers, missionaire artsen en missionaire verpleegsters.
14. Kerken, die tevens eenen dienaar uitzonden, doen het sub 12 en 13 genoemde in verband met die uitzending. Andere kerken, die zelve geen dienaren uitzonden, doen dit in verband met eene zendende kerk ter harer keuze, en met bewilliging dier kerk.
15. Ook voor dezen arbeid, die geene uitzending maar voorbereidend en helpend is, gelden, wat goedkeuring van Classis, samenwerking met de kerken der Classis enz. betreft, dezelfde grondtrekken als boven aangegeven.

16. Elke kerk ziet toe, dat in den dienst der gebeden, in de predikatie des Woords, en op de catechisatie de last van Matth. 28:19 niet vergeten worde.
17. Elke kerk houde telken jare minstens ééne inzameling voor de uitzending, ééne tweede inzameling voor den voorbereidenden arbeid, en ééne derde inzameling voor de kerkgebouwen, de drukkerij, het hospitaal en ander materiele benoodigheden.
18. De kerk die zelve een dienaar zendt, beschikt zelve over de opbrengst der eerste; wie voorbereidend werkt, over de opbrengst der tweede inzameling; en de opbrengst der derde inzameling ga in eene algemeene kas.
19. Kerken van eene classis, die met eene zendende kerk in haar midden accoord van hulp hebben aangegaan, handelen, wat de opbrengst betreft, in denzelfden geest.
20. Kerken die noch uitzonden, noch voorbereidend werken, zenden de opbrengst der drie inzamelingen aan den quaestor der classis door.

II. Van de gezamenlijke kerken.

1. De gezamenlijke kerken stellen vast, naar welk arbeidsveld onze kerken zullen uitzenden. Zij nemen dit veld *niet grooter* dan in evenredigheid is met onze kracht. Zij scheiden terrein van terrein, en deelen elk terrein op zulk eene wijze in, dat eene kerk die zenden wil, onder goedkeuring der generale synode, haar eigen wel begrensde station kiezen kunne.
2. Zij verdeelen de terreinen, en het erf van elk terrein, evenzoo voor den voorbereidenden arbeid, en stellen, zoodra een station door eene zendende kerk bezet is, dezen voorbereidenden arbeid met dit station in organisch verband.
3. Zij handelen, voor zooveel noodig, bij de overheid en wijzen hiervoor van synode op synode generaal drie deputaten aan.
4. Zij stellen in een aanhangsel op de kerkenordering de regelen vast, die voor den dienst des Woords, den dienst der Sacramenten, de tucht, de vergadering en het bestuur van inlandsche kerken noodig zullen blijken, teneinde die eerst later in de kerkenordering in te vlechten.
5. Zij stellen de liturgische formulieren voor dezen dienst vast en evenzoo de onderzoekingen des geloofs, die in plaats van den Heidelbergschen Catechismus op het zendingsveld zullen gebruikt worden.
6. Zij bezetten zelve op het zendingsterrein den centralen post tegenover den Islam door het uitzenden van eenen hoogleeraar, en stellen dezen tevens aan als adviseur en visitateur der stations.
7. Zij regelen de suppletoire onderzoeking van den uit te zenden dienaar, en evenzoo de onderzoeking van missionaire onderwijzers, artsen en ziekenverpleegsters, en benoemen voor die examinatie zelve drie deputaten met recht van veto.
8. Zij openen, voor zooveel dit noodig blijkt, door het publiceeren van handboeken of ook door de aanstelling van leeraars, de gelegenheid om zich voor het suppletoire examen te bekwamen.
9. Zij bevorderen de openbaarmaking en instandhouding van de ware kerke Christi op of nabij het arbeidsveld onder de Europeesche bevolking, en eerbiedigen, juist opdat deze kerken een eere Christi zijn mogen, stipt plaatselijke en ambtelijke zelfstandigheid. De missionaire arbeid in zulke kerken kunnen zij ondersteunen, mits deze van die kerken uitga, en blijke doeltreffend te zijn.
10. Voor zoover de plaatselijke kerken, in haren plicht tot uitzending van dienaren of in het optreden door voorbereidenden arbeid, in verzuim blijven, zoeken zij plaatselijke kerken, die hiervoor geschikt zijn, op te wekken tot optreden; en waar dit blijkt tot geen effect te leiden, zenden zij zelve uit, door den dienaar eener plaatselijke kerk, met zijne en hare bewilliging, voor de gezamenlijke kerken te ontleenen. In dit laatste geval richten zij deze zaak

uit door deputaten, en vergaderen zij telken jare, om deze te mandateeren en hunne verrichtingen te beoordeelen. Of ook, stuit dit op te groote bezwaren, dan kunnen zij eene plaatselijke kerk opdragen, zulk eenen uitgezonden dienaar als van haar uitgezonden, onder verantwoording aan de synode generaal, te gebruiken.

11. Zij stellen de door elke kerk te houden inzamelingen voor dezen dienst vast; ontvangen in den kerkelijken weg bericht van opbrengst; verzamelen die opbrengst, voor zoover eenige plaatselijke kerk of classis hierover niet zelve gerechtigd is te beschikken; en noodigen de quaestoren der classis uit, de gereede gelden te storten in handen van opzettelijk daarvoor aan te wijzen *deputaten van beheer*, die afzonderlijk de gelden voor den dienst der uitzending, voor den voorbereidenden arbeid en voor de gebouwen enz. beheeren.
12. De deputaten sub 11 bedoeld dienen eene begrooting in, met aanwijzing van recht van overschrijving; mogen deze begrooting niet overschrijven, en doen rekening en verantwoording.
13. Uit de uitzendingskas wordt gekweten: door deputaten rechtstreeks, het salaris en de emolumenten van den hoogleeraar; steun, het alterum tantum nooit te boven gaande, door de generale synode toegekend aan de plaatselijke kerken die zelve zenden; salaris enz. van geleende dienaren, die de gezamenlijke kerken zelve mochten uitzenden; steun voor de opleiding; hulp aan Europeesche kerken op Java en beuzengeld voor logische studie van inlanders.
 Uit de voorbereidingskas: steun aan kerken, die in dezen dienst werkzaam zijn, telkens volgens besluit der generale synode; onkosten van te drukken werken, aanschaffing van medicijnen en instrumenten enz.; uitzending van een kundig onderwijzer, om de scholen te inspecteeren; de Keuchenius-school.
 Uit de gebouwenkas, altoos volgens ingediende begrooting: al wat noodig is voor den bouw, het onderhoud, de reparatie van kerkgebouwen, schoolgebouwen, woonhuizen, hospitalen enz.; voor de drukkerij; voor bibliotheek, enz.
14. De gezamenlijke kerken regelen de correspondentie over dezen dienst met de buitenlandsche kerken.
15. De gezamenlijke kerken regelen de verhouding van onze stations tot stations van andere kerken of genootschappen.
16. Zij regelen de correspondentie en het kerkverband van onze kerken met onstaande inlandsche kerken in Indië.
17. Zij nemen voor hare rekening de Keuchenius-school, ten einde inlandsche helpers en inlandsche onderwijzers op te leiden; en openen tevens de gelegenheid, om op deze school aan Javaansche jongelieden meer uitgebreid onderwijs te doen geven, en benoemen hiervoor een kundig onderwijzer als deputaat.
18. Zij openen door beurzen de gelegenheid voor godvreezende en talentvolle inlanders, om aanvankelijkheid hier te lande in de godgeleerdheid te studeeren.
19. Zij benoemen drie mannen, in het kerkrecht bijzonder ervaren en dicht bij elkaar wonende, om als gedeputeerde adviseurs aan kerkeraden, classen of provinciale synoden te doen verstaan, welke uitspraken in zake van geschil of bezwaar, die huns inziens geen uitstel gedoogen, al dan niet voor rekening der gezamenlijke kerken kunnen komen, of wel voor de persoonlijke verantwoordelijkheid van de leden der mindere vergadering blijven.

III. Van meerdere kerken.

1. Kerken, die op eenzelfde zendingsterrein een dienaar uitzonden of voorbereidend werken, vergaderen door afgevaardigden, zoo dikwijls een der kerken zulks verlangt, in *missionaire classis*, om gemeenschappelijk overleg te plegen, en den gemeenschappelijken arbeid, bij ziekte, tijdelijke ontstentenis enz. te regelen.
2. De kerken eener zelfde gewone classis verzamelen de gecollecteerde gelden,

en maken die òf aan de zendende kerk in haar midden òf aan de synodale deputaten van het beheer over. Voorts oordeelen zij ter eerster instantie over voor haar gebrachte geschillen, dezen dienst rakende. En eindelijk pogen zij des noodig eene of meer kerken uit haar midden tot actief optreden, hetzij in het uitzenden, hetzij in het voorbereidende werk, te bewegen.

3. De kerken eener zelfde provincie oordeelen in appèl over geschillen dezen dienst rakende, en benoemen in synode drie deputaten, om minstens elk jaar in éene kerk van elke classis dezen dienst te gaan aanbevelen, door het houden van een zendingsdag; en met name door tegen den tijd der collecten door het verspreiden van tractaten de belangstelling aan te wakkeren. Deze deputaten doen verslag van hun arbeid en van de verkregen resultaten. En eindelijk zenden zij op elke generale synode bericht in omtrent al hetgeen in de kerken van hun gewest sedert de laatstgehoudene synode generaal, rakende dezen dienst, is voorgevallen, en door de kerken op het zendingsveld is verricht. De classen leveren hun daarvoor de stoffe.

C. DE VOORSTELLING VAN WAT HET ZENDINGSWERK MOET WORDEN.

Na uit de aldus omschreven beginselen de grondtrekken te hebben afgeleid voor der kerken arbeid, wenscht uwe commissie alvorens de overgangsmatregelen te beramen, om van spoor op spoor te verwisselen, in korte trekken het beeld te schetsen van eene zending, gelijk die, b.v. op Java, haar voor oogen zweeft.

Zij wenscht dan concentreering van onze zending, liefst op één enkele residentie. Een zendingsveld, behalve Soemba, alleen op Java over eene streek gelijk aan geheele provinciën van ons land, met eene bevolking van ruim vijf millioen loopende, is h. i. veel te uitgestrekt. Daardoor wil men te veel, en bejaagt schier niets. Waar hier te lande een predikant reeds verlegen zit met een wijk van vijfduizend geloovigen, wat wil daar één man in Indië doen met eene bevolking als hier te lande van een half gewest. Ook zit hier het kwaad in, dat wij dan door op zoodanig geweldig groot arbeidsveld de hand te leggen, eene verantwoording op ons nemen, waarvoor wij niet berekend zijn, alsook dat wij anderen dan feitelijk beletten in die streken uit te gaan.

Het best ware het dan toch eene residentie te kiezen, die op Java zelve tot de centralen en invloedrijken behoort, en waar de Islam met zekere veerkracht optreedt.

Die residentie nu zouden wij wenschen te verdeelen in hoofdstad en land-districten, liefst met eene kleine stad of groote kampong tot middenpunt van elk district.

In de eerste plaats, in de hoofdstad zouden wij wenschen gevestigd te zien: 1°. een hoogleeraar of doctor in de elenchtiek uitgezonden door de gezamenlijke kerken, met goede woning, bibliotheek en drukkerij. 2°. een hospitaal met een gediplomeerd arts en een georganiseerde ziekenverpleging voor heel de residentie, eerst geheel uitgaande van zusters onzer kerk. Een Gereformeerd Roode kruis. 3°. eene kweekschool voor de opleiding van inlandsche helpers en onderwijzers, tevens openstaande voor wie uit de hoogere klasse der Javanen onze lessen volgen wilde. 4°. een goed kerkgebouw met pastorie, voor den gezonden dienaar des Woords; en 5°. eene lagere school voor de inlandsche bevolking met onderwijzers uit Nederland.

In de tweede plaats, in de hoofdplaatsen der districten: 1° eene kerk met pastorie voor den dienaar des Woords; 2° eene afdeeling van de ziekenverpleging, met lokaal aan de pastorie aangebouwd; en 3° eene lagere school met Nederlandsche onderwijzers.

En in de derde plaats, tusschen elke vier of vijf kampongs van deze districten eene school met onderwijzeressen uit Nederland; tevens kunnende dienst doen als kapel voor evangelisatie door inlandsche helpers, van de districtshoofdplaatsen uit te zenden, tevens fungeerende als colporteurs.

Op zulk eene wijze acht uwe commissie, dat onze zending, beperkt en geconcentreerd, met eere het hoofd in zulk eene residentie zou opheffen, een ernstig karakter zou dragen, en den eenigen weg zou inslaan, die tot het oprichten van krachtige inlandsche kerken op Java zou kunnen leiden.

De kosten voor zulk eene zending zouden zeer zeker hooger loopen, dan wat wij thans offeren; maar de strijd in eigen boezem zou ophouden, de moed zou herleven, de geestdrift zou worden aangevuurd. Bovendien zouden de onderwijzers en onderwijzeressen en ziekenverpleegsters, uit eenvoudigen stand gekozen en niet onder ambtelijken schijn optredende, veel minder kosten dan onze dusgenaamde zendelingen thans. Ook de inlandsche bevolking zou leeren, iets af te zonderen, althans voor medische hulp en meer uitgebreid onderwijs. En eindelijk is de mogelijkheid volstrekt niet uitgesloten, dat het gouvernement hospitaal en onderwijs in de toekomst zal steunen.

VERMEULEN.	KUYPER.	GISPEN,
WAGENAAR.	RUTGERS.	Voorzitter.
	RIJPSTRA.	BAVINCK.

ART. 117.

Actie in de zending, bij de kerken zelve.

Eene breede discussie, die geheel de zitting van dezen dag inneemt, ontspint zich over dit rapport.

Door Prof. Dr A. KUYPER als rapporteur en andere leden van de commissie van advies wordt in het licht gesteld, dat de strekking van dit rapport is, de kerken te verwekken tot eene zending, waarbij de actie niet in deputaten der kerken is geconcentreerd, maar van die kerken zelve uitgaat; en voor dat werk der zending niet, buiten het Woord Gods om, een speciaal ambt in te stellen, maar het te doen uitvoeren door de organen, die de Heere zelf, blijkens zijn Woord, daartoe in de kerken gegeven heeft.

Geen ambtscheppen buiten het Woord om.

Voorts, dat in dit rapport *beginselen* zijn uitgesproken, waarvan onze zending heeft uit te gaan, en *grondtrekken* zijn aangegeven voor de regeling van den zendingsarbeid, waaraan de commissie nog heeft toegevoegd eene *voorstelling* in algemeene trekken van hetgeen eene zending, uit die beginselen en naar die grondtrekken opgebouwd, zou kunnen worden.

Beginselen en grondtrekken.

Dat de aanneming van dit rapport door de Synode niet in zich zal kunnen sluiten, dat nu alles in bijzonderheden juist zóó in het werk gesteld zal worden, als het in het rapport is aangegeven; reeds omdat de uitvoerbaarheid van sommige details nader zal moeten blijken; maar dat de Synode in het algemeen hare instemming met die beginselen en grondtrekken zou kunnen uitspreken; overgangsbepalingen zou kunnen vaststellen, om geleidelijk uit het oude in het nieuwe spoor te komen, en het aan eene volgende Synode zou kunnen overlaten, om, onder voorlichting van thans te benoemen deputaten, die wijzigingen aan te brengen in de formulering der beginselen, in de beschrijving van de grondtrekken en in de voorstelling van hetgeen in de praktijk daaruit voortvloeien zal, die noodig mochten blijken.

't Is de vraag, of in het algemeen genomen de Synode er meê instemt.

De overgangsbepalingen vast te stellen.

En op volgende Synode meer belijnde vaststelling.

Wat de bijzonderheden aangaat, wordt er nog op gewezen, dat het concentreren van onze zending, liefst op ééne enkele residentie, waarvan in het rapport sprake is, volstrekt niet in zich sluit een prijs geven van het

reeds verkregene, ook door de overneming van het arbeidsveld der Nederl. Gereformeerde Zendingsvereniging; en dat, waar het rapport spreekt van de wenschelijkheid der uitzending van een hoogleeraar of doctor in de elenchtiek, de bedoeling niet is, dat onze kerken op Java theologie of letteren zullen gaan doceeren; maar dat de kerken in dien weg de noodige kennis zouden kunnen verkrijgen aangaande de oorspronkelijke religie der inboorlingen en aangaande den vorm, die, ten gevolge van dien ondergrond, de later door hen overgenomen Islam bij hen heeft aangenomen.

ART. 118.

Het rapport aangenomen. In den aangeduiden zin betuigt nu de Synode unaniem hare instemming met de grondlijnen van het rapport.

Wordt nog besloten Donderdagmorgen over de overgangsbepalingen te handelen; aan de commissie wordt opgedragen de Synode dienaangaande te adviseeren.

Zitting van Woensdag 2 September 1896.

ART. 119.

De notulen van de vorige zitting worden gelezen en gearresteerd.

ART. 120.

Bezwaarschrift van JITSKE GERBERTSMA. In behandeling komt een bezwaarschrift van Mejuffrouw JITSKE GERBERTSMA te Oppenhuizen tegen besluiten ten hare opzichte genomen door de Classis Sneek en de Provinciale Synode van Friesland van 1896.

Namens de commissie leest Prof. L. LINDEBOOM het praeadvies op dit bezwaarschrift voor en neemt de Synode de hier volgende conclusie: a. *dat zij eene commissie van drie leden benoemen zal, die de al of niet gegrondheid der afsnijding en van de censure in loco zal te onderzoeken hebben*; b. *dat deze commissie naar bevind van zaken zal beslissen*; c. *dat van dit besluit kennis zal gegeven worden aan adressante en aan den kerkeraad van de Gereformeerde Kerk van Oppenhuizen.*

ART. 121.

Tot deputaten ter uitvoering van het in het vorige artikel genomen besluit worden met goedvinden der vergadering door den praeses aangewezen de broederen Prof. L. LINDEBOOM, Ds J. OFFRINGA en ouderling L. J. VISSER.

ART. 122.

Ds J. OFFRINGA rapporteert over een bezwaarschrift van de Gereformeerde Kerk van Bedum (B) tegen een besluit van de Provinciale Synode van Groningen. (*Bijlage Q.*)

Bezwaarschrift van den kerkeraad van Bedum (B.)

De conclusie van dit rapport luidt als volgt: a. *het besluit van de Provinciale Synode van Groningen aangaande het bezwaar van den kerkeraad van*

Bedum (B) goed te keuren; b. den kerkeraad van Bedum (B) te adviseeren opnieuw de onderhandeling te beginnen tot incensmelting met de kerk van Bedum (A); c. den kerkeraad van Bedum (B) bericht van dit besluit toe te zenden.

De vergadering vereenigt zich met de door hare commissie voorgestelde conclusie.

ART. 123.

De secundus-afgevaardigde voor Zeeland Ds J. D. VAN DER VELDEN neemt voor enkele oogenblikken de plaats in van den primus-afgevaardigde Ds A. LITTOOIJ.

ART. 124.

Dr J. HANIA Pz. leest een rapport voor over eene zaak van de rubriek F van het agendum, in zake een bezwaarschrift van H. HUISMAN te Sneek tegen eene uitspraak van de Provinciale Synode van Friesland van 1895, waarvan de conclusie aldus luidt: a. *de Generale Synode besluite, met bevestiging van de uitspraak der Provinciale Synode van Friesland van 1895, de zaak van H. Huisman als beëindigd te beschouwen; en b. afschrift van dit besluit te zenden aan H. Huisman met vermelding van de zeven overwegingen, die haar tot dit besluit geleid hebben.* Bezwaarschrift
H. HUISMAN.

Na eenige bespreking besluit de Synode conform deze voorgestelde conclusie.

ART. 125.

Ds J. HULSEBOS rapporteert in zake een bezwaarschrift van Ds J. J. STEINHART te Nunspeet tegen een besluit van de Provinciale Synode van Gelderland van 1896, betrekkelijk het zitting nemen van den „geestelijken verzorger” der stichting „Veldwijk” als adviseerend lid van de Classis Harderwijk. Bezwaarschrift
van Ds J. J.
STEINHART.

De conclusie der praeadviseerende commissie wordt door de Synode aangenomen; zij luidt aldus: *„de Generale Synode, hoewel waardeerende de goede bedoeling der betrokken personen, besluit Ds J. J. Steinhart in het gelijk te stellen; de uitspraak van de Provinciale Synode van Gelderland in dezen te niet te doen; en dus het besluit der Classis Harderwijk in zake het zitting nemen als adviseerend lid van den „geestelijken verzorger” der stichting „Veldwijk” in hare vergadering op te heffen; en hiervan aan belanghebbenden kennis te geven.*

ART. 126.

Als rapporteur der commissie van praeadvies in zake een voorstel van de Classis Gorinchem leest Ds J. NEDERHOED het rapport voor. Zondagspost-
zegels.

Het voorstel van genoemde Classis luidde als volgt: de Generale Synode wende pogingen aan, om de hooge regeering des lands te bewegen tot invoering van postzegels, voorzien van geperforeerden rand, waarop tot opschrift staat: *niet bestellen op Zondag; gelijk zulks reeds in België is geschied.*

Aangezien nu evenwel onder de deliberatie over de conclusie, der prae-

adviseerende commissie de vergadering tot de overtuiging kwam, dat de kerken bij de behartiging van volksbelangen bij de regeering toch moeilijk tot dergelijke detailpunten kunnen afdalen, besluit de vergadering de voorgestelde conclusie, die daartoe wèl adviseerde, niet aan te nemen, behoudens de waardeering der Synode voor de goede bedoelingen van de Classis Gorichem in dezen.

ART. 127.

Rapport hulp-
behoevende
kerken. Prof. M. NOORDTJIZ rapporteert over de zaak onder punt P, handelende van het rapport van de algemeene kas voor de hulpbehoevende kerken. (*Bijlage R.*)

De commissie concludeert om: a. *de deputaten voor hun beheer te dechargeeren; b. het verslag, behoudens hetgene daarin voorkomt in zake de kerk van Helmond, wthoofde hierover nog nader rapport zal worden uitgebracht, goed te keuren; en c. het mandaat van de deputaten dezer kas tot de volgende Synode te continueeren.*

Aldus wordt besloten.

ART. 128.

Rapport hulp-
behoevende
oefenaars. Aan de orde komt het rapport handelende over oefenaars en catechiseermeesters, die door de reformatie van 1886 in finantieele zorgen gekomen zijn. (*Bijlage S.*)

Uit dit rapport blijkt, dat deputaten slechts in de meest dringende behoeften van enkele broeders hebben kunnen voorzien, en de rekening door de commissie van rapporteurs accoord is bevonden. Diensvolgens besluit de Synode op voorstel van haar praeadviseerende commissie: a. *dit rapport in het algemeen goed te keuren; b. deputaten te dechargeeren van hun geldelijk beheer; en c. opnieuw deputaten voor de zaak zelve te benoemen.*

ART. 129.

Helmond. Thans komt aan de orde het rapport in zake punt 4 van letter P. van het agendum: de Provinciale Synode, de redenen gehoord waarom de aanvraag tot ondersteuning van Helmond uit de algemeene kas van hulpbehoevende kerken is gewezen van de hand, spreekt haar leedwezen uit over deze weigering door deputaten en vraagt dat de Generale Synode besluite dat ook deze kerk uit genoemde kas worde gesteund. (*Bijlage T.*)

De commissie van praeadvies concludeert: *te besluiten, dat deputaten van de kas voor hulpbehoevende kerken de kerk van Helmond zullen steunen, mits ook de Classis 's Hertogenbosch en de Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg naar vermogen steunen.*

De Synode vereenigt zich met de voorgestelde conclusie van haar commissie, waaraan zij echter toevoegt, dat de eens verkregen rechten van de kerk van Kootwijk ongerept gewaarborgd blijven.

Kootwijk.

Rapport onder-
linge kerkelijke
assurantien.

ART. 130.

De Provinciale Synode van Noord-Brabant en Limburg stelde voor (punt

5 van letter P. van het agendum): de Generale Synode oordeele, of de Gereformeerde kerken tot eene onderlinge assurantie van kerkelijke gebouwen zouden kunnen komen.

Prof. NOORDTJII adviseert tot het besluit, dat *eene onderlinge assurantie van kerkelijke gebouwen niet tot de roeping van de Gereformeerde kerken behoort.*

De Synode neemt deze conclusie met algemeene stemmen aan.

ART. 131.

De rapporteur Ds J. OFFRINGA leest het praeadvies zijner commissie voor, ^{Bezwaarschrift} in zake het bezwaarschrift van den heer J. SMEDES tegen eene uitspraak ^{J. SMEDES.} van Gelderlands Provinciale Synode van 1895 (letter F van het agendum).

De conclusie der commissie wordt met algemeene stemmen aangenomen en luidt als volgt: a. *het bezwaarschrift van den heer Smedes niet ontvankelijk te verklaren*, en b. *hem van dit besluit kennis te geven, met vermelding van de gronden waarop het rust.*

ART. 132.

De praeses stelt aan de orde het rapport van deputaten voor de correspon- ^{Rapport van} dentie met de buitenlandsche kerken (*Bijlage U*) met de hierbij behoo- ^{deputaten voor} rende voorstellen van de Provinciale Synoden van Zuid-Holland, Noord- ^{de correspon-} Brabant en Limburg en Zeeland: ^{dentie met buit-} ^{landsche} ^{kerken.}

door de Provinciale Synode van Zuid-Holland is doorgezonden ter Generale Synode een schrijven van de Gereformeerde Kerk van Brussel;

de Provinciale Synode van Noord-Brabant en Limburg, gezien hebbende de stukken der broederen J. MULDER c. s. te Antwerpen, met verzoek om beslissing, ingezonden door de classis Klundert en na overweging der artikelen 1, 3, 5, 8, 9, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 25, 26 en 35 van de constitutie en der artikelen 1, 3, 4, 10, 11, 13, 18, 21, 26, 30, 36, 37, 59, 60 en 62 van het organiek reglement der Belgische Zendingskerk, daarbij echter in aanmerking nemende, hoe deze kerkrechtelijk verkeerde bepalingen zijn voortgekomen uit eene begrijpelijke verwarring van kerk- en zendings-terrein, stelt aan de Generale Synode voor:

- 1°. dat pogingen worden aangewend om genoemde Belgische kerkengroep tot reorganisatie te doen besluiten;
- 2°. dat bij onverhoopt niet-slagen dezer pogingen, de correspondentie worde afgebroken;
- 3°. dat inmiddels de verhouding der genoemde broederen te Antwerpen tot de Nederlandsche kerken voorloopig worde geregeld.

De Provinciale Synode van Zeeland reeds een en andermaal de nooden der leden onzer Kerken te Argentinië besproken hebbende, neemt de vrijheid aan de Generale Synode te verzoeken deze zaak bijzonder ter harte te nemen.

Op het rapport van deputaten en de genoemde voorstellen der Provinciale Synoden leest Prof. P. BIESTERVELD het praeadvies der commissie voor deze materie aangewezen.

Dit praeadvies met de conclusiën zijn van dezen inhoud :

In handen van de commissie van praeadvies over het rapport van deputaten voor de correspondentie met buitenlandsche kerken, die van Gereformeerde belijdenis en kerkregeering zijn, en wat verder op het agendum voorkomt onder letter O, werd allereerst gesteld het rapport van deputaten voornoemd met onderscheidene bijlagen. Uit dit rapport blijkt, dat door deputaten in allen deele aan hun opdracht is voldaan. In een tweetal gevallen werden kerkeraden van Gereformeerde kerken in ons land door hen van raad en voorlichting gediend naar art. 6 der instructie.

Voorts wordt wat de kerken in het buitenland betreft allereerst ter sprake gebracht de Christelijke Gereformeerde Kerk van *Rosario de Sante fé* (Argentinië). De kerkeraad dezer kerk had zich in relatie gesteld met het college van docenten der Theol. School en, naar aanleiding van een door deputaten zelve aan dien kerkeraad gezonden schrijven, ook met deputaten.

De kerkeraad sprak inzonderheid van de dringende behoefte aan eenen dienaar des Woords.

Uit later ingekomen stukken bleek, dat in den boezem der kerk van Rosario droeve verdeeldheid was ontstaan. Deputaten richtten nader schrijven met verzoek om inlichting én aan den kerkeraad én aan den broeder die met eenige anderen zich aan de gemeenschap der kerk had onttrokken, welk schrijven wel door den kerkeraad, maar niet door den dissentieerenden broeder is beantwoord.

Vervolgens doen deputaten mededeeling van een schrijven van Ds POSTMA uit Z.-Afrika en van eene missive van de Synode der Gereformeerden kerken aldaar, met uitnodiging tot onze kerken gericht om zich op de e. k. Synode van die kerken in Z.-Afrika te doen vertegenwoordigen.

Op eene uitnodiging van Rev. MATTHEWS om afgevaardigden te zenden naar the Presbyterian Alliance, die te Glasgow zou samenkomen, antwoordden deputaten, dat hun mandaat geen vrijheid tot afvaardiging gaf.

Daarna geven deputaten kennis van een schrijven van de Gereformeerde kerk van Brussel en van de opzending van een verzoek uit Gronau om hulp aan het Kerkblad.

Naar aanleiding van gevoerde briefwisseling met Ds KENNEDY ANET werd door deputaten ernstig gehandeld over de verhouding onzer kerken tot de zoogenaamde *Belgische Zendingkerk*. Deputaten besloten tot het Comité dier Kerk het verzoek te richten om met dat Comité over een en ander te confereeren.

8 Januari l.l. had zulk een conferentie plaats. Deputaten waren vertegenwoordigd door Prof. L. LINDEBOOM en Ds JS. VAN DER LINDEN.

In die conferentie werd door deputaten gewezen op het vele wat in de inrichting der Belgische Zendingkerk geheel in strijd is met de Gereformeerde kerkregeering. De Belgische broeders stemden dit toe, maar meenden dat bij het beoordeelen van die afwijkingen zeer dient gerekend te worden met de Belgische toestanden. Ook werd in deze conferentie gesproken over de gebondenheid der dienaren aan de belijdenis, en over de opleiding der dienaren aan de in de leer afwijkende Theol. Scholen in Zwitserland, benevens over de verhouding tot het Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap.

Op de Synode der Belgische Zendingkerk te Nessonvaux werden onze kerken vertegenwoordigd door Ds F. LION CACHET en Ds J. W. A. NOTTEN.

Het Comité verklaarde naar onze Synode geene afgevaardigden te zullen zenden, opdat onze Synode te vrijer over hare verhouding tot de Belgische Zendingkerk zou kunnen beraadslagen.

Op de vergadering van de classis der Oud-Gereformeerde Kerken in het graafschap *Bentheim* werden onze kerken vertegenwoordigd door Dr H. FRANSSEN. Deze deelde in zijn verslag mede, dat genoemde kerken in beraadslaging zijn omtrent de kerkenorde. Er bestaat bij velen bezwaar om die onveranderd over te nemen, omdat in haar artikelen voorkomen, die niet kunnen worden nageleefd.

Naar de synoden van *the English Presbyterian Church in England, the Reformed Presbyterian Church, the United Presbyterian Church en the United Original Secession Church in Scotland* werden afgevaardigd Ds F. LION CACHET en Ouderling A. W. SCHIPPERS. Door omstandigheden konden onze afgevaardigden alleen de synoden van de *English Presbyterian Church*, en Ds F. LION CACHET die van de *United Presbyterian Church* bijwonen.

Met de mededeeling van de credentiebrieven der verschillende afgevaardigden naar onze synode en de opsomming der kerken aan wie afvaardiging is verzocht wordt het verslag besloten.

Onder de bijlagen vindt uwe commissie de rekening van deputaten bedragende f 319.70.

Nog werd in handen van uwe commissie gesteld eene missive ondertekend door G. HEMKES, naar het schijnt in opdracht van de Synode der Hollandsche Christelijke Gereformeerde Kerk in N.-Amerika, behelzende eene verdediging van het op de synode onzer kerken te Dordrecht door Ds J. H. Vos gesprokene, en vermelding van een achttal gevallen ten bezware van de *Reformed Church* in zake de handhaving van de Gereformeerde belijdenis.

Ten slotte heeft uwe commissie ook nog te adviseeren over hetgeen voorkomt op pag. 22 van het agendum, voorgesteld door de provinciale Synode van Noord-Brabant en Limburg, en in zake het verzoek van de Gereformeerde kerk van Brussel. Ook is nog ingekomen een schrijven van Hollanders, wonende te Homberg en Duisburg, en wil uwe commissie nog de aandacht uwer vergadering vestigen op *the Calvinistic Methodist Church* in Wales.

Wat nu de zaak van de correspondentie met de buitenlandsche kerken *in het algemeen* betreft, is uwe commissie van oordeel, dat deputaten zich getrouwelijk hebben gekweten van hun taak, en zich stiptelijk hebben gehouden aan hun opdracht, waarvoor hun zeker de dank der Synode toekomt. Maar toch meent uwe commissie, dat de zaak van de correspondentie met de buitenlandsche kerken door onze Synode met meer ernst moet worden ter hand genomen dan tot dusverre is geschied. Behalve de conferentie met de Belgische broeders bepaalde zich die correspondentie (geheel naar opdracht) in de verloopen drie jaren tot het wisselen van groeten, het brengen van beleefdheidsvisiten, dus enkel formaliteiten, die misschien even goed per brief konden worden afgedaan, en zeker niet meer dan zulke schrifturen uitwerkten.

De Gereformeerde belijdenis in het stuk van de kerk eischt echter dringend, dat onze kerken deze gewichtige zaak geheel anders opvatten. De belijdenis toch kent geen volkskerk in den gewonen gangbaren zin van het woord, maar handhaaft met nadruk de catholiciteit van de kerk van onzen Heere Jezus Christus. Wel is de nationale vorm van het kerkelijk leven door taal, zeden, cultuur enz. bepaald, maar toch gedooft het Gereformeerd beginsel niet, dat wij ons opsluiten in eigen land. Integendeel het eischt, dat wij de eenheid met alle Gereformeerde kerken in de wereld belijden, en, naar deze belijdenis handelend, met die kerken gemeenschap houden, ook tot meerdere uitzuivering van alles in hun of in ons midden wat niet met de ware Gereformeerde beginselen strookt. In den bloeitijd onzer kerken leefde die gedachte; en zij werkte zoo machtig, dat op de Synode van Dordrecht in 1618 en 1619 de buitenlandsche kerken van Gereformeerde belijdenis een zeer werkzaam aandeel aan den arbeid dier roemruchtige synode namen, gelijk ons allen bekend is.

In 1648 werd ook nog naar dit beginsel geleefd door de bekende synode der Engelsche kerken, te Westminster vergaderd.

Ten gevolge echter van het veldwinnen van het collegialistische kerkrecht, dat het zich opsluiten in eigen landje met zich bracht, en het tanen van de calvinistische overtuiging, zonk ook dit deel van het kerkelijk leven in.

Waar echter naar de genadige bestiering onzes Gods in ons land het calvinisme weer tot herleving kwam, moeten ook onze kerken de correspondentie met de buitenlandsche kerken weer dienstbaar maken aan het doen opleven en propageeren van de Gereformeerde beginselen in de kerken, met welke wij in correspondentie staan. Zoo opgevat is de zaak der correspondentie van het hoogste gewicht.

En wie denkt dan niet allereerst aan onze stamgenooten in verre landen?

Wie denkt dan niet aan de kerken in Transvaal en Amerika, waar onze kerken zeker van grooten invloed kunnen zijn?

Misschien dat hierbij nog met de kerken in Engeland en Schotland te handelen valt.

Wat nu de onderdeelen van het rapport en de verschillende voorstellen der provinciale synoden enz. betreft, meent uwe commissie, om met de kerken in de *Transvaal* te beginnen, dat de Synode aan het begeeren dier broeders moet voldoen. Met te meer vrijmoedigheid adviseert uwe commissie daartoe, omdat naar zij vernam, het uitzicht bestaat, dat één onzer hoogleraren c. q., zonder dat het onze kerken op kosten kwam te staan, zulk eene opdracht zou kunnen volvoeren.

Wat *Amerika* betreft, is uwe commissie van oordeel dat met name met de Reformed Church nauwere gemeenschap moet worden gezocht. In die kerk neemt blijkbaar de calvinistische strooming in beteekenis en invloed toe, gelijk o. a. bleek uit een bij uwe commissie overgelegde synodale preek van Dr BISHOP, gehouden op last van the Particular Synod of New Brunswick, over 2 Cor. 13:8; waarin genoemde leeraar van de kerk van Orange N.-J. o. a. zegt: the man who eats calvinistic bread and does not preach Calvinism, gets his living under false pretences, and is a swindler. Onze kerken moeten trachten die calvinistische strooming in goede bedding te leiden. Nu is de correspondentie in goeden zin met deze kerk niet het gemakkelijkst, zoowel om de taal, waarin op hare synode wordt gehandeld, als om den verren afstand; en last not least, omdat eene deputatie naar het verre Westen te zenden verre van goedkoop is.

Toch meent uwe commissie in allen ernst te moeten adviseeren aan de Reformed Church namens deze Synode voor te stellen wederzijds te deputeeren met adviseerende stem.

Om hierbij tevens de missive van de Holl. Chr. Geref. Kerk te bespreken, meent uwe commissie alleerst te moeten opmerken dat deze begint met den aanhef: „de Synode der Chr. Geref. Kerk in Amerika”, en eindigt met de onderteekening: „de commissie voornoemd, G. K. HEMKES”, terwijl het ons niet is gelukt om uit het stuk zelve te weten te komen, wat voor eene commissie die voornoemde is. Noch praeses noch scriba der Synode hebben deze missive geteekend.

Doch wat de zaak zelve betreft, meent uwe commissie nog steeds, dat op de Synode van Dordrecht van 1893 volkomen juist is gehandeld. Daar is geene pleitrede voor de Ref. Church gehouden, noch beschuldiging tegen de Chr. Geref. Kerk uitgesproken; maar alleen gezegd, dat het niet aangaat, dat afgevaardigden van verschillende kerken op onze synode vertegenwoordigd, elkander gaan aanklagen. Daarom meent uwe commissie, dat de Synode de gevraagde correctie niet kan geven.

En wat de staving der beschuldiging in genoemde missive betreft, veroorlooft uwe commissie zich op te merken dat vier van de acht genoemde gevallen van

vóór 1849 dateeren, en dus moeilijk in 1893 in rekening kan worden gebracht.

En wat de overige gevallen betreft, ontbreekt in drie gevallen de letterlijke aanhaling van de geïncrimineerde uitdrukkingen, terwijl in het eenige geval dat dit wel geschiedt, het verband waarin deze uitdrukking voorkomt misschien haar als verdacht kan doen teekenen, maar dat zij op zichzelf genomen niet als ongereformeerd is te brandmerken. Redenen waarom uwe commissie meent, dat aan de Synode der Chr. Geref. Kerk in Amerika moet worden bericht, dat in zoodanige gevallen men met letterlijke aanhalingen heeft te komen, en direct bewijs heeft te leveren, aler men op die beschuldigingen zou kunnen ingaan.

Voor de vraag om raad in zake de vereeniging van beide groepen kan naar de historie en grondslag van de vereeniging onzer kerken in 1892 worden verwezen.

Daar straks noemden wij de Kerken van *Wales*.

Daar zijn in de zoogenaamde Calv. Meth. Church ook beslist calvinistische elementen. De kerkinrichting is echter zeer gebrekkig. Misschien zou bij menig-een uwer de naam „Methodist” bezwaar opleveren. Daar de naam echter alleen is gekozen tegenover de versteening in de Engelsche kerk ingetreden, is dit op zichzelf geen bezwaar. Uwe commissie meent dat aan deze kerken een schrijven moet worden gericht, waarin onzerzijds kennis wordt gegeven van ons bestaan, met overlegging van een exemplaar onzer formulieren van eenigheid en kerken-orde, met het verzoek om toezending van hunne Belijdenis enz., en den uitgedrukten wensch om met hen in rapport te treden, daarbij voorstellende dat op de Assembly der kerken in Wales deze zaak officieel aan de orde worde gesteld.

In zake het verzoek van de Presbyterian Alliance meent uwe commissie, dat deputaten terecht hebben geantwoord dat hun mandaat alleen strekte om correspondentie te voeren met kerken en niet met societies. Toch acht uwe commissie deze zaak van te groot aanbelang, om zich geheel aan the Alliance te onttrekken. Zij meent dat haar moet geschreven, dat van „Membership” alleen sprake zou kunnen zijn, als er meer waarborg wat den grondslag betreft kon worden gegeven. Toch brengt dit niet mee, dat wij zoo „narrow-minded” zijn moeten, van te weigeren c. q. afgevaardigden te zenden, zonder dat daarmee „Membership” moet aanvaard.

Wat de verhouding met de *Belgische Zendingskerk* betreft, constateert uwe commissie, dat de broeders dier kerk zelf niet ontkennen, dat hunne inrichting niet is, zooals door het Gereformeerde kerkrecht en de Gereformeerde kerkregering wordt vereischt. Nu staat het vast dat onze kerken alleen correspondentie kunnen hebben met kerken, die van dezelfde geestesrichting zijn. Met blijdschap vernam uwe commissie wel de goede gezindheid der broeders omtrent onze kerken; maar toch vraagt zij in allen ernst: is het werkelijk zoo, dat de Belgische toestanden zulk eene door en door ongereformeerde praktijk noodzakelijk maken? terwijl de bedenkingen tegen verslapping in het handhaven der belijdenis niet geheel van grond zijn ontbloot.

Bij uwe commissie rees de gedachte aan het Comité van de Belg. Zend. Kerk voor te slaan, dat twee onzer canonici met canonici hunnerzijds eene samenspreking organiseerden, opdat verdere correspondentie mogelijk blijve.

Wat België betreft, heeft uwe commissie nog te adviseeren aangaande het verzoek van de Gereformeerde Kerk van *Brussel* en van broeders van *Antwerpen*.

Wat de kerk van Brussel betreft, is het den broederen aldaar zeker niet euvel te duiden, dat zij tot eigen kerkformatie kwamen, omdat het toch vaststaat, dat de inrichting der Belg. Zendingskerk niet deugt.

De kleine kerk van Brussel ontwikkelt veel kracht en staat met ons op denzelfden grondslag van belijdenis en kerkenorde. Uwe commissie meent, dat er geen enkel bezwaar is om aan het verlangen dier kerk te voldoen.

Op de vraag bij welke provincie en classis Brussel dan moet worden ingedeeld, meent uwe commissie, dat tot tijd en wijle eene eigen classis kan worden gevormd, het leidend beginsel moet zijn: het verband te leggen daar, waar de communicatie het gemakkelijkst is.

Naar den door de broeders uitgesproken wensch zou dit zijn de classis Dordrecht.

Met Antwerpen staat de zaak eenigszins anders. Eenige broeders aldaar hadden geen vrede met hun blijven in de staatskerk. Zij wendden zich om raad tot de kerk van Klundert.

Deze ried: wendt u eerst tot de afdeling van de Belgische Zendingkerk. De broeders deden dit, maar het overleg met die afdeling der Belgische Zendingkerk leidde niet tot bevrediging hunner consciëntie.

Uwe commissie meent, dat de Synode de classis Klundert moet opwekken zich de belangen der broederen te Antwerpen aan te trekken, en het daarheen te leiden, dat de kerk te Antwerpen worde geïnstitueerd. Is dat geschied, en begeert die kerk in kerkverband met onze kerken te leven, dan worde de classis Klundert gemachtigd haar in die classis in te voegen.

De moeielijkheid in *Bentheims* kerken in zake de kerkenorde meent uwe commissie niet stilzwijgend te moeten voorbijgaan. Ons dunkt dat het niet ondienstig zou zijn genoemde kerken te verwijzen naar de besluiten dezer Synode in zake wijzigingen in de kerkenordering, met bepaalde vermelding van de overwegingen, die tot die besluiten hebben geleid; dat voor ingrijpende verandering der kerkenordering eene mate van kennis van de beginselen van kerkrecht en kerkregering wordt vereischt, die in dezen tijd slechts bij zeer enkelen wordt gevonden.

Aan de Hollanders te Homberg en Duisburg kan worden geschreven, dat zij zich moeten wenden tot onzen gezant te Berlijn, met de mededeeling dat zij wel te Homberg en Duisburg woonachtig, maar nog Nederlandsche onderdanen zijn, en voor de vervulling hunner godsdienstige behoeften moeten kunnen vergaderen en de ambten instellen. Daarbij hebben zij te vragen, welke stappen bij de Pruisische regeering zijn te doen om hiertoe vrijheid te erlangen. Aan den minister van buitenlandsche zaken dient kennisgeving en afschrift van dit verzoek te worden opgezonden.

Wat ten slotte de kerk van *Rosario* betreft, meent uwe commissie, dat zij dringend hulp behoeft. Maar daar hare leden Amerika als hun tweede vaderland hebben gekozen, dient zij die hulp in Amerika zelf te zoeken.

Haar kan worden geschreven, dat onze kerken met twee groepen van Gereformeerde kerken in Amerika in correspondentie zijn, en dat de afgevaardigde van de Reformed Church op onze Synode zich niet ongeneigd verklaarden zoodanig verzoek te ondersteunen. Hierbij dienen van zelf de adressen van beide kerkengroepen aan den kerkeraad van Rosario te worden overgelegd.

Resumeerende komt uwe commissie tot u met de navolgende voorstellen:

1°. deputaten te dechargeeren met dankbetuiging voor hunnen arbeid; hunne rekening goed te keuren en te honoreeren;

2°. de correspondentie met de buitenlandsche kerken krachtiger dan tot nu geschiedde ter hand te nemen; daartoe

a een afgevaardigde te zenden naar de kerken in Transvaal;

b een verzoek te richten tot de Reformed Church en de Hollandsche Christelijke Gereformeerde Kerk in Noord-Amerika om wederzijdsche afvaardiging met adviseerende stem;

c aan de kerken in Wales (adres: Rev. GRIFFITH ELLIS, M. A., Bootle) een schrijven te zenden met verzoek om overlegging van hare belijdenis en voorstel om in correspondentie te treden;

3°. aan de Christelijke Gereformeerde Kerk in Noord-Amerika te schrijven, dat geen nadere correctie van hetgeen in Dordrecht is geschied, kan worden gegeven; dat onze kerken dankbaar zijn voor de verleende waarschuwing, maar om het onvolledige van de klachten, daarop niet nader konden ingaan; en voor de zaak der vereeniging van de kerken in Amerika te verwijzen naar onze eigen historie;

4°. aan Dr MATTHEWS, secretaris van the Alliance of Ref. Churches, holding the Presbyterian System te schrijven, dat onze kerken zich in de gegeven omstandigheden niet bij deze Alliance kunnen aansluiten, maar toch wel door afgevaardigden van het doen der Alliance gaarne willen kennis nemen, en mede haren invloed doen gelden;

5°. aan de Belgische Zendingskerk voor te stellen eene conferentie met onze beide hoogleraren in het kerkrecht, de Profesoren Dr F. L. RUTGERS en D. K. WIELENGA in zake de inrichting dier kerk;

6°. de Gereformeerde kerk van Brussel op te nemen in ons kerkverband en voorloopig te doen inwonen bij de classis Dordrecht;

7°. de broeders te Antwerpen aan te bevelen aan de zorg der classis Klundert; en wanneer de ambten zijn ingesteld en de dan geïnstitueerde kerk van Antwerpen zulks begeert, haar bij de classis Klundert voorloopig te doen inwonen;

8°. aan Bentheim's kerken den raad te geven in zake de herziening der Dordsche kerkenorde te handelen gelijk deze Synode meende te moeten doen;

9°. aan de te Homberg en Duisburg wonende Nederlanders te adviseeren zich in boven omschreven zin te wenden tot onzen gezant te Berlijn en afschrift te te zenden aan onzen minister van buitenlandsche zaken;

10°. aan de Christelijke Gereformeerde kerk te Rosario te raden zich om hulp te wenden tot een der kerkgroepen in Amerika, daarbij melding makende van hetgeen door de afgevaardigden van de Reformed Church op de Synode dienaangaande is toegezegd.

P. BIESTERVELD, *Rapporteur*.

De Synode vereenigt zich na breede bespreking met algemeene stemmen met de conclusie van de praeadviseerende commissie.

ART. 133.

De vergadering neemt met algemeene stemmen de volgende resolutie aan, voorgesteld door de broeders Prof. Dr A. KUYPER, Prof. P. BIESTERVELD, Ds J. H. FERINGA, Dr. L. H. WAGENAAR en J. KOOPSEN: Resolutie in zake van de Armenische Christenen.

De Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, vergaderd te Middeburg 11 Aug. en volgende dagen, hoewel niet verhelende dat zij in veel van de belijders van den Christus in Armenië verschilt, gevoelt zich nochtans gedrongen, in de gemeenschap der liefde den geloofsmoed te herdenken van zoovele Armenische Christenen, die gesteld voor de keuze om den Christus af te zweren of te sterven, den martelaarsdood verkozen hebben.

ART. 134.

Mede namens Prof. Dr L. F. RUTGERS doet Prof. Dr H. BAVINCK voorlezing van zijn rapport ten aanzien van het preeken der nog niet kerkelijk geëxamineerde studenten in de Theologie in de Gereformeerde kerken. Preekconsent.
(Bijlage V.)

De conclusie van het rapport luidt aldus:

1. dat studenten uit den aard der zaak niet den dienst des Woords kunnen of mogen uit oefenen;

2. dat *proposities door hen eerst kunnen gehouden worden, nadat zij, na het met goeden uitslag afgelegd praeparatoir-examen, daartoe van de kerken het recht hebben ontvangen;*

3. dat *het desniettemin aan studenten na afgelegd candidaats-examen en met toestemming der hoogleeraren vergund zal zijn, om nu en dan onder opzicht en leiding van den kerkeraad in de gemeente een stichtelijk woord te spreken;*

4. dat *hoogleeraren der Theol. School en der Theol. Faculteit van de Vrije Universiteit en ook de kerken zullen worden verzocht, om aan deze bepaling stipt de hand te houden.*

Dit wordt door de Generale Synode aldus goedgevonden. Dit besluit geldt echter niet voor hen, die nu reeds het preekconsent verkregen hebben.

ART. 135.

De Synode gaat over in comité-generaal.

ART. 136.

De publieke zitting der Synode wordt heropend.

ART. 137.

Batavia en
Soerabaja. Zen-
delingen HUIJ-
SING en BOL-
WIJN.

De Synode vereenigt zich met de conclusiën van het rapport uitgebracht door Prof. Dr A. KUYPER, in zake Batavia en Soerabaja en de zendelingen HUIJSING EN BOLWIJN (*Bijlage W*), die aldus luiden:

1°. *deputaten voor de zending dank te zeggen voor hun genomen besogne; alsnu deze zaak van hun schouders af te nemen, en drie deputaten ad hoc te benoemen, met mandaat om, in voege als boven is aangegeven, den staatsrechtelijken toestand van de kerk van Batavia en Soerabaja in orde te brengen; over het kerkverband met onze kerken met haar te correspondeeren; en zoo wat haar kerkelijken als finantiëelen band met onze kerken aangaat, voorstellen te doen;*

2°. *aan de kerkeraden van Batavia en Soerabaja van deze benoeming kennis te geven;*

3°. *br. Huysing voorshands in zijne positie te handhaven, onder voorwaarde dat de kerk van Batavia van den 1sten Januari 1897 af jaarlijks eene som bijeenbrengt, die met f 1200 begint, en jaarlijks twintig jaren lang met f 50 oploopen, en dat mede uit deze som een helper aan br. Huysing worde toegevoegd;*

4°. *aan den kerkeraad van Soerabaja te berichten, dat hij niet meer op den terugkeer van br. Bolwijn rekenen moet, daar deze waarschijnlijk in geen geval naar Soerabaja zal terugkeeren, en de kerken haar station te Soerabaja voorloopig niet zullen bezetten; dat de kerk van Soerabaja zich derhalve voorloopig met leeskerk zal moeten behelpen, en dat wij genegen zijn br. Huysing enkele malen tot haar te zenden voor de bediening van de Sacramenten. Alsmede dat eerst na genoegzame regeling van haar staatsrechtelijke en kerkrechtelijke positie kan beproefd worden, om proponenten of dienaren des Woords voor haren dienst op te roepen, in verband met hervatting van den arbeid onder de inlanders door een helper, welke zendingsarbeid dan niet van ons, maar geheel van de kerk van Soerabaja zal uitgaan en onzerzijds slechts voor finantiëelen steun in aanmerking zal kunnen komen;*

5°. in zake het geding *Bolwijn* uit te spreken, dat het geheel zwijgen van deputaten op eene tweewerf herhaalde belangrijke vraag zeker niet is goed te keuren, maar dat *br. Bolwijn* door zijne gansch onbetamelijke correspondentie elk recht verbeurd heeft deswege klacht in te dienen. Voorts te verklaren, dat *br. Bolwijn* door zijn eigenmachtig overkomen naar Nederland eene daad verricht heeft, die de kerken bestlist afkeuren, en waarbij zij zich het recht voorbehouden, aldus gemaakte onkosten niet te restitueren;

6°. met het oog op zijne onbetamelijke correspondentie, zijn eigenmachtig overkomen en zijne zwakke gezondheid *br. Bolwijn* te ontheffen van zijnen dienst op hun station in de kerk van *Soerabaja*, en hem op non-activiteit te stellen, met een voorloopig wachtgeld van f 800 en eene som in eens tot aankoop van meubelen van f 500, onder voorbehoud om later al of niet te beschikken over zijne diensten;

7°. deputaten voor de zending uit te noodigen aan deze beschikking zoo wat de kerk van *Batavia* als de broederen *Huysing* en *Bolwijn* betreft gevolg te geven;

8°. deputaten *ad hoc* sub 1 genoemd te machtigen, om, bijaldien de staatsrechtelijke en kerkrechtelijke positie van de kerk van *Soerabaja* nog geruimen tijd vóór de eerstvolgende synode gereed mocht komen, een voorloopig kerkverband met haar aan te gaan, en haar een steun van f 1000 's jaars, telken jare met f 50 afloopende, te verzekeren; en

9°. van deze besluiten afschrift te zenden voor zooveel elk hunner aangaat, aan de kerkeraden van *Batavia* en van *Soerabaja*, en aan de zendelingen *Huysing* en *Bolwijn*.

ART. 138.

Aan de orde komt de behandeling van een bezwaarschrift uit *Wanswerd* tegen eene uitspraak van de Provinciale Synode van *Friesland*. Bezwaarschrift uit *Wanswerd*.

De Generale Synode vereenigt zich met de voorgestelde conclusie van de commissie van praeadvies. Twee leden verklaren met dit besluit niet te kunnen instemmen. En alzoo is besloten: a. *het besluit der Provinciale Synode van Friesland te niet te doen*; b. *deze zaak over te laten aan de consciëntie van het door de uitspraak van de Provinciale Synode van Friesland bezwaarde echtpaar*; c. *behoorlijk te zijn, hen in de volle rechten van het lidmaatschap te stellen, indien er waarachtige boetvaardigheid bij hen gevonden wordt*; en eindelijk: d. *van deze uitspraak kennis te geven aan belanghebbenden*.

Zitting van Donderdag 3 September 1896.

ART. 139.

Bericht is ingekomen van *Br. J. DEN BOER*, dat hij de zittingen der Synode niet verder zal kunnen bijwonen; ook zijn secundus *Br. A. C. VAN DRIMMELEN* is verhinderd.

De notulen der zitting van Woensdag worden gearresteerd.

ART. 140.

Zending, over- Komt in behandeling het rapport in zake de zending rakende de *over-*
gangsbe- *gangsbepalingen*. Prof. Dr A. KUYPER is rapporteur.

Voordeelen: hooren (art. 3 van de overgangsbepalingen), dit voordeel medebren-
grondige be- handeling; dat de zaken des te grondiger kunnen behandeld worden; dat de verant-
besef van ver- woordelijkheid, door weinigen gedragen, des te beter gevoeld wordt; en
antwoordelijk- heid; bezuini- de kosten van vergadering, vooral wanneer voor de onderscheidene rubrie-
ging. ken commissiën van niet ver van elkander af wonende broederen worden
gekozen, betrekkelijk gering zullen zijn.

Toelichting Wanneer in artikel 15 gesproken wordt van het bewegen van de plaatse-
van art. 15. lijke kerken tot het ter hand nemen van de uitzending, dan is dat bedoeld,
in zooverre het karakter van het overgangstijdperk, dat de kerken thans
tot de volgende Generale Synode op het stuk der zending doorleven, het
gedoogt. Alles kan voorloopig geschikt en voorbereid worden tot zulk
eene uitzending.

Toelichting Artikel 18 is in dien zin te verstaan, dat de traktementen enz., in ver-
van art. 18. band met den vasten dienst der zending genoten, blijven wat zij zijn in
deze periode van overgang; waardoor echter niets beslist wordt aangaande
het bedrag van de jaarlijksche gelden, uit te keeren aan een broeder die
op non-activiteit zou gesteld moeten worden.

Aan het slot der discussie luidt het rapport in zake de overgangsbepalingen en de conclusiën daarop aldus:

Overgangsmaatregelen kunnen van tweeërlei aard zijn. Zij kunnen strekken, om, als de nieuwe regeling geheel gereed is en wordt ingevoerd, die nieuwe regeling aan hetgeen bestaat en voorhanden is, aan te passen. Van overgangsmaatregelen in dien zin is hier echter geen sprake, daar de nieuwe regeling nog slechts in grondtrekken ontworpen is, en eerst door eene volgende Generale Synode kan worden vastgesteld. Daarom dient er hier op gewezen, dat er ook eene tweede soort van overgangsmaatregelen denkbaar is, dezulke namelijk die strekken, om, in afwachting van nieuwe regeling, het bestaande reeds voor zóóverre met de grondtrekken der nieuw komende regeling in overeenstemming te brengen, als de voorhanden toestand en de aard der *grondtrekken* toelaat. Het is nu in dezen laatsten zin, dat uwe commissie eene opdracht ontving, zoë mogelijk eenige overgangsmaatregelen te ontwerpen, regelende de wijze waarop tot op de eerstvolgende Generale synode in zake de zending door onze kerken zal worden geleefd.

Moge het haar vergund zijn, met die bestemming de navolgende overgangsbepalingen aan uw oordeel te onderwerpen.

ARTIKEL 1. Het zendingsveld wordt voorloopig ingedeeld in de navolgende zendingsterreinen: 1 het eiland Soemba; 2 de stations te Batavia en te Soerabaja; 3 Midden-Java ten Noorden, bestaande uit Tegal, Pekalongan, en Noord-Banjoemas; en 4 Midden-Java ten Zuiden, bestaande uit Zuid-Banjoemas, Bagelen, Kedoe en Djokjokarta.

ART. 2. De arbeid op het zendingsveld wordt ingedeeld in: 1o. dienst des Woords en der Sacramenten; 2o. medische dienst; 3o. schooldienst.

ART. 3. De Generale Synode benoemt de navolgende deputaten:

1. vier Deputaten, met last om den *ijver voor de zending* bij de kerken aan te vuren;
2. drie deputaten voor de zending op *Soemba*;
3. drie deputaten voor de kerken te *Batavia en te Soerabaja*;
4. drie deputaten voor de zending op *Midden-Java ten Noorden*;
5. drie deputaten voor de zending op *Midden-Java ten Zuiden*;
6. drie deputaten voor den *Medischen dienst*;
7. drie deputaten voor de *Keuchenius-school*;
8. drie deputaten tot het *geven van advies*;
9. één deputaat, met den titel van *quaestor missionis*, aan wien een tweede deputaat als *vice-quaestor* wordt toegevoegd;
10. drie deputaten tot machtiging van uitgaven voor *opleiding, uitbreiding en gebouwen*;

11. zes deputaten met mandaat om aan de eerstvolgende Synode-Generaal eene *concept-regeling* voor den dienst der zending in te dienen.

Bij uitvallen van één of meer dezer deputaten, door vertrek buitenslands, overlijden of anderszins, is de classis, waartoe de kerk van den uitgevallene behoort, gemachtigd een ander in zijne plaats te benoemen, die alsdan het karakter van een algemeen deputaat der Synode zal hebben.

Alle groepen deputaten zullen aan de kerken zooveel mogelijk mededeelingen doen omtrent den gang van het zendingswerk; en voorts aan de eerstvolgende Generale Synode een schriftelijk verslag zenden van hunne verrichtingen; die voor de zendingsterreinen ook van hetgeen voorvalt op het zendingsterrein, waarover zij het beheer voerden. Zij zenden dit verslag, uiterlijk twee maanden vóór het samenkomen der Generale Synode, aan den kerkeraad der roepende kerk.

ART. 4. De Synode benoeme de deputaten, in art. 3 sub 2—10 bedoeld, in diër voege, dat zij liefst in dezelfde stad of althans zóó dicht bij elkander wonen, dat samenkomen elk oogenblik mogelijk is, en zoo goed als geene kosten op hunne vergaderingen vallen.

ART. 5. De vier deputaten in art. 3 sub 1 bedoeld, worden benoemd om elk op zich zelf te arbeiden, en wel: één deputaat voor de provinciën Groningen, Friesland en Drenthe; één deputaat voor de provinciën Overijssel, Gelderland en Utrecht; één deputaat voor de provinciën Noord- en Zuid-Holland; en één deputaat voor de provinciën Zeeland, Noord-Brabant en Limburg.

ART. 6. De deputaten, bedoeld in art. 3 sub 1, volvoeren hunnen last door het houden van opwekkende reden, het organiseeren van zendingsdagen en het verspreiden van geschriften. Hun wordt daarvoor een crediet geopend, jaarlijks ten bedrage van *f* 100 voor elk hunner, welk bedrag zij aan de eerstvolgende Synode verantwoorden *cum reliquis*.

ART. 7. De deputaten, bedoeld in art. 3 sub 2, 4 en 5, worden gemachtigd, om het zendingswerk door den dienst des Woords en der Sacramenten, elke drie op het hun aangewezen zendingsterrein, te besturen, daarover te correspondeeren en in voorkomende moeilijkheden de beslissing te geven. Hun wordt daarvoor jaarlijks een crediet geopend, als voor elk dezer terreinen is aangegeven in de instructie voor den quaestor missionis. Zij doen van dit crediet, voor zoover opgenomen, verantwoording *cum reliquis* aan de eerstvolgende Generale Synode. Tevens wordt aan de deputaten, bedoeld in art. 3 sub 2, opgedragen: 1o. aan de eerstvolgende Generale Synode eene nauwkeurige beschrijving in te zenden van den vorm, waarin het paganisme op Soemba optreedt; en 2o. de institueering der Savoeneesche kerken op Soemba te bevorderen, en aan de komende Synode eene juiste beschrijving daarvan te doen toekomen.

ART. 8. De deputaten, bedoeld in art. 3 sub 5, knoopen onderhandelingen aan met de kerk van Utrecht, ten einde deze te bewegen, zoo spoedig mogelijk des ADRIAANSE als predikant te beroepen en voor dezen dienst uit te zenden. Zoolang dit niet gelukt is, handelen zij, gelijk de deputaten, in art. 7 bedoeld. Zoodra dit

slaagt, eindigen zij hunne besogne. Hun wordt, onder gelijke voorwaarden als in art. 7, een crediet geopend, dat, bij overdracht van dit terrein aan de kerk van Utrecht, op deze kerk, onder gelijke conditie, overgaat. De regeling met Utrecht moet gemaakt worden onder beding: 1o. dat de kerk van Utrecht haar zendings-terrein zich nader door de eerstvolgende Synode-Generaal zal zien aangewezen; en 2o. dat de finantieele verhouding tusschen de gezamenlijke kerken en de kerk van Utrecht door de eerstvolgende Synode-Generaal nader zal worden bepaald.

ART. 9. De deputaten, bedoeld in art. 3 sub 3, ontvangen in mandaat, tot op de eerstvolgende Generale Synode, het bestuur van de zendingsstations te Batavia en te Soerabaja op zich te nemen, met de kerkeraden van de kerken aldaar te onderhandelen over de toekomstige positie dezer kerken, en de noodige regeling daarvoor in concept aan de eerstvolgende Generale Synode voor te leggen. En zulks voor wat de kerk te Soerabaja aangaat, onder de nadere bepaling, dat zij gemachtigd zijn, om, bijaldien de staatsrechtelijke en kerkrechtelijke positie dezer kerk nog geruimen tijd vóór de eerstvolgende Synode gereed mocht komen, een voorloopig kerkverband met haar aan te gaan, en haar een steun van f 1000 'sjaars, telken jare met f 50 aflopende, te verzekeren. Deze deputaten worden tevens belast met de uitvoering van hetgeen in zake broeder A. BOLWIJN door deze Synode besloten wordt, en met het nemen van beslissing over de vragen, die uit zijne positie mochten voortvloeien; met name over de vraag, in hoeverre hij hier te lande in den dienst des Woords en der Sacramenten zal kunnen optreden.

ART. 10. De deputaten, bedoeld in art. 3 sub 6, worden aangewezen, om 1o. den arbeid van Dr. SCHEURER te leiden, en 2o. voor de onderscheidene zendingsterreinen advies en hulp te verleenen voor wat den medischen dienst aangaat. Hun wordt een crediet in voege als in art. 7 geopend. Althans één hunner wordt benoemd uit deskundigen op medisch gebied.

ART. 11. De deputaten, bedoeld in art. 3 sub 7, nemen het bestuur over de Keuchenius-school over. Althans één hunner wordt benoemd uit deskundigen op paedagogisch gebied. Hun wordt een crediet in voege als in art. 7 geopend.

ART. 12. De deputaten, bedoeld in art. 3 sub 8, hebben in mandaat, alle deputaten, des vereischt, van advies te dienen bij voorkomende moeilijkheden in zaken van geschil of bezwaar, die geen uitstel gedoogen. Alleen voorzover men zich aan het advies van deze deputaten houdt, nemen de kerken de verantwoordelijkheid voor de genomen beslissing *ipso facto* over.

ART. 13. De deputaten, bedoeld in art. 3 sub 10, hebben in mandaat, den quaestor te machtigen tot het doen van uitgaven, uit den post „buitengewone en onvoorziene uitgaven”, voor uitbreiding, opleiding of gebouwen. Zij volgen hierbij den regel, dat geene uitgaven worden toegestaan, waardoor zou worden vooruitgelopen op de beslissing, door de eerstvolgende Generale Synode voor de inrichting van den zendingsdienst te nemen. Deze deputaten zijn tevens gemachtigd, des noodig, van de posten der begrooting voor gebouwen enz., administratiekosten, en buitengewone en onvoorziene uitgaven, overschrijving te doen plaats hebben. Voorts zijn zij gelast, het batig saldo van een afgelopen dienstjaar als nieuwe post van ontvangst bij de begrooting van het volgend dienstjaar te voegen, en met een gelijkstaand bedrag de post buitengewone en onvoorziene uitgaven van dat jaar te verhoogen.

ART. 14. De quaestor missionis handelt overeenkomstig de instructie, in concept als bijlage hierbij gevoegd. Hij houdt zelf, of door den vice-quaestor, in den vereischten vorm boek, maakt eene jaarlijksche balans op, en doet verantwoording *cum reliquis* aan de eerstvolgende Generale Synode.

Alle gelden, die de deputaten, in art. 3 genoemd, voor de zending ontvangen, worden door hen aan den quaestor overgemaakt, of met dezen verrekend.

Deputaten, die over gelden, welke de quaestor volgens zijne instructie hun toezendt, beheer voerden, zenden hunne rekening en verantwoording, met beschei-

den, uiterlijk ééne maand vóór het samenkomen der eerstvolgende Generale Synode bij de roepende kerk in. Deze stelt een en ander in handen van de drie deputaten, die voor het nazien der rekening van den quaestor door de Synode van 1896, met drie plaatsvervangers, worden aangewezen.

ART. 15. De deputaten, bedoeld in art. 3 sub 11, ontvangen in mandaat, minstens vier maanden vóór de eerstvolgende Generale Synode, aan de roepende kerk in te zenden eene concept-regeling voor den geheelen zendingsdienst, de opleiding daaronder begrepen; plaatselijke kerken tot het ter hand nemen van de uitzending te bewegen; en concept-contracten voor kerken, die zich hiertoe bereid verklaarden, op te maken. Zij zijn gemachtigd, om met de mannen die op ons zendingsveld arbeiden, of ook met koloniale of missionaire specialiteiten, te correspondeeren.

ART. 16. Bij onverhoopt voorkomende geschillen tusschen deputaten en onze mannen op het zendingsveld, zullen die beiderzijds kunnen gebracht worden voor de classis, waarin de voorzitter van de deputaten voor elk zendingsterrein metterwoon gevestigd is. Ter tweeder instantie voor de provinciale synode, waarbij deze classis behoort. En ter derder instantie, mits alleen in cassatie, bij de eerstvolgende generale synode.

ART. 17. De uitgaven van *het Mosterdzaad* en *de Heidenbode* gaan voort op den tegenwoordigen voet. Zij worden geredigeerd conform de door de Synode aangenomen beginselen voor den zendingsdienst; en door de redacteuren dier bladen, waarvoor de Synode aanwijst voor het eerste Ds J. H. DONNER en voor het tweede Ds F. LION CACHET, wordt aan de deputaten, in art. 3 sub 11 bedoeld, vóór 1 November 1897 eene concept-instructie voor den redacteur en een concept-contract voor de uitgave toegezonden, ten einde bedoelde deputaten de eerstvolgende Synode hierover dienen van advies.

ART. 18. Alle traktementen, salarissen, pensioenen en toelagen, dusver, door wien ook, in verband met den dienst der zending genoten, blijven in deze periode van overgang op het thans bepaalde fixum staan.

ART. 19. Voorzoover deputaten voor de onderscheidene zendingsterreinen een crediet voor gebouwen verlangen, zal hun dit uit den post gebouwen door den quaestor, mits conform advies van de deputaten bedoeld in art. 3 sub 10, verstrekt worden.

ART. 20. De uitbreiding heeft, zoo mogelijk, reeds in deze overgangperiode plaats, mits door plaatselijke kerken, op de wijze in art. 13 bepaald.

ART. 21. Onze mannen op het zendingsterrein blijven, in afwachting van nader regeling, den titel voeren in hunne aanstelling vermeld. Zoo echter de kerk van Utrecht inmiddels tot de beroeping en uitzending van Ds ADRIAANSE mocht besluiten, zal deze alsdan den titel voeren van: dienaar des Woords te Utrecht, afgezonderd tot den zendingsdienst te . . . . .

ART. 22. Het boekjaar van den zendingsdienst loopt van 1 Januari tot 31 December.

ART. 23. Hetgeen in deze overgangsbepalingen niet geregeld is, en blijken mocht niet op de definitieve regeling, naar het oordeel der deputaten van advies, te kunnen wachten, wordt ter voorloopige regeling opgedragen aan de deputaten, bedoeld in Art. 3 onder punten 8, 10 en 11, tot ééne vergadering vereenigd.

ART. 141.

Komen in behandeling de *conclusiën* op het rapport aangaande de beginselen en grondtrekken (*Art. 116*) en op het rapport aangaande de overgangsbepalingen. (*Art. 140*). Behandeling
conclusiën.

Met de eerste twee, die reeds aangenomen zijn, worden zij nu aldus vastgesteld, behalve de negende, die nog aangehouden wordt totdat het geheele rapport behandeld zal zijn:

1. *de beginselen in bijgaand rapport uiteengezet te aanvaarden ;*
2. *de grondtrekken, in bijgaand rapport beschreven, voorloopig vast te stellen ;*
3. *de overgangsbepalingen van af heden van kracht te verklaren ;*
4. *deputaten voor de concept-regeling in last te geven, nogmaals nauwkeurig de formuleering der beginselen en der grondtrekken te herzien en, voor zooveel noodig, hierin verbetering voor te stellen; en voorts de al dan niet verbeterde formuleering der beginselen en grondtrekken in eene volledige concept-regeling te belichamen; zij zijn gemachtigd, dit rapport, mits zonder dat dit kosten veroorzaakt, uit te geven;*
5. *dit rapport in afdruk aan de kerkeraden toe te zenden, in boekformaat verkrijgbaar te stellen, en aan de onderscheidene kerkelijke bladen toe te zenden, met verzoek van opneming, met name aan „de Bazuin”, „de Heidenbode” en „het Mosterdzaad”; insgelijks afdruk van dat rapport toe te zenden aan de kerkeraden der kerken van Batavia en van Soerabaja en aan onze uitgezondene mannen in Indië;*
6. *de onderscheidene deputaten, in de overgangsbepalingen aangeduid, te be-noemen, en den oudste in leeftijd van elke groep van deputaten te machtigen tot saamroeping; insgelijks bericht van deze benoemingen te zenden aan de kerken van Batavia en van Soerabaja en aan onze uitgezondene mannen in Indië;*
7. *de rekening, met bescheiden, van de deputaten voor de zending, over 1893—96 te stellen in handen van de drie deputaten voor het nazien der rekening, met last om die na te zien; en met machtiging, om, bij accoordbevinding, deputaten te déchargeeren;*
8. *het archief in handen van den zendingsdirector te stellen, met last om het te registreeren;*
9. *de deputaten voor de zending, met dankzegging voor de door hen aan de kerken bewezen diensten, onder voorbehoud van de décharge hunner rekening, te ontheffen van hunnen last.*

ART. 142.

De Synode gaat over in comité-generaal.

ART. 143.

Secretariaat
hoogleraren
Theol. School. In de namiddagzitting wordt goedgevonden, dat het secretariaat van het college van hoogleraren aan de Theol. School zal geregeld worden door henzelfen in overleg met de curatoren.

Pensioenfonds
Theol. School. Voorts wordt besloten, dat vijfhonderd gulden 'sjaars in het pensioen-fonds voor hoogleraren en leeraren der Theol. School zal gestort worden uit de kas der Theol. School.

ART. 144.

Benoeming
zendingsdepu-
taten. Naar art. 3 van de pas aangenomen overgangsbepalingen in zake de zending benoemt de Synode, door den praeses, daartoe door de vergadering gemachtigd, de volgende deputaten:

1. om den ijver voor de zending bij de kerken aan te vuren :
voor Groningen, Friesland en Drenthe: Ds H. J. KOUWENHOVEN van Groningen;
voor Overijsel, Gelderland en Utrecht: Dr L. H. WAGENAAR van Arnhem;
voor Noord- en Zuid-Holland: Ds L. VAN DER VALK van Scheveningen;
voor Noord-Brabant en Limburg en Zeeland: Ds J. H. FERINGA van Klundert.
2. *voor de zending op Soemba*: Ds T. BOS van Bedum, Ds A. M. DONNER van Assen en Ds H. DIJKSTRA van Smilde;
3. *voor de kerken van Batavia en van Soerabaja*: Prof. Mr D. P. D. FABIUS, S. BARON VAN HEEMSTRA en Prof. Dr A. KUYPER, allen van Amsterdam;
4. *voor de zending op Midden-Java, ten noorden*: Ds J. VAN HAERINGEN van Katendrecht, Ds F. LION CACHET en Ds P. A. E. SILLEVIS SMITT, beiden van Rotterdam;
5. *voor de zending op Midden-Java, ten zuiden*: Mr A. W. VAN BEECK CALKOEN, Ds P. J. W. KLAARHAMER en Ds M. VAN MINNEN, allen van Utrecht;
6. *voor den medischen dienst*: Ds N. A. DE GAALIJ FORTMAN, W. HOVY en P. N. DE VRIES, arts, allen van Amsterdam;
7. *voor de Keuchenius-school*: H. BIJLEVELD, Ds W. H. GISPEN en Prof. Dr J. WOLTJER, allen van Amsterdam;
8. *tot het geven van advies*: Mr TH. HEEMSKERK, Prof. Dr F. L. RUTGERS en Ds B. VAN SCHELVEN, allen van Amsterdam;
9. *tot quaestor missionis*: B. J. G. C. DE MOEN van Doesburg; *tot vice-quaestor*: L. G. WEISZ van Amsterdam;
10. *tot machtiging voor uitgaven*: Prof. Dr H. BAVINCK, J. G. VAN DER HOOGT en Prof. D. K. WIELENGA, allen van Kampen;
11. *voor de concept-regeling*: Prof. Dr H. BAVINCK van Kampen, Zendingdirector J. H. DONNER van Leiden, Prof. Dr A. KUYPER, Prof. Dr F. L. RUTGERS en Ds B. VAN SCHELVEN van Amsterdam, en Ds L. VAN DER VALK van Scheveningen.

ART. 145.

Namens de zevende commissie van advies brengt Br. W. A. VROLIJK rapport uit over de volgende punten, op het agendum onder *stoffelijke belangen* vermeld:

de Provinciale Synode van Groningen „dringt bij de Generale Synode aan op bezuiniging der kosten voor de Synode, inzonderheid bij het benoemen van allerlei deputaten.”

de Provinciale Synode van Gelderland stelt voor: „de Generale Synode beperke, tot besparing van kosten, het sedert enkele jaren ingevoerde rapportenstelsel.”

de Provinciale Synode van Noord-Brabant en Limburg „dringt bij de Generale Synode sterk aan op bezuiniging.”

De commissie, erkennende, dat door de vele deputatiën met een aanzienlijk getal leden, door de vorige Synode benoemd, de uitgaven uitgebreid

Bezuiniging, bij het benoemen van deputaten; in zake rapporten enz.

zijn, is van oordeel, dat bij het benoemen van deputatiën de gewenschte bezuiniging moet nagestreefd worden; en vertrouwt ook, dat deze en volgende synoden daarnaar zooveel mogelijk zullen trachten. Wat andere onkosten der synode betreft, is de commissie, lettende op wat thans reeds geschiedt, overtuigd, dat inderdaad de verwachting mag worden gekoesterd, dat daarin op bezuiniging zal worden aangehouden.

De commissie stelt voor, deze overwegingen in de acta op te nemen, en aldus tot kennis der kerken te brengen.

Dienovereenkomstig wordt door de Synode besloten.

ART. 146.

Schrijven,
rustend pred.
M. BROUWER.

Namens dezelfde commissie van advies rapporteert Ds. J. HESSELS over een schrijven van Ds M. BROUWER, rustend predikant.

De Synode vereenigt zich met de conclusie van dit rapport, aldus luidende:

„Uwe commissie is van oordeel, dat Classis en Provincie, wat de losmaking van Ds M. BROUWER van de kerk van de Lemmer betreft, goed hebben gehandeld, en stelt u voor, de uitspraak der Provinciale Synode van Friesland goed te keuren.

Wat het wachtgeld aangaat, komt het uwer commissie voor, dat de som wel klein is en weinig in evenredigheid met het traktement, dat Ds M. BROUWER te de Lemmer genoot; maar in aanmerking nemende *a.* dat de Provinciale Synode van eenig wachtgeld had gesproken; *b.* dat dit wachtgeld in veler oog nog te groot is; en *c.* dat Ds M. BROUWER geene gemeente heeft te bedienen, en dus gelegenheid heeft uit prediken te gaan of eene vacante gemeente te hulp te komen, stelt uwe commissie voor, ook het wachtgeld billijk te verklaren; en hiervan kennis te geven aan den protesteerenden broeder.”

ART. 147.

Schrijven,
rustend pred.
E. TH. PLOOS
VAN AMSTEL.

Volgt het advies over het schrijven van Ds E. TH. PLOOS VAN AMSTEL, rustend predikant, met eene begeleidende missive van de Provinciale Synode van Zuid-Holland.

De Synode besluit deze zaak verder te behandelen in comité-generaal, op nader te bepalen tijd.

ART. 148.

Instructie,
Quaestor-missionis
en Vice-quaestor.

Komt in behandeling de voorgestelde *instructie voor den quaestor missionis en den vice-quaestor.*

De artikelen dezer instructie worden door de Synode aldus vastgesteld:

ART. 1. Deze instructie wordt van kracht op 1 October 1896, en blijft dit tot op de eerstvolgende Generale Synode.

ART. 2. Vóór of op den 1^{en} October ontvangt de quaestor uit handen van de gewezen zendingsdeputaten de boeken en bescheiden, met de in kas zijnde geldswaarden.

ART. 3. Van af 1 October wordt eene nieuwe boekhouding aangelegd, in dier voege, dat de quaestor zelf alleen journaal en kasboek houdt, en zulks in duplo; terwijl de overige boeken gehouden worden door den vice-quaestor, die te dien

einde elke drie maanden een der twee journalen en kasboeken van den quaestor ontvangt, om over te boeken. De vice-quaestor zendt deze binnen veertien dagen aan den quaestor terug, die terstond na ontvangst in beide boeken invult, wat inmiddels op het onder zijne handen gebleven journaal en kasboek is bijgeschreven.

ART. 4. Jaarlijks maakt de vice-quaestor de balans op. De gebouwen in Indië komen daarop voor naar de bij overname getaxeerde waarde, verminderd met 10 pct. Deze balans wordt door hem aan den quaestor toegezonden, en na goedbeving mede door hem geteekend, en ingeschreven in een balansboek.

ART. 5. Het boekjaar loopt van 1 Januari tot 31 December.

ART. 6. Binnen twee maanden na ontvangst van de boeken, bescheiden en geldswaarden uit handen van de vorige zedings-deputaten en het gebruik hiervan voor het aanleggen der nieuwe boeken, stelt de vice-quaestor een en ander in handen van de drie deputaten voor het nazien der rekening.

ART. 7. Bij afwezigheid van langeren duur, ziekte of overlijden van den quaestor, treedt de vice-quaestor geheel in zijne plaats en neemt het beheer over, om dit alleen te voeren.

ART. 8. De jaarlijksche balans wordt aan deputaten voor het nazien der rekening ter goedkeuring voorgelegd.

ART. 9. Eene maand voor het samenkomen der eerstvolgende synode wordt de balans opgemaakt voor de maanden die in het nieuwe boekjaar adiepen, en deze ter goedkeuring aan de deputaten voor het nazien der rekening aangeboden.

Na goedkeuring wordt het balansboek ingezonden aan de roepende kerk, zijnde de kerk van Groningen, ten einde aan de synode generaal te worden voorgelegd.

ART. 10. Tot deputaten voor het nazien der rekeningen zijn benoemd de HH. J. FLESCHE, R. PRENT VAN DALEN en J. C. VAN SCHAICK: en tot hunne plaatsvervangers de HH. B. H. BLANKENBERG, H. VON MEYENFELDT en J. B. VAN OVERSTEEG; allen te Amsterdam.

ART. 11. De quaestor en de vice-quaestor ontvangen f 400 's jaars als vergoeding, en f 50 voor aanschaffing van boeken en porto's. De quaestor ontvangt f 300, en de vice-quaestor f 100.

ART. 12. De quaestor is gemachtigd gelden in kas op prolongatie te zetten, of om tijdelijk kasgeld op te nemen tegen den koers van het geld op de beurs van Amsterdam.

ART. 13. De quaestor is gemachtigd voor betalingen in Indië wissels op Indië te nemen. Hij doet dit door den vice-quaestor te Amsterdam.

ART. 14. De quaestor int alle gelden, die, van welken aard of uit wat bron ook, ten behoeve der zending verstrekt worden.

Indien een deel dezer gelden inkomt bij deputaten of bij de redacteuren van het *Mosterdzaad* en de *Heidenbode*, aan wie hij uitbetalingen heeft te doen, kan hij met deze in verrekening komen, mits onder zijne eigene verantwoordelijkheid.

ART. 15. De quaestor betaalt geene andere bedragen uit, dan vermeld staan op de bij deze instructie gevoegde begrooting; en hij betaalt niets op den post „Gebouwen, Opleiding en Uitbreiding” en op den post „Buitengewone en Onvoorzien uitgaven”, dan na daartoe ontvangen machtiging van de daarvoor benoemde deputaten, zijnde de HH. Prof. Dr H. BAVINCK, J. G. VAN DER HOOGT en Prof. D. K. WIELENGA, te Kampen.

ART. 16. De traktementen voor hen, die in Indië werkzaam zijn, maakt de quaestor niet door deputaten, maar, volgens hunne aanwijzing, zelf naar Indië over.

ART. 17. De quaestor betaalt de aan deputaten geopende credieten uit, met verdeling der toegestane sommen over de vier kwartalen van het jaar, tenzij kasruimte hem, op verzoek van deputaten, tot vroegere uitbetaling in staat stelt.

ART. 149.

De aan deze instructie gehechte jaarlijksche *begrooting* wordt mede door Jaarlijksche
begrooting.

de Synode aangenomen, onder de opmerking, dat de bate van de *Heidenbode* begrepen is in den post, „contributie en giften, door de Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging.”

Zij is opgemaakt als volgt:

ONTVANGSTEN.

Pinkstercollecten	f	14000.—
Bijzondere giften en schenkingen	„	11500.—
Contributiën	„	100.—
Contributiën en giften, door de Nederlandsche Gereformeerde Zendingenvereniging	„	5600.—
Opbrengst van „het Mosterdzaad”	„	700.—
Intrest	„	200.—
Legaten	P. M.	—.—
		<u>f 32100.—</u>

UITGAVEN.

Zending op Soemba	f	5500.—
Kerken van Batavia en van Soerabaja	„	5000.—
Zending op Midden-Java, ten noorden	„	3400.—
Zending op Midden-Java, ten zuiden	„	3400.—
Medische dienst	„	3000.—
Keuchenius-school	„	4000.—
Voor gebouwen, opleiding en uitbreiding	„	1000.—
Deputaten voor de opwekking	„	400.—
Huishoudelijke uitgaven:		
Zendingsdirector	f	1400.—
Wachtgeld BOLWIJN	„	800.—
Pensioen zuster WILHELM	„	650.—
Vergoeding quaestor en vice-quaestor	„	400.—
Administratiekosten	„	250.—
		<u>„ 3500.—</u>
Uitgave van „de Heidenbode”	„	2400.—
Buitengewone en onvoorziene uitgaven	„	500.—
		<u>f 32100.—</u>

ART. 150.

Bezwaarschrift, Dr J. G. SCHEURER, zendelingarts, Solo (Java). Volgt het rapport, door Dr G. VAN GOOR uitgebracht, aangaande het verweerschrift van Dr J. G. SCHEURER, zendeling-arts te Solo (Java), en hetgeen daarmede samenhangt.

Bij de discussiën blijkt, dat Br. SCHEURER, van jongs aan begeerte hebbende om den Heere te dienen in het werk der zending, in de dagen der kerkelijke beweging van 1886, door verschillende omstandigheden onder de leiding Gods er toe gebracht is, zich voor te bereiden tot den medischen dienst, waarvoor hij, naar aller eenparig' getuigenis, uitnemende gaven ontvangen heeft. Toen nu de tijd zijner uitzending daar was, verkeerden deputaten voor de zending, ten opzichte daarvan, vanwege den nog minder geordenden en ontwikkelden toestand, waarin het leven der Gereformeerde kerken op het stuk der zending (inzonderheid wat den medischen dienst aangaat) zich bevond, in groote moeilijkheid. Men kon hem niet zonder

kerkelijke roeping en zending, niet buiten het ambt, laten uitgaan. Ook Br. SCHEURER stelde op kerkelijke roeping en zending den hoogsten prijs. Toen is hij geëxamineerd en beroepen tot den dienst des Woords, om onder de heidenen te arbeiden; maar bepaald uitgezonden, om in de geneeskundige missie te dienen. Deze dubbele kwaliteit is oorzaak van moeilijkheid, daar toch de arbeid in deze twee takken van zending niet wel in één persoon vereenigd kan worden.

Door de Synode wordt geoordeeld, *dat het, vanwege het overgangstijdperk, waarin de Gereformeerde kerken thans op het stuk der zending verkeeren, niet raadzaam is, thans reeds eene beslissing ten principale te nemen.*

ART. 151.

De behandeling dezer zaak, afgebroken door het eindigen der namiddagzitting, wordt in de avondzitting hervat.

ART. 152.

De gewijzigde conclusiën van de commissie van advies worden nu door de Synode aangenomen. Zij luiden aldus:

Aangenomen
conclusiën:
medische zen-
ding.

1. *aan Dr J. G. Scheurer mede te deelen, dat de kerken van oordeel zijn, dat de uitoefening van het ambt van bedienaar des Woords en de betrekking van arts in den dienst der zending onvereenigbaar zijn; en dat hij verwezen wordt naar de deputaten tot het geven van advies, die hierover met hem verder zullen handelen;*

2. *aan deputaten tot het geven van advies last te geven, om hierover te onderhandelen, en bij schikking met Dr Scheurer zijne positie te regelen;*

3. *Dr Scheurer uit te noodigen, om, tot hij hierover met die deputaten heeft gehandeld, van de hem verstrekte roeping tot den dienst des Woords en der Sacramenten geen gebruik te maken; en onder de aandacht van dezen broeder te brengen, dat huisgodsdienstoefening, waartoe ieder vrijen toegang heeft, van karakter verandert en openbare godsdienstoefening wordt;*

4. *van deze besluiten en van de motieven waarop zij rusten, aan Dr Scheurer in afschrift kennis te geven, evenals van de namen der deputaten tot het geven van advies en van hun adres;*

5. *afschrift van de aan Br. Scheurer te zenden missive te doen toekomen aan den kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Aalten (B). (Bijlage X.)*

Antwoord aan
Aalten (B.)

ART. 153.

Namens de commissie van advies voor de zending brengt Ds H. DIJKSTRA achtereenvolgens een zevental rapporten uit. Nog een rapport, over den arbeid op Midden-Java en de Keuchenius-school zal in comité-generaal gelezen en behandeld worden.

Rapporten
over het mede-
gedeelde door
zendingsdepu-
taten aangaan-
de hun arbeid.

De conclusiën van zes dezer rapporten worden door de Synode aangenomen, met inlassching van enkele woorden, en uitlating van hetgeen

vanzelf vervalt door den gewijzigden toestand, die door de besluiten van deze Synode op het stuk der zending in het leven is geroepen.

De aangenomen conclusiën, aldus aangevuld of verkort, luiden:

Overneming van den arbeid der Nederlandsche Gereformeerde Zendingvereening.

1. Wat aangaat de overneming van den zendingsarbeid van de Nederlandsche Gereformeerde Zendingvereening:

- a. *de onvoorwaardelijke overdracht van alle rechten en verplichtingen door de Nederlandsche Gereformeerde Zendingvereening aan de Gereformeerde kerken, zooals die in het der Synode aangeboden rapport van deputaten voor de zending is beschreven, en door de besprekingen van de commissie van advies met genoemde deputaten nader is toegelicht, goed te keuren;*
- b. *de gewijzigde statuten der Nederlandsche Gereformeerde Zendingvereening goed te keuren, met nadrukkelijke vermelding, dat de Synode zich houdt aan de verklaring van artikel 2, zooals die aan deputaten, blijkens hunne mededeeling aan de commissie van advies, door het hoofdbestuur der Nederlandsche Gereformeerde Zendingvereening gegeven is.*

Het voorgevalene met Br. R. J. HORSTMAN.

2. Aangaande de weder aanneming van den zendeling R. J. HORSTMAN: *deze, na schuldbelijdenis geschiede wederaanneming van Br. R. J. Horstman, zendeling te Pekalongan (Java), goed te keuren.*

Pogingen van deputaten onder dienaren des Woords.

3. Over den uitslag der pogingen van deputaten voor de zending tot het verkrijgen van bekwame zendelingen uit de predikanten, candidaten of studenten:

de mededeelingen van deputaten in dezen voor kennisgeving aan te nemen.

Uitzending van Ds L. ADRIAANSE.

4. Betreffende de uitzending van Ds L. ADRIAANSE, zendeling te Poerworedjo, Bagelen (Java):

de Synode spreke hare blijdschap uit over het witgaan van Ds L. Adriaanse naar Indië in den dienst der zending, en hechte hare goedkeuring aan de handelingen der deputaten in dezen.

Arbeid op Soemba.

5. Wat aangaat den arbeid op Soemba: *het werk op Soemba goed te keuren.*

Finantieel beheer.

6. Wat betreft het finantieel beheer: *de finantieele mededeelingen der deputaten voor kennisgeving aan te nemen.*

Aanbod van een Br. ten behoeve der zending.

Het rapport over hetgeen deputaten hebben medegedeeld omtrent het aanbod van een lid van eene onzer kerken, zijne vaste en roerende goederen aan de zending te vermaken, leidde tot geene conclusie, maar is mede onder de bijlagen opgenomen. (*Bijlage IJ 1—7.*)

ART. 154.

Tuchtzaak Enschedé.

Namens de vierde commissie van advies brengt Prof. M. NOORDTJIZ rapport uit over: 1°. een protest van de Classis Deventer tegen eene uitspraak van de Provinciale Synode van Overijssel; 2°. een bezwaarschrift van den kerkeraad der Gereformeerde kerk van Enschedé (A) tegen datzelfde besluit; 3°. een historisch overzicht over de zaak in kwestie van dienzelfden kerkeraad; 4°. een brief van den kerkeraad der Gereformeerde kerk van

Enschedé (B); alles betrekking hebbende op de censure van Br. G. OHMANN, lidmaat der Gereformeerde kerk van Enschedé (A).

De commissie adviseert: 1°. *eene commissie van drie leden te benoemen, ten einde het geschil, voor zooverre noodig, nogmaals te onderzoeken en eene definitieve beslissing te nemen, die zoo mogelijk tot verzoening van partijen moge leiden;* 2°. *aan de Classis Deventer, de kerkeraden van Enschedé (A en B) en den heer G. Ohmann afschrift te doen toekomen van deze conclusie met opneming van de overwegingen, die daartoe hebben geleid.*

ART. 155.

De Synode besluit alzoo, en benoemt tot deputaten in deze zaak Ds T. Deputaten Bos van Bedum, Br. H. KAMSTRA van Franeker en Prof. M. NOORDTZIJ Enschedé. van Kampen.

ART. 156.

Als rapporteur van dezelfde commissie brengt Br. C. VERHAGE rapport Tuchtzaak uit aangaande een bezwaarschrift van Br. J. KROESE te Vroomshoop. J. KROESE te Vroomshoop.

De Synode besluit overeenkomstig deze conclusie van het rapport:

a. *dat, wat betreft het verzoek van Br. J. Kroese om hersteld te worden in het ambt van diaken, de kerkeraad van Vroomshoop vóór 23 jaren formeel in deze zaak niet geheel juist heeft gehandeld; doch dat Br. J. Kroese daarop thans geen inspraak meer kan laten gelden, wijl zijn diensttijd reeds sedert lang is verstreken;*

b. *dat de kerkeraad der Gereformeerde kerk van Vroomshoop worde uitgenoodigd zich te vergewissen, of Br. J. Kroese, het oordeel omtrent zijn vroeger ambt, onder a uitgedrukt, kennende, volhardt bij zijne zoogenaamde opzegging van het lidmaatschap der gemeente;*

indien ja, dan kan hij geen object van kerkelijke tucht meer zijn; in het andere geval behoort de kerkeraad zijne aflezing terug te nemen, en den weg der kerkenordering met hem te bewandelen;

c. *dat van het besluit der Synode mede afschrift worde gezonden aan Br. J. Kroese te Vroomshoop.*

ART. 157.

Prof. L. LINDEBOOM rapporteert namens dezelfde commissie over een be- Bezwaarschrift zwaarschrift van den kerkeraad der Gereformeerde kerk van Hardenberg, Hardenberg. tegen een besluit van de Provinciale Synode van Overijssel, waarbij zij zich vereenigde met eene beslissing, door de Classis Ommen genomen, in zake de verhouding van de kerken van Hardenberg en Bergentheim.

De meerderheid der commissie oordeelt, *dat a. eene grensregeling behoort te worden gemaakt, waarbij men uitgaat van de grens der burgerlijke gemeenten, rekening houdt met de geografische ligging der buurtschappen, en toeziet, dat de kerk van Hardenberg zoo min mogelijk schade lijde; b. aan beide kerken de raad moet gegeven worden, zooveel mogelijk samen te werken, en de wenschelijkheid van combinatie in overweging te nemen.*

De minderheid der commissie oordeelt, dat men moet trachten aldaar allengs tot ineensmelting te komen. (*Bijlage Z.*)

ART. 158.

Na eenige bespreking wordt eene motie van orde van Ds W. J. DE HAAS aangenomen, om de discussiën te sluiten en tot stemming over te gaan.

Stemming. Wordt in stemming gebracht de conclusie van de meerderheid der commissie van advies. Volgens de aantekeningen der scribae wordt deze conclusie aangenomen met 19 tegen 17 stemmen. Dewijl echter door een lid der Synode, op grond van zijne aantekeningen, twijfel geopperd wordt aan de juistheid dezer opgave, doet de praeses opnieuw de rondvraag. Thans zijn 18 stemmen vóór, 18 tegen de conclusie van de meerderheid der commissie van advies. Nademaal nu één der broederen verklaart, bij de tweede stemming anders gestemd te hebben dan bij de eerste, omdat hij uit misverstand bij de eerste stemming zijne stem niet overeenkomstig zijn gevoelen had uitgebracht, vóór stemmende; en dewijl het dus hieruit blijkt, dat de opteekening der scribae bij de eerste stemming juist is geweest, stelt de praeses voor, dat de vergadering het late berusten bij de eerste stemming en haren uitslag. Alzoo besloten met twee stemmen tegen.

Zitting van Vrijdag 4 September 1896.

ART. 159.

De notulen der zitting van 3 September worden gearresteerd.

ART. 160.

Deel der collecte, algemeene kas hulpbehoevende kerken.

Prof. M. NOORDTZIJ rapporteert namens de commissie van praeadvies over de vraag van de *Provinciale Synode van Friesland* „naar de beteekenis van het bepaalde bij artikel 176, al. 2 van de acta der Generale synode van 1893. Daar staat: elke kerk houde ééne of meer collecten in het jaar voor hulpbehoevende kerken; van de opbrengst dezer collecten vloeie minstens een vierde deel in de algemeene kas. De Friesche kerken collecteeren tweemaal voor de hulpbehoevende kerken, ééns voor die in eigen classis, en ééns voor die uit de provinciale kas ondersteuning ontvangen; van welke van die twee collecten moet een vierde worden gestort?”

De conclusie der commissie strekt om te besluiten, *dat van elke collecte voor hulpbehoevende kerken één vierde deel vloeie in de algemeene kas.*

De Synode vereenigt zich met de voorgestelde conclusie.

ART. 161.

Prof. M. NOORDTZIJ leest een rapport in zake het volgende voorstel: Andere regeling, zaak der hulpbehoevende kerken.
De Provinciale Synode van Zeeland, gelezen hebbende art. 126 van de acta der Synode van Dordt van 1893, en overwegende, dat in vele kerken deze collecte niet gehouden is; en dat er h. i. geen kans bestaat, om in dezen toestand verandering te brengen, besluit o. a. de Generale Synode voor te stellen dit artikel in dezer voege te wijzigen: *a.* de deputaten ad hoc vragen alleen gelden voor die kerken, welke krachtens een besluit door de Synode te Amsterdam (1892) genomen (Kootwijk) aanspraak kunnen doen gelden; *b.* voor andere kerken wordt eerst gecollecteerd, nadat classis en provincie, waaronder die kerken ressorteeren, zich onmachtig hebben verklaard, om in den nood te voorzien en de namen dier kerken in „het Kerkblad” zijn bekend gemaakt.

De commissie adviseert, aan het einde van haar rapport (*Bijlage AA*), om de voorstellen van de Provinciale Synode niet aan te nemen.

De voorgestelde conclusie wordt door de Synode aangenomen.

ART. 162.

Prof. Dr H. BAVINCK leest een rapport voor in verband met het beslotene naar artikel 11 dezer acta. Regeling, generaal archief der kerken.

Het rapport luidt aldus:

1. De Gereformeerde kerken in Nederland hebben een archief, gevestigd te Amsterdam en ter bewaring en verzorging toebetrouwd aan den kerkeraad der Gereformeerde kerk aldaar.

2. In dit archief worden gedeponereerd alle geschreven acta van de Generale Synoden der Gereformeerden kerken; alle stukken, uitgegaan van of toegezonden aan deze Synoden, benevens alle acta en schrifturen van deputaten, vanwege de Synoden der Gereformeerde kerken benoemd; uitgezonderd de stukken, die betrekking hebben op de zending, voor welke een eigen archief wordt aangelegd ten huize van den Zendingsdirector.

3. Naar dit archief zullen worden overgebracht alle stukken van bovengenoemden aard, welke tot dusver bewaard werden in het gebouw der Theol. School te Kampen.

4. Daar vele schrifturen toebehoorende aan de Gereformeerde kerken nog in het bezit van private personen zijn, zal aan Ds H. W. VAN LOON van Amsterdam worden verzocht, om deze zoo spoedig mogelijk te verzamelen en in het archief te deponeren.

5. Aan den kerkeraad, die met de bewaring van dit archief is belast, wordt opgedragen er voor te zorgen, dat dit archief toegankelijk zij voor allen, die daarvan wenschen gebruik te maken, mits onder de voorwaarden, welke bij het gebruikmaken van boeken uit bibliotheken of van archiefstukken thans algemeen geldende zijn.

6. De Gereformeerde kerken behouden ten allen tijde het volle eigendomsrecht en de vrije beschikking over dit haar archief.

H. BAVINCK.
M. NOORDTZIJ.

Aldus wordt besloten.

ART. 163.

Rekening en
kostenomslag
van de Gene-
rale Synode.

Ds J. NEDERHOED rapporteert aangaande de volgende voorstellen:

De Provinciale Synode van Drenthe stelt voor te besluiten, dat de onkosten der Generale Synode naar billijker verhouding zullen geregeld worden.

De Provinciale Synode van Overijssel stelt voor: de aanslag der onkosten der Generale Synode geschiede voortaan naar de draagkracht der provinciën; b.v. Noord-Holland 8/40, Zuid-Holland 8/40, Groningen 5/40, Friesland 5/40, Drenthe 2/40, Overijssel 2/40, Gelderland 3/40, Utrecht 3/40, Zeeland 2/40, Noord-Brabant 2/40.

De Provinciale Synode van Noord-Brabant stelt voor: de Generale Synode bepale, dat de gezamenlijke onkosten niet meer, gelijk tot dusver, door de provinciën gelijkelijk gedragen worden, maar dat eene regeling getroffen worde naar de draagkracht der provinciën.

De conclusie van het rapport der commissie (*Bijlage BB*) luidt als volgt: *dat van iedere honderd gulden worde bijgedragen door de Provincie Noord-Holland f 14; door Zuid-Holland f 18; door Groningen f 14; door Friesland f 10; door Utrecht f 10; door Overijssel f 8; door Gelderland f 8; door Zeeland f 8; door Drenthe f 5; door Noord-Brabant en Limburg f 5.*

De Synode neemt bij hoofdelijke stemming met algemeene stemmen de voorgestelde conclusie aan.

ART. 164.

Opmaking
rekening Gene-
rale Synode.

Ds J. NEDERHOED rapporteert over het voorstel van *de Provinciale Synode van Noord-Brabant en Limburg*: „de Generale Synode legge rekening en verantwoording der generale kosten voor, alvorens betaling gevorderd wordt.”

De conclusie van het rapport der commissie (*Bijlage CC*) luidt: *dat de rekening en verantwoording der synodale onkosten voortaan binnen drie maanden na de Synode in „het Kerkblad” worde gepubliceerd; en dat aan het moderamen van deze Synode worde opgedragen de fout in de rekening en verantwoording van de kosten der Synode van 1893 op te sporen en te verbeteren.*

De vergadering vereenigt zich met de conclusie van het rapport.

ART. 165.

Missive Ds
F. W. A. WINCKEL.

Prof. L. LINDEBOOM rapporteert over een schrijven bij deze Synode ingezonden door Ds F. W. A. WINCKEL te Zetten, over hem nog door de kerk van Oudewater te vergoeden gelden voor gemaakte proceskosten. Naar het advies der commissie (*Bijlage DD*) besluit de Synode, *deze zaak niet ontvankelijk te verklaren en daarvan aan Ds Winckel kennis te geven.*

ART. 166.

Missive
br. W. HOVY.

Prof. L. LINDEBOOM rapporteert als volgt over eene bij deze Synode ingekomen missive van den heer W. HOVY van Amsterdam, in zake door hem aan kerken voorgeschoten proceskosten.

Naar het advies der commissie (*Bijlage EE*) besluit de Synode *de nala-*

tige kerken te doen aanschrijven door de deputaten voor de proceskosten in het rapport genoemd, om ten spoedigste hare schuld te voldoen; dat deputaten binnen drie maanden na de aanschrijving kennis geven van den uitslag aan de respectieve classes; en dat des noodig, de classes en de provinciale synoden al het mogelijke doen, om te zorgen, dat die kerken zich van die schuld kwijten.

Ook geeft de Synode aan vermogende (vroeger Nederduitsche) Gereformeerde kerken in overweging, om, zoo mogelijk, nog eene collecte te houden voor dit doel.

Hiervan zal kennis gegeven worden aan den heer W. Hovy en aan de genoemde deputaten.

ART. 167.

Gelderlands Provinciale Synode zond het volgende voorstel in:

„De Generale Synode neme maatregelen, dat er niet weer, gelijk tot dusver, telkens een te kort is in de kas (van deputaten der Generale Synode), waaruit mede het traktement van den dienaar des Woords van Kootwijk's kerk moet betaald worden, doch voortaan *tijdig* dezen het hem toekomende kan gegeven worden.

Traktement
dienaar van
Kootwijk.

Door ouderling H. ELEVELD wordt namens de commissie medegedeeld, dat voor het traktement van haren dienaar des Woords de kerk van Kootwijk zelve jaarlijks *f* 40 bijdraagt; en voorts ontvangt van de Classis Apeldoorn *f* 100, van de Provincie Gelderland *f* 200 en door deputaten der Generale Synode *f* 900.

De Synode vereenigt zich met de conclusie, dat deze zaak geacht kan worden voldoende geregeld te zijn. Zij vertrouwt, dat voor tijdige toezending der gelden zal worden gezorgd door deze deputaten; terwijl zij er aan toevoegt eene herinnering aan sommige classes, dat zij in het vervullen van dit deel harer roeping niet achterblijven mogen.

ART. 168.

Voorlezing wordt gedaan door Prof. L. LINDEBOOM van het rapport over de volgende punten:

Toezending
van de acta.

De Provinciale Synode van Groningen, den prijs der Handelingen of Acta der Generale Synode van 1893 te hoog achtende, wenscht, dat deze in het vervolg voor den van ouds bekenden prijs verkrijgbaar zullen worden gesteld.

De Provinciale Synode van Friesland stelt aan de Generale Synode voor, dat voortaan aan iedere kerk een present-exemplaar der synodale Acta worde toegezonden.

De Provinciale Synode van Drenthe stelt voor te besluiten, dat elke kerk een exemplaar van de Acta der Generale Synode ontvangt.

De Provinciale Synode van Gelderland verzoekt de Generale Synode, de Acta door haar uit te geven, zoo goedkoop mogelijk te stellen, en iederen

kerkeraad der Gereformeerde kerken in Nederland een present-exemplaar te doen toekomen.

De Provinciale Synode van Noord-Brabant en Limburg stelt voor: de Generale Synode besluite een exemplaar van de Acta der Generale Synode van 1896 aan elke kerk te zenden.

De commissie adviseert:

a. voor wat den prijs der Acta betreft, te besluiten, dat aan de leden van het moderamen twee deskundigen zullen worden toegevoegd tot bezorging van de uitgave, en hun zal worden opgedragen zooveel mogelijk rekening te houden met den wensch, om de Acta voor minderen prijs dan die van de vorige Synode verkrijgbaar te stellen;

b. voor wat betreft de toezending van een exemplaar der Acta aan elke kerk, te besluiten: 1°. dat aan elke kerk een exemplaar van de Acta zal worden toegezonden; 2°. dat de provinciale synoden naar vastgestelden maatstaf hebben te zorgen voor de kosten; en 3°. dat de uitvoering hiervan aan de sub a genoemde deputaten wordt opgedragen.

De Synode vereenigt zich met deze conclusies; zij benoemt de broeders Prof. Dr A. KUYPER van Amsterdam en den heer J. VAN GOLVERDINGE van 's Gravenhage als deskundigen, om het moderamen dezer Synode voor te lichten bij de bezorging van de uitgave van de Acta. Zij bepaalt tevens, dat ook alle leden, zoo die met keurstem als die met adviseerende stem, benevens alle deputaten tot eenige zaak hier benoemd, en eveneens de buitenlandsche afgevaardigden tot deze Synode gekomen een present-exemplaar dezer Acta ontvangen zullen, gelijk ook al onze uitgezonden broeders op het zendingsveld werkzaam.

ART. 169.

Roepende zonden en de roeping der kerken.

Prof. L. LINDEBOOM brengt rapport uit over het volgende punt van het agendum:

„De Classis Gorinchem oordeelt het wenschelijk, dat er door de Provinciale Synode van Zuid-Holland bij de Generale Synode, D. V. te Middelburg te houden, op aangedrongen worde, om van de zijde der Gereformeerde kerken een verzoek te richten tot de Regeering, evenals tot onderscheidene maatschappijen, om ernstige pogingen aan te wenden tot het bestrijden van het lasteren van Gods Naam, van alle vloeken, van het spotten met het heilige en van onzedelijke gesprekken in publieke vervoermiddelen, als treinen, booten, trams, omnibussen enz.

Eenige bestrijding zou het naar de meening der Classis reeds zijn, wanneer b. v. van wege de Regeering en de onderscheidene maatschappijen in stations en wachtplaatsen, in spoor- en tramwagens en omnibussen, in kajuiten, salons of paviljoens *kaarten* werden opgehangen, waarop voor het minst een ernstig en dringend verzoek, om bovengenoemde zonden in genoemde compartimenten na te laten, namens haar aan het reizend publiek gericht werd. De Classis acht, dat reeds hierdoor veel ergerlijks voorko-

men, de eere Gods bevorderd en het reizen voor geen gering deel van ons volk vergemakkelijk en veraangenaamd zou worden.’

De Synode betuigt hare instemming met het zakelijke deel van het advies der commissie, maar spreekt tevens uit, *dat zij den tijd nog niet rijp en daarom nog niet gekomen acht, om de maatregelen te nemen, waartoe de commissie adviseerde. (Bijlage FF.)*

ART. 170.

Naar aanleiding van een der Synode toegezonden schrijven van het hoofdbestuur van de Nationale Christelijke geheel-onthouders-Vereeniging, rapporteert de commissie van praeadvies bij monde van Prof. L. LINDEBOOM. *(Bijlage GG.)* Geheelont-
houdersbond.

Naar het advies der commissie besluit de Synode: *de kerkeraden te wijzen op de dringende noodzakelijkheid, om met naarstigheid en kracht aan te houden in het waken en getuigen tegen de toenemende dronkenschap en tegen alle misbruik van bedwelmende dranken.*

ART. 171.

Dr L. H. WAGENAAR rapporteert *(Bijlage HH)* over een nader schrijven van den heer J. F. STIELER te Amsterdam, adviseerende tot de conclusie, om *op het genomen besluit (Art 44.) niet terug te komen en afschrift van beide besluiten aan Br. J. F. Stieler te doen toekomen.* Rapport,
tweede missive
J. F. STIELER.

Zonder hoofdelijke stemming vereenigt de vergadering zich met deze conclusie.

ART. 172.

Ds F. LION CACHET deelt de redenen mede, die Ds MULDER van Kaapstad verhinderen deze Generale Synode namens zijne kerken te bezoeken. Afwezigheid
van Ds MULDER
van Kaapstad.

Deze mededeeling wordt voor kennisgeving aangenomen.

ART. 173.

De Synode vergadert in comité-generaal.

ART. 174.

De Synode hoort vervolgens het rapport der commissie van praeadvies voor de zaken onder punt H, betreffende den arbeid op Midden-Java en de Keuchenius-stichting aldaar, uitgebracht door Ds H. DIJKSTRA. Midden-Java.
Keuchenius-
school.

ART. 175.

Na breedvoerige discussie over de punten van het voorgelezen praeadvies besluit de Synode: Conclusie
op voorgeseld
rapport.

1°. *hare waardeering uit te spreken van den arbeid onzer zendelingen op Midden-Java, de broederen Ds Adriaanse, Zuidema en Horstman, en hare goedkeuring te hechten aan de handelingen van zendelingen en deputaten, voorzover die uit dit deel van het rapport ter harer kennis kwamen; en*

2°. *deputaten voor de Keuchenius-school in last te geven, het daarheen te richten, dat althans de leerlingen van vermogende ouders iets betalen voor onderwijs, huisvesting en voeding; en dat bij het aannemen van leerlingen steeds zij de voorkeur erlangen, die voor inlandsch onderwijzer, helper enz. wenschen te worden opgeleid.*

ART. 176.

Verzoek van
Ds E. TH. PLOOS
VAN AMSTEL.

De vergadering neemt kennis van een rapport op een ingekomen verzoek van Ds E. TH. PLOOS VAN AMSTEL, rustend pred. te Oudewater, en vereenigt zich met deze conclusie:

De Generale Synode, gelezen en overwogen hebbende het verzoek van den weleerw. Heer Ds E. Th. Ploos van Amstel te Oudewater, heeft besloten uit te spreken, dat redenen van barmhartigheid er voor pleiten, dat de Gereformeerde kerken in het algemeen en de kerk van Oosterend, de Classis waartoe Oosterend behoort en de Provincie Friesland in het bijzonder, tot de eerstvolgende Generale Synode hem behooren te steunen tot zijn levensonderhoud.

ART. 177.

Deputaten-
benoeming van
hoogleeraren
aan de Theol.
School.

In aansluiting aan artikel 222 van de Acta der Generale Synode van Dordrecht van 1893, handelende over de benoeming van deputaten voor het geval van het ontstaan eener vacature in het personeel van hoogleeraren aan de Theol. School, worden, op voordracht van de afgevaardigden der provinciën, door de Synode tot deputaten aangewezen:

voor de kerken van Groningen: Ds J. NEDERHOED van Middelstum als primus en Ds H. SCHOLTEN van Zuidhorn als secundus;

voor de kerken van Friesland: Dr H. H. KUYPER van Leeuwarden als primus en Ds J. R. DIJKSTRA van Joure als secundus;

voor de kerken van Drenthe: Ds T. NOORDEWIER van Meppel als primus en Ds J. A. DE BRUIN van Emmen als secundus;

voor de kerken van Overijssel: Ds J. HESSELS van Zwolle als primus en Ds J. J. WESTERBEEK VAN EERTEN van Kampen als secundus;

voor de kerken van Gelderland: Dr L. H. WAGENAAR van Arnhem als primus en Ds J. VAN DER ZANDE van Arnhem als secundus;

voor de kerken van Noord-Holland: Ds B. VAN SCHELVEN van Amsterdam als primus en Ds J. D. VAN DER MUNNIK van Zaandam als secundus;

voor de kerken van Zuid-Holland: Ds H. HOEKSTRA van Schiedam als primus en Ds Js. VAN DER LINDEN van 's Gravenhage als secundus;

voor de kerken van Utrecht: Dr A. G. HONIG van Zeist als primus en Ds G. G. BARGER van Driebergen als secundus;

voor de kerken van Noord-Brabant en Limburg: Ds J. H. FERINGA van Klundert als primus en Ds J. MULDER van 's Hertogenbosch als secundus;

voor de kerken van Zeeland: Ds J. D. VAN DER VELDEN van Middelburg als primus en Ds W. H. OOSTEN van Middelburg als secundus.

ART. 178.

Namens de commissie van praeadvies rapporteert Prof. M. NOORDTZIJ in zake punt L. van het agendum: „verhouding van de kerken tot de overheid.”

Rapport van
deputaten, cor-
respondentie
Hooge Over-
heid.

Dit rapport luidt als volgt:

„Uwe commissie in wier handen zijn gesteld de stukken in betrekking tot de verhouding van de Kerken tot den Staat, letter L, heeft allereerst uwe vergadering mededeeling te doen van het „rapport van de deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid.” (Bijlage II.)

In de tweede plaats u voor te stellen: *deputaten te machtigen aan de Hooge Regeering, namens de Generale Synode kennis te geven, dat de in het rapport met name genoemde kerken niet meer bestaan en derhalve op de lijst van de Gereformeerde Kerken in Nederland bij de Hooge Overheid geschrapt moeten worden.*

Naar aanleiding van dit rapport heeft uwe commissie de eer uwe vergadering voor te stellen te besluiten:

1°. *aan dat rapport en de daarin vermelde adviezen in het algemeen hare goedkeuring te hechten; den deputaten dank te zeggen voor hunne bemoeiingen en weder drie deputaten tot op de eerstkomende Synode te benoemen;*

2°. *naar aanleiding van het verzoek van het algemeen bestuur van den algemeen Nederlandschen Vredebond, wèl uit te spreken, dat het streven om te verkrijgen, dat internationale geschillen niet door het zwaard, maar door scheidsrechterlijke uitspraken beslist worden, afgezien van de beginselen die daarvoor bij anderen ten grondslag kunnen liggen, sympathie verdient, maar dat om verschillende redenen aan het verzoek niet kan voldaan worden;*

3°. *de aandacht van pas geïnstitueerde of saamgesmolten of uit combinatie getreden kerken te vestigen op de noodzakelijkheid, om spoedig na haar optreden of gewijzigd bestaan daarvan schriftelijk bericht te doen aan het dagelijksch bestuur der burgerlijke gemeente;*

4°. *de kerkeraden te wijzen op de noodzakelijkheid, dat door hen in naam van of door de diaconieën zelve worde voldaan aan artikel 7 van de armenwet, en dienovereenkomstig aan het dagelijksch bestuur der burgerlijke gemeente schriftelijk kennis gegeven van de bepalingen uit de Dordsche Kerkenordening, die betrekking hebben op het bestuur en de inrichting van de diaconie;*

5°. *deputaten te machtigen zich te wenden tot Gedeputeerde Staten van Gelderland, ten einde te verkrijgen, dat ook in hun ressort, evenals elders, genoeg worde genomen met het voldoen aan artikel 7 der armenwet door de kerkeraden, zooals sub 4 is vastgesteld;*

6°. *de kerkeraden er op te wijzen, dat zij voor kerken en pastoriën, die op naam hunner kerken staan, overeenkomstig artikel 25b der wet van 26 Mei 1870, vrijdom van grondbelasting kunnen verkrijgen;*

7°. *de aandacht van de betrokken kerkelijke vergaderingen te vestigen op de noodzakelijkheid, dat kerkeraden in adressen aan Hare Majesteit de Koningin, bij het bekendmaken van de geïnstitueerde kerk, naar niets anders verwijzen dan naar de kerkenordening van 1618—19, zooals deze gewijzigd is opgezon- den door de Generale Synode van Amsterdam van 1892 aan de Hooge Overheid*

en te vinden is in de *Acta der Generale Synode van Dordrecht van 1893*; 8°. *deputaten aan te wijzen, die in 1898 de kerken vertegenwoordigen bij de kroning van Hare Majesteit de Koningin.*

In de bespreking, die op de voorlezing van dit rapport volgt, wenscht één van de praeadviseerende leden, dat de Synode, ter voorkoming van moeilijkheden met de Overheid en tevens ter voorkoming van aanzienlijke onkosten, die uit zoodanige moeilijkheden zouden volgen, de kerkeraden wijze op de noodzakelijkheid, *dat iedere kerkeraad één diaken uit zijn midden aanwijze, die bepaald belast worde met het doen van aangifte bij de plaatselijke Overheid van de namen der bedeelde lidmaten van de kerk, welke op de kiezerslijsten mochten voorkomen.*

De Synode besluit alzoo.

De praeses brengt nu de voorgestelde conclusiën der praeadviseerende commissie in stemming, nadat nog bepaald is, dat voor de zaak sub 8 genoemd aangewezen worden de deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid, met nog drie andere door de Synode te benoemen broederen, waarna de vergadering met algemeene stemmen de conclusie van het rapport arresteert.

ART. 179.

Gravamen op
art. 36 Nederl.
geloofsbelij-
denis.

De praeses doet praelecture van het volgende ingekomen gravamen tegen artikel 36 van de geloofsbelijdenis der Nederlandsche Gereformeerde Kerken:

Met alle leden der Synode den 11^{en} Augustus door den voorzitter opgeroepen, om door het opstaan van hunne zitplaatsen instemming te betuigen met de Formulieren van Eenigheid der kerken, hebben ook ondergeteekenden aan deze oproeping gevolg gegeven, zonder daarbij uitdrukkelijk melding te maken van hun gravamen tegen ééne zinsnede in art. 36 der Belijdenis. Zij onthielden zich hiervan, overmits zij niet anders onderstellen konden, dan dat dit hun gravamen genoegzaam aan hun medeleden bekend was. Nu echter (ook naar hun oordeel terecht) het voortbestaan van slapende gravamina, als gevaarlijk voor de zuiverheid der leer en mitsdien voor den welstand der kerken, door de Synode is afgekeurd, achten zij, de Synode niet te mogen verlaten, zonder bezwaar te hebben ingebracht tegen den inhoud en de strekking van de derde zinsnede in art. 36 van de Belijdenis der kerken, als zijnde niet conform den Woorde Gods. Zij gaan hierbij uit van de h. i. onbetwistbare waarheid, dat wij, de confessie onzer vadersen belijdende, onder de woorden waarin zij beleden, niets anders verstaan mogen, dan hetgeen zij zelven, blijkens het stellige getuigenis der geschiedenis, met het bezigen dezer woorden bedoeld hebben; en dat, aldus verstaan en opgevat, deze derde zinsnede van art. 36 onzer belijdenis, bij oprechte en eerlijke uitlegging, o. m. aan de wereldlijke overheid de plicht oplegt, om afgoderij en valschen godsdienst des noods met het zwaard uit te roeien, en dat het aan de kerken is opgelegd, de overheid dit als haar plicht te prediken. Zulks nu in strijd met den Woorde Gods achtende, rekenen zij zich in hun conscientie verplicht, deze uitspraak niet te belijden maar te verwerpen; en stellen zij mitsdien hun verklaring desaangaande in handen der kerken, der kerken oordeel hierover inroepende, en ten allen tijde bereid deze hun verklaring, op grond van de Heilige Schrift, gestand te doen.

F. L. RUTGERS.	P. BIESTERVELD.
M. NOORDTZIJ.	A. KUYPER.
D. K. WIELENGA.	H. BAVINCK.
L. LINDEBOOM.	J. H. DONNER.

Prof. Dr F. L. RUTGERS deelt mede, dat daarom de broederen, die als afgevaardigden der kerken ter Generale Synode zijn, niet te voren in de gelegenheid gesteld zijn, om van hunne instemming met dit gravamen der praeadviseerende leden te doen blijken, omdat de praeadviseerende leden in eene geheel andere kwaliteit in de generale synode plaats nemen, dan de leden die hier met keurstem zitten. De laatsten zitten ter synode in de plaats van hun kerken, die hen zenden; de praeadviseerende broeders daarentegen zitten hier voor hun eigen persoon op uitnoodiging van de gezamenlijke kerken, en zijn dus in deze kwaliteit direct persoonlijk aan de synode verantwoording schuldig, indien bij hen een gravamen rijst of bestaat tegen eenig artikel van de belijdenis der kerken, tot instemming waarmee zij ook door deze Generale Synode uitgenoodigd zijn.

Nadat de vergadering nu op de zaak zelve, die het hier betreft, hare aandacht heeft gevestigd, en ten volle overtuigd is, dat zoo ergens, dan vooral hier met heiligen ernst en kalme bezadigdheid moet worden gehandeld; dat geen deel onzer belijdenis in debat mag gebracht, alvorens ook buitenlandsche kerken hierover geraadpleegd zijn; dat dit laatste ook daarom te meer noodig is, wijl alzoo van Nederland weer de stoot uitgaat, evenals vroeger, om ook die buitenlandsche Gereformeerde kerken tot krachtiger handhaving van de belijdenis der waarheid op te wekken en de heerlijke eenheid van de Kerk van Christus over heel de wereld tot klaarder bewustzijn dier kerken te brengen, besluit de vergadering:

1°. *behoorlijk acte te nemen van de nu bij de Synode ingekomen en onder-teekende missive;*

2°. *eene commissie van acht leden te benoemen, zijnde de broederen Dr H. Bavinck, Ds T. Bos, Mr D. P. D. Fabius, Mr Th. Heemskerk, Dr A. Kuyper, Ds A. Littooy, en de ouderlingen T. Tromp, van Rotterdam en H. Windt, van Haren, ten einde de volgende Generale Synode te dienen van advies in zake het ingediende gravamen;*

3°. *dat het op te stellen advies een vol jaar vóór het bijeenkomen der volgende Generale Synode aan al de kerkeraden der Gereformeerde kerken zal toegezonden worden;*

4°. *dat aan alle buitenlandsche kerken, met welke de onze in correspondentie getreden zijn, eene uitnoodiging vanwege de Gereformeerde Kerken, hier in Generale Synode vereenigd, verzonden zal worden, ten einde ook die kerken, nadat haar ter bekwamer tijd het advies zal zijn toegezonden, en de kerken hier den dag der beraadslaging over dit punt der confessie zullen hebben vastgesteld, door haar afgevaardigden gehoord mogen worden.*

ART. 180.

De vergadering gaat thans over tot het benoemen van deputaten voor verschillende zaken door deze Generale Synode bepaald. Aangewezen worden op voordracht van het moderamen der vergadering Benoeming
van deputaten.

als deputaten voor *de zending onder de Joden* de broederen Ds J. VAN ANDEL van Gorinchem, Ds E. KROPVELD van Waddingsveen en Ds A. H. GEZELLE MEERBURG van Delft;

als deputaten voor *het verband met de Theol. Faculteit van de Vrije Universiteit* de broederen Ds J. VAN ANDEL van Gorinchem, Ds P. J. W. KLAARHAMER van Utrecht en Dr L. H. WAGENAAR van Arnhem;

als deputaten voor *de correspondentie met de Hooge Overheid* de broederen Ds J. H. DONNER van Leiden, Jhr Mr A. F. DE SAVORNIN LOHMAN van Amsterdam en Prof. M. NOORDTJIZ van Kampen; en voor de vertegenwoordiging der Gereformeerde Kerken *bij de kroning van Hare Majesteit de Koningin* dezelfde broederen met de broederen S. BARON VAN HEEMSTRA van Amsterdam, Ds JS VAN DER LINDEN van 's Gravenhage en Ds B. VAN SCHELVEN van Amsterdam;

als deputaten voor *de correspondentie met de buitenlandsche kerken* de broederen Prof. L. LINDEBOOM van Kampen, Ds JS VAN DER LINDEN van 's Gravenhage, Ds F. LION CACHET van Rotterdam, Ds B. VAN SCHELVEN van Amsterdam en ouderling A. W. SCHIPPERS van Vlaardingen.

ART. 181.

Lijst der kerken.

De Synode besluit eene behoorlijk genummerde volglijs van de Gereformeerde Kerken achter haar acta te doen opnemen.

ART. 182.

Nadere bepalingen voor de zending.

Ter aanvulling van het door deze Synode beslotene in zake de zending stelt de vergadering de volgende bepalingen vast:

de deputaten, belast met het bestuur over de drie diensten, zullen copie houden van uitgaande brieven in een gepagineerd copieboek;

de deputaten, belast met het bestuur over de drie diensten, zenden aan de redacteuren van de beide zendingsbladen de voor publicatie geschikte mededeelingen omtrent hetgeen in die diensten voorvalt;

de rekening en verantwoording over het beheer der zending van 1 Januari tot 1 October wordt met de bescheiden, tegelijk met de rekening over 1895|96, eerst aan den quaestor, en daarop na gebruik, aan deputaten voor het nazien der rekening toegezonden;

brieven van de zendingsstations, bij de oude zendingsdeputaten inkomende, worden door dezen onverwijld doorgezonden aan de nieuwe deputaten, tot wier ressort zij behooren;

de Zendingsdirector zendt binnen acht dagen aan de adressen van elk der drie deputaten van de drie diensten afschrift van dat deel der aanstelling, waaruit de titels blijken;

de gewezen deputaat-scriba voor de zending doet binnen acht dagen aan de adressen van elk der drie deputaten voor de drie diensten toekomen opgave van de adressen dusver geplaatst op de uitgaande stukken van hier naar Indië;

de broeder, die in de Synode als scriba gefungeerd heeft, doet uiterlijk binnen acht dagen mededeeling aan onze mannen in Indië van het bestuur, waaronder ze van af 1 October staan.

ART. 183.

De Synode besluit hare resolutie in zake de Armenische Christenen (artikel 133) in de engelsche taal te adresseeren aan het Alliance House „Adelphi” te Londen.

ART. 184.

De Synode vereenigt zich met de conclusie van de commissie van praeadvies over een voorstel der Provinciale Synode van Drenthe, naar het rapport van Ds J. HESSELS aldus luidende: *de Synode besluite, dat de rapporten, zooveel mogelijk, minstens 6 maanden vóór den datum van haar samenkomen zullen worden toegezonden.*

Tijd, toezending van rapporten.

ART. 185.

De Synode besluit het rapport in zake „doopleden onzer kerken” ingediend door de Professoren Dr F. L. RUTGERS en Dr H. BAVINCK, aan te houden tot de volgende Generale Synode.

Rapport doopleden.

ART. 186.

Besloten wordt eene voorkomende vacature onder de deputaten door deze Generale Synode aangewezen te doen aanvullen door de classis, waaronder zulk eene vacature mocht ontstaan.

Vervulling vacature van deputaten.

ART. 187.

De assessor leest op uitnoodiging van den praeses de voorloopige opgave van de kosten dezer Generale Synode voor.

Onkostenrekening dezer Generale Synode.

Deze rekening luidt als volgt:

Aan drukloon van agenda en rapporten tijdens de zittingen der Synode	f 313.50
Uitgaven van deputaten:	
voor de correspondentie met buitenlandsche kerken	} „ 1736.13 ⁵
voor het verband met de Vrije Universiteit	
voor de correspondentie met de Hooge Overheid	
voor de deputaten naar Hollandscheveld	
voor het rapport opleiding tot den dienst des Woords	} „ 1399.67
Nadeelig saldo van het „Kerkblad” 1893/96	
Reiskosten van adviseerende leden	„ 181.10
Ontvangstkosten van de buitenlandsche afgevaardigden	} „ 1399.67
Verschiënde commissiën	
Meubileering en vergaderingskosten	} „ 150.—
Nadeelig saldo op de rekening van de Generale Synode van Dordrecht van 1893 circa	
Alzoo te zamen de som van	f 4630.11

De praeses dankt namens de vergadering den assessor en Ds W. H. OOSTEN voor hun arbeid in dezen verricht en verzoekt den afgevaardigden

der kerken, het door iedere provincie verschuldigde na het eindigen dezer der zitting der commissie ter hand te stellen.

ART. 188.

Synodale kerk. De Generale Synode besluit, dat de Gereformeerde Kerk van Groningen (A en B) de volgende Generale Synode zal samenroepen.

ART. 189.

Orde van zitten ter Synode. Ten aanzien van de orde, waarin de kerken voortaan ter Synode zitten zullen, besluit de vergadering, dat de precedentie zal beginnen met de kerken van de Provincie, waarin de Generale Synode saamkomt.

ART. 190.

Décharge van de zendingsdeputaten. De praeses zegt den broederen zendingsdeputaten namens de Synode dank en geeft hun décharge van hun zoo gewichtigen arbeid, met zooveel liefde en toewijding verricht.

ART. 191.

Het agendum dezer Generale Synode is behandeld.

Toespraak van den praeses. Alsnu rijst de praeses van zijn zetel op en spreekt ongeveer de volgende woorden: Mannen broeders, leden dezer vergadering, het is mij eene behoefte van het hart u allen persoonlijk te danken voor de wijze, waarop gijlieden mij mijne gewichtige taak vergemakkelijkt hebt. Het opzien, dat mij vervulde, toen gij mij tot praeses dezer Synode benoemdet, is geweken bij de ervaring van het vertrouwen, dat ik van u allen genoten heb.

Dank aan de verschillende commissiën van praeadvies voor al den arbeid, in de avonduren verricht. Wij zagen in onze publieke zittingen den uitslag van dat werk; maar deze uitslag herinnerde ons telkens aan de zorg en de moeite, die met dezen arbeid gepaard ging; hoeveel toch moest niet gedaan, om tot zulke resultaten, als verkregen zijn, te komen; allermeeft geldt dit van al den commissorialen arbeid voor de zaak der zending en voor de behandeling van allerlei geschillen en tuchtzaken.

En aldus ging de praeses voort. Niemand werd vergeten. De assessor en de scribae; de kerk van Middelburg; de dienende broeders en zusters; de trouwe en gastvrije Middelburgsche en Vlissingsche broeders en zusters, voor zoo uitnemend onthaal als van dag tot dag, vier weken achtereen, dezer Synode ten deel viel; ten slotte ook het belangstellende volk, dat, voor een groot deel in zeeuwsch costuum, de zittingen met luisterende en ingespannen aandacht volgde, allen ontvingen van onzen broeder praeses een woord van warmen dank, voor wat hier aan deze Generale Synode bereid was.

Van dit persoonlijk woord kwam de praeses vervolgens tot de vertolking van eenige indrukken des gemoeds over de Synode zelve, met het oog waarop hij aldus voortging: Het is mij een behoefte ook nog van deze plaats een oogenblik rekenschap te geven, van wat gewis ook leeft in de

harten van allen, die hier tegenwoordig zijn, ten aanzien van den grooten zegen, dien God de Heere thans aan zijne kerken in Generale Synode vergaderd gegeven heeft.

Nog kort is de tegenwoordige samenwoning der Gereformeerde Kerken; eerst zelfs scheen dat saamwonen niet al te goed te vlotten; maar zie wat ons nu reeds geschonken werd. Wèl bestaan hier en daar nog de bekende twee of drie letters van ons alfabet; maar immers wij gaan thans heen met krachtiger aandrijving, om tot samensmelting te dringen van wat saam behoort te wandelen in de paden des Goddelijken Woords. Het conservatisme week en maakte plaats voor heilige bezieling naar den Woorde Gods als het eenige richtsnoer en de regel van ons leven. Voorwaarts dan, mannen broeders, door gebaande en ongebaande wegen, ons verblijdend in den Heere, wijl wij zóó juist deelen in de zekere belofte: de Heere zal u niet begeven noch verlaten. Ja aldus alleen ook zullen de kerken weer opbloeien; als een pilaar en vastigheid der waarheid eene plaats herkrijgen in het leven des volks; tot eene bron van zegen en geluk gesteld zijn, terwijl onze kerkelijke horizont zich zal uitbreiden tot over de grenzen, naar de kerken buiten deze landen, ter versterking van het bewustzijn, dat de gemeente des Heeren een internationaal karakter draagt. Alle arbeid in deze Synode verricht voor al de kerken zij aan Godes heilige bescherming aanbevolen, tot lof en glorie van den God en Vader van onzen Heere Jezus Christus.

Na deze hartelijke toespraak nam de assessor Ds Js VAN DER LINDEN het woord, onzen geliefden broeder praeses dankzeggend voor de vervulling van de hoogst belangrijke taak, waartoe de Heere hem had bekwaamd. De keuze door de Synode in deze benoeming geschied was al terstond te beschouwen als een groote zegen des Heeren. En het waren dan ook kostelijke gaven die de Synode in haar praeses ontving. Dank, waarde broeder, aan onzen God, voor het helder inzicht, de vaste leiding, de warme toewijding, waarmee de Heere u sierde. Onder de zittingen dezer Synode kwam mij meer dan eenmaal het woord bij den profeet Jesaja voor de aandacht: Ik zal uwe opzieners vreedzaam maken en uwe drijvers rechtvaardigen. Man des vredes, hebt gij den vrede verkondigd, den Heere zij dank. Hij zelf omringe u voorts met zijn rijke zegeningen. Toen de pastor loci Ds LITTOOL de Synode opende met zijne aangrijpende toespraak en ons wees op de continuïteitslijn van het kerkelijke leven in Middelburg; ons wees op het hartverheffend bewustzijn, dat ook in dit kerkgebouw de eeuwen op ons zien, dacht ik een oogenblik later: ook door het leven van onzen praeses loopt diezelfde lijn der continuïteit. Immers voor jaren werd aan u in ditzelfde gebouw de Heilige Doop bediend, terwijl God de Heere u thans hier riep tot voorzitter der Generale Synode. Welnu, geliefde broeder, deze dingen zijn ons eene oorzaak van lof en dank aan onzen God. Hij zelf blijve met u en sterke u met de kracht zijner genade

Toespraak van
den assessor.

tot in hoogen ouderdom en tot meerderen rijken zegen van de Kerk van Christus in ons vaderland.

Toespraak van Prof. Dr F. L. RUTGERS. Na deze woorden van den assessor nam eindelijk Prof. Dr F. L. RUTGERS het woord, namens al zijn mede-praeadviseerende leden. Had de praeses zooeven gerept van een verkeerd conservatisme, Z.H.Gel. wilde vóór de Synode hare eind-zitting sluit, toch nog even conservatief zijn; en wel in dezen zin, dat hij wilde blijven bij de goede gewoonte, om namens al zijne medeleden den voorzitter van deze vergadering dank te betuigen voor zijne uitnemende leiding.

Was bij het begin onzer zittingen de vraag besproken, of het praeadviseur zijn in deze Synode een privilegie kon heeten, en of deze opdracht niet veeleer als een servituut te beschouwen ware, thans, vier weken later, mogen wij als uit één mond getuigen: het is ons inderdaad een privilege geweest de vergaderingen met onze adviezen te mogen dienen. Waarlijk, hier viel de wel eens gemaakte tegenstelling tusschen kerk en school geheel weg; wij danken u dan ook voor het geduld, waarmee gij onze adviezen aangehoord, voor het vertrouwen, waarmee gij ze dikwerf gevolgd hebt en gewaardeerd. Wij hebben met groote blijdschap de sympathie onzer kerken voor het weder naspeuren van de Gereformeerde beginselen opgemerkt; die innerlijke toegenegenheid voor de beginselen van waarheid en recht doet ons gesterkt huiswaarts keeren en onze taak hervatten in het belang van de Gereformeerde wetenschap. God, de Heere, geve dat de banden tusschen kerk en school nauwer toegehaald worden, het vertrouwen ongeschokt gehandhaafd blijve en het heil der kerken tot eere van God steeds heerlijker uitkome.

Nadat nu de vergadering op uitnoodiging van haren praeses had gezongen Psalm 89:7 en 8, ging deze de Synode voor in een roerend smeekgebed tot onzen Heere en God in den hemel, waarbij de vele nooden van kerk en vaderland werden opgedragen voor den Troon der ontfermingen onzes Gods.

ART. 192.

Sluiting der Synode. Daarna werd door den praeses deze laatste zitting van de Generale Synode van Middelburg ten vier ure gesloten.

Het Moderamen der Generale Synode:

B. VAN SCHELVEN, *Praeses.*
 Js VAN DER LINDEN, *Assessor.*
 H. HOEKSTRA, *Scriba.*
 W. J. DE HAAS, *Scriba.*

BIJLAGEN.

BIJLAGE A.
(Art. 16.)

ADVIES in zake kerkelijk opzicht en tucht over zoogenaamde „Doopleden”, opgesteld door de BB. H. Bavinck en F. L. Rutgers.

Uit de Generale Synode, die in 1893 te Dordrecht gehouden is, geeft art. 199 van hare acta het volgende bericht:

„Komen in behandeling de vragen van Zeeland: *a.* „Hoe moet gehandeld worden met Doopleden, die zich misgaan?” en *b.* „Hoe te handelen met Doopleden, die niet komen tot het doen van belijdenis?” Om de groote beteekenis der vragen en de gebrekkige voorbereiding voor hare beantwoording, besluit de Synode deputaten te benoemen, om de eerstvolgende Generale Synode daarover te dienen van advies.”

En daarna zijn, blijkens art. 222 van die acta, voor bedoeld advies aangewezen: de broederen Prof. Dr F. L. RUTGERS en Prof. Dr H. BAVINCK.

Ter voldoening aan die opdracht wordt door de alzo benoemden het volgende aan de kerken ter overweging en beoordeeling aangeboden.

In de zaak, die het hier geldt, is de hoofdvraag deze: zijn degenen, die als kinderkens in eene kerk gedoopt zijn, enkel wegens dien doop, en dus zonder hunne eigene belijdenis en verbintenis, als leden van die kerk te beschouwen? Indien hierop toestemmend moet geantwoord worden, dan zijn ook de zoodanigen, als leden der kerk, objecten van hare tucht, en dan komt als tweede vraag: hoe is de kerkelijke tucht op hen toe te passen?

Op de genoemde hoofdvraag nu is niet eenvoudiglijk met bevestiging of ontkenning te antwoorden; want ten aanzien van de daarin bedoelde gedoopten zijn twee soorten scherp van elkander te onderscheiden.

Het kunnen zijn: kinderen, die juist als zoodanig voor eigen belijdenis en verbintenis nog niet vatbaar zijn, en die er dus nog niet toe kwamen, omdat zij naar des Heeren eigen bestel nog niet konden. En het kunnen zijn: volwassenen, die, ofschoon en hun doop en des Heeren last hen tot belijdenis en verbintenis roept, toch niet daartoe komen; hetzij omdat zij zelven dit nalaten, om welke reden dan ook, hetzij omdat de kerk bezwaar maakt hen toe te laten.

Wat nu eerstgenoemden betreft, nl. de gedoopte kinderen: ten hunnen aanzien wordt algemeen, en ook zeker terecht, aangenomen, dat die geenszins te beschouwen zijn als staande buiten het kerkelijk instituut, waarin zij gedoopt zijn, maar wel degelijk als leden; zeker niet als volwassen leden, die als zoodanig in de volle kerkelijke gemeenschap zijn en die dus ook in alle rechten en plichten van het lidmaatschap deelen; maar toch wel als onvolwassen leden, in welke bij regelmatigen groei ook wel tot ontwikkeling zal komen, wat zij in beginsel en kiem reeds geacht worden te bezitten. En dit strijdt niet met de grondstelling, dat men niet zonder eigen toedoen lid kan zijn van een kerkelijk instituut; want de daarvoor noodige keuze en daad is werkelijk aanwezig, zij het

ook, gelijk van zelf spreekt, op de wijze die bij kleine kinderen alleen mogelijk is; zij geschiedt nl., gelijk vele formeele handelingen waartoe onmondige kinderen geroepen worden, door degenen, die naar Gods ordinantie hun „mond” zijn. Door hunne ouders of voogden worden zij in een bepaald kerkelijk instituut ten doop gepresenteerd; en door die, voor hen geldende, keuze en daad (althans wanneer de kerk harerzijds daartegen geene wettige bezwaren heeft) behooren zij dan tot dat instituut, als minderjarige, onmondige, onvolwassene leden.

Als zoodanig zijn die gedoopten dan ook uit den aard der zaak aan de kerkelijke tucht onderworpen. Alleenlijk, het ligt tevens in den aard der zaak, dat die tucht in overeenstemming is met hunnen toestand, d. w. z. dat zij (om het zoo eens uit te drukken) ook slechts incompleet kan zijn. Door ontzegging van het Avondmaal of door excommunicatie kan zij dan nog niet worden uitgeoefend; maar zij moet zich bepalen tot waarschuwing, vermaning, berisping, en dergelijke middelen, in het bijzonder of ook in het openbaar op hen toegepast. Naar de uitdrukking van GJSBERTUS VOETIUS (Polit. Eccl. IV, 849 sq.) zou dit nog niet als de „eigenlijk gezegde tucht” te beschouwen zijn, en zouden die middelen nog niet meer zijn dan hare „voorloopers en voorbereidselen.” Maar zeker niet ten onrechte wordt juist met een beroep op die voorstelling van VOETIUS, door JOHANNES à MARCK en BERNARD DE MOOR (Comment VI, 414) de uitdrukking eenigszins gewijzigd, en met zooveel woorden gesteld, dat „objecten van de kerkelijke tucht” zijn „degenen die de kerk zijn ingeplant, hetzij door den Doop alleen, of ook door de deelneming aan het Avondmaal.” Geheel in overeenstemming met de opvatting van de kerkelijke tucht, die reeds in het kerkrechterlijk handboek voor de Nederlandsche vluchtelingenkerk te Londen, de Forma ac Ratio van JOHANNES à LASCO (Opp. II, 100, en 170 tot 194), theoretisch en praktisch is uiteengezet; en ook voorts met het algemeen gangbare begrip van tucht, volgens hetwelk alle bestraffing, die met woorden geschiedt, ook wel degelijk tot de eigenlijke tucht is te rekenen.

Geheel anders echter staat de quaestie ten aanzien van diezelfde gedoopten, wanneer zij de kinderjaren ontgroeid zijn, en dus bekwaam zijn tot eigene keuze; want het ligt in den aard der zaak, dat de grond, waarop zij in den kinderstaat als leden erkend werden, alsdan niet meer kan blijven gelden. Als volwassenen zijn zij door des Heeren Woord geroepen, om door eigene belijdenis en verbintenis leden zijner kerk te zijn; en wie daartoe wel gelegenheid heeft, maar er toch niet toe komt, om het even wat hem terughoudt, die is niet meer te beschouwen als een minderjarig, onmondig, onvolwassen lid, maar als iemand, die bij voortdoring ongehoorzaam is aan het Woord des Heeren, die metterdaad verloochent wat bij zijnen doop van hem ondersteld werd, en die weigert een belijder te worden. Het kan daarom wel zijn, en dus ten slotte wel blijken, dat hij toch tot de uitverkorenen behoort; maar met Gods verborgen raad kan en mag de kerk bij de bepaling van hare gedragslijn niet rekenen; zij moet rekenen met het feit, dat zij voorshands geenerlei grond meer heeft, om te onderstellen, dat de zoodanige tot hare gemeenschap behoort, en dienovereenkomstig kan zij hem dus niet langer als haar lid erkennen. Het is daarbij zeker wel mogelijk, dat hijzelf dat toch zijn wil; maar hij wil het dan zijn, op voorwaarde dat de kerk hem als het ware ontslaat van de verplichting tot eigen verbintenis, tot belijdenis en tot avondmaalsviering; en van eene verplichting, die door den Heere zelve aan alle de zijnen is opgelegd, kan of mag de kerk natuurlijk niet ontslaan. Zonder terzijdestelling van het Woord des Heeren is het dus eenvoudig onmogelijk, aan zulke gedoopten als leden der kerk eene ordelijke positie te geven. Tot op den volwassen leeftijd hadden zij zeer zeker eene eigene kerkelijke positie als nog niet uitgegroeide leden; maar dat zijn zij later natuurlijk niet meer; en wat zouden zij dan zijn? Bij sommige kerken is in onze eeuw gewoonte geworden, hen toch maar „doopleiden” te blijven noemen, en dan als zoodanig kerkelijk te rangschikken. Maar het gaat toch inderdaad niet aan, hun een naam

te geven, die nu eenmaal zou medebrengen, dat zij toch nog tot op zekere hoogte regelmatig leden zijn. Dat zijn zij geweest, in hunnen onmondigen toestand; maar bij het ophouden van dien toestand werden zij aan het Hoofd ongehoorzame, niet-belijdende, door de kerk afgewezen of wel zelven zich terugtrekkende, uitvallende of (om het zoo eens uit te drukken) mislukte leden. Indien zij zich toch aan de gemeente blijven houden, kunnen zij wel „kerkgangers” genoemd worden, of „gedoopte bijwoners,” of met eenen anderen dergelijken naam; en omdat zij gedoopt zijn, blijven zij ook zeker in de kerk, voor zoover die in algemeenen zin zichtbaar optreedt; maar omdat zij niet belijden en zich ook niet verbinden, staan zij toch buiten het instituut, dat juist op belijdenis en verbintenis rust; een lidmaatschap van de kerk, in dien zin, kan hun niet worden toegerekend.

Blijkbaar is dat ook de beschouwing, die in onze Gereformeerde Kerken van den beginne af gegolden heeft; zij het ook, dat er eenig verschil was in de kerkelijke praktijk, die uit die beschouwing werd afgeleid. Wegens dat verschil heeft men de gewoonte, te spreken van twee lijnrecht tegenover elkander staande meeningen: eenerzijds die van JOHANNES à LASCO en van de oude Nederlandsche kerk te Londen, en anderzijds die van GIJSBERTUS VOETIUS en van de latere Gereformeerde Kerken in Nederland. Maar inderdaad is die voorstelling niet geheel juist; want al is hier ook verschil van kerkelijke gedragslijn, er is daarom toch volstrekt geen principiële strijd. Bij de organisatie der vluchtelingenkerk te Londen, onder leiding van à Lasco, werden kinderen, die in die kerk gedoopt waren, wanneer zij met hun 15de levensjaar, wegens schuldige onkunde of om wangedrag, nog niet tot het Avondmaal konden worden toegelaten, bij herhaling vermaand en strengelijk berispt; en wanneer die censuur op hun 18de of uiterlijk op hun 20ste jaar nog niet had geholpen, werden zij uitgesloten van de gemeenschap, waartoe zij als kinderen behoord hadden, maar nu geacht werden niet meer te behooren; of m. a. w., zij werden formeel geëxcommuniceerd (Joh. à Lasco, Opp. II, 100). Later hebben de Nederlandsche Gereformeerde Kerken in de Nationale Dordsche Synode van 1578 geoordeeld, dat de kerkelijke excommunicatie alleen kon worden toegepast op degenen, die na belijdenis en verbintenis tot het Avondmaal waren toegelaten; maar niet op hen, die alleen door den Doop „een algemeen getuigenis van Gods Verbond” ontvangen hadden; aangezien deze laatsten, ook wanneer zij niet tot „openbaren afval” gekomen waren en dus nog tot de Christelijke kerk wilden gerekend worden, toch niet meer behoorden tot het kerkelijk instituut, maar reeds wegens het achterwege blijven van belijdenis en verbintenis geacht moesten worden, „tegen het Verbond Gods te zondigen” en „afvallig” te zijn, en als afgevallenen noodig te hebben „tot de ware kerk te worden wedergebracht” en „weder opgenomen” te worden. (Acta v. d. Syn. v. 1578, Part. Vragen, art. 47); of m. a. w., die Synode stelde, dat dezulken moesten beschouwd en behandeld worden als gedoopten, die, ook zonder excommunicatie, buiten de gemeenschap der kerk waren komen te staan. Geheel in denzelfden geest spreekt ook VOETIUS, waar hij uitvoerig aantoonde, dat de overwegingen, die bij den Doop van een kind alleszins gelden om het als een incompleet lid der kerk te erkennen, op later leeftijd voor het lidmaatschap niet meer een voldoende grond geven (Pol. Eccl. I, 29—31), en voorts ontkent, dat de kerk tucht kan oefenen over volwassenen, die niet door belijdenis en verbintenis tot hare gemeenschap behooren, daar toch de kerk slechts tweërlei leden heeft, nl. incomplete, d. i. gedoopte kinderen, en complete, d. i. die tot belijdenis en verbintenis kwamen (Pol. Eccl. IV, 849 vg., en 900 vg.); in welke beschouwing blijkbaar geen plaats is voor eene derde soort, die bestaan zou uit „volwassene onvolwassenen”, zoodat dus de gedoopte kinderen, die niet tot belijdenis kwamen, geacht worden hun aanvankelijk lidmaatschap te hebben verloren. En wat alzoo gesteld werd door VOETIUS, in overeenstemming met de Synode van 1578,

dat is in het algemeen, althans tot op onze eeuw, de beschouwing en de practijk geweest van de Nederlandsche Gereformeerde Kerken.

Nu is in dat alles zeker tweeërlei *gedragslijn* op te merken: eenerzijds die van à Lasco en van de oude Nederlandsche kerk te Londen, en anderzijds die van Voëtius en van de Nederlandsche kerken in het Vaderland; maar de *beschouwing* van beiden is toch in den grond dezelfde. A Lasco stelde, dat gedoopte kinderen, die op volwassen leeftijd door hunne eigene schuld niet tot belijdenis kwamen, dan ook geene leden der kerk konden blijven; maar ook Voëtius stelt hetzelfde, door te ontkennen dat zij leden zijn, ook al geeft hij toe dat zij als kinderen incomplete leden waren. En Voëtius oordeelt, dat de kerkelijke tucht daarom niet op zulke volwassenen van toepassing is; maar dat spreekt ook bij à Lasco vanzelf, daar hij ze juist bij het eindigen van den minderjarigen leeftijd door excommunicatie wilde buitensluiten, waarop dan natuurlijk verder geene kerkelijke tucht meer kon volgen. Volgens beiden zijn dus de hier bedoelde gedoopten geene leden der kerk, noch ook onder hare tucht; en slechts in de toepassing van het beginsel verschillen zij van elkander. Naar het ééne gevoelen moet de kerk dat ook uitspreken, wanneer die gedoopten aan den kinderlijken leeftijd ontgroeid zijn; en daar zij op dat oogenblik nog als leden gelden, en dus in de gemeenschap zijn, zij het ook nog niet in de volle gemeenschap, zoo moet dat formeele oordeel, dat de kerk ten hunnen aanzien vellen moet, ook door excommunicatie geschieden. En naar het andere gevoelen moet de kerk omtrent zulke gedoopten, die zij niet langer als leden erkennen kan, eenvoudiglijk aannemen, ook zonder dat er telkens eene bepaalde formeele uitspraak gedaan wordt, dat zij feitelijk als leden zijn uitgevallen.

Het kan eenigszins vreemd schijnen, dat de practijk van à Lasco, die zich zeker door eenvoudigheid en beslistheid bijzonder aanbeveelt, enkel in den eersten tijd, en dan nog zeer kort en in zeer beperkten kring heeft gegolden. Bij nader inzien laat zich echter wel begrijpen, dat men aan de andere gedragslijn de voorkeur gaf. Immers: 1°. De overheid zou anders bezwaar gemaakt hebben, volgens haar beginsel, „dat de Kerkelijke Ordonnantie geene plaatsse behoort te hebben, dan over die geene, die haar onder de Gemeente en professie van de Gereformeerde Kerke begeeven hebben” (Resol. v. d. Staten v. Holland v. 18 Maart 1582). 2°. Toen onze Gereformeerde Kerken, die in à Lasco's tijd nog zoo bitter vervolgd werden, hier te lande niet alleen vrijheid kregen, maar ook met uitsluiting van anderen erkend en begunstigd werden, kregen zij vanzelf een groot aantal leden, die alleen in naam gereformeerd waren; bij de massa der leden ging het gehalte evenzeer achteruit, als het cijfer vooruitging; en zoo werd het voor die kerken dus veel moeilijker, haar belijdend karakter en de gezette Avondmaalsviering met de oude beslistheid te handhaven. 3°. Na den eersten Hervormingstijd werd er niet meer op aangedrongen, dat de Avondmaalsviering op den leeftijd van 12 à 14 jaren zou aanvangen; en hoe later de leeftijd metterdaad gesteld werd, des te meer moest het voorkomen, dat er waren die terugbleven, niet wgens algeheele onkunde of wangedrag, maar om ernstig gemeente bezwaren, terwijl zij voor het overige, ten aanzien van het christelijk en kerkelijk leven zich zóó openbaarden, dat de kerk nog geene vrijmoedigheid kon hebben om hun alle lidmaatschap bepaald te ontzeggen. En 4°. Indien wegblijven van het Avondmaal bij de jonge leden door formeele afsnijding gestraft werd, dan moest die natuurlijk op later leeftijd ook geschieden bij degenen, die zich telkens van de Avondmaalsviering onthielden; en in vele gevallen zou dit toch nog al moeilijk zijn geweest. Om al die redenen volgde men dus liever de practijk, die bij Voëtius voorkomt; die door zulke bezwaren niet gedrukt werd, en die juist medebracht, dat in vele gevallen eene kerkelijke beslissing nog kon uitblijven. Wel was dan met betrekking tot bepaalde personen soms onzeker, of de kerk ze nog als leden beschouwde; maar een overwegend bezwaar kon er in die onzekerheid

niet gelegen zijn, want voordat zij tot belijdenis waren overgegaan, hadden zij toch geenerlei kerkelijke rechten of plichten.

Voor onze Gereformeerde Kerken, in haren tegenwoordigen toestand, zijn diezelfde redenen zeker nog ten deele van kracht; maar ook slechts ten deele. En zoo schijnt dan nu raadzaam, van de beide bovengenoemde practijken, met vermindering van de bezwaren waardoor zij gedrukt worden, zooveel mogelijk het goede te behouden. B. v. in dier voege, dat de kerkeraad alle gedoopte leden zijner kerk, die op hun 18de levensjaar door eigen schuld nog niet tot belijdenis en verbintenissen gekomen zijn, wegens hun kerkelijk verzuim in behandeling neemt, door hun als gedoopte leden hunne schuld voor God voor te stellen; dat hij officieel en gezet daar mede voortgaat, van jaar tot jaar, totdat de vermaning doel treft, of wel genoegzaam blijkt nutteloos te zijn, en in ieder geval niet langer dan tot het 30ste levensjaar; en dat hij alsdan, of eventueel reeds vroeger, formeel verklaart en aan den daarbij betrokkene bericht, dat deze, wegens voortdurende nalatigheid om aan de kerkelijke vermaning tot belijdenis en verbintenissen gehoor te geven, niet meer onder de leden der kerk kan gerekend worden.

Maar natuurlijk moet dan niet in andere opzichten die practijk weer verloochend worden. In onze eeuw is bij sommige kerken een streven, om aan de hier bedoelde gedoopten eene kerkelijke positie te geven; om ten hunnen behoeve een nieuw soort van lidmaatschap, dat van „volwassene Doopleden,” in het leven te roepen; om hen als zoodanig ongemoeid te laten voortleven, alsof hunne positie regelmatig was; om bij verhuizing naar elders kerkelijke attestatie als Dooplid voor hen in te voeren; om hun in sommige gevallen zelfs kerkelijke rechten te geven; enz. En in overeenstemming daarmede komt dan ook de gedachte op, om hen, zoo zij op zedelijk gebied zich misdragen, aan de kerkelijke tucht onderworpen te verklaren. Dat nu zijn altermaal dingen, die toch eigenlijk niet aangaan. Het zou gelijk staan met een officieel terzijdestellen van het Woord des Heeren, die uitdrukkelijk wil, dat de leden zijner kerk tot belijdenis en tot Avondmaalsviering zullen komen. Het zou zijn eene ondermijning van den grondslag der kerk, in zoover die als instituut juist berust op de belijdenis en verbintenissen harer leden. Het zou maken, dat de kerkelijke tucht zóódanig ontaardde, dat zij voortdurende ongehoorzaamheid aan het Woord des Heeren, hoe openbaar ook, toch ongemoeid liet, en zich slechts bekommerde om hetgeen ook in het oog der wereld verwerpelijk is. Het zou eene feitelijke geringschatting zijn van het Avondmaal, alsof leden der kerk dat wel konden missen, en eene feitelijke terzijdestelling van de belijdenis, als voor het lidmaatschap der kerk niet meer noodig. Het zou iets dat zondig is tot een stelsel maken, en het ongeregelde als iets regelmatig ordenen. In één woord, het is een beginsel dat, bij onvermijdelijke doorwerking, de belijdende kerk onzes Heeren Jezus Christus maken zou tot een niet-belijdend zedelijk genootschap, dat naar menschelijk goedvinden ingericht is. „Principiis obsta: sero medicina paratur”: d. i. waak tegen de beginselen van het kwaad: als het eenmaal ingedrongen is, komen de middelen om het te verhelpen te laat.

Uit al het boven aangevoerde volgen nu vanzelf deze drie conclusiën (in welke evenals in de voorafgaande beschouwingen, met het woord „kerk” niet bedoeld wordt de kerk voor zoover zij onzichtbaar is, noch ook de kerk voor zoover zij enkel in de aanwezigheid van geloovigen zichtbaar wordt, maar de kerk die ook als eene eenheid in het zichtbare optreedt, de tot formatie gekomene kerk, de *Ecclesia instituta*, de kerk als instituut):

1°. De gedoopte kinderen zijn leden van de kerk, in welke zij gedoopt zijn, zij het ook dat zij nog incompleete leden zijn. Als leden der kerk zijn zij ook vanzelf objecten van de kerkelijke tucht. Maar in overeenstemming met hun toestand kan die kerkelijke tucht ook slechts „incompleet” zijn, en alleen door vermaning, berisping en dergelijke middelen worden uitgeoefend.

2°. De sub 1° bedoelde gedoopten, die op volwassen leeftijd door eigen schuld niet tot kerkelijke belijdenis en verbintenis komen, moeten door de kerk ernstiglijk en bij herhaling daartoe vermaand worden; en wanneer zij die vermaning niet opvolgen, moeten zij geacht worden het lidmaatschap van de kerk te verliezen; waarbij wenschelijk is, dat de kerkeraad dit ook uitspreke, uiterlijk met hun dertigste levensjaar. Ophoudende lid te zijn van de kerk, houden zij dus ook op, objecten te zijn van de kerkelijke tucht.

3°. Met het sub 2° gestelde moet noodzakelijk samengaan, dat de aldaar bedoelde gedoopten, niet alleen ten aanzien van de kerkelijke tucht, maar ook in ieder ander opzicht, niet meer als leden der kerk beschouwd en behandeld worden; zoodat b. v. hunne kinderen ook niet als „kinderen der geloovigen” ten doop kunnen worden toegelaten.

Dat deze drie conclusiën aanstonds en in alle onze kerken zouden worden overgenomen en in toepassing gebracht, is intusschen zeker niet te verwachten. Sedert langen tijd is de kerkelijke practijk bijna overal geheel anders geweest, en er is met betrekking tot dit onderwerp ook nog zeer veel onkunde en verkeerde opvatting, die voorafgaande onderwijzing der gemeente zeer noodig maken. Daarom schijnt niet raadzaam te zijn, dat de Generale Synode op dit punt thans reeds bindende bepalingen make, en wordt haar aan het slot van dit advies dus alleen voorgesteld:

de Generale Synode, de deputaten der kerken voor advies in zake kerkelijk opzicht en tucht over zoogenaamde „Doopleden” dechargeerende, verklaart, dat zij met de hoofdstrekking van hun advies zich vereenigt, en acht wenschelijk dat de kerkeraden zooveel mogelijk in dien geest arbeiden.

H. BAVINCK.
F. L. RUTGERS.

BIJLAGE B.
(Art. 19.)

RAPPORT van Prof. Dr H. Bavinck over het rapport van deputaten voor de opleiding, voor zooveel handelend over het verband der kerken tot de Vrije Universiteit.

Uwe commissie meent te moeten aanvangen met de algemeene opmerking, dat het haar dikwerf zeer moeilijk is geweest, om eene duidelijke voorstelling zich te vormen van hetgeen door de stellers van het rapport in zake het verband van kerken en theologische faculteit wenschelijk en noodig werd geacht.

Ten deele is dit een gevolg daarvan, dat er nergens eene resumtie gegeven wordt van de voorstellen, maar de conclusiën door heel het rapport heen verspreid liggen en zelfs niet altijd met eene cursieve letter zijn aangeduid. Ten deele vloeit het ook hieruit voort, dat de beschouwingen en conclusiën, welke op verschillende bladzijden gegeven worden, meermalen met elkaar in strijd schijnen te zijn. In elk geval is het uwe commissie niet mogen gelukken, het beginsel te ontdekken, waar dit rapport van uitgaat, noch ook het stelsel bloot te leggen, dat aan de overwegingen en besluiten van dit rapport ten grondslag ligt.

Daarom is het ook onmogelijk, om den inhoud van dit rapport kortelijk weer te geven en aan uw oordeel te onderwerpen. Indien uwe commissie om heel het rapport u te doen kennen daartoe besloten had, zou zij ieder deel en onderdeel breedvoeriger nog hebben besproken, dan in het rapport zelf geschiedt. Zij bepaalt er zich dus toe, om de hoofdzaken van het rapport in zake het verband van de Gereformeerde Kerken met de Vrije Universiteit achtereenvolgens aan te geven en kortelijk toe te lichten.

1°. Vooreerst wijst uwe commissie er op, dat de deputaten in den aanvang van hun rapport bl. 2 ten volle erkennen het onderscheid in aard en doel tusschen de Theol. School en de Theol. faculteit der Vrije Universiteit. Zij halen ter toelichting van dat onderscheid zelfs de eigen woorden van H.H. Directeuren van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs aan, waarin gezegd wordt, dat elke universiteit ten principale beoogt de opbouwning der wetenschap enz.

De erkenning van dit belangrijke onderscheid tusschen Theol. School en Theol. faculteit had naar het oordeel uwer commissie nu ten gevolge moeten hebben, dat het ook door heel het rapport heen tot den einde toe gehandhaafd ware, en elke poging ware vermeden, om de Theol. faculteit in eene Theol. School te veranderen, en alzoo van haar eigen aard en doel te vervreemden. En toch is dit het streven van heel het rapport. Reeds terstond op bladz. 3 wordt gezegd, dat de kerken moeten trachten van de Vereeniging voor Hooger onderwijs op Gereformeerden grondslag te verkrijgen, wat zij noodzakelijk achten. En alle beschouwingen en conclusiën van het rapport zijn op ditzelfde streven gericht, om het onderscheid tusschen Theol. School en Theol. faculteit geheel en al uit te wischen en de Theol. faculteit te veranderen in eene Theol. School.

Zelfs wordt de aard eener Universiteit geheel miskend als op bladz. 14 gezegd wordt, dat de examina aan de Theol. faculteit, evenals de studiën, alleen wetenschappelijk zijn, zonder opzicht en strekking tot aflevering van ambtenaren in kerk en staat. Wel hadden bladz. 2 H.H. Directeuren geschreven dat aflevering van ambtenaren voor den staat of van leeraren voor de kerken bij eene Universiteit secundaire, niet primaire reden van bestaan heeft. Maar dit is iets gansch anders dan wat door deputaten wordt gezegd. Volgens deputaten bekommert zich eene Universiteit ganschelijk niet om aflevering van ambtenaren en dienaaren; volgens H.H. Directeuren is dit secundair. En secundair dan nog in dezen zin alleen, dat volgens het schrijven van H.H. Directeuren de wetenschap, mits naar den Woorde Gods beoefend, het *best* bekwaamt om ook in de practijk des levens met vrucht op te treden. De deputaten stellen wetenschap en practijk vijandig tegenover elkaar; H.H. Directeuren vinden in den weg der naar Gods Woord beoefende wetenschap ook de beste voorbereiding voor de practijk. En niettegenstaande Deputaten zulk een onjuiste voorstelling van eene Universiteit met eene abstracte wetenschap zich hebben gevormd, doen zij haar telkens geweld aan en berooven haar van haar eerst haar toegeschreven eigen aard en karakter.

2°. In de tweede plaats vestigt uwe commissie er de aandacht op, dat de Gereformeerde Kerken het aloud Gereformeerd beginsel van vrije studie niet vernietigd willen zien. Nu wordt onder die vrije studie zeker niet verstaan het recht, dat elk, van wat herkomst, leven of opleiding ook, hebben zou, om door de kerken praeparatoir of peremptoir te worden geëxamineerd. Maar zeker ligt in dit beginsel van vrije studie wel opgesloten, dat de kerken niet behoeven te doen wat der kerken niet is; in casu niet de wetten zullen voorschrijven, die voor de opleiding van al haar aanstaande dienaaren gelden zullen.

Toch gaat het rapport hier geheel tegen in. Het beginsel van vrije studie wordt er in miskend en vernietigd. Aan de Theol. faculteit der Vrije Universiteit wordt alle vrije beweging ontnomen. Zij komt ten deele in nog ongunstiger conditie dan de Theol. School te staan. In studie, methode, onderwijs, examens heeft zij zich geheel en al te schikken naar de bepalingen der kerken. Deze zijn het, die ook op het terrein der wetenschap haar gezag laten gelden en ook op universitair terrein alles willen beheerschen. Van eene vrije levensbeweging der wetenschap, van een groei en ontwikkeling naar haar eigen aard, gelijk God de Heere dat aan elk soort van scheepsel ingeschapen en als voorwaarde des levens gesteld heeft, is in het rapport niets te bespeuren. De wetenschap schijnt geen scheepsel van God Almachtig; zij heeft geen eigen leven, geen eigen aard, en geen ontwikkeling naar haren aard.

Wel schijnt het eene enkele maal, alsof deputaten deze vrijheid van we-

tenschap en school binnen haar eigen kring hebben willen erkennen. Op bladz. 34 wordt toch gezegd, dat de Universiteit vrij blijft, hoe zij het onderwijs wil inrichten, voor degenen, die alleen om de wetenschap haar onderwijs zoeken. Maar voor allen, die de Gereformeerde Kerken wenschen te dienen, moet het onderwijs zich richten op de voorbereiding voor de heilige bediening.

Alsof er dan nog eenige vrijheid overbleef! Als de valsche tegenstelling van het rapport tusschen wetenschap en practijk doorging, zouden er natuurlijk geen studenten voor de Theol. faculteit overblijven. En voor zulke studenten, die er niet meer zijn en komen zouden, zou het onderwijs dan kunnen ingericht worden naar den eisch der wetenschap, vrij en ongestoord!

3°. In de derde plaats bepaalt uwe commissie er u bij, dat de Synode der Gereformeerde Kerken in '92 uitdrukkelijk heeft verklaard, dat zij geene verandering wil brengen in de Gereformeerde wijze van kerkelijke examinatie der a. s. Dienaren des Woords. In het rapport wordt hierin wel verandering gebracht, en eene verandering, die van het Gereformeerd beginsel en de Gereformeerde practijk afwijkt.

Vooreerst zij er u op gewezen, dat het rapport de eigenlijke Gereformeerde wijze van kerkelijke examinatie altijd door geheel onjuist voorstelt. De kerkelijke examens naar Gereformeerde beginselen en usantiën hebben altijd daarin bestaan, dat de kerken *zelve* in hare classicale vergadering het onderzoek instelden; soms wel met advies van deputaten der provinciale synode, maar nooit zoo, dat het aan zulke deputaten werd opgedragen. Examens, ingesteld en afgenomen door kerkelijke deputaten, zijn dus geen *kerkelijke* examens in den alouden Gereformeerden zin. En toch zijn het juist zulke onkerkelijke examens, die door het rapport worden gewenscht! En het vreemdst is, dat zulke onkerkelijke examens vereischt worden in naam van en in het belang van de Gereformeerde Kerken, terwijl de gansche historie leert, dat zoodanige examens met alle Gereformeerde beginsel en practijk in strijd zijn, gelijk de minderheid der deputaten dan ook blz. 18—23 duidelijk en breedvoerig heeft aangetoond.

Vervolgens merkt uwe commissie hierbij nog op, dat het rapport op blz. 9 voorstelt, om aan de zeven vakken, waarin thans het candidaatsexamen wordt afgenomen, nog ongeveer een achtstal andere toe te voegen (idolol.; symbol.; bijb. gesch.; enz.). Men zou meenen, dat zulk eene vermeerdering van de examenvakken, op verzoek van de kerken, zulk een examen dan toch wel eenigszins in het oog der kerken verheffen zou en deze er dan eenige waarde aan doen toekennen. Dit is echter geenszins het geval. Ook al wordt iemand aan de Vrije Universiteit in al die vakken geëxamineerd, dan geldt zijn examen nog niets, en heeft het niet de minste beteekenis. Niet alleen de vakken worden voorgeschreven door de kerken. Zij moeten het ook *zelve* afnemen; of liever *zelve niet* afnemen, maar het laten afnemen door deputaten der gemeente, alleen met medewerking en advies der theol. professoren blz. 15. En zoo sterk wordt de waarde van het examen aan de theol. faculteit gedeprimeerd, dat zelfs het propædeutisch examen door deputaten der Generale Synode moet worden bijgewoond, hoewel er niet bij staat, met welke stem.

4°. Ten vierde bepaalden de Gereformeerde Kerken, dat het hare bedoeling niet was om iets te laten vallen van den eisch van wetenschappelijke ontwikkeling, die steeds door de Gereformeerde Kerken gesteld is.

Met deze bepaling is nu naar het oordeel uwer commissie geheel in strijd hetgeen op blz. 7 te lezen staat. Daar wordt gezegd, dat als regel alle vakken binnen drie studie jaren in hun geheel moeten worden afgehandeld. En dat nog wel, nadat (gelijk boven is gemeld) de vakken met meer dan de helft zijn vermeerderd. Nu is het wel waar, dat, indien de methode van deputaten gevolgd werd, er aan de opsomming der vakken geen einde komen zou. Indien alle drie soorten [van Grieksch, van N. T., LXX en patres (behalve het gewone Grieksch)] drie vakken zijn en afzonderlijk moeten genoemd, dan is er der vakken geen einde. Dan moeten alle deelen en onderdeelen van vakken voortaan afzonderlijk

worden genoemd. Maar toch, *indien* zij afzonderlijk worden genoemd, dan moet er de wetenschappelijke eisch aan worden gesteld; dan moeten zij *als vakken* behandeld, in wetenschappelijken zin. En dat alles zou in al die vakken toch moeten geschieden in drie jaren! Uwe commissie heeft in zulke eene opvatting van wetenschap en wetenschappelijke methode nogal eenig bezwaar.

5°. Ten vijfde wordt door deputaten voorgesteld, om art. 2 der statuten van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs (zie blz. 33) aldus te wijzigen, dat de Vereeniging voor haar onderwijs staat op den grondslag van de H. Schrift naar de verklaring der Gereformeerde Kerken in Nederland.

Deze verklaring *schijnt* nu bij den eersten opslag het Gereformeerde karakter der Vrije Universiteit te beter te handhaven, maar zij zou haar inderdaad van dat karakter gaan berooven.

Immers, deputaten willen bepaald weggelaten hebben de clause (een zoodanig gezag daaraan hechtende enz. blz. 33). Maar deze weglating zou de formulieren op gelijke lijn plaatsen met de H. Schrift, en deze zelfs aan de formulieren ondergeschikt maken. Zij zou principieel strijden met de bedoeling van het Dordsche onderteekeningsformulier, waarin plaats is voor een gravamen tegen de belijdenis op grond van de H. Schrift, mits dit langs den kerkelijken weg worde ingebracht en behandeld.

Vervolgens gaan deputaten uit van de onderstelling, dat alle *Gereformeerde* beginselen, niet alleen voor de theologie maar ook voor alle andere wetenschappen, voldoende in de formulieren van Eenigheid zijn uitgesproken en ontwikkeld. Zij vinden de uitdrukking „Gereformeerde beginselen” te algemeen, stellen haar weglating voor en willen er voor in plaats stellen: de formulieren van eenigheid. Maar zulk eene opvatting, alsof *alle* Gereformeerde beginselen voor *alle* wetenschap reeds in de formulieren zouden geformuleerd zijn, is met den aard eener belijdenis in strijd, miskent de catholiciteit der Gereformeerde beginselen voor heel het terrein der wetenschap en zou in de praktijk de andere wetenschappen spoedig geheel van haar Gereformeerd karakter ontdoen.

Voorts wordt door deputaten uit het woordeke *mitsdien* afgeleid, dat de formulieren lager zijn te stellen dan de Gereformeerde beginselen en naar deze zich schikken moeten. Maar dit volgt er evenmin uit, als wanneer uit de woorden van het bevestigingsformulier (dat gij van de gemeente en *mitsdien* van God ge-roepen zijt) wordt afgeleid, dat God ondergeschikt is aan de gemeente en de gemeente boven God wordt geplaatst. De bedoeling van het *mitsdien* in art. 2 is alleen deze: omdat de vereeniging voor alle onderwijs staat op den grondslag der Gereformeerde beginselen, en die beginselen voor de theologie juist in de formulieren van eenigheid geformuleerd zijn, daarom zijn deze de grondslag van de Theol. Faculteit.

6°. In de zesde plaats en ten slotte is het aan uwe commissie niet helder geworden, om welke principieele redenen een verband van de kerken met de Vrije Universiteit in haar geheel door deputaten verworpen wordt, blz. 28. Immers, eenerzijds wordt verklaard, dat de kerk geen behoefte heeft aan de Universiteit, deze wel aan haar. Maar anderzijds wordt uitgesproken, dat de kerk wel groot belang heeft bij de Universiteit, wijl kerk en Universiteit beide behooren tot het Koninkrijk Gods.

Eerst wordt gezegd, dat de kerk den arbeid der Universiteit niet voor haar verantwoordig kan nemen en dat de zorg voor en de leiding en de beoordeeling van de universitaire wetenschap buiten haar bevoegdheid ligt.

En dan volgt er toch terstond op: zij kan alleen beoordeelen, of er bij den wetenschappelijken arbeid rekening wordt gehouden met de H. Schrift en of de resultaten al of niet ingaan tegen hetgeen de H. Schrift openbaart.

Maar is dit dan niet genoeg? En indien de kerken dit kunnen en mogen doen, hebben zij dan ook geene roeping, om zoodanig toezicht te houden op de scholen van wetenschap?

Ook de practische gronden, waarom een verband der kerken met de Vrije Universiteit verworpen wordt, schijnen uwer commissie niet gewichtig genoeg. De vraag rees, of het kiesch was, om daarbij in een officieel rapport gewag te maken van bezwaren, die tegen de leeringen van een der theol. hoogleeraren aan de Vrije Universiteit werden geopperd, maar die toen nog niet eens officieel en in kerkelijken weg waren ingebracht. Ook wordt de verklaring der professoren in 1895 op eene geheel onjuiste wijze aangehaald en uitgelegd. De professoren verklaarden, dat zij pas een begin hebben kunnen maken met het *gemeenschappelijk* onderzoek enz., blz. 29.

Het rapport laat dat *gemeenschappelijk* weg en geeft nu den indruk, alsof zij ieder voor zich ook nog maar een begin hebben gemaakt met het onderzoek.

Om al deze redenen komt het uwer commissie voor, dat het rapport van deputaten in zake de opleiding op alle punten onbevredigend en onaannemelijk is. Het miskent aard en doel der Universiteit (in onderscheiding van eene theol. School.)

Het verzwakt en vernietigt het aloud Gereformeerd beginsel van vrije studie.

Het brengt verandering in de Gereformeerde wijze van kerkelijk examinate.

Het doet te kort aan den eisch van wetenschappelijke ontwikkeling voor de aanstaande dienaren.

Het verschuift den Gereformeerden grondslag van de Vrije Universiteit.

Daarom is een verband, tusschen de Kerken en de Vrije Universiteit (theol. faculteit), gelijk het door deputaten wordt voorgesteld, naar het oordeel uwer commissie ook niet aan te nemen, noch voor de kerken noch voor de theol. faculteit.

Ook het verband, gelijk het door de minderheid blz. 30 wordt voorgesteld, bevredigt niet. Het maakt in art. 2 (1°.) art. 4 en 5 de positie van een hoogleeraar aan de Universiteit volkomen onhoudbaar. Immers zou de positie van een hoogleeraar afhangen van een enkelen kerkeraad. Terwijl het Dordsche onder-teekeningsformulier eischt, dat de positie van een theol. hoogleeraar alleen afhankelijk zij niet van de uitspraak van een kerkeraad maar van eene provinciale synode.

Hiermede is lang niet alles genoemd, wat in het rapport van deputaten tot bedenking aanleiding geeft. Maar het is toch genoeg, om den grondslag te doen kennen, waarop de conclusie uwer commissie is gebouwd. Hoe jammer het ook zij, dat deze zaak met de Vrije Universiteit nog niet definitief geregeld kan worden, toch is het beter, den bestaanden toestand nog eenigen tijd te bestendigen, dan een weg in te slaan, die ons zou doen afwijken van de Gereformeerde beginselen.

Uwe commissie stelt daarom voor:

den deputaten dank te zeggen voor de bemoeienis in deze genomen;

het rapport, inzoover het betrekking heeft op het verband tusschen de Gereformeerde Kerken en de Vrije Universiteit, niet aan te nemen, deze zaak aan de overdenking der kerken aan te bevelen, maar voor ditmaal niet weer tot de benoeming van nieuwe deputaten voor deze zaak over te gaan.

DR H. BAVINCK, *Rapporteur.*

BIJLAGE C.

(Art. 22.)

RAPPORT van deputaten voor de oefening van het verband van de Gereformeerde kerken met de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit.

De Gereformeerde Kerken in Nederland, saámgekomen in generale Synode te Dordrecht in 1893, hebben voor de oefening van het verband tusschen haar en

de theologische faculteit aan de Vrije Universiteit te Amsterdam benoemd: Ds J. VAN ANDEL, Ds P. J. W. KLAARHAMER en Dr L. H. WAGENAAR, respectievelijk dienaren des Woords bij de kerken van Gorinchem, van Utrecht en van Arnhem (B).

Zij hebben de eer, het navolgend rapport omtrent de volvoering van hun mandaat u aan te bieden.

Krachtens hun opdracht, vervat in de door de generale Synode van Dordt van 1893 opnieuw gecontinueerde „overeenkomst”, regelende het verband tusschen de Gereformeerde Kerken in Nederland en de theologische faculteit aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, waren zij verplicht:

1°. Om hun oordeel te geven over een voorgenomen benoeming van hoogleeraren in de theologische faculteit, of bij die van een regent van het hospitium.

Tot hun leedwezen kwam echter zoodanige benoeming niet voor en waren zij dus niet in de gelegenheid, om dit deel van hun mandaat uit te voeren.

2°. Hadden zij „toezicht” te houden op het *onderwijs* der hoogleeraren, ten einde te oordeelen over „de geschiktheid van dit onderwijs als opleiding voor den dienst des Woords in de Gereformeerde Kerken”, en om te waken tegen „afwijking van de Gereformeerde belijdenis”.

Ter volvoering van dit deel hunner lastgeving hebben zij in December 1893 in overeenstemming met art. 2 der bovengenoemde „overeenkomst” een schrijven gericht aan de deputaten ad examina peremptoria der onderscheidene provinciale Synoden met verzoek, hun mededeeling te doen van behoorlijk gequalificeerde en gemotiveerde opmerkingen rakende de wetenschappelijke ontwikkeling óf wel eventueele afwijkingen van de Gereformeerde belijdenis bij de examinandi.

In de ongeveer drie jaren, die sinds verliepen, ontvingen zij in antwoord op dit verzoek slechts een viertal brieven en wel d.d. 2 en 6 en 16 Januari en 17 Februari van 1894, respectievelijk van de deputaten ad hoc der provinciale synoden van Groningen, van Friesland, van Brabant en van Utrecht.

In elk dezer brieven wordt uitdrukkelijk verklaard, dat bij geen der examinandi eenige afwijking van de Gereformeerde belijdenis werd gevonden en dat hun wetenschappelijke ontwikkeling voldoende werd bevonden.

De éénige candidaat, die in presentie der Groninger deputaten peremptoir werd onderzocht, was bij het onderzoek in de kennis der dogmatiek en van de drie Formulieren van Eenigheid niet altijd zóó bestemd en vast in zijn antwoorden, als men wel wenschte.

De deputaten van Brabant's Synode merkten op, dat de examinandi zwak waren in de kennis van de isagogiek, van de tekstkritiek en van het kritisch apparaat.

Met name van deze laatste opmerking hebben uwe deputaten den betrokken hoogleeraar in kennis gesteld.

Van geen der overige provinciale deputaten ad hanc rem hebben zij ooit eenig bericht ontvangen; uit welk feit zij meenen te mogen afleiden, dat door deze broederen geen andere dan gunstige ervaringen werden opgedaan.

Voorts hebben zij dit „toezicht” geoefend door kennis te nemen van het hun telken jare toegezonden concept van de Series Lectionum voor het eerstvolgende academiejaar.

Eenmaal gaf dit hun aanleiding, om te verzoeken, dat de college-uren voor de dogmatiek *niet* met één zouden worden verminderd, maar *onveranderd* blijven zouden. Aan dit verzoek is door de faculteit voldaan.

Herhaaldelijk is ook door hen gewezen op de noodzakelijkheid, om een college voor de *homiletiek* nevens het meer practicale zoogenaamde „preekcollege” in te stellen.

Ook is door hen der faculteit voorgesteld, of het niet mogelijk zou zijn, om naast de bestaande colleges voor de dogmatiek, die geheel in overeenstemming

met het doel, dat eene universiteit beoogt, gewijd zijn aan de zeer breede behandeling van dit vak, nog andere te geven tot eene meer *summiere* behandeling, waardoor de studenten, bijv. in een drietal jaren, een goed overzicht over geheel dit vak ontvangen.

De resultaten der studie van dit cardinale deel der theologische wetenschap verkregen bij kerkelijke en universitaire examina gaf hun tot dit ernstige voorstel aanleiding.

Nog is aan de faculteit mededeeling gedaan, dat het naar het bescheiden oordeel der deputaten zeer noodig is, dat, indien even mogelijk, ten spoedigste een hoogleeraar benoemd worde voor de *canonische* en *exegetische* vakken.

En ten slotte is ook nog aan de faculteit verzocht in overweging te willen nemen, of er niet een middel zou te vinden zijn, om bijv. aan de studenten van het laatste studiejaar eenige *praktische oefening* te verschaffen in de *regeering der kerk* en in het geven van *catechetisch onderwijs*.

Naar het oordeel der faculteit stuit echter het geven van deze praktische oefeningen af op eigenaardige bezwaren; en hoewel zij het uitgesprokene in de andere opmerkingen uwer deputaten mede zeer noodig en wenschelijk acht, zoo wordt toch de verwezelijking daarvan in niet geringe mate bemoeilijkt door gebrek aan finantieele middelen ter benoeming van de noodige hoogleeraren.

Zooveel hun doenlijk was, hebben uwe deputaten ook de onderscheidene colleges der hoogleeraren bezocht en enkele examens tot verkrijging van den graad van candidaat in de H. Godgeleerdheid bijgewoond.

Zij hebben hierdoor geen de minste aanleiding gevonden, om ook maar te vermoeden, dat in eenig opzicht door een hoogleeraar iets zou worden geleerd, dat afwijkt van of in strijd is met de Gereformeerde belijdenis.

In de *derde* plaats was aan uwe deputaten mede opgedragen, toezicht te houden op den arbeid van den regent van het hospitiüm, alsmede op de studenten en hun gedrag.

De uitvoering van dit laatste deel dezer opdracht was hun zeer bezwaarlijk, en hoewel zij zich zooveel mogelijk hiervan hebben zoeken te kwijten, durven zij niet beweren, dit zóó te hebben kunnen doen, als het wellicht gewenscht werd.

Het gedrag der studenten, hoewel meer dan eens een punt van bespreking in hun samenkomsten, gaf hun toch geene aanleiding, om bepaalde opmerkingen bij de faculteit daaromtrent te maken.

Wel hebben zij haar in overweging gegeven, of het niet zeer gewenscht zou zijn, om bij heeren directeuren ten ernstigste aan te dringen op de benoeming van een regent in de plaats van wijlen Dr A. H. DE HARTOG.

Ook hebben zij, nadat hun was gebleken, dat het de faculteit beter docht, dat dit door hen dan door haar geschiedde, aan den kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Amsterdam (B) een schrijven doen toekomen, waarin zij er ten zeerste op aandrongen, dat hij zich meer dan tot hiertoe mocht laten gelegen liggen aan de studenten der Vrije Universiteit in het gemeen en in het bijzonder aan hen, die theologie studeeren.

Voorts kunnen zij u mededeelen, dat van de generale Synode van Dordt van 1893 af tot nu toe 20 candidaatsexamens voor de theologische faculteit werden afgelegd.

Na de publieke verdediging van zijn proefschrift over *Wernerus Helmichius* werd Dr J. HANIA PZN na onderteekening der bekende formule, voorkomende in het rapport uwer deputaten voor de laatstgehouden Synode uitgebracht, tot doctor in de H. Godgeleerdheid gepromoveerd.

Daar het hun gebleken was, dat herhaalde malen door onderscheidene kerkeraden en door verschillende studenten gehandeld wordt in strijd met de door de Synode van Dordt van 1893 gecontinueerde bepalingen omtrent het houden van

oefeningen voor de gemeente door studenten in de theologie, welke handeling hun ongeoorloofd en om meer dan een reden betreurenswaardig voorkwam, zoo hebben uwe deputaten, oordeelende dat dit op hun weg lag, hiertegen een woord van waarschuwing en van herinnering aan het voor deze zaak bepaalde tot de kerkeraden en classen gericht in het „Kerkblad” van 3 en 10 April dezes jaars.

Bij het afsterven van den beminden en rijk begaafden hoogleeraar-titulair Dr A. H. DE HARTOG, regent van het hospitiüm, hebben uwe deputaten van de deelneming der Kerken in de rouwe der faculteit over dit smartelijk verlies doen blijken door een officieel schrijven van rouwbeklag en door zich officieel bij de ter aarde bestelling te doen vertegenwoordigen.

Eene correspondentie tusschen heeren directeuren der Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag te Amsterdam en de deputaten tot het ontwerpen eener regeling tot gelijkmaking van studie en examina had plaats door tusschenkomst uwer deputaten.

Van de laatstgenoemde deputaten ontvingen zij d.d. 2 September 1894 een schrijven verzoekende praeadvies in zake hetgeen naar hun oordeel in de „overeenkomst” regelende het verband tusschen de Gereformeerde Kerken in Nederland en de theologische faculteit aan de Vrije Universiteit te Amsterdam „zou moeten worden gewijzigd, weggelaten of opgenomen.”

Zij hebben geoordeeld, hierop te moeten antwoorden, dat zij tot hun leedwezen zonder nadere gegevens niet aan dit verzoek konden voldoen.

Zij hadden noodig te weten, of de voorstellen door deze deputaten aan uwe vergadering te doen zouden strekken, om de te Dordt in 1893 onopgeloste en aangehouden quaestie te termineren, dan wel om de tegenwoordige tweeheid en gescheidenheid te bestendigen.

Zij verzochten dus hieromtrent eenige inlichting te mogen ontvangen,

Deze is hun echter nimmer geworden; en zoo bleven zij tot hun leedwezen verhinderd, om deze broederen van advies te dienen.

In de eerste helft van Mei dezes jaars ontvingen uwe deputaten een zeer uitvoerig schrijven van den kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Bedum (A), inhoudende eenige gemotiveerde bezwaren tegen het onderwijs van den hoogleeraar Dr A. KUYPER.

Die bezwaren betreffen: I. *de opvatting der theologie*, zooals die inzonderheid is ontwikkeld in de „Encyclopaedie der H. Godgeleerdheid”; II. *eenige leerstellingen* aangaande den weg der zaligheid; en III. *de behandeling der H. Schrift* in verband met het bovengenoemde.

In hun beantwoording van dit bezwaarschrift hebben zij enkele gronden aangegeven, waarop zij naar hun oordeel zich onbevoegd en onverplicht hadden kunnen achten, om van dit stuk nader kennis te nemen.

Na vermeld te hebben de redenen, waarom het hun echter voorkwam beter te zijn, om toch het bedoelde geschrift met aandacht te lezen en te overwegen, deelden zij aan den klagenden kerkeraad als resultaat van hun nauwkeurige lezing en nauwgezette overweging mede, dat zij hem met allen nadruk moesten verklaren:

1° dat zij in zijn bezwaarschrift geene oorzaak hadden gevonden tot twijfel omtrent professor KUYPERs rechtzinnigheid, aangezien het huns inziens geen enkelen grond aangeeft, om maar eenige „afwijking van de Gereformeerde belijdenis” bij het onderwijs van genoemden hoogleeraar te vermoeden;

2° dat zij dus geen aanleiding hadden, om hun oordeel over zijn onderwijs of geschriften te wijzigen;

3° dat zij zijn bezwaren in geen enkel opzicht konden deelen noch overnemen; en

4° dat er dus voor hen geene reden bestaan kon, om „handelend op te treden”, zelfs niet, om Dr A. KUYPER op een of ander punt te hooren.

Aan deze verklaring hebben zij nog toegevoegd enkele voor de hand liggende opmerkingen; *niet* dienende om daarmede eene *weerlegging* van dit bezwaarschrift en evenmin om eene *verdediging* van den arbeid en van de geschriften van Dr A. KUYPER te geven, maar alleen ten doel hebbende, om daardoor het vermelde resultaat *eenigermate* te motiveeren.

Dit bezwaarschrift benevens afschrift van het antwoord uwer deputaten zijn als bijlagen *a* en *b* aan dit rapport toegevoegd.

En hiermede zijn uwe deputaten aan het einde van hun rapport omtrent hun arbeid gekomen.

Zij hopen, dat het door hen verrichte de goedkeuring der in Synode vergaderde kerken zal kunnen wegdragen.

Met dankzegging voor het vereerend vertrouwen door de kerken in hen gesteld hebben zij de eer, hun mandaat in handen dezer Synode neêr te leggen.

De Heere zegene altijd overvloediger den arbeid tot opleiding van dienaren des Woords!

Hij schenke de Gereformeerde Kerken in Nederland het voorrecht, om gediend te worden door vele godzalige dienaren, die tevens wel onderlegde theologen mogen zijn!

Bij uwen uiterst gewichtigen arbeid zij de Heere u tot licht en raad, en geve Hij u wijsheid en kloek verstand!

Strekke die arbeid tot opbouw en vertroosting der kerken en tot eere van zijn grooten naam!

P. J. W. KLAARHAMER, *Rapporteur.*

BIJLAGE C a.

(Art. 22.)

BEZWAARSCHRIFT van den kerkeraad van Bedum (A).

De kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Bedum (A) acht zich geroepen, u in kennis te stellen met zijne bezwaren tegen het onderwijs van den Hooggel. Heer Dr A. KUYPER, hoogleeraar aan de Vrije Universiteit, faculteit theologie, afgaande op hetgeen in publieke geschriften door Z.H.G. als zijn gevoelen wordt voorge dragen en verdedigd.

Omdat de Generale Synode aan u, eerw. broeders! heeft opgedragen toezicht te houden, namens de kerken, op de hoogleeraren in de theologische faculteit, inzonderheid met opzicht tot de zuiverheid der leer, daarom oordeelde de kerkeraad, deze bezwaren tot u te moeten brengen met het beleefd verzoek, vóór de Generale Synode, in Augustus van dit jaar te Middelburg te houden, ons kennis te geven, welke stappen ten dezen door u zijn gedaan.

Tegelijk met de verzending van dit schrijven aan u, wordt een afschrift van de bezwaren gezonden aan Prof. Dr A. KUYPER.

Mogen uwe bemoeienissen in deze gewichtvolle zaak, die reeds veel onrust in de Gereformeerde Kerken teweeg bracht, gezegend worden tot bevordering van de heerschappij der waarheid en des vredes.

Bestrale de Heere u daartoe met Zijn licht!

Met broedergroete en heilbede,

T. BOS, *president.*

H. RIDDERBOS, *scriba.*

Onze bezwaren betreffen:

- I. *de opvatting der theologie*, zooals die inzonderheid is ontwikkeld in de „Encyclopedie der Heilige Godgeleerdheid”;
- II. *eenige leerstellingen* aangaande den weg der zaligheid;
- III. *de behandeling der H. Schrift*, in verband met het bovengenoemde.

De kerkeraad meent, dat Dr KUYPER dienaangaande niet in overeenstemming is met de leer, welke de Gereformeerde Kerken in hare Belijdenisschriften belijden, noch met de H. Schrift; waarom hij daartegen langs kerkelijken weg, door deputaten ad hoc, protesteert, nadat reeds door sommige broeders pogingen in het werk zijn gesteld, om door correspondentie in publieke geschriften tot bevredigende oplossing te komen.

I.

Wat *de opvatting der theologie* aangaat, wijzen wij op een *viertal* zaken:

- 1°. op het *uitgangspunt* der theologische wetenschap;
- 2°. op het *object* (voorwerp) der theologische wetenschap;
- 3°. op het *subject* (onderwerp) der theologische wetenschap;
- 4°. op den *inhoud* der theologische wetenschap.

1°. Het *uitgangspunt*.

Uitgangspunt van Dr KUYPER's opvatting der theologische wetenschap is het *philosophisch* begrip van *de wetenschap*, als de kennis van *al het bestaande* als één *organisme*. Encycl. II. 10, 11.

De theologie is *wetenschap*; derhalve is de theologie een organisch deel van het organisme *der wetenschap*. En wijl nu het deel uit het geheel moet verklaard worden, zoo wordt uit de algemeene wetenschap afgeleid, wat theologie „als *wetenschap*” is. Encycl. I. 44, 53.
II. 161, 547.
ook II. 242.

Onze bezwaren hiertegen zijn:

a. Dat al het bestaande niet is één organisme, waarvan al de deelen *neven-*geschikt en *ondergeschikt* als één organisch geheel bestaan. God behoort ook tot al het bestaande, en God is niet een organisch deel van het organisme van al het bestaande. God is niet nevensgeschikt aan de andere deelen, noch ondergeschikt aan het geheel van al het bestaande. Daar nu al het bestaande niet één organisme is, kan ook de wetenschap van al het bestaande niet één organisme zijn.

b. Dat het begrip der theologische wetenschap niet wordt afgeleid uit de H. Schrift, maar uit filosofie; niet uit God, maar uit den mensch; niet uit het object (voorwerp), maar uit het subject (onderwerp). Dit subjectief uitgangspunt is geheel onjuist, omdat de theologie niet uit den mensch, maar uit God is, en daarom mag de kenbron niet zijn filosofie, maar alleen de H. Schrift.

2°. Het *object* der theologische wetenschap.

Uit het begrip der wetenschap leidt Dr KUYPER af wat het object der theologie is. De wetenschap is één organisme, derhalve is ook het object der wetenschap één organisme. De objecten van de onderscheidene wetenschappen zijn dus één geheel (totaal-object) van organisch samenhangende deelen. Dit geheel is de kosmos. Al de objecten zijn dus onderdeelen van den kosmos. Daar nu de theologie een onderdeel is van *de wetenschap*, waarvan de kosmos het object is, moet ook het object der theologie een onderdeel van den kosmos zijn. Daar nu God geen onderdeel van den kosmos is, laat Dr KUYPER God als object der theologie los, en stelt in de plaats daarvan de *revelatio ectypa* (de openbaring Gods). En toch God het object. Encycl. II. 243, 552.
Encycl. II. 29, 35.
Encycl. II. 167, 283,
521.
Encycl. II. 161, 163,
170, 188, 196—205.

Onze bezwaren hiertegen zijn:

a. Aangaande de *verhouding*, waarin de theologie tot de andere wetenschappen wordt geplaatst. Daar het object der theologie een onderdeel is van den kosmos, moet dat object in zijne betrekking tot den kosmos (*sub relatione mundi*) beschouwd worden. Dit is in strijd met de gereformeerde opvatting, die juist omgekeerd de objecten van de kosmologische wetenschappen in hunne

betrekking tot God (sub relatione Dei) beschouwt. Het object der theologie is niet ondergeschikt aan den kosmos, maar de kosmologische objecten zijn ondergeschikt aan God. Niet de kosmos, maar God was hun hoofdbegrip.

b. Aangaande het object zelf der theologie. Dr KUYPER zegt, dat niet God, maar de *revelatio ectypa* (de openbaring Gods) object is der theologie. Dit is in strijd met de opvatting van alle echt gereformeerde theologen, daar zij alleen God het object der theologie noemen.

c. Aangaande den aard der theologie. Bij Dr KUYPER's opvatting verliest zij den aard en het karakter als *theologische* wetenschap. Haar object is niet God (Theos), maar een organisch deel van den kosmos. In plaats van een theologische wordt zij dus een kosmologische wetenschap.

3°. Het *subject* der theologische wetenschap.

Uit het begrip *de wetenschap* als één geheel wordt ook afgeleid, wat het *subject* der theologie is. De theologie is een organisch deel van *de wetenschap*, en vormt daarmee dus een *eenheid*. Daarom is ook het subject der theologie één met het subject van de wetenschap. De wetenschap is een eenheid; het object der wetenschap is een eenheid; dus moet ook het subject der wetenschap een eenheid zijn.

Encycl. II. 246—
249, 289.

Subject van de wetenschap is de herboren menschheid. Deze is dus ook subject der theologie. De herboren menschheid is het lichaam van Christus. In de herboren menschheid is Christus het eigenlijk subject der wetenschap. Christus is het generale subject der herschapen menschheid in centralen zin. En Christus is het centrale menscheijk bewustzijn. Dit bewustzijn der menschheid leeft organisch in de denkende individuen.

Encycl. II. 35, 130,
233.

Encycl. II. 12.

Ons bezwaar hiertegen is:

Afgedacht van vele bijzondere bedenkingen, wordt Christus hier vereenzelvigd met de menschheid, daar het persoonlijk onderscheid tusschen Christus en de menschheid wordt opgeheven, wat noodwendig tot pantheïsme leiden moet.

4°. De *inhoud* der theologische wetenschap.

Wat de inhoud der theologie is, wordt niet afgeleid uit het begrip der theologie en niet uit de H. Schrift, maar uit het begrip *de wetenschap*. De wetenschap is het *alleen om weten* te doen, en heeft geen praktisch doel voor en in het leven, maar heeft haar doel in zichzelf. Alle dingen, die in de H. Schrift praktisch zijn in hun doel, liggen dus buiten het terrein der theologische wetenschap. Daarom behoort al het soteriologische (alles wat onze verlossing betreft) niet tot de theologische wetenschap, maar is bijkomstig (accidenteel) en een hulpmiddel, omdat het een praktisch doel heeft. Dientengevolge maakt Dr KUYPER scheiding tusschen de theologie *als wetenschap* en de theologie *als kennis Gods*. De eerste is de theologie der universiteit, de andere is de theologie der kerk. De theologie *als wetenschap* ligt buiten het terrein en buiten de *bevoegdheid* van de kerken.

Encycl. II. 207, 223,
224, 257—259, 318—
320, 328, 329, 525,
535.

Eenzoo wordt uit het begrip *de wetenschap* afgeleid, dat de natuurlijke theologie (theologia naturalis) de *eigenlijke*, *wezenlijke* en *eeuwige* theologie is. *De wetenschap* is het alleen om weten te doen. Wat God in de bijzondere openbaring (de theologia specialis) mededeelt, is aangelegd op *het heil* van den mensch, en is dus soteriologisch. Dit behoort derhalve niet tot den wezenlijken inhoud der theologische wetenschap. De eigenlijke inhoud der theologie lag dus in de natuurlijke openbaring in den persoon van Adam als beeld Gods en in de schepping. De bijzondere openbaring vóór en ná den val is accidenteel (bijkomstig) en niet kenbron van de theologische wetenschap.

Encycl. II. 225, 229,

Tengevolge van de zonde kunnen wij de theologische wetenschap niet meer uit den mensch en uit de schepping opdiepen. Daarom heeft God ook de natuurlijke theologie (theologia naturalis) ons nu in de H. Schrift geopenbaard. Voor zover nu de H. Schrift deze theologia naturalis bevat, is zij de kenbron der theologische wetenschap; verder niet. Al het andere is soteriologisch, en bedoelt niet ons wetenschap te geven, maar bedoelt ons heil. Doch de natuurlijke openbaring (*revelatio naturalis*) bedoelt alleen ons *wetenschap* van God te geven. Daarom is

de theologia naturalis alleen de eigenlijke inhoud der theologische wetenschap.

Onze bezwaren hiertegen zijn:

a. dat de scheiding van theologie als *wetenschap* en van *kennis Gods* in strijd is met de gereformeerde opvatting der theologie. De oude gereformeerden hebben nooit een *speciaal*, maar slechts een *gradueel* onderscheid aangenomen tusschen de theologie in de kerk en aan de universiteit;

b. dat de uitsluiting van het soteriologische uit de eigenlijke theologische wetenschap evenzoo in strijd is met de gereformeerde opvatting der theologie. Het soteriologische werd niet als bijkomstig (accidenteel) en slechts als hulpmiddel beschouwd, maar als wezenlijk tot den inhoud der theologische wetenschap behoorende;

c. dat volgens de gereformeerden niet slechts de natuurlijke theologie (theologia naturalis), maar ook de bijzondere theologie, d. i. de inhoud der bijzondere openbaring (revelatio specialis) tot den wezenlijken inhoud der theologische wetenschap behoort;

d. dat volgens de gereformeerde opvatting de theologische wetenschap haar doel niet in zichzelf, d. i. alleen in *het weten*, heeft, maar dat haar doel ligt in de eere Gods in de gemeente;

Efeze 3 : 14--21.

e. dat, indien de theologie als wetenschap ligt buiten het terrein en de bevoegdheid der kerken, volgen moet, dat de kerk de theologische wetenschap als zoodanig niet beoordeelen kan en mag. Alleen voor zoover zij met de kennis Gods, d. i. met het soteriologische en het heil der kerk in verband staat, mag de kerk haar oordeel laten hooren.

Ook dit is in strijd met de gereformeerde opvatting, die aan de kerk wel de gelijk bevoegdheid toekent, om de theologische wetenschap te beoordeelen.

f. dat deze opvatting eene universitaire opleiding eischt, zullen de aanstaande dienaren des Woords theologisch wetenschappelijk gevormd worden, wat niet alleen strijdt met de gereformeerde opvatting, maar ook tegen de bepaling der Generale Synode van 1893 ingaat. Encycl. II. 536.

Krachtens dit beginsel laat het zich verstaan, dat Dr KUYPER de dogmata, behoorende tot de theologie, niet uit de H. Schrift opredeneert, maar ze allereerst in verband zoekt te brengen met zijn theologisch uitgangspunt, en daarna, terecht of te onrecht, bewijzen uit de H. Schrift bijbrengt; zoodat bezwaren tegen zijne opvatting der theologie als van zelf leiden tot bezwaren tegen eenige leerstellingen aangaande den weg der zaligheid.

II.

Onze bezwaren tegen *eenige leerstellingen* aangaande den weg der zaligheid betreffen:

1°. de *rechtvaardigmaking*;

2°. de *roeping*, in verband met de wedergeboorte, het geloof en de bekeering;

3°. den *doop*;

4°. de *kerk*;

1°. De *rechtvaardigmaking*.

Volgens Dr KUYPER heeft onze rechtvaardigmaking reeds van eeuwigheid plaats gehad in de heilige vierschaar Gods, en wordt de rechtvaardigmaking in de H. Schrift als eene eeuwige daad Gods geopenbaard, d. i. als zulk een daad, die aan geen bepaling door eenig oogenblik uit het menschelijk aanzijn gebonden is. En de rechtvaardigmaking door en uit het geloof is de rechtvaardiging voor het bewustzijn der geloovigen, door de aanneming van de verkondiging der rechtvaardiging, die van eeuwigheid over ons besloten en geschied is.

„Het werk van den H. Geest” II. 143, 222.
„E Voto.” Zondag 23.

Die leering is in strijd met de *Gereformeerde Belijdenisschriften*. De *Catechismus*, Zondag 17, leert, dat Christus ons de gerechtigheid, door zijn dood verworven, deelachtig maakt „door de kracht zijner opstanding.” In Zondag 23 heet het „dat ik *alleen* door een oprecht geloof voor God rechtvaardig ben;” voor God,

niet voor mijn eigen bewustzijn; „dat God mij de volkomene genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus *toerekent*, . . . zooverre ik zulke weldaad met geloovigen harte aanneem.” Dus niet van eeuwigheid, maar in den tijd, zoodra de zondaar gelooft. Niet een vrijsprekend vonnis van eeuwigheid, maar dat werk van Christus „is mijne gerechtigheid voor God,” en *die* „kan ik niet anders dan door het geloof aannemen en mij toeëigenen.”

Ook *de belijdenis* kent geen eeuwige rechtvaardigmaking. Zij belijdt „onze rechtvaardigmaking door het geloof in Jezus Christus.” Artt. 22 en 23, vergel. met artt. 20 en 21.

De *vijf artikelen tegen de Remonstranten* spreken ook geen woord van de eeuwige rechtvaardigmaking. Zij vereenzelvigen ook niet den eeuwigen raad Gods tot zaligheid der uitverkorenen met de rechtvaardigmaking. Integendeel. Hoofdstuk I, 7 spreken zij zoo duidelijk mogelijk uit, dat God ook besloten heeft de uitverkorenen aan Christus te geven en „krachtiglijk tot zijne gemeenschap door zijn Woord en Geest te roepen en te trekken, of met het ware geloof te begaven en *te rechtvaardigen*.”

Overal plaatsen de gereformeerden de rechtvaardigmaking, d. i. de rechtvaardig-spreking des zondaars door God, *na* de roeping en in verband met het geloof.

En wat zegt de *H. Schrift*?

Rom. 3:28. Zij zegt niet, dat de uitverkorene gerechtvaardigd *is*, maar „dat de mensch gerechtvaardigd *wordt*, zonder de werken der wet.” De Schrift bestrijdt de dwaalleer van rechtvaardiging uit de werken, waardoor immers niet verstaan kan worden een ontvangen en bewust worden van een vrijspraak, die reeds van eeuwigheid is geschied. De Joden meenden wel terdege, door de werken zich de vrijspraak te kunnen waardig maken; daartegenover leert de Schrift, dat geheel de wereld verdoemelijk is voor God; dat niemand iets tot zijne vrijspraak kan toebrengen, en dat allen die zalig worden „om niet *worden* gerechtvaardigd.” En met allen, die door het geloof de gerechtigheid van Christus hebben aangenomen, Rom. 5:1. jubelt de apostel: „Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof.”

Gal. 3.
Rom. 4.

Rom. 5:1.

De eenige tekst, dien Dr KUYPER voor zijn gevoelen aanvoert (Rom. 8:30) spreekt zoo krachtig mogelijk tegen hem. De rechtvaardigmaking staat daar *na* de roeping, en in onderscheiding van het kennen en verordineeren, staat er *niet* bij: te voren. Ook het verband maakt het duidelijk, dat zij die te voren gekend en verordineerd zijn, in den tijd hieraan zijn te kennen, dat zij God liefhebben, als vrucht van de roeping, *naar*, niet *in*, maar naar Gods voornemen.

Deze leering, aldus geheel ingaande tegen de Gereformeerde Belijdenisschriften en tegen de *H. Schrift*, is zeer gevaarlijk.

a. Omdat zij wijzer wil zijn dan God, die Zich openbaart in Zijn Woord, zóó als Hij wil dat wij Hem kennen en dienen zullen, en de *H. Schrift* dienstbaar maakt aan voorop gezette menschengedachten.

b. Ook door haar inhoud en strekking. Zij maakt in beginsel het besluit Gods gelijk met de uitvoerende daden Gods, en verwacht en verdonkert en verandert alzoó en den raad Gods en Gods werk der zaligmaking. Geheel het werk der verlossing wordt besluit, en het besluit het werk der verlossing, zoodat metterdaad de raad Gods het één en het al wordt van het werk en van de leer der zaligheid. En daaruit moet volgen, dat gerechtvaardigden tal van jaren kunnen leven in de gruwelijkste zonden; alsmede dat alle roepstemmen tot de niet verkorenen een ijdel geklank zijn, omdat zij reeds van eeuwigheid *zijn* verdoemd.

Daartegen zegt de Schrift: „God is het, die rechtvaardig maakt; wie is het, die verdoemt?” En „die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden, maar die niet geloofd zal hebben, *zal* verdoemd worden.”

c. Uit deze grondwaling komen al de andere voort bij Dr KUYPER, die tracht naar een systeem, waarin alles voor ons denken sluit als één logisch geheel. Daaruit is het ook te verklaren, dat Dr KUYPER, niet zooals GOMARUS, VOETIUS, COMRIE en anderen, die ook min of meer duidelijk spreken van eene eeuwige

rechtvaardigmaking, deze leering slechts voorstelt met het oog op de totale niet-verdienstelijkheid en de totale krachteloosheid van het geloof zelf, als mede-werkend tot de rechtvaardigmaking, maar de lijn doortrekt, hoewel nog niet geheel consequent, tot de roeping, de wedergeboorte, het geloof en andere leerstukken.

2°. De *roeping*, in verband met de wedergeboorte, het geloof en de bekeering.

Volgens Dr KUYPER volgt de roeping op de wedergeboorte en het geloof. „Want als dan nu de uitverkoren zondaar wedergeboren, d.i. levend gemaakt, met geloofsvermogen begaafd en aan Jezus gebonden is, dan is het eerste werk, dat alsnu volgt, de *roeping*.” Zij is het middel, om het geestelijke leven *tot bewustzijn* te brengen; terwijl zij, evenals de wedergeboorte, niet een individueele (persoonlijke) werking op het bewustzijn is, maar een corporatieve. De wedergeboorte wordt dan voorgesteld als een onmiddellijke daad des Geestes *buiten* het Woord, en de roeping geschiedt door het Woord, onder toepassing des Geestes; doch „de dienst des Woords heeft niet met de dooden te rekenen,” en „de prediking kan niets ter zaligheid doen, noch uitwerken, dan waar het *leven* in kiem of ontkieming den *dood* reeds verving.” De prediking toch „gaat altoos uit naar de zoodanigen, die geacht worden in Christus te zijn ingelijfd, en erfgenamen des koninkrijks te zijn.” De roeping is geene „trekking,” zooals de Schrift daarvan spreekt; want men *trekt* den *onwilligen*, men *roept* dengenen die komen *kan*. „Trekken” past op onwedergeborenen, „roepen” spreekt den zondaar zelve toe, en rekent er op, dat hij komen kan. Doch de wedergeborene kan soms jaren lang onder de prediking verkeeren, zonder dat hij nog opstaat, tot bekeering komt en Christus over zich laat lichten. Daarvoor dient de roeping.

Deze leer is in strijd met de *Gereformeerde Belijdenisschriften*.

Als er in den *Catechismus* sprake is „van des menschen verlossing,” wordt eerst gewezen op de noodzakelijkheid van een Middelaar (Zondag 5); dan op de noodzakelijkheid van een oprecht geloof, „hetwelk de H. Geest, door het *Evangelie* in mijn hart werkt.” (Zondag 7). En in Zondag 25 wordt gesproken van den H. Geest, „die het geloof in onze harten werkt door de *verkondiging des heiligen Evangelies*,” en dat geloof is het geloof, hetwelk „ons Christus en al zijne weldaden deelachtig maakt.” Hier wordt dus duidelijk geleerd, dat door middel van de prediking het geloof des harten wordt *gewerkt*; zoodat de roeping niet slechts is om het geloof, dat als geloofsvermogen er reeds is, *in werking* te brengen, en *tot bewustzijn* te verheffen.

Wanneer er in de *belijdenis* gesproken wordt „van de wederoprichting van den gevallen mensch,” art. 17, wijst zij er op, hoe God „Zichzelven begeven heeft om hem (den gevallen mensch) te zoeken, toen hij al bevende voor Hem vlood, en heeft hem getroost, belovende hem zijn Zoon te geven, die worden zou van eene vrouw.” De wederoprichting begon dus met de roeping van den gevallen mensch. Vergelijkte men hierbij slechts wat in Zondag 6 vraag 19 wordt gezegd: „dat God zelf eerst in het paradijs het heilig *Evangelie* heeft geopenbaard, en daarna door de patriarchen en profeten heeft laten verkondigen.” Er is immers geen bewijs voor het gevoelen, dat Adam, toen hij voor God al bevende vlood, reeds wedergeboren *was*, en het geloofsvermogen reeds *had*, en alleen nog maar door God geroepen werd, om tot bewustzijn er van te komen. — In art. 24 wordt uitdrukkelijk gezegd: „Wij gelooven dat dit waarachtig geloof in den mensch *gewrocht zijnde* door het *gehoor des Woords Gods*, en de werking des H. Geestes, hem *wederbaart* en maakt tot een nieuwen mensch *en* doet hem leven in een nieuw leven.” En verder: „Zoo is het dan onmogelijk, dat dit heilige geloof ledig zij in den mensch enz.” Waaruit duidelijk blijkt, dat eerst het geloof wordt gewrocht, door het Woord, en onmiddellijk daarop de wedergeboorte, waaraan de bekeering of heiligmaking weer verbonden is; terwijl weersproken wordt, dat het geloof, in vermogen aanwezig zijnde, jaren lang, zelfs nog onder de prediking, ledig zou kunnen zijn in den mensch.

In de *vijf artikelen tegen de Remonstranten* wordt hoofdstuk I geleerd, dat alle

„Het werk van den H. Geest.” II. 143.

„Het werk van den H. Geest.” II. 187.
„E Voto.” II. 133. 134.

„De Heraut” N°. 949.

„Het werk van den H. Geest.” II. 187.

menschen in vloek en ellende neerliggen; dat God echter zijn Zoon gezonden heeft, „opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe”; en „opdat de *menschen* tot het geloof *worden gebracht*, zendt God goedertierenlijk *verkondigers* van deze zeer blijde boodschap tot wien Hij wil en wanneer Hij wil, *door wier dienst* de *menschen* geroepen worden tot bekeering en het geloof in Christus, den gekruiste.” „Die dit Evangelie niet gelooven, op die *blijft* de toorn Gods; maar die het aannemen . . . *die worden* door Hem van den toorn Gods en van het verderf verlost en met het eeuwige leven begaafd.”

In III en IV, 8, 9, 10 en 11 heet het: „Voorts wanneer God dit Zijn welbehagen in de uitverkorenen uitvoert, en de ware bekeering in hen werkt, zoo is het, dat Hij niet alleen het Evangelie hun uiterlijk doet prediken, en hun verstand krachtiglijk door den H. Geest verlicht, ... maar Hij dringt ook in tot de binnenste deelen des menschen met de krachtige werking deszelfs *wederbarenden* Geestes.” Hier is dus sprake van de werking des Geestes tot *wederbaring* onder de prediking.

Dit blijkt nog duidelijker in § 12, waar het werk des Geestes onder de prediking genoemd wordt, „die wedergeboorte, die vernieuwing, *nieuwe schepping, opwekking van de dooden* en levendmaking,” en „*deze* wordt in ons niet teweeg
Zie ook § 17. gebracht door middel van de uiterlijke prediking *alleen*, maar” enz.

Hieruit blijkt duidelijk, dat onze vaders de roeping willen tot wederbaring van zondaren, op wie nog de vloek en toorn Gods ligt, en tot het geloof, dat met Christus vereenigt en zijne weldaden deelachtig maakt. Zij wilden de prediking ook aan geestelijk dooden. Dat dezen niet kunnen hooren, hindere den prediker niet, omdat God machtig is, onder de prediking de ooren te openen; al doet Hij het ook slechts aan de uitverkorenen. — Dat wedergeborenen en die het geloofsvermogen bezitten, jaren lang onbekeerd onder de prediking kunnen leven, staat
Art. 24². nergens in de Belydenisschriften, en is in strijd met den aard van het nieuwe leven en met de ervaring. Waar leven *is*, komt beweging, zoodra het bewustzijn in kindschen leeftijd ontwaakt, al is dat leven niet altijd even duidelijk.

En wat leert de *H. Schrift* in dezen?

Zij leert wel, dat er van kindsaf wedergeboren kunnen zijn, en dat dezulken later door Woord en Geest tot meerdere openbaring en helderheid komen; doch zij leert tevens duidelijk, dat de roeping niet alleen is een tot bewustzijn roepen, maar ook geschiedt tot onwedergeborenen ter levendmaking.

Rom. 4:17. Immers: „De Heere roept de dingen die niet zijn, alsof zij waren.” „Hij spreekt,
Ps. 33:9. en het is er; Hij gebiedt, en het staat er.” En dat niet alleen bij de schepping, bij de opwekking en de opstanding der dooden, maar ook in het geestelijke. Het Evangelie moet gepredikt worden „aan *alle* creaturen,” en dus niet alleen aan de reeds wedergeborenen en uitverkorenen. Paulus zegt in 1 Cor. 1:21, dat het Gode behaagd heeft „door de dwaasheid der prediking zalig te maken.” Tot dat zalig maken door de prediking, behoort toch zeker ook de werking van de wedergeboorte en het geloofsvermogen; want Petrus zegt, 1 Petr. 1:23, „Gij die wedergeboren zijt . . . door het levende en eeuwig blijvend woord van God.” En dat door dat „woord” niet te verstaan is *het* Woord, de Zoon, blijkt uit vs 25: „maar het woord des Heeren blijft in der eeuwigheid, en dit is het woord dat onder u verkondigd is.” Daarom zegt ook Paulus, Rom. 10:4, „het geloof is uit het gehoor;” en „hoe zullen zij gelooven zonder die hun prediken.” Tot dat gelooven is aan hen verheerlijkt de kracht, die Hij gewrocht heeft in Christus, als Hij hem uit de dooden heeft opgewekt (Efez. 1:19, 20). Petrus zegt, dat God het uitverkoren geslacht „uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht” (1 Petr. 2:9); en in Rom. 8:30 volgt de roeping onmiddellijk op de verordineering. Jezus zelf zegt (Joh. 5:25): „De ure komt, en is nu, wanneer de *dooden* zullen *hooren* de stem des Zoons Gods, en die ze gehoord hebben, zullen leven.” (Zie de kantteekeningen op dezen tekst).

Zelfs de tekst, door Dr KUYPER voor zijn gevoelen aangehaald (Efez. 5:14),

spreekt hem tegen: „Ontwaakt, gij die slaapt, en staat op uit de dooden.” Dat „slapen” was een *dood* zijn, en dat „ontwaken” een opstaan uit de dooden, en dus niet tot bewustzijn komen van een slapende, maar een levend worden van een doode.

En wat nu aangaat die centrale wedergeboorte in het lichaam (corporatief) en niet persoonlijk (individueel), en dat centrale bewustzijn, — daarvan zegt niet alleen de Schrift niets, maar zij leert zelfs het tegenovergestelde, als zij telkens spreekt van „zoovelen,” „een iegelijk,” „wie” enz., als er van wedergeboorte, geloof, bekeering enz. sprake is. Wij wijzen alleen op Jezus' woord tot Nicodemus (Joh. 3:3, 5, 7): „gijlieden” — en dat gold hier de Joden, het verbondsvolk allereerst — „moet wedergeboren worden.” — Dat „centrale” is niet aan de Schrift ontleend, maar vloeit kennelijk voort uit des hoogleeraars wijsgeerig uitgangspunt: één organisme van al het bestaande; één organisme der wetenschap; één organisme der herboren menscheid, en dus ook één werk der wedergeboorte enz. centraal in dat ééne organisme.

Wij vinden ook deze leer van Dr KUYPER *gevaarlijk* voor de Gereformeerde Kerken, en wel:

a. omdat daardoor de bediening des Woords voor een deel aan hare bestemming wordt ontrukkt, en hare beteekenis ten deele verliest. Als immers de roeping alleen dient tot het wekken van het bewustzijn des nieuwen levens, en het in werking brengen van het geloofsvermogen, dan moet volgen, dat de prediking alleen is voor *begenadigden*, en niet om zalig te maken wat verloren is, wat nog onwedergeboren is;

b. deze leer onderwerpt inderdaad Gods vrijmacht aan een stelsel, uit het abstracte denken geboren, en niet aan de H. Schrift ontleend. Immers zij laat niet toe, dat God aan gedoopten, of aan de kinderen der gemeente, die uitverkoren zijn, op lateren leeftijd de genade der wedergeboorte verheerlijkt. Wie van hen uitverkoren zijn, *moeten* ook wedergeboren en met het geloofsvermogen begiftigd ter wereld komen; alleen de bekeering in den zin van bewustworden kan later nog gewerkt. — Wel wijst Dr KUYPER, om dit bezwaar te ontgaan („Werk van den H. Geest” II, 156) op „een *geheimzinnigen achtergrond*, op een wonderbaar werk Gods, dat achter dit alles schuilt, en op een ondoorgrondelijk mysterie, zonder hetwelk dit alles niets is.” Doch wij kunnen dien achtergrond niet zien, en hij wordt niet aan het licht gebracht uit de Dordsche Leerregels, art. 12 van het 3de en 4de hoofdstuk, door Z.H.G. aangehaald; want daar staat alleen, dat God de wedergeboorte *zonder ons* in ons werkt, en daarover is geen verschil; terwijl er uitdrukkelijk bij staat, „*niet* door middel van de uiterlijke predikatie *alleen*.” Dus toch wel door middel van de prediking; ofschoon *niet alleen*; immers door toepassing des Geestes, wat weer niet betwist wordt.

c. deze leer leidt tot zorgeloosheid in de gemeente, omdat de hoorders bij die leer moeten denken, dat wie nog niet wedergeboren *is*, door de prediking ook niet wedergeboren *wordt*, en wie nog in de zonde, onbekeerlijk, leeft, — zelfs jaren lang in de zonde voortleeft — toch wel wedergeboren kan zijn, en... dus ook wel in den hemel zal komen, omdat wedergeborenen niet verloren gaan. Welk gevoelen versterkt wordt, omdat de prediker, niet rekenende met onwedergeborenen, zelfs niet vermaant tot wedergeboorte, noch om de wedergeboorte van nog doode leden in de gemeente bidt;

d. deze leer leidt tot de stelling, dat het menschelijk geslacht uitverkoren, gerechtvaardigd enz. *is*; dat het menschelijk geslacht met één centraal leven en één centraal bewustzijn, centraal, of corporeel, van eeuwigheid is wedergeboren; dat de leden van dat organisch geheel met het wedergeboren leven en het geloofsvermogen geboren worden; dat God dus *in den tijd*, wat het *wezen* der zaligmaking aangaat, werkelijk *niets* werkt. Hij laat alleen te voorschijn treden en tot bewustzijn komen, wat reeds van eeuwigheid *werkelijk* — niet in het besluit — maar werkelijk *is*. Dat riet naar het pantheïstisch determinisme.

3°. *De doop.*

„Voor een Dis-
tel een Mirt,”
pag. 24, 46, 52,
60--62. „De He-
raut” van 12 en
26 Mei '95. „Evo-
to” II, 477, 478,
481, 535, 541, (ook
52, 53), III, 12,
24, 50.

Dr KUYPER leert, dat de doop geschiedt *op grond* van de onderstelde wedergeboorte, en dat op hetzelfde oogenblik, als de dooper het water sprenkelt op het hoofd van het kind, dat gedoopt wordt, uit den hemel een bijzondere werking des Geestes indaalt in het kind dat, uitverkoren, reeds wedergeboren is en de potentie (het vermogen) des geloofs heeft, en dat anders de doop geen doop is. Dit is niet naar de *Gereformeerde Belijdenisschriften*. Wij vinden daarin niet, dat *de grond* van den doop eene *veronderstelling* is, noch dat *onder het doopen* werkingen des Geestes *moeten* plaats hebben, zal de doop een doop zijn. Integendeel.

In den *catechismus*, Zondag 25, wordt van de sacramenten gezegd, dat zij „de beloften des Evangelies beter te *verstaan* geven en *verzegelen*,” en „dat de H. Geest ons door de sacramenten *verzekert*, dat onze volkomene zaligheid in de eenige offerande van Christus staat.” Verder, aangaande den doop, Zondag 26, dat Christus bij den doop *toegezegd* heeft, „dat ik zoo zeker van al mijne zonden gewasschen *ben*, als ik uitwendig met het water gewasschen ben.” Dus wordt niet geleerd, dat door den doop, noch *onder* het doopen iets *gewerkt* wordt, maar Christus *zegt iets toe* bij den doop; *verklaart* en *verzekert* iets bij en door den doop, n.l. de beloften van het genadeverbond: „dat mij al mijne zonden vergeven zijn;” „de vergeving der zonden van God uit genade te hebben;” „door den H. Geest vernieuwd en tot lidmaten van Christus geheiligd te zijn.” *Die* beloften worden in den doop beteekend en verzegeld. En op de vraag, Zondag 27, of men ook de jonge kinderen zal doopen, heet het: ja, want zij zijn „in het verbond Gods en in zijne gemeente begrepen.” Zij *zijn* er in begrepen. Zij zijn er in begrepen krachtens de belofte Gods: Ik ben uw God en uws zaads God. *Daarom* moeten zij gedoopt worden. Dus niet op grond van eene *veronderstelling*, maar op grond van iets dat werkelijk is.

In de *belijdenis* wordt gezegd, art. 34, „door hetwelk wij in de kerke Gods *ontvangen*, en van alle *andere volken* en *vreemde* religien *afgezonderd* worden, om geheel Hem toegeëigend te zijn, zijn merk- en veldteekenen dragende.” „Dat alzoo het bloed van Christus hetzelfde van binnen in de ziel doet, door den H. Geest, dezelfde besprengende en zuiverende van hare zonden, en ons *wederbarende* uit kinderen des toorns tot kinderen Gods.” Dus geeft de Heere door den doop *te verstaan* wat Hij door den H. Geest doet; hoe Hij van de zonden reinigt en ons wederbaart. Niet dat Hij *onder* het doopen het wedergeboren leven en het geloofsvermogen aan het werken brengt, en „één leven met Christus doet leven,” maar Hij verklaart er door, hoe Hij wederbaart. „De dienaars geven ons het sacrament, en hetgeen zichtbaar is; maar onze Heere geeft hetgeen *door* het sacrament *beduid* wordt,” (niet onder het sacrament gegeven wordt), „te weten, de gaven en onzienlijke genade . . . en onze harten vernieuwende.”

En wat *den grond* van den doop aangaat, heet het verder: „wij gelooven dat men (de kinderen) behoort te doopen, en met het merkteeken des verbonds te verzegelen, gelijk de kinderen in Israël besneden werden, *op dezelfde belofte* (d. i. *op grond van dezelfde beloften*) „die onzen kinderen gedaan zijn.” „Daarenboven, hetgeen de besnijdenis *deed* aan het Joodsche volk, *hetzelfde doet* de doop aan onze kinderen.” Wat deed dan de besnijdenis aan het Joodsche volk? Gaf zij aan dat volk, reeds wedergeboren, de werking uit den hemel door den H. Geest, boven omschreven? Zoo niet; dan ook de doop niet, want de doop doet *hetzelfde*.

Hiermee stemt ook overeen, hetgeen gezegd wordt in het *formulier*, om den heiligen doop te bedienen aan *bejaarde personen*: „En alhoewel de kinderen der christenen (onaangezien zij dit niet verstaan) *uit kracht des verbonds* moeten gedoopt worden.” Dus niet uit kracht van de onderstelde wedergeboorte, zooals Dr KUYPER wil.

En wat nu de *H. Schrift* aangaat.

Zij leert ons geen anderen *grond* voor den doop dan de beloften Gods. Petrus zegt (Hand. 2: 35, 39), „een iegelijk van u worde gedoopt . . . want (en dat was

de grond) u komt de belofte toe en uwen kinderen." De beloften komen niet alleen den Joden toe, maar allen die gelooven, en hunnen kinderen; van daar dat gedoopt werden die geloofden en hun huis.

En wat die werking des Geestes betreft *onder* het doopen; ook dat leert de H. Schrift niet. Wel had in den apostolischen tijd de oplegging der handen plaats, en de mededeeling des Geestes bij den doop; doch dit is van den doop wel te onderscheiden. Cornelius en die bij hem waren ontvingen eerst den H. Geest en werden daarna gedoopt. (Hand. 10:47, 48). Dat waren bijzondere gaven des Geestes niet *onder* het doopen, maar bij den doop.

De H. Schrift brengt den doop steeds in verband met Christus' dood en begrafenis, en zijne opstanding: met vergeving of afwassing der zonden en vernieuwing des harten; met het geloof en de bekeering (Rom. 6:4; Coll. 2:12 enz.) waaruit blijkt, dat de weldaden van rechtvaardigmaking en heiliging (van af de wedergeboorte) er door voorgesteld, verklaard en verzekerd worden; doch nergens wordt geleerd, dat *onder* het doopen „doopsgenade" werkt, dan alleen in zoover een sacrament, dat de beloften beteekent en verzegelt, de geloofskennis en het geloofsvertrouwen, en dus het geloof, voedt.

De H. Schrift leert geen twee werkingen des Geestes: eerst het geloofsvermogen, en dan *onder* het doopen de inplanting in Christus „om nu één leven met het lichaam des Heeren te kunnen leven;" want aan het geloof, zoodra ook maar het geloofsvermogen door den H. Geest gewrocht is, worden al de weldaden van Christus verbonden. „Die in den Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven; maar die den Zoon ongehoorzaam is, zal het leven niet zien; de toorn Gods blijft op hem." „Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden." Datzelfde geldt ook van een kind, dat wedergeboren is en het geloofsvermogen heeft: het zal zalig worden; het heeft het eeuwige leven; het is Christus ingeplant, — *al werd het ook niet gedoopt.*

Ook deze leerstelling van Dr KUYPER is zeer *bedenkelyk*,

a. omdat de *grond* van den doop verschoven wordt van het *vaste fundament* der beloften Gods naar eene *onzekere* onderstelling;

b. omdat het naar die leer altijd onzeker is, of iemand wel gedoopt is;

c. omdat alzoo ongedoopten niet aan het lichaam van Christus zijn aangesloten, en er niet één leven mee leiden, en dus . . . niet zalig worden; want hoe kan iemand zalig worden, die niet één leven met het lichaam des Heeren kan leven? En toch wedergeboren, en met geloofsvermogen begiftigd! Dat weerspreekt zichzelf;

d. omdat uit deze leer *moet* volgen, dat al de uitverkorenen reeds vóór hun doop wedergeboren *zijn*, of als zij *na* den doop wedergeboren worden, de werking des Geestes *onder* het doopen, d. i. den zegen van den doop, missen;

e. omdat deze stelling de verantwoordelijkheid en den pleitgrond des doops wegneemt;

f. wij gelooven zelfs, dat aan deze opvatting een doopersche gedachte ten grondslag wordt gelegd. Immers, de dooperschen maken *het geloof* tot grond van den doop, en Dr KUYPER de *wedergeboorte* en het geloofsvermogen.

4°. *De kerk*

Bij Dr KUYPER is de kerk „de absolute organisatie van het door wedergeboorte herstelde leven van heel ons menschelek geslacht." Of ook „de ideeële potentie van het lichaam van Christus, die uitgaat in de volheid van het menscheleke leven, ook in organisch verband met den kosmischen schat van het natuurleven." De kerk als instituut, d. i. de plaatselijke kerk, is „eenvoudig een instituut voor den dienst des Woords." Of ook „eene speciale *verschijning*, die in en uit het menscheleke leven gevormd wordt door een van buiten intredenden factor, die niet uit het generale leven *der wereld* kan *verklaard* worden." Het lichaam van Christus — ons menscheleke geslacht — ontleent zijn corporatief bestaan, of organisme, niet aan de wilsdaad van enkele personen, maar aan de organische

Encycl. III,
191—198.

III, 188, 189
293, 205.

ordinantie, die *in de schepping zelve* voor ons menschelijk geslacht is gegeven." Dus in de schepping ligt de ordinantie voor ons menschelijk geslacht, of voor het lichaam van Christus. Er zijn „uitingen van het lichaam van Christus *in de* geïnstitueerde kerk, als eigen organisme, en *buiten* die geïnstitueerde kerk in het algemeen menschelijk leven." Ééne der openbaringen van de wezenlijke kerk, die in het lichaam van Christus is gegeven, heet de geïnstitueerde kerk. Christus is „het generale subject," het „centrale menschelijk bewustzijn," en „het denkende subject" van de herstelde menschheid, of van het lichaam van Christus, van de kerk als organisme.

Deze leer is kennelijk in strijd met onze *Belijdenisschriften*.

In den *catechismus*, Zondag 21, wordt geleerd, dat de Zone Gods uit het gansche menschelijke geslacht zich eene gemeente tot het eeuwige leven uitverkoren, vergadert, en wel „door Zijn Geest en Woord," „in eenigheid des waren geloofs." De kerk is dus niet *het menschelijk geslacht*, maar *uit* het gansche menschelijk geslacht vergaderd. De kerk is niet het door wedergeboorte herstelde *leven* van heel ons menschelijk geslacht, n.l. de absolute organisatie er van, maar de *uitverkorenen*. De kerk bestaat dus uit *menschen*, uit wedergeborenen, hetzij reeds in den hemel, hetzij nog op aarde; hetzij reeds wedergeboren of nog niet; hetzij bij ons bekend of niet bekend; hetzij zij zich bij de ware kerk, zooals die zichtbaar met kenmerken optreedt, zich voegen of niet, zoodat zij zich nog op zichzelfden houden.

Dat zien wij ook uit de *Belijdenis*, Art. 27 en 28, waar de kerk genoemd wordt: „eene heilige vergadering der ware christ-geloovigen," bij welke kerk, „allen schuldig zijn zichzelfden daarbij te voegen en daarmee te vereenigen."

En wat zegt de *H. Schrift*?

Zij spreekt overal van de kerk als van *menschen*: geloovigen, heiligen, geroepenen enz., en niet als van *leven* of organisatie van leven. Zij worden voorgesteld als één volk, met één geloof, één doop, en één Heer; onderling verbonden door den band der liefde en des geloofs; door ééne Geest geleerd en geleid. Zij staan samen onder één hoofd, Jezus Christus, en vormen met elkander één lichaam, één tempel, één Bruid (Rom. 1:7; 1 Cor. 1:2; 1 Petr. 1:1 — Rom. 12:4 enz.; 1 Cor. 10:17; 12:13, 27; Ef. 1:23; Coll. 1, 2 en 3 enz.)

Nergens vinden we in de H. Schrift sprake van de kerk als van „heel ons menschelijk geslacht;" noch als van een instituut, alleen voor den dienst des Woords; noch van een Lichaam van Christus, waartoe ook gerekend moet worden het terrein van het maatschappelijk leven, de wetenschap enz.; waarom de Gereformeerde Kerken tegen zulke onschriftuurlijke voorstellingen dienen te waken.

Ook om *het gevaar*, aan deze leer verbonden.

a. Dr. KUYPERS leer over de kerk staat in verband met de stelling, dat *alleen* de wedergeborenen behooren tot het menschelijk geslacht, en dat dus heel het menschelijk geslacht zalig wordt, terwijl de enkelingen afvallen of verloren gaan. Dat Christus „het generale subject," „het denkende subject" en „het centrale menschelijk bewustzijn," *de* mensch wordt in de menschheid, en dat het menschelijke in de menschheid de mensch Christus is; dat Christus in de menschheid, waarin Hij het generale subject is, *Zichzelfden* denkt en *Zichzelfden* bewust wordt; dat de persoonlijkheid der *menschen* wordt opgeheven door dat generale subject der menschheid, wat leidt tot het wegnemen van de persoonlijke verantwoordelijkheid, en tot de ontkenning van de wedergeboorte enz. van personen. Dit geschiedt alles in het generale subject, en van daaruit in de leden. Christus, het generale subject, wordt dan wedergeboren enz. Omdat de menschheid, met Christus als haar generale subject, één organisch deel is van heel het organisme van al het bestaande, wordt Christus een organisch deel van heel het organisme van al het bestaande. Omdat Hij het *denkend* subject is van de menschheid, en het centrale menschelijk *bewustzijn*, wordt Christus' denken en bewustzijn een organisch deel van het centraal denken, en bewustzijn van al het bestaande, als

Encycl. III, 195, 198.

Encycl. IV, 8, 12, 130, 133, 234—236, 244, 247, 289, 532, 526.

„E Voto" II, 134.

„De Heraut" 18 Aug., 1 Sept., 8 Sept. '95.

één organisme. Daarom is dan ook *al* de wetenschap één organisme, en Christus daarvan een organisch onderdeel. Zóó gaat Christus en heel de kerk als organisme op in het ééne organisme van al het bestaande, d. i. zóó gaan Christus en de kerk wezenlijk verloren in het geheel.

b. Door de zichtbare of plaatselijke kerk, in onderscheiding van de kerk als organisme, voor te stellen als zijnde slechts een instituut voor den dienst des Woords, alleen van praktisch belang, en eene verschijning van voorbijgaanden aard, wordt haar karakter geschaad, hare bestemming verlaagd, en haar wezen aangetast. Zij wordt als ééne der openbaringen van de wezenlijke kerk gezet *naast* en op één lijn geplaatst met andere openbaringen, bijv. op het terrein van maatschappij en van de wetenschap, waardoor óf de wetenschap wordt vergoddelijkt, óf de kerk verwereldlijkt.

III.

Eindelijk vindt de kerkeraad nog bezwaar in de *behandeling der H. Schrift*, in verband met het bovengenoemde. En wel:

1°. dat Dr KUYPER niet uitgaat van de H. Schrift, maar haar slechts in het voorbijgaan aanhaalt. Met het oog op de betwiste, boven genoemde, leerstellingen mist men den vasten bodem der Schrift, en bestaat de kracht in de redeneerkunde van den hoogleeraar, die van uit een idee, in logisch verband staande met het uitgangspunt van heel een systeem, door redeneert. De H. Schrift toch is geen *hulpmiddel* voor de kennis der waarheid, maar *kenbron* en *toetssteen*. Dat blijkt ons uit Dr KUYPERS schrijven niet;

2°. dat Dr KUYPER eenzijdig nadruk legt op het organisme van de Schrift, met voorbijzien van de afzonderlijke uitspraken. Wij gelooven ook aan de eenheid der H. Schrift, zoodat men de doorgaande leer der Schrift moet leeren kennen; doch door *eenzijdig* nadruk te leggen op het z.g. organisme der Schrift, komt men tot de bedenkelijke methode, om eene stelling uit te spreken, als in overeenstemming met het organisme der Schrift, en daaruit voort te redeneeren, al staan er ook duidelijke teksten tegenover;

3°. dat Dr KUYPER z.g. „beginselen” uit den Bijbel neemt, en daaruit redeneert. Evenals gesproken wordt over „gereformeerde beginselen”, uit dezen en genen schrijver opgespoord en niet in de gereformeerde belijdenisschriften te vinden, zóó wordt ook met de H. Schrift gehandeld. Wordt daartegen ingebracht, dat onze gereformeerde belijdenisschriften dit of dat beginsel niet huldigen, dat het immers daarin niet geformuleerd is, dan heet het: dat is nog niet in de Formulieren van eenigheid uitgewerkt. En evenzoo met de H. Schrift wordt bij tegenpraak gezegd, dat het wel een beginsel is, aan de H. Schrift ontleend, doch in de Schrift niet duidelijk, althans voor ons bewustzijn, ontwikkeld;

4°. dat Dr KUYPER sommige duidelijke uitspraken der H. Schrift ontkent.

Zoo vinden we o. a. in tegenspraak met de H. Schrift wat in „Het werk v. d. H. Geest” I, § 28 geleerd wordt van „het wonder der talen,” alsof „uit niets blijkt, dat het verschijnsel, dat zich hier (op het Pinksterfeest) voordeed, bestond in het spreken van ééne der bekende, door de personen niet aangeleerde talen.” — En dan is hetgeen in „De Heraut” van 13 October '95 (N°. 929) staat in strijd met de duidelijke uitspraak der H. Schrift. Dr KUYPER beweert, „dat de uitdelling (in den zondvloed) alleen sloeg op die gedeelten van den aardbodem, waar de mensch reeds woonde, en niet op de overige deelen van den aardbodem. Daar was het roofdier dan blijven voortbestaan.” Dit is in flagranten strijd met wat de Schrift ons leert in Gen. 7: 23, waar staat: „Alzoo werd verdelgd *al wat* bestond, dat op *den aardbodem* was, van den mensch tot het vee... doch Noach alleen bleef over, en wat met hem in de arke was.”

Dit alles is in strijd met Art. 5 onzer Belijdenis, waar het heet: „Alle deze Boeken *alleen* ontvangen wij voor heilig en canoniek, om ons geloof *naar dezelve* te reguleeren, daarop te *gronden* en daarmee te *bevestigen*.” Van dien regel af te

wijken, kan niet anders dan gevaarlijk zijn voor de toekomst der Gereformeerde Kerken; vooral wanneer een hoogleeraar daarin voorgaat, die door zijne geschriften en door zijn onderwijs zoo grooten invloed heeft.

Wij zijn dan ook om al de bovengenoemde redenen bezorgd, dat de kerken langzamerhand afgeleid worden van de waarheid der H. Schrift en van de leer, zooals die in onze Belijdenisschriften geformuleerd is, en dat daardoor de band der eenheid in onze kerken gebroken wordt.

Redenen, waarom de kerkeraad zijne bezwaren in uwe handen neerlegt, geliefde broeders! met de bede, dat uwe bemoeienissen, onder den zegen des Heeren, een dreigend gevaar mogen keeren. Geve de Heere u daartoe het licht en de leiding des H. Geestes!

Met broedergroete en heilbede, uwe mededienaren in de zaak des Heeren,

de kerkeraad,

T. BOS, *president.*

H. RIDDERBOS, *scriba.*

BIJLAGE C b.

(Art. 22.)

ANTWOORD van deputaten voor de oefening van het verband met de theol. faculteit aan de Vrije Universiteit op het bezwaarschrift van den kerkeraad van Bedum (A).

Weleerwaarde en eerwaarde Broeders,

Gelijk wij u bereids bij ons schrijven d.d. 26 Mei l.l. bericht hebben, is uw *bezwaarschrift*, indien dit voor uw schrijven de passende benaming is, ons geworden.

Wij hebben nu bij dezen de eer, een nader antwoord daarop aan uwe vriendelijke overweging aan te bieden.

Het bleek ons bij inzage al spoedig, dat uw bezwaarschrift eigenlijk geen *bezwaren* inhoudt tegen *het onderwijs* van Prof. Dr A. KUYPER, maar dat al uwe bedenkingen ingaan tegen de *publieke geschriften* van dezen hoogleeraar.

Uw stuk zou dus naar onze meening eerder bij uw classe of bij de classe „Amsterdam” moeten ingediend zijn naar analogie van art. 55 der Kerkenordering, dan dat het in onze handen werd gesteld.

Deputaten der Gereformeerde kerken in Nederland voor de oefening van het verband tusschen deze kerken en de Theologische faculteit aan de Vrije Universiteit te Amsterdam hebben toch alleen in last, toezicht te houden op het *onderwijs*, zooals u uit artt. 2 en 3 der „Overeenkomst” kan blijken.

Zij kunnen dan ook alleen *handelend optreden* bij hun gebleken gebreken in dat onderwijs. Welke gebreken hun dan moeten blijken uit *collegebezoek*, of uit *examina*, of uit de *opmerkingen* van deputaten ad examina der Provinciale Synoden.

Nu is in de vele jaren, waarin wij de colleges en examina van tijd tot tijd bijwoonden, ons nimmer iets ook maar in het minste gebleken van „*afwijking van de Gereformeerde belijdenis*” zoomin bij Dr KUYPER als bij een der andere professoren.

Evenmin bleek ons iets daarvan uit opmerkingen van de genoemde deputaten ad examina.

Ook uw voorzitter, Ds T. Bos, behoorde van 1893 af tot nu toe onder deze provinciale deputaten.

En toch wordt in een schrijven der Groninger deputaten d.d. 1 Juni 1894 ipsis verbis verklaard: „Niemand hunner had eenige bedenking omtrent afwijking op een of ander punt van de leer der Gereformeerde Kerken, in onze Belijdenis uitgedrukt.”

Wij konden ons dus op grond van een en ander onbevoegd en onverplicht achten, nader kennis te nemen van uw bezwaarschrift.

Wij hebben echter geoordeeld, dat het beter is, dit niet te doen.

Ook verbiedt ons mandaat ons niet, om óók door een bezwaarschrift, als het door u ingediende, kennis te nemen van mogelijke afwijkingen in de leer bij de hoogleeraren in de Theologie aan onze Universiteit.

Het kon ook zijn, dat uw stuk het een of ander bevatte, dat aanleiding gaf tot vermoedens, die een nader onderzoek noodzakelijk maakten. En zoo zijn wij dan gekomen tot het besluit, om uw geschrift met aandacht te lezen en te overwegen.

Het resultaat, waartoe wij na nauwkeurige lezing en gezette overweging van al het door u opgesomde gekomen zijn, is, dat wij u, geliefde broeders, met allen nadruk moeten verklaren:

1°. dat wij in uw bezwaarschrift geene oorzaak hebben gevonden tot twijfel omtrent Professor KUYPER's rechtzinnigheid, aangezien het o. i. geen enkelen grond aangeeft, om maar eenige „afwijking van de Gereformeerde belijdenis” bij het onderwijs van genoemden hoogleeraar te vermoeden;

2°. dat wij dus geene aanleiding hebben, om ons oordeel over zijn onderwijs of geschriften te wijzigen;

3°. dat wij ook uwe bezwaren in geen enkel opzicht kunnen deelen noch overnemen; en

4°. dat er dus voor ons geene reden bestaan kan, om „handelend op te treden,” zelfs niet om Dr KUYPER op een of ander punt nader te hooren.

Niet, dat wij elk denkbeeld, elke beeldspraak, elke uitdrukking van den hooggeleerden auteur als de juiste formuleering van ons persoonlijk gevoelen zouden wenschen te onderschrijven; doch waar het de vraag is, of Professor KUYPER ook maar in eenig opzicht afwijkt van de Gereformeerde *beginselen* en *ongereformeerde* of zelfs *onchristelijke* stellingen zou drijven, daar zeggen wij met alle beslistheid: broeders, gij vergist u, als gij dit durft betoogen, en doet aan de eere van eenen trouwen medestrijder, ja onwaarderbaren voorvechter van de echt gereformeerde beginselen grootelijks te kort.

Wij konden het gevoegelijk bij deze verklaring laten.

Toch komt het ons om onderscheidene redenen beter voor, hieraan nog enkele opmerkingen toe te voegen, waardoor het vermelde resultaat eenigermate wordt gemotiveerd.

Eene volledige motiveering zou eene doorlopende ontleding en weerlegging van uwe circa 20 pagina's folio vereischen.

En dit ligt niet op onzen weg.

Het volgende is dus *zoomin* eene *weêrlegging* van het door u geschrevene als eene *verdediging* van den arbeid en van de geschriften van Prof. Dr A. KUYPER.

Allereerst veroorloven wij ons dan de vrijheid u op te merken, dat de overweging uwer bezwaren niet van groote moeielijkheid ontbloot was, aangezien gij, inplaats dat gij die streng objectief zoekt te staven door *letterlijke* aanhalingen uit de geschriften van Dr KUYPER, waar het immers juist op de woorden aankomt, ons naar geheele pagina's verwijst, soms uit verschillende geschriften tegelijk;

ook, omdat gij vooral in het eerste deel van uw bezwaarschrift somtijds onderscheidene zaken en uitdrukkingen op eene wijze saamvoegt, die dooreenmengt, wat wél uiteen behoort te worden gehouden;

en niet het minst, omdat het ons telkens opnieuw bleek, dat gij eigenlijk niet tracht te weêrleggen, hetgeen Dr KUYPER metterdaad leert, maar iets, *wat gij meent*, dat door hem geleerd wordt, of door u bij manier van min juiste gevolgtrekking uit het door hem geleerde wordt afgeleid.

Dit kan u o. a. duidelijk worden, als gij uwe bezwaren tegen de onderscheiding tusschen Theologie en kennis Gods vergelijkt met wat vier onzer docenten schrijven in hun bekend geschrift „*Opleiding en Theologie*” pag. 53—57 §§ 7 en 8; waar naar ons oordeel al uwe bezwaren voldoende zijn weêrlegd.

Indien gij het ons vergunt, broeders, gulweg te spreken, dan moet het ons van het hart, dat bij het overwegen van het eerste deel uwer bezwaren de overtuiging zich aan ons opdrong, dat allerlei wel te verklaren misvatting u bracht tot een slaan van de lucht, in plaats van tot een bestraffen van werkelijk bestaande ketterijen of dwalingen. Ja, wij verstouten ons u de vraag op het gemoed te binden, of gij, zoo gij meendet als kerkeraad te kunnen oordeelen over een werk als de Encyclopaedie der H. Godgeleerdheid, niet beter gedaan hadt, om met ons den Heere God voor dit meesterstuk van gereformeerden wetenschappelijken arbeid te danken, dan het te bedillen op eene wijze, die van pantheïsme aanklaagt een arbeid, die van het begin tot het einde juist tegenover het pantheïsme de tegenstelling tusschen Schepper en schepsel zegevierend handhaaft en de tot pantheïsme neigende „Vermittlungstheologie” tot in zijn wortelvezelen blootlegt en afsnijdt.

Wat verder aangaat het tweede deel van uw bezwaarschrift, vergunt ons daaromtrent enkele opmerkingen, waarvan sommige ook voor de andere deelen gelden.

Indien Dr KUYPER of wie ook iets leert, dat niet *ipsis verbis* in de drie Formulieren van Eenigheid staat uitgedrukt, dan strijdt dat daarom toch nog niet *eo ipso* tegen de Gereformeerde belijdenis. Zelfs is *daarmede* nog niet bewezen, dat deze geschriften nu ook eene dergelijke waarheid niet kennen.

Daarbij is door deze symbolen wél de waarheid Gods uitgeroepen tegen de dwalingen, die bij haar ontstaan de kerk beroerden, doch het *laatste* woord is toch nog niet gesproken en de inleiding der kerk in de waarheid door den H. Geest gaat immers nog altoos voort.

En daarom heeft het o. i. voor een gereformeerden kerkeraad geen houding om te argumenteeren: wat gij daar zegt, staat niet met dezelfde woorden in de Formulieren; en daarom is het ketterij!

Hebben ook niet altoos, en dan met grooter schijn van recht, juist de kettters tegenover de handhavers der orthodoxie beweerd: dit en dat, wat gij betoogt, staat niet met zooveel woorden in den Bijbel en daarom verwerpen wij het uit eerbied voor Gods Woord!

Broeders, wilt toch eens ernstig overwegen, of de door u gevolgde methode van redeneeren en veroordeelen wel *recht* is. En zoo gij tot de erkenenis komt: neen, het is niet billijk, neemt dan uwe aanklacht terug!

Voorts komt het er bij een beroep op de drie Formulieren van Eenigheid toch op aan, den juiststen zin en meaning der *woorden* nauwkeurig te verstaan.

En nu komt het ons voor, dat om die geschriften juist te exegetiseeren men 1°. haar uitspraken in zake een of ander punt onderling moet vergelijken en in verband zetten, en daarbij ook rekening moet houden met hare uitspraken over onderwerpen, die met het bedoelde onderwerp samenhangen;

2°. dat men moet nagaan, of de Gereformeerde Kerken zich ook nog in andere stukken dan in de drie Formulieren over zulk een onderwerp hebben uitgesproken;

3°. dat men onderzoekt of de kerken zich ook vroeger bij verschil van gevoelen op het bedoelde punt hebben verklaard;

4°. of ook uit de geschriften van de stellers dezer Formulieren over eene of andere betwiste uitdrukking nadere opheldering of zekerheid omtrent haar beteekenis is te bekomen; en

5°. hoe de eene of andere uitdrukking der Formulieren werd verstaan door de woordvoerders der kerken in de dagen der vaststelling der Formulieren.

Gij zult het bij nader inzien wel met ons eens zijn, dat gij u aan deze regelen lang niet altijd hebt gehouden. Dan toch zou uwe uitlegging hier en daar eene gansch andere geweest zijn.

Verder komt het ons voor, dat er in enkele belangrijke punten van uw betoog weinig vastheid is.

Laat ons enkele voorbeelden mogen noemen.

Nu eens schijnt gij de onderscheiding tusschen *objectieve* en *subjectieve recht-*

vaardiging te verwerpen; en dan weër schijnt het, dat ook gij er toch mede rekent; nu eens is het, als wist gij niet van het onderscheid tusschen geloofs*vermogen* en geloofs*daad*; en dan weër blijkt het, dat gij dat onderscheid toch ook erkent; nu eens krijgt men den indruk, alsof gij geen *werk Gods* kent in den mensch vóór het geestelijk zich bewust worden; en dan weër spreekt gij toch van zulk een werk;

soms schijnt het, dat gij oordeelt, dat de *goddelijke toerekening* hangt aan de *menschelijke toeëigening*; maar dan weër blijkt dit toch ook uwe bedoeling niet.

In al deze punten, broeders, geeft gij wat gij eerst ontkent, straks weër toe en komt het ons voor, dat gij het met den hoogleeraar, dien gij aanvalt, principiëel volkomen eens zijt.

Mogen wij u voorts doen opmerken, dat gij *wel zegt*, maar *niet bewijst*, dat Dr KUYPER leert: dat de rechtvaardigmaking van eeuwigheid *geschied is*;

dat gij ook niet *met zijne woorden* bewijst, dat door Prof. KUYPER geleerd wordt tegen cap. I § 7 der Dordsche leerregels;

dat hetgeen gij op pagina 7 sub lit. b. als bezwaar tegen Dr KUYPER inbrengt, door hem zelf klaar en duidelijk juist wordt bestreden, en dat hij tegen zulke gevolgtrekkingen waarschuwt.

Wilt, wat de quaestie der *rechtvaardigmaking* aangaat, toch eens aandachtig lezen, wat de bovenbedoelde docenten schrijven in hun aangehaald geschrift pagina 80—83. Het zal u dan wellicht duidelijk worden, dat er uwerzijds geen klein misverstand heerscht.

Op pag. 8 en v.v. handelt gij van uw bezwaren tegen wat Dr KUYPER zou leeren van *de roeping*.

Ook hierover een paar opmerkingen.

Is 't u waarlijk ernst met de bewering, dat uit de *volgorde* der zaken in Catechismus Zondag 5, 6 en 7 *blijkt*, dat het *tegen* de Belijdenis is, om te leeren, dat de instorting van het nieuwe leven en van het geloofs*vermogen* in den regel geschiedt vóór de roeping?

Gij beroept u ook o. a. op art. 24 der Geloofsbelijdenis. Maar zoudt gij dan niet behooren aan te toonen, dat dit artikel handelt van de *lijdelijke* en niet van de *dadelijke* bekeering; en dus *niet* van wedergeboorte in den *ruimeren* maar in den *engeren* zin?

Het komt ons voor, dat zonder dit bewijs uw beroep op dit artikel ijdel is.

En dit bewijs is immers niet te leveren.

Ook moesten, dunkt ons, de eigen woorden, die gij aanhaalt uit cap. I D.L.R. u doen inzien, dat hier *niet* van de *hebbelijkheid* des geloofs, maar van het *dadelijk* geloof wordt gehandeld, en zij u dus niet kunnen dienen.

Hoe gij voorts, *eerst* § 8 en dan §§ 11 en 12 van cap. III, IV D.L.R. en eindelijk ook § 6 van de daarbij gevoegde „verwerping der dwalingen” lezende, nog kunt volhouden, dat deze heilsorde: *a. lijdelijke* wedergeboorte met inplanting van het geloofsvermogen, *b. roeping*, *c. komen* d. i. *dadelijk* gelooven en *zich bekeeren*, enz., *daar* duidelijk en beslist zou worden verworpen, is ons metterdaad een raadsel.

„Dat wedergeborenen en die 't geloofsvermogen bezitten jarenlang onbekeerd onder de prediking kunnen leven, staat nergens in de belijdenis” zegt gij; en is *dit* dan nu een *bewijs*, dat het *tegen* de belijdenis èn *ongereformeerd* is? Gij erkent toch immers ook, dat „den wedergeborene voor elke levensuiting nieuwe invloeiende genade onmisbaar is.”

Niet zonder bevreemding lazen wij dan ook dezen slotzin: „Waar leven *is*, komt beweging, *zoodra* het *bewustzijn* in *kindschen leeftijd* ontwaakt;” immers hiermede is door u het punt in quaestie in principe toegegeven. Want ook bij de u bekende kinderen zullen toch wel *middelen* noodig zijn, om het *bewustzijn* te *wekken*.

Uw beroep op de H. Schrift op pag. 10 en 11 gaan wij liever met stilzwijgen

voorbij, aangezien gij daarmede uwe leerstellige meeningen niet uit de Schrift bewijst, maar veeleer de aangehaalde plaatsen in het licht uwer meeningen beschouwt.

Uw eerste conclusie op pag. 11 komt ons mede zeer vreemd voor.

Of is dan niet de predikatie des Woords *het genademiddel*, waarmede uitverkorenen *begenadigd* worden, om subjectief te komen tot de zaligheid in Christus Jezus? En immers ook voor u is er *verband* en *verschil* tusschen de 1ste en de 2de vraag van den Catechismus.

Uwe tweede conclusie is in zóó flagranten strijd met wat Dr KUYPER leert, o. a. op pag. 129, 134, 136, 137, enz. „Werk van den Heiligen Geest” Deel II, dat wij niet weten, hoe haar te qualificeeren.

Terwijl uw 4e conclusie een redeneering inhoudt, die nu letterlijk in niet ééne regel van de hand des Hooggeleerden grond heeft, en zij zóó absurd en in strijd is met heel zijn levensarbeid, dat het diep bedroevend is, *zulk* eene verdenking tegen *dien* man te hooren uitspreken.

Op pag. 13 en v.v. komt gij tot uw bezwaren tegen het geleerde van den heiligen Doop.

Wij moeten u opmerken, dat het u zwaar zou vallen, om uit Prof. KUYPER's werken te *bewijzen*, dat *ipsis verbis* door hem van den h. Doop wordt geleerd *dat*, wat gij daar in de eerste zeven regelen van pag. 13 neerschrijft.

Waar toch leert hij in *die* bewoordingen: „*en dan onder het doopen de inplanting in Christus*”; en dan nog wel in den zin, dien gij er kennelijk aan geeft?

Uw bezwaren saámgevat op pag. 15 worden dan ook reeds bij eene oppervlakkige en onbevooroordeelde lezing door „Het werk van den H. Geest” en door „E Voto Dordraceno” voldoende weêrlegd.

Wilt ook nog eens aandachtig herlezen uit „Opleiding en Theologie” de pag. 75—82.

Het komt ons ook voor, dat gij het u met uw bewijsvoering op pag. 13 en 14 wel wat gemakkelijk maakt; en het is bevreemdend, dat gij die niet aanvangt bij *Zondag 25* en bij *art. 33* en dat gij ook *vraag 73* van den Catechismus buiten bespreking laat.

En, wat dunkt u: is dat nu de Schrift oproepen, òf haar het zwijgen opleggen, als gij *alleen deze* plaatsen aanhaalt en *zóóvele* andere ongebruikt laat, en die paar aangehaalde dan nog zóó gebruikt.

Of ziet gij waarlijk niet in, dat bijv. *Joh. 3: 16 en 36* niets te maken heeft, met wat gij even te voren stelt?

Op pag. 16 en v.v. komt gij op tegen hetgeen Dr KUYPER leert van *de kerk*.

Maar, waarde broeders, als gij op pag. 16 allerlei uit Dr KUYPER's werken buiten verband neemt, en dan saámvoegt wat toch blijkbaar niet saámhoort, waarlijk dan kunt gij ieder, wie dan ook, laten leeren dingen, waaraan zelfs de gedachte niet in hem opkwam.

Dit blijkt ook wel, uit al wat gij daartegen uit de belijdenisschriften meent te kunnen inbrengen, en waarin de door u aangevallen auteur blijkens zijn publieken arbeid het hartelijk met u eens is.

Wij meenen het best te doen, met u ook voor deze quaestie te verwijzen naar „Opleiding en Theologie” *pag. 83—86*. Daar vindt gij een en ander ter toelichting en verklaring, dat u althans kan doen inzien, dat gij in dezen van Dr KUYPER's leer niets behoeft te vreezen, en dat er uwerzijds misvatting bestaat.

En wat nu ten slotte aangaat uwe bedenkingen tegen het gebruik, dat Dr KUYPER maakt van de H. Schrift,

laat ons mogen opmerken, en wij vreezen niet, dat iemand ons hierin zal tegenspreken, dat zeker geen theoloog in de laatste eeuw ergens ter wereld

klaarder en consequenter heeft geleerd en bewezen en in practijk gebracht, dat de H. Schrift geen *hulpmiddel* maar *eenige kernbron* en *toetssteen* der waarheid is.

Gij *zegt* dan ook wel, dat deze hoogleeraar de H. Schrift alzo niet gebruikt, maar gij *bewijst* het *niet*, evenmin als door u eenig bewijs wordt bijgebracht voor uwe tweede aanklacht op dit punt.

Zóó als zij *daar* staat, kan ook niemand uwe 3e beschuldiging overnemen zonder opzettelijk onwaar te worden.

Terwijl op uwe 4e beschuldiging reeds ten deele eene weérleggende toelichting gevolgd is van Dr KUYPER zelve; terwijl wij hierbij de opmerking voegen, dat het toch niet aangaat, iemands rechtzinnigheid in twijfel te trekken op grond van zijn exegetische van eene of andere moeilijke Schriftuurplaats.

Zietdaar, broeders, enkele losse, zoo, als voor de hand weg opgenomen opmerkingen.

Niet dus, het zij nog eens herhaald, eene weérlegging van uwe bezwaren; en evenmin eene verdediging van de geschriften van den aangevallen Doctor Theologiae.

Wij kunnen ten slotte niet nalaten, u ons leedwezen te kennen te geven over het feit, dat gij u niet ontzien hebt *alzo*, op *zulke* gronden, tegen *dezen* man, en dat in *dezen* tijd op te treden.

Het behoorde u en ons veeleer tot blijdschap en dankzegging te zijn, dat God in dezen tijd eenen man heeft verwekt, die de door de wetenschap reeds doodverklaarde Gereformeerde beginselen weér tot herleving heeft gebracht, en de wetenschap des ongeloofs gedwongen heeft met hen te rekenen en die voor de Gereformeerde theologie eene toekomst heeft geopend.

Reeds het feit, dat een viertal Docenten der Theologische School zich vrijwillig, unaniem, principieel één verklaard hebben in overtuiging met dezen hooggeleerden broeder, en dat zij in zoo keurig en duidelijk geschrift het misverstand zijner bestrijders hebben aangetoond, had u van het indienen van dit bezwaarschrift moeten weerhouden.

Zoo de Heere het niet verhoedt, zal het eenige resultaat van uwe daad zijn, dat het gevaar van scheuring en verdeeldheid en partijformatie zeer wordt vergroot, ja dat dit kwaad schier niet te bedwingen zal zijn; en dat in een tijd als de tegenwoordige, waarin zóóvele en zóó groote belangen op het spel staan, en die voor zoovele tijden beslissend zal zijn.

Wij dringen er dan ook bij u ten ernstigste op aan, dat het u nu genoeg zij, dat gij uwe conscientie hebt ontlast.

Brengt deze zaak uwerzijds niet ter komende Generale Synode.

Er is reeds brandstof genoeg opgehoopt.

Er is reeds meer dan genoeg oorzaak, om grootelijks bevreesd en bekommerd te zijn.

God leide u door zijnen Geest, die immers bij kloek en wakker, ook wijs en voorzichtig maakt; die leert liefhebben de waarheid en den vrede; bij de eere Gods ook de eere der broederen doet zoeken, en bidden om den vrede van Jeruzalem!

Met broedergroeten u en uwe Kerk Gode bevelende, blijven wij

J. VAN ANDEL, *Praeses-deput.*

L. H. WAGENAAR.

P. J. W. KLAARHAMER, *Scriba-deput.*

BIJLAGE D.
(Art. 26.)

RAPPORT over het bezwaarschrift ingediend door den
kerkeraad van Bedum (A).

Volgens begeleidend schrijven (*Bijlage D a*) heeft genoemde kerkeraad ernstige bezwaren tegen Dr A. KUYPER, Professor aan de Vrije Universiteit, wat betreft de opvatting door zijn hooggeleerde van theologie in het algemeen en van eenige dogmatische leerstellingen in het bijzonder.

De bezwaarde broeders achten, wat zijn hooggeleerde in publieke geschriften niet slechts als *zijn* gevoelen voordraagt en verdedigt, maar ook als *de* Gereformeerde leer aankondigt, in strijd met de H. Schrift en met de Gereformeerde belijdenis-schriften. Dit nu vervult hen met zorg voor de toekomst der Gereformeerde Kerken in Nederland. Dr KUYPER toch heeft èn als professor aan de Vrije Universiteit, faculteit theologie, waarmede de Gereformeerde Kerken in verband staan, èn als schrijver van „De Heraut” en andere geschriften, die door zeer velen in die kerken gelezen worden, zeer grooten invloed.

De kerkeraad van Bedum (A) heeft zich met zijn bezwaarschrift eerst gewend tot de deputaten der Gereformeerde Kerken voor de oefening van het verband tusschen deze kerken en de theologische faculteit der Vrije Universiteit op Gereformeerden grondslag.

Tot zijne teleurstelling kreeg de kerkeraad in een schrijven van 6 Juli j.l. van voornoemde deputaten bericht, dat zij wel de bezwaren van den kerkeraad ernstig hadden overwogen, doch dat er voor hen geene redenen bestonden om handelend op te treden, „zelfs niet om Dr KUYPER op een of ander punt nader te hooren.”

Den raad van genoemde deputaten, om „deze zaak niet ter komende Generale Synode te brengen”, heeft de kerkeraad gemeend niet te kunnen en te mogen opvolgen. In zijne vergadering van 22 Juli j.l. besloot hij een afschrift van het bezwaarschrift ter Generale Synode te zenden.

Uwe commissie is van oordeel, dat waar de kerkeraad van Bedum (A) nu tot de synode komt, na zich eerst gewend te hebben tot bovengenoemde deputaten, wier lastgeefster zij is, de synode dit bezwaarschrift wel tot behandeling kan toelaten.

Wat nu het bezwaarschrift zelve aangaat, dan spreekt uwe commissie uit, dat een klacht over wat een lid van eene der Gereformeerde Kerken leert altijd ernstig is; en in dubbele mate ernstig, als de klacht gaat tegen eenen hooggeleerd in de Theologie, die door onderwijs en pers zoo grooten invloed heeft.

Tegen zulk eene klacht is formeel niet alleen geen bezwaar, maar het is zelfs te waardeeren als kerkeraden en kerken op dit punt zich trouw en waakzaam betoonen. In zoover heeft uwe commissie deze klacht van Bedum (A) ook overwogen; en vertrouwt zij, dat meergenoemde kerkeraad ook den ernst van zulk een klacht erkent en beseft. Maar dan valt het uwe commissie ook aanstonds op, dat naar haar bescheiden meening dit bezwaarschrift van dien aard is, dat eene ernstige behandeling daarvan op de synode onmogelijk is.

Immers zal worden toegegeven, dat voor eene klacht op zulk een punt noodzakelijk vereischte is, dat klaar en duidelijk en *in de eigen woorden* van hem, tegen wien de klacht gaat, worde aangegeven, waarin de afwijking van de leer bestaat. Gelijk het toch bij tuchtzaken niet aangaat, om in het algemeen te zeggen, dat iemand afwijkt in den wandel, maar duidelijk moet worden aangewezen tegen welk gebod overtreding is geschied en aan welk feit men zich schuldig heeft gemaakt, zoo is dit ook hier niet minder noodig.

Dit nu is naar het oordeel uwer commissie in het bezwaarschrift van Bedum niet geschied. Wel worden telkens op den rand een aantal bladzijden uit Dr KUYPER's geschriften genoemd, maar de eigen woorden, waarin de afwijking dan zou

moeten liggen, worden *niet* genoemd. Het bezwaar richt zich niet tegen bepaalde uitdrukkingen en woorden, maar tegen het resumé, de samenvatting, die de kerkeraad zelve uit de aangehaalde bladzijden maakt. Hierop nu kan een aangeklaagde zich nooit verantwoorden en kan een rechter nooit uitspraak doen.

Het komt uwer commissie voor, dat heel het bezwaarschrift geschoeid is op de leest van een polemisch geschrift, waartegen alleen een polemisch geschrift kan worden gesteld. Het bevat nergens een duidelijke aanklacht, noch ook een klare aanwijzing met welke leering der H. Schrift of der belijdenis de genoemde leeringen in strijd zouden zijn.

Hierbij komt, dat naar het gevoelen uwer commissie eene synode volgens Gereformeerd kerkrecht niet geroepen is hare zittingen te doen strekken voor een theologisch dispuut, ten einde daaruit misschien tot eene formulering van bezwaren te kunnen komen, die door de klagers hadden behooren gegeven te worden. Op den weg eener synode ligt het niet zich bezig te houden met algemeene beschouwingen, noch ook dogmatische vraagstukken van algemeenen aard te bediscussieeren. Gelijk elke kerkelijke vergadering, meerdere of mindere, kan en mag zij alleen oordeelen over feiten of leeringen, die in concreten vorm aan haar oordeel onderworpen worden.

Daarom kan uwe commissie, hoe gaarne zij den bezwaarden broeders in dezen zou willen tegemoet komen, niet adviseeren om op dit bezwaarschrift in te gaan.

Zij stelt daarentegen aan uwe vergadering voor, om, op de formeele gronden bovengenoemd, dit bezwaarschrift niet in behandeling te nemen, en van dit besluit aan den kerkeraad der Gereformeerde kerk van Bedum (A) bericht te zenden.

A. M. DONNER, *Rapporteur.*

BIJLAGE D a.

(Art. 26.)

BEGELEIDEND SCHRIJVEN van den kerkeraad van Bedum (A) bij zijn bezwaarschrift.

De kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Bedum (A) legt zijn bezwaarschrift, wellicht bij al de broeders reeds bekend, in biddend opzien tot den Koning der Kerk in uw midden neer. Hij voelt zich daartoe om des Heeren wil en terwille van het heil der Gereformeerde Kerken in ons vaderland verplicht. Afgaande toch op hetgeen in publieke geschriften door Dr A. KUYPER, professor aan de Vrije Universiteit, als *zijn* gevoelen niet alleen werd voorgedragen en verdedigd, maar ook als *de* Gereformeerde leer werd aangekondigd en door anderen overgenomen, rezen er bij den kerkeraad gewichtige bezwaren tegen genoemden hoogleeraar; niet weggenomen, toen door sommige broeders pogingen in het werk zijn gesteld, om door correspondentie in publieke geschriften tot bevredigende oplossing te komen.

De kerkeraad kon niet anders bemerken, of Dr KUYPERS opvatting van Theologie in het algemeen en van eenige dogmatische leerstellingen in het bijzonder waren in strijd met de H. Schrift en met de Gereformeerde belijdenisschriften; wat hem met zorg vervulde voor de toekomst der Gereformeerde Kerken in Nederland, omdat Dr KUYPER èn als professor aan de Vrije Universiteit, faculteit Theologie, waarmee de Gereformeerde Kerken in verband staan, èn als schrijver van „De Heraut” en andere geschriften, door zeer velen in de Gereformeerde Kerken gelezen, op die kerken zeer grooten invloed heeft.

De kerkeraad wendde zich nu eerst met zijn bezwaarschrift tot de deputaten der Gereformeerde Kerken voor de oefening van het verband tusschen deze kerken en de Theol. faculteit aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, in de hoop, dat

hij door bemiddeling van die broeders voldoening van Dr KUYPER zou ontvangen en zijne bezwaren zouden weggenomen worden.

Buiten weten en willen van deze deputaten en van den kerkeraad, en, zooals Ds KLAARHAMER, één dier deputaten, aan den kerkeraad schreef, „ten hoogste onbetamelijk en willekeurig” naar zijn oordeel daarin handelende, maakte Dr KUYPER, aan wien de kerkeraad welwillend een afschrift zond, het bezwaarschrift direct publiek, door het in zijn geheel in „De Heraut” te laten afdrukken, waarop allerlei beoordeelingen en veroordeelingen in de publieke bladen volgden.

De kerkeraad ging daarop niet in, maar wachtte geduldig af, welke de resultaten zouden zijn van de bemoeiingen der deputaten.

Tot zijne teleurstelling kreeg de kerkeraad in een schrijven van den 6den Juli kennis van de deputaten, dat zij wel de bezwaren van den kerkeraad ernstig hadden overwogen, doch dat er voor hen geen reden bestond om handelend op te treden, „*zelfs niet om Dr Kuyper op een of ander punt nader te hooren.*” Voorts kwamen in dat schrijven nog eenige vermaningen en bestraffingen voor, met eenige aantekeningen op onze motiveering der bezwaren, doch zijzelven wenschen dat niet als eene weerlegging van onze bezwaren, noch als eene verdediging van Dr KUYPERS gevoelens aangemerkt te hebben, zoodat van wegneming der bezwaren geen sprake kon zijn.

Zou het nu den kerkeraad genoeg zijn, zijn conscientie te hebben ontlast in een schrijven, door de pers publiek gemaakt, om dan voorts er in te berusten en „deze zaak niet ter komende Generale Synode te brengen,” gelijk deputaten raadden?

De kerkeraad heeft over die vraag ernstig en biddend nagedacht. Doch hij meende, dat niet te kunnen noch te mogen. Het geldt hier eene hoogst gewichtige aangelegenheid, die in zoo nauw verband staat met de eere Gods en het heil der kerken; en daarom meende de kerkeraad al het mogelijke te moeten doen, om in den rechten weg de rust en den vrede, bij velen weggenomen, en het vertrouwen, bij niet weinigen geschokt, te herstellen, en daartoe zal de Generale Synode, onder den zegen des Heeren, kunnen meewerken.

Het past den kerkeraad niet, der Generale Synode daarvoor, een weg aan te wijzen. Hij besloot alleen op zijne vergadering van den 22sten Juli, een afschrift van het bezwaarschrift ter Generale Synode te zenden, met de bede, dat de Heere de broederen met zijn licht bestrale en alzoo leide, dat door hunne bemoeiingen een gezegende oplossing worde verkregen of voorbereid.

Met broedergroeten en heilbede

T. BOS, *president.*

H. RIDDERBOS, *scriba.*

BIJLAGE E 1.

(Art. 40.)

RAPPORT over een voorstel in zake dogmatisch twist-geschrift.

Uwe commissie, hoewel erkennende, dat het streven om tot meerdere eenheid van opvatting te komen en den vrede der kerken te zoeken, op zichzelf alleszins loffelijk is, oordeelt echter, dat het verzoek van de Drentsche Synode niet behoort te worden ingewilligd en dit op de volgende gronden:

1°. verschil van voorstelling en formuleering der waarheid in de genoemde punten is in de Gereformeerde kerken altoos geacht geworden, en behoort geacht te blijven, te liggen binnen de grenzen der Gereformeerde belijdenis;

2°. nadere formuleering van eenig stuk der Gereformeerde confessie is een arbeid, die bezwaarlijk verricht kan worden door eene synode van enkel Neder-

landsche kerken, geheel buiten de uitlandsche Gereformeerde kerken om. En voor de medewerking der uitlandsche Gereformeerde Kerken in dezen zijn de toestanden geenszins rijp;

3°. bespreking dezer dogmata, ook in de pers, kan meewerken om de beginselen en begrippen tot meerdere helderheid te brengen en behoort dus niet te worden belemmerd, hoewel natuurlijk daarbij alle bitterheid behoort te worden geweerd;

4°. de voorgeslagen weg om tot nadere verklaring der beleden waarheden deputaten te benoemen, die een volgende Synode van advies dienen, wijkt geheel af van de lijn der historie.

Om alle deze redenen adviseert uwe commissie de Generale Synode, om te besluiten, dat zij op het verzoek der Synode van Drenthe niet kan ingaan.

Dr L. H. WAGENAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE E 2.

(Art. 41.)

RAPPORT over een voorstel in zake het voorwaardelijk onderteekenen der Formulieren van eenigheid ter oorzake van bezwaren tegen zinsneden van art. 36.

Het zij uwer commissie vergund bescheidenlijk op te merken, dat de formulering van dit punt haar *vaag* voorkwam. De bezwaren worden niet genoemd. Hoe zij tot kennis der Synode kwamen, wordt niet gemeld. Tegen welke woorden bezwaar gemaakt werd, wordt niet opgegeven. Uwe commissie meent, dat men tot de Generale Synode behoort te komen met *concrete gevallen*, hetwelk hier niet geschiedt.

Voorts merkt uwe commissie op, dat door de Provinciale Synode gesproken wordt van *voorwaardelijke onderteekening* der Formulieren, terwijl bedoeld schijnt: onderteekening met welgeformuleerd gravamen tegen enkele uitgedrukte woorden in artikel 36 van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis. Wat immers geenszins hetzelfde is.

Wat, nu de zaak aangaat zoo oordeelt uwe commissie:

dat, aangezien onderteekening der formulieren met gravamen tegen eenige bepaalde woorden uit artikel 36 reeds sedert 1848 in onze kerken voorkwam, het feitelijk bestaan van gevallen, als waarop de Synode van Groningen doelt, kan worden aangenomen;

doch dat het in strijd zou zijn met de Gereformeerde beginselen het recht van indiening van een gravamen bij onderteekening der Formulieren af te schaffen of te schorsen.

Uwe commissie is van oordeel, dat elke classis heeft te beslissen, of zij in eene eventueele onderteekening met eenig gravamen tegen ééne of meer zinsneden uit eenig artikel kan berusten, al of niet. Bij geschil hierover zou dan de zaak ter Generale Synode komen in den rechten kerkelijken weg.

„Deputaten ad hoc” te benoemen, welk *ad hoc* uwe commissie mede niet zeer duidelijk was acht, uwe commissie onraadzaam; en op al deze gronden adviseert zij de Synode de navolgende resolutie te nemen:

de Generale Synode, overwegende dat het recht van onderteekening der formulieren met eenig gravamen niet kan worden geschorst en dat in eventueele concrete gevallen de classis heeft te oordeelen, besluit het verzoek der Synode van Groningen, om in dezen met welk mandaat dan ook deputaten te benoemen, niet in te willigen.

Dr L. H. WAGENAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE F 1.

(Art. 54.)

**RAPPORT over een voorstel tot het zenden van bericht
aangaande vertrokken leden aan de kerk, waarheen
zij zich begeven.**

Het komt uwer commissie wel wenschelijk voor, dat hetgeen door de Provinciale Synode wordt voorgesteld, inderdaad door de kerkeraden mocht worden behartigd. Het is toch niet te ontkennen, dat er soms leden zijn, hetzij dan door doop alleen, of ook door belijdenis, die op eene andere plaats zich vestigen en ofschoon zij eene attestatie bij zich hebben, zich niet aanmelden bij den kerkeraad aldaar. Die kerkeraad alsdan van niets wetende, kan dergelijke personen niet bearbeiten, om ze, zoo mogelijk, nog te behouden voor de kerk, vooral in plaatsen van eenigen omvang.

Anderzijds echter kan uwe commissie niet goedkeuren, nu reeds zoo verre te gaan als de Provinciale Synode van Gelderland voorstelt te doen. Zij toch wil de kennisgeving *verplichtend* stellen. Uwe commissie meent, dat daaraan alsnog te veel bezwaren zouden verbonden zijn. Zij acht het daarom beter thans slechts te verklaren, dat zoodanige kennisgeving zeer wenschelijk is. Evenwel acht uwe commissie het noodig daarbij tevens uitdrukkelijk uit te spreken, dat de verklaring van het wenschelijke van hetgeen de Particuliere Synode voorstelt, geenszins mag verzwakken, hetgeen is bepaald in art. 82 van de Dordsche Kerkenordering van 1618/19 ten aanzien van het afgeven van attestatiën.

Het is daarom, dat uwe commissie voorstelt uit te spreken, dat uwe vergadering, zonder maar eenigszins te verzwakken hetgeen bepaald is bij art. 82 der Dordsche Kerkenordering 1618/19, als zeer gewenscht verklare, dat, bij vertrek van leden, zoowel door doop alleen als ook door belijdenis, door den kerkeraad, die tot dusverre het toezicht oefende, ten spoedigste bericht van verhuizing, zoo mogelijk met opgave van het juiste adres, gezonden worde aan den kerkeraad, onder wiens ressort gaan wonen.

M. NOORDTZIJ, *Rapporteur*.

BIJLAGE F 2.

(Art. 55.)

**RAPPORT over het verzoek der Wed. J. A. Donkers—
Dijkshoorn te 's Gravenhage, in zake wijlen Ds. Donkers.**

In handen uwer commissie werd gesteld een schrijven van Mej. de Wed. J. DONKERS—DIJKSHOORN te 's Gravenhage, d.d. 23 Juni 1896.

Deze weduwe wendt zich ook weër tot deze Generale Synode, „om voor haren reeds overleden echtgenoot”, Ds DONKERS, „herstelling in zijn eer . . . en ontheffing van het vonnis der schorsing” te verkrijgen, daar zij zich met de besluiten van de vorige Synode, gehouden te Dordrecht 1893 niet kan vereenigen.

Nu is uwe commissie wel van oordeel, dat op de zaak zelve, hoewel sedert 35 jaren op de Generale Synoden ter sprake gebracht, zou *kunnen* worden ingegaan, *indien* daarvoor gronden waren. Maar voor uwe vergadering bestaat er geene reden bij vernieuwing deze zaak te behandelen, wijl de adressante nòch voor hare beschouwing over het besluit van de Generale Synode van 1893 art. 247, nòch voor de zaak zelve, die zij verlangt, eenig motief vermeldt of op eenig nieuw gegeven wijst.

Dientengevolge adviseert uwe commissie, dat uwe vergadering *besluite* te blijven bij het besluit van de Generale Synode van 1893 art. 247, waarbij op daar omschreven gronden, afwijzend op haar verzoek werd beschikt.

M. NOORDTZIJ, *Rapporteur*.

BIJLAGE E 3.

(Art. 56.)

RAPPORT over een voorstel tot het keuren van boeken met het oog op de leerstof der kinderen.

Uwe commissie, zich de opmerking veroorloovende, dat de gedachtengang van dit voorstel min-logisch schijnt, aangezien het kerkelijk gewaarmerkte boeken slechts geschikte kinderlectuur schijnt te achten;

overwegende, om van alle practische bezwaren te zwijgen,

1° dat art. 55 tot uitgangspunt heeft, dat niemand *die lidmaat eener Gereformeerde Kerk is*, iets uitgeven zal, dat van de religie handelt, zonder approbatie der classis, der provincie of der professoren in de theologie;

terwijl hier sprake is van het aanbieden van allerlei geschriften, tot kinderleerboekjes toe, en van het benoemen van eene vaste commissie voor keuring van lectuur, hetwelk geheel iets anders is, dan wat art. 55 voorschrijft;

en 2° dat het keuren van der kinderen geestelijke spijs roeping der ouders is, niet der kerk;

adviseert uwe vergadering om dit voorstel-Zeeland ter zijde te leggen.

DR L. WAGENAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE E 4.

(Art. 57.)

RAPPORT over het voorstel om de gelden, bedoeld in art. 19 der Kerkenordering, ook beschikbaar te houden voor de opleiding van Zendingen.

Uwe commissie, overwegende,

1° dat art. 19 volstrekt niet uitsluit, dat door de kerken ondersteunde studenten in de theologie, straks eventueel daartoe geroepen wordende, in Indië onder de Heidenen dienen;

2° dat eene eigen opleiding der kerken van jongelieden, speciaal met het oog op den dienst der zending, nog niet bestaat;

3° dat de regeling der collecten voor hulpbehoevende studenten tot dusver bleef overgelaten aan de prudentie der provinciale synoden en er geen oorzaak is daarin wijziging te brengen;

adviseert de Synode geene *toelichting* van art. 19 te geven.

DR L. WAGENAAR, *Rapporteur.*

Het rapport, bestemd om onder G te worden opgenomen, komt voor in art. 53 der Acta.

BIJLAGE H.

(Art. 63.)

TOESPRAAK van Prof. Spence, van the Original Secession Church of Scotland.

Het is voor mij een zeer groot genoegen de plaats te bekleeden, die ik heden inneem als afgevaardigde, om de vriendelijke christelijke begroeting over te brengen van eene zusterkerk van over zee. Namens deze Kerk begroet ik u allerhartelijkst als beminde broeders in het gemeen geloof van ons aller Heiland en Heer. Ik ben hier om u te verzekeren, dat wij de beste wenschen koesteren voor den welstand en voorspoed uwer kerken; dat wij vurig voor u bidden, dat de zegen van God Almachtig al uwe ondernemingen tot verdediging van zijne waarheid en tot uitbreiding van zijn rijk zegene; ja dat in zeer overvloedige mate genade, barmhartigheid en vrede u mogen geschonken worden van den Vader, den

Zoon, en den Heiligen Geest, den Drieënigen God, Dien wij gemeenschappelijk aanbidden. Wilt mij vergunnen al aanstonds te zeggen, dat ik het voor mij persoonlijk een zeer groot genoegen en voorrecht acht bij deze gelegenheid in uw midden te zijn. Wat een der lievelingsdroomen van mijn leven geweest is, een lang gekoesterde wensch van mijn hart, is in deze laatste dagen tot werkelijkheid geworden, doordien mij vergund is geworden mijn voet op Hollands bodem te zetten; dat land in welks merkwaardige geschiedenis ik steeds het grootste belang gesteld heb. Een land, dat, evenals dat vanwaar ik kom, overvloedig besproeid is met het bloed van vrijheidshelden en martelaren. Een land daarbij, dat, hoewel in oppervlakte evenals het mijne vergelijkenderwijs klein, een hoogst belangrijke rol heeft gespeeld in de wereldgeschiedenis en zich in vroeger dagen beroemd heeft gemaakt door zijne heldhaftige worstelingen en roemruchtige overwinningen in het edelste van alle gedingen: dat der burgerlijke en godsdienstige vrijheid. Komend uit het land van WILLIAM WALLACE, ROBERT BRUCE en JOHN KNOX, namen, waarvan reeds de enkele vermelding elk echt Schotsch hart doet opspringen, gevoel ik mij op verwant gebied, nu ik uw land bezoek, waarvoor WILLEM DE ZWIJGER en zijn edel geslacht en menig goed vaderlander, wier namen nog bewaard zijn in het heiligdom van uw geheugen en hart, gestreden hebben en gestorven zijn. Als een zoon van Schotland verblijd ik mij zeer in de mij gegeven gelegenheid een land te bezoeken, welks geschiedenis in zoo menig opzicht op die van Schotland gelijkt; dezelfde verheven beginselen ten toon spreidt; voorbeeld biedt van dezelfde edele waarheden; en openlijk voor geheel de wereld in beide rassen dezelfde onverzettelijke, bestliste vastberadenheid deed zien om vrij te zijn; denzelfden ondoofbaren haat tegen dwingelandij en bijgeloof in elken vorm; dezelfde vurige gehechtheid aan vrijheid en ware religie als des menschen hoogst en kostbaarst erfdeel. Ook als lid van de kerk der Erskines en vroegste Seceders (gescheidenen) geeft het mij zeer groot genoegen heden hier te zijn. De kleine kerk, waartoe ik behoor, maakt er aanspraak op in haar toestand en beginselen in het bijzonder de vertegenwoordigster te zijn van de Covenanters der 17de eeuw, aan wier worstelingen van voortijds Brittanje zooveel verschuldigd is. Onze kerk heeft nog steeds in haar vaandel het motto geschreven, dat in haar blauwe banier te lezen was: „Voor Christus' kroon en verbond.” En wij, die afstammen van deze edele Covenanters kunnen nooit de vriendelijkheid vergeten, aan onze vervolgte voorvaderen betoond door hun broeders in Holland in de ure van hun bangsten nood. Toen zij in hun eigen land aan de onbarmhartigste vervolgingen bloot stonden, gejaagd als het wild op de bergen, vonden zij op uw gastvrije kust eene toevlucht voor het geweld des onderdrukkers. Uit huis en vaderland verdreven, werden zij door u met open armen ontvangen en als broeders in uw land welkom geheeten. Hier, op Hollands vrijen bodem, vonden zij (te zamen met Englands Puriteinen en Frankrijks Hugenoten; want Holland, tot zijn onvergankelijke eere zij het gezegd, was toen een algemeene toevlucht en vrijplaats voor de vervolgd en onderdrukt van alom) een tweede tehuis; en velen hunner, ver van hun geboorteland, bliezen den laatsten adem in uw midden uit; hun graven zijn onder u tot op dezen dag. Ik heb slechts de welbekende namen te noemen van ROBERT Mc WARD, JOHN LIVINGSTONE, JOHN BROWN, Kolonel WALLACE, en vele anderen, wier namen zijn in het Boek des levens. Anderen van hen waren met u voor een tijd en keerden toen naar Schotland terug, om hun getuigenis met hun bloed te bezegelen: RICHARD CAMERON, JAMES RENWICK, de laatste martelaren voor het Schotsche Covenant. Anderen van hen woonden vele jaren in vrede onder u, tot zij eindelijk naar hun geboorteland mochten terugkeeren, toen door de goede hand Gods over hen de tijd van verlossing en vrijheid aanbrak; en in verband met die groote verlossing voor de Britsche natie en kerk, kunnen wij nooit de eeuwige schuld der dankbaarheid, die wij aan Holland hebben, vergeten. Niet alleen gaaft gij aan onze vervolgte voorouders eene wijkplaats voor het geweld des onder-

drukkers, zoolang de vervolging duurde; maar gij waart het ook, uit wie de verlosser voortkwam, die des verdrukkens juk losmaakte en 's dwingelands keten verbrak. Toen na 28 jaar bittere vervolging de zaak van het Covenant bijna vertreden scheen; toen het scheen alsof pausdom en tyrannie weêr de bovenhand zouden hebben in het vrije Brittanje, richtten de vrienden der vrijheid en der ware religie den blik naar Holland; en dat niet tevergeefs. Een kleine 200 jaar geleden stak WILLEM VAN ORANJE, in antwoord op de noodiging beide uit Schotland en Engeland tot hem gericht, af van deze kust met de gedenkwaardige woorden op zijne banier: „De protestantsche religie en de vrijheden van Engeland,” en aan den anderen kant het motto van zijn huis: „Je maintiendrai” (ik zal handhaven). En door zijne tijdige tusschenkomst bij deze gelegenheid besliste hij voor alle tijden, dat Brittanje Protestant en vrij zal zijn. In WILLEM VAN ORANJE gaaft gij in Holland ons een der beste en edelste gaven, die het eene volk aan het andere geven kan: eenen bevrijder uit de onderdrukking. In hem gaaft gij ons eenen der beste en edelste, zoo niet den allerbesten en alleredelsten van al onze koningen. Het komt mij voor dat weinig geslachten meer hoogelijk door God verwaardigd zijn een groot werk voor Hem te doen in de wereld dan dat roemruchtig Oranje-geslacht (waarvan nog steeds een spruit dit land regeert; moge haar regeering voorspoedig, gelukkig en langdurig zijn!); want niet alleen had het de eer, in de 16de eeuw Holland groot, beroemd en vrij te maken; maar daarenboven in de 17de eeuw vrijheid en verlossing ook aan Brittanje te brengen. Wat WILLEM DE ZWIJGER, die edelste aller vaderlanders en beste der menschen, voor uw land deed, dat had zijn roemruchtige achterkleinzoon het voorrecht te doen voor het mijne; en hiervoor is alle man van Engelschen taalstam over geheel de wereld u diep en duurzaam dank verschuldigd. En ik ben blijde te weten, dat de Engelschen deze groote verplichting aan Holland niet geheel vergeten hebben; want — zooals ik zeker ben, dat gij wel weet — hebben uw beide WILLEMS in Engelsche schrijvers, geschiedschrijvers gevonden waardig hun edele karakters af te beelden en hun groote daden te vermelden. Uw WILLEM DE ZWIJGER heeft zulk een geschiedschrijver gevonden in JOHN LOTHROP MOTLEY, en uw en onze WILLEM VAN ORANJE in THOMAS BABINGTON MACAULEY. En uit de werken dezer twee groote historici heeft al wie Engelsch spreekt, vernomen, wat mannen deze helden waren; en geleerd, hun gedachtenis te vereeren en in het diepst hunner harten hun namen te schrijven. Ik sprak van de groote verplichting van ons in Schotland aan u in Holland, om al wat gij in vroeger dagen voor ons deedt; maar gij zult mij wel vergunnen u te herinneren, dat de verplichting niet uitsluitend aan één kant is geweest. Gij in Holland zijt ook wel wat verplicht aan ons in Schotland. In uw gedenkwaardigen heldenstrijd van 80 jaren met Spanje streeden vaak Schotten en Engelschen naast de Hollanders, en hielpen ten minste een weinig mede, om den grooten uitslag te verkrijgen van uwe vrijmaking. En in de hoogere dingen des geestelijken levens hebt gij, dunkt mij, ook wel eenige verplichting aan ons. Bij onderzoek zal, denk ik, blijken, dat in de 17de en 18de eeuw (en misschien in de 19de ook) het godsdienstig leven van uw volk niet alleen uit de werken van uw eigen groote godgeleerde schrijvers gevoed is, maar in zeer groote mate ook door de leerstellige, gemoedelijke en practicale werken onzer Schotsche en Engelsche godgeleerden. Eerst onlangs, nu ik de zaak meer van nabij onderzocht, is mij klaar geworden, hoe veel van de hoofdwerken onzer voornaamste godgeleerden (als GUTHRIE, RUTHERFORT, BROWN, BOSTON en anderen) in het Hollandsch vertaald waren. En niet alleen vertaald, maar ook telkens herdrukt, ten blijke dat zij in zeer wijden kring gelezen en bestudeerd werden door de Hollanders. In de 17de eeuw besteedde een bekend godgeleerde in uw kerk, de weleerw. JACOBUS KOELMAN, een groot deel van zijn leven aan dit vertalen van onze Schotsche godgeleerden (GUTHRIE, RUTHERFORT'S Brieven, BROWN'S Weg, Waarheid en Leven enz.). In verband met de stad Middelburg, waar wij nu bijeen zijn, heb ik met belangstelling veel verbindingsschakels ontdekt tus-

schen deze stad en Schotland in dezelfde eeuw. Tien jaar lang was een onzer Schotsche geloofshelden, de weleerw. JOHN FORBES, (beroemd als een der zes predikanten, door onzen Schotschen Salomo verbannen, omdat zij zoo kloek streden voor de vrijheid en onafhankelijkheid der kerk, door de beroemde vergadering van Aberdeen te houden) predikant der Schotsche gemeente te Middelburg; en een der beroemdste uwer Hollandsche godgeleerden, Ds WILLEM TEELINCK, hier in Middelburg, studeerde te St Andrews in Schotland onder den beroemden ANDREW MELVILLE; en het was op eene bidstond in Engeland, geleid door een puriteinsch predikant, dat hij de eerste zaligmakende indrukken ontving van de waarheid, en den aandrang die hem zich deed wijden aan den dienst des Woords, waarin hij later zoo uitstekend gezegend in zijn geboorteland arbeidde. Ik was getuige, hoe Middelburg in Walcheren beroemd werd op godsdienstig gebied, doordat hun prediker TEELINCK het houden van den sabbat aan Engeland ontleende. En hij was maar een van velen, die gelijken arbeid verrichtten.

Verder is belangrijk te weten, dat in de 18de eeuw een Schot, Dr ALEXANDER COMRIE van Woubrugge bij Leiden, hoogelijk geëerd is als een instrument in Gods hand, om het geloof te verdedigen en de zuivere en onbesmette religie in uw land te verlevendigen. Terwijl hij vele uitnemende eigen werken in het licht gaf (A B C des Geloofs enz.), die — naar ik hoor — nog steeds veel gelezen en geprezen worden door de Christenen in Holland, vertaalde hij ook vele welbekende werken van Engelsche puriteinen en Schotsche godgeleerden in het Hollandsch, zooals SHEPHERD, over de tien Maagden, MARSHALL, over de Heiligmaking, THOMAS BOSTON, over het Werkverbond, MARTIN HENRY'S Bijbelverklaring en andere werken; en bijzonder belangrijk is het voor mij te vernemen, dat ongeveer terzelfder tijd een in Holland wonende Schot, Mr JOHN ROSS, in het Hollandsch vertaalde al de prozawerken van RALPH en EBENEZER ERSKINE, de geëerde vaders en stichters der kerk, waartoe ik behoer. En ik ben zeker, dat het biddend onderzoeken en bestudeeren van deze werken onuitsprekelijk weldadig voor de Hollanders moet geweest zijn, om hun liefde voor de gezonde leer levendig te houden en hun geestelijk leven te voeden en te ontwikkelen van dien tijd tot heden. De vaderen der Schotsche Kerk (en die der Secession Church) gaven krachtige geestelijke hulp en aandrang aan u in Holland.

Maar nu moet ik ook weer erkennen, dat wij in Schotland (vooral wij in de Secession Church) zeer belangrijke geestelijke beweldadiging en bezieling van u terug ontvingen. Sommige der beste werken van de beste uwer groote theologen zijn in onze volkstaal overgezet; en andere werken uwer groote Hollandsche godgeleerden (bijvoorbeeld VITRINGA, over Jesaja, LAMPE, over Johannes, e. a.) hoewel niet in het Engelsch vertaald, plachten zorgvuldig bestudeerd te worden door Schotsche predikanten, en werkten dus feitelijk krachtig mede tot onderrichting en stichting van ons volk.

Als voorbeeld mag ik de werken noemen van uwen grooten foederaaltheoloog, HERMAN WITSIUS, over de Verbonden, die lang onder ons gekend en gewaardeerd zijn en veel hebben bijgebracht tot vorming en stichting van ons volk. Laat mij nog een ander voorbeeld noemen. Een van de vaderen onzer Secession Church, de weleerw. ALEXANDER MOUCRIEFF van Abernethy, heeft (zooals toen de gewoonte was bij de Schotsche studenten) zijne theologische studiën voltooid door in Holland de godgeleerdheid te bestudeeren aan de voeten van den beroemden dogmaticus en exegeet JOHANNES à MARCK te Leiden. En toen hij vele jaren later in de kerk der Secessie tot professor benoemd werd, heeft hij uit eerbied voor zijnen vereerden leermeester de Medulla van à MARCK in onze school ingevoerd als handboek der dogmatiek; en het is daar bijna tot op heden de leidraad gebleven. Dit was nog het geval, toen ik er studeerde; evenzeer toen mijn geëerde collega, die hier onder ons is, er de godgeleerdheid beoefende; zoodat wij beiden zijn opgevoed met het stevige voedsel van den gezonden Calvinistischen Hollandschen godgeleerde JOH. à MARCK. In eene andere van onze scho-

len in Schotland, die der Vrije Kerk te Glasgow, is de Medulla van eenen andere uwer Hollandsche godgeleerden, namelijk AMESIUS, een uwer grootste theologen, het handboek; hoewel niet te vergeten is, dat gij hem van onzen kant der zee hebt ontvangen. Het heeft mij trouwens, bij het nazien van de namen der groote godgeleerden, die Holland's universiteiten versierden in de 17de eeuw en uw land door geheel Europa vermaard maakten als het bijzonder verblijf der godgeleerde wetenschap en zuivere godgeleerdheid, getroffen waar te nemen, hoevelen hunner niet waren Hollanders van geboorte, maar uit de andere Protestantische landen van Europa tot u kwamen. Behalve dat het zelf beroemde godgeleerden voortbracht, schijnt Holland bovendien het vermogen gehad te hebben, om naar zijn wetenschappelijke brandpunten de grootste verstanden en genieën uit andere landen te trekken, en zoo op velerlei wijze zijn verstandelijk en geestelijk leven te verrijken. AMESIUS kwam tot u uit Engeland. Onder uwe groote godgeleerden telt men ANDREAS RIVETUS en SAMUEL MARESIUS, maar zij kwamen uit Frankrijk tot u; JOHANNES MACCOVIUS, maar hij kwam tot u uit Polen; FREDERIK SPANHEIM, maar hij kwam uit Genève tot u; JOHANNES HENRICUS ALTING, PETRUS à MASTRICHT, FREDERIK ADOLPH LAMPE, maar zij kwamen tot u uit Duitschland; en gij trachtet ook, hoewel te vergeefs, om SAMUEL RUTHERFORD van ons in Schotland te bekomen. Uit al wat ik gezegd heb is, dunkt mij, klaar, dat er voorheen verbinding bestond en vriendschappelijke betrekking onderhouden werd tusschen de Gereformeerde Kerken van Schotland en Holland tot beider nut en voordeel; en het is mij eene bron van genoegen, dat deze betrekking, na een tijd lang te zijn onderbroken, door twee kerken, die wij vertegenwoordigen, hervat is in den jongsten tijd. Mij dunkt, er zijn vele goede en degelijke redenen, waarom uwe kerk en de onze den band van onderlinge gemeenschap en liefde strakker aanhalen moeten. Wij mogen wat verschillen, — ik denk, dat wij werkelijk wel iets verschillen in sommige ondergeschikte punten van kerkregeering, eeredienst en tucht, — maar ik ben zeker, dat wij in al de groote hoofdzaken des geloofs, dat eens aan al de heiligen is overgeleverd, het volkomen en hartelijk eens zijn.

Wij stemmen beiden allerhartelijkst overeen in onzen eerbied en liefde voor den Bijbel als het Woord van God en eenig onfeilbaar richtsnoer van geloof en gedrag. Wij gelooven van ganscher harte, dat wij in de Heilige Schriften eene ware bovennatuurlijke openbaring hebben van den zin en den wil van God. Wij gelooven de geheele ingeving en het souverain gezag daarvan als Gods Woord over verstand en geweten, over geloof en leven der menschen. In deze dagen, waarin de ingeving en zelfs de geschiedkundige getrouwheid der Schriften van zoovele kanten worden aangevallen, ja zelfs de mogelijkheid van het bovennatuurlijke geloofend door dat afbrekend rationalistisch criticisme (nergens meer verwoestend geloof ik dan bij u hier in Holland), dat zelfs de fondamente des geloofs zou ondermijnen; terwijl door velen een ander gezag naast of boven den Bijbel gesteld wordt, zouden wij daar niet schouder aan schouder staan in het belijden en handhaven voor de wereld van ons geloof in het groote formeele beginsel der reformatie, den goddelijken oorsprong en het eenig en souverain gezag in geloofszaken van het Woord van God?

Beide kerken stemmen voorts ook van harte overeen in hare gehechtheid aan het tweede hoofdbeginsel, wat gij op het vasteland gewoon zijt het materieele beginsel der Reformatie te noemen, wat LUTHER noemde de leer waarmede eene kerk staat of valt, de heerlijke leer der rechtvaardiging door het geloof en door de vrije genade Gods zonder de werken der wet. Wij zijn het eens in de belijdenis van al de groote hoofdpunten, die hieruit als uit hun bron voortvloeien, of hierop rusten als op hun vasten grondslag. Wij aanvaardden beide, en zouden bereid zijn te strijden als voor het wezen en hartebloed van ons geloof, voor de groote waarheden van de Godheid, de plaatsbeksleedende verzoening, de heerlijke opstanding, de over alles gaande middelaarssovereiniteit van den Heere Jezus Christus. Wij zijn het eens in onze gehechtheid aan en belijdenis van de

hoofdstellingen van dat Calvinistisch stelsel, dat gij zoo logisch uiteengezet hebt in uwe Nederlandsche Geloofsbelijdenis, uwen Heidelbergchen Catechismus en uwe Leerregelen der Synode van Dordt, en wij evenzoo in de Westminsterse Belijdenis onzer kerk; dat Calvinistisch stelsel, welks hoofddoel en strekking is God te verhoogen en den mensch te vernederen; welks groot kenmerkend beginsel die fundamenteele waarheid is, die 's menschen natuur in haren trots zoo zeer onwillig is te leeren, dat de zaligheid geene vrucht is van menschenverdienste maar van de vrije goedheid en onverdiende genade Gods. Beide kerken zijn het, geloof ik, eens om nadruk te leggen en voorop te stellen in hun boodschap aan de menschen, wat wij in Schotland gewoon zijn de drie R's te noemen: Ruin (verderf) door den val; Redemption (verlossing) door den Zoon; Regeneration (wedergeboorte) door den Heiligen Geest. Wij leggen hierop klem, omdat wij gelooven, dat een christendom, waaraan deze grondbeginselen onttrokken zijn, een ontzenuwd krachteloos christendom is, niet waard dat men er voor strijdt (veel min, er voor leeft of sterft); een christendom, dat (hoe welsprekend ook gepredikt) aan het rijk des duivels niet veel afbreuk zal doen. Wij leggen er klem op, omdat wij gelooven, dat het christendom, dat deze groote beginselen ten toon spreidt als den inhoud van zijne prediking, de eenige macht is, die in staat is de zielen der menschen van schuld en zonde te redden, en hen heilig en gelukkig voor eeuwig te maken; de macht, die bestemd is vroeger of later de wereld voor Christus te winnen. Ik weet, dat wij als kerken hartelijk vereenigd zijn in onze gehechtheid aan deze groote beginselen en heerlijke waarheden; en daarom ben ik overtuigd, dat wij zeer diep met elkander gevoelen in de worsteling, die wij hebben te voeren, den strijd dien wij hebben te strijden om hunnentwil. Ik weet, dat gij van harte medeleeft met ons, wanneer wij in Schotland strijden om het erfdeel, dat wij van onze vaderen ontvingen te handhaven tegen alle aanvallers en aanvallen. En wij in Schotland sympathiseeren oprechtelijk met u in Holland in de worsteling, die gij hebt te voeren tegen de vijanden van uw geloof, tegen bijgeloof en rationalisme en ongelooft. Om te toonen, dat het u in dezen door en door ernst was, hebben beide deelen uwer kerk den band verbroken, waardoor gij u in dezen heiligen oorlog zoo belemmerd gevoeldet. En om nog te meer uw ernst in dezen te toonen, hebt gij uwe gelederen gesloten en wat voorheen twee kerken waren tot één vereenigd, opdat gij, te zamen en als in één gelid vereenigd, te beter in staat zoudt zijn den gemeenschappelijken vijand het hoofd te bieden. En ik bid ernstelijk, dat gij moogt bekwaamd worden met steeds vermeerderende geestkracht en ijver de edele worsteling vol te houden en den goeden strijd te strijden. Een uwer oude Hollandsche vaderlanders nam tot zijne zinspreuk het fransche woord „Repos ailleurs” (elders ruste); dit is ook voor ons als kerken een goed motto: moeite, worsteling, strijd, hier; overwinning en ruste elders.

Ik meen, dat het devies van uw koninklijk huis nog steeds is, wat het was in de groote dagen van ouds: „Je maintiendrai.” En dit zal hoop ik ook het devies uwer kerken zijn: „Wij zullen handhaven.” De edele erfenis van vrijheid voor de waarheid, en van zuiveren godsdienst, waarvoor onze vaderen zoo edel vochten en zoo blijmoedig stierven, zullen wij handhaven tegen alle machten; tegen allen, die mochten trachten haar ons te ontrooven, zijn wij vastelijk besloten haar te handhaven. Ja, zoo Gods genade ons helpt, bezielt, bekwaam maakt, zullen wij haar handhaven. Wij zullen handhaven en trachten haar onverminkt, gelijk wij haar ontvingen, over te leveren aan de navolgende geslachten.

Nogmaals moet ik uitspreken, hoe groot genoeg het mij doet, heden met u te zijn en u de christelijke groeten onzer kerk over te brengen. Ik uit het gebed uit den grond van mijn hart; en ik geloof, van geheel de kerk, die ik vertegenwoordig, wanneer ik bid, dat Gods zegen al uwe verrichtingen vergezelle, dat uwe kerk steeds meer een toonbeeld worde, van wat eene kerk van Christus moet zijn, trouw aan de waarheid en vol ernst en geestdrift in haar pogen om

menschen te brengen tot kennis der waarheid en gemeenschap met Jezus Christus; dat de beschrijving in de Handelingen der Apostelen gegeven meer en meer niet ideaal maar beschrijving der werkelijkheid van uwe kerken moge worden: „Toen hadden de kerken door geheel Judea en Galilea en Samaria rust, en werden gesterkt, en wandelende in de vreeze des Heeren en in de vertroosting des Heiligen Geestes werden zij vermenigvuldigd.”

BIJLAGE I.

(Art. 68.)

TOESPRAAK van Rev. Balster van Ess, afgevaardigde van the Reformed Church van Noord-Amerika.

Waar wij niet willen ontveinzen het bewuste voorrecht als afgevaardigde uit het buitenland op uwe eerwaarde vergadering tegenwoordig te zijn, moge geene valsche nederigheid ons verleiden, ook omgekeerd daarin uwe waardeering te zien. Immers wij schromen niet te beweren, dat de kerk, die wij vertegenwoordigen, zoo innerlijk voor God als uitwendig voor de wereld, voorlang onder de meest belangrijke eene beteekenisvolle plaats heeft ingenomen, hetgeen wij straks zullen aantoonen, wanneer wij u op eenige feiten hopen te wijzen.

Allereerst hebben wij u de eigenlijke opdracht, die de Gereformeerde kerk van de Vereenigde Staten van Amerika ons heeft toevertrouwd, mede te deelen. Vergissen wij ons niet, dan is het weleens gebeurd in de kerkelijke wereld, dat afgevaardigden, in die hoedanigheid, niet al te wel hunne zending verstonden of kwalijk uitgevoerd hebben.

Het wil mij daarom, eerwaarde vaders en broeders, voorkomen, dat wij, om doel te treffen, elkanders positie in een oogenblik als dit, goed hebben te verstaan en hoe wij als zoodanig elkander ontmoeten, gij, als de Algemeene Synode van de Gereformeerde kerken in Nederland en wij, als afgevaardigden van de Gereformeerde kerk in Amerika. Met behoud van de hoogste achtung en wezenlijke liefde zij ons vergund iets te zeggen, dat wellicht voor de toekomst ten zegen kan zijn. In uw midden staande mogen *wij* u niet als eene „Ecclesiastical Judiciary” i. e. kerkelijk gerechtshof beschouwen, gemachtigd om eindelijk over ons een rechterlijke uitspraak te vellen. Wij zijn hier niet „on trial”, d. w. z. wij ondergaan hier geen rechtelijk onderzoek; met des te grootere vrijmoedigheid zeggen wij dit nu, omdat wij spreken tot broeders die de onderlinge verhouding tegenover elkander verstaan. Gij kunt daarom niet willen dat wij, als afgevaardigden, u als een gerechtshof tegenover ons zouden eerbiedigen. Daarin mocht gij somwijlen overgaan wanneer gij zaken binnen uwe eigene grenslijnen hebt te behandelen; niet tegenover buitenlandsche kerken strekt zich deze uwe macht uit. Geheel anders is de verhouding waarin wij thans tegenover elkander staan. En daar nu die verhouding geheel anders is, dan zij menigmaal, ten onrechte, is begrepen, moeten wij onzerzijds alles vermijden, wat zelfs den schijn van een rechtsgeding zoude verraden. Geen woord daarom aangaande hen, die meenen van ons kerkelijk te moeten verschillen, noch eene bloemrijke teekening van onszelf, om langs den eenen of anderen weg uwe ingenomenheid met ons in te winnen. Wij zijn *niet* afgevaardigd om kerkelijke propaganda te maken, maar u eenvoudig de hartelijke zustergroete, met een warm hart, over te brengen; en hij, die (mede) de eer heeft, dit te mogen doen, weet de warme verhouding, waarin zijne kerk tot uwe Gereformeerde kerken in Nederland staat. Uw groei en bloei, uwe sterke ontwikkeling en steeds grooter wordende invloed, verhoogt altoos onze innerlijke blijdschap. Daarentegen smart het ons gedurig, dat zoovele broeders „die het anders nog al goed konden hebben in de wereld, nog maar immer niet schijnen te willen.” De kerkelijke onlusten in uw midden,

die sommige gemoederen wel eens beroeren, zijn ons niet onbekend. Want, hoewel zeer verre van u verwijderd, meenen wij toch met uwe toestanden tamelijk op de hoogte te blijven. Immers de boekdeelen door uwe mannen geschreven, uwe weekbladen en andere periodieke geschriften uit den boezem uwer kerken, zijn niet alleen gunstig alom bekend, maar worden in talloze huisgezinnen gevonden, en, wat meer zegt, *bestudeerd*. „There is demand for” zoude men in Amerika zeggen. En deze aanvraag pleit, volgens ons bescheiden oordeel, niet alleen voor het feit onzer belangstelling in u en vertrouwen *aangaande* u, maar ook voor het algemeen gezond doctrinaal en kerkrechterlijk standpunt binnen onze kerkelijke grenslijnen. En dit is niet alleen een daadzaak onder de hollandsch sprekende menschen, maar zelfs een aantal van hen, die hier van geslacht tot geslacht gewoond hebben, zijn bekend met de meeste werken in uw midden uitgegeven en warme pleitbezorgers van derzelve inhoud. Ook onze „oostersche broeders,” wanneer ik dien term eens een oogenblik mag gebruiken, omdat zij te vaak in een verkeerd daglicht zijn gesteld, zijn zeer ingenomen met uwe Gereformeerde Kerken en noemen altoos met bijzondere onderscheiding, o. a. Dr KUYPER, Dr BAVINCK, Dr RUTGERS, enz.; en toen verleden jaar een nieuwe Theol. Professor moest benoemd worden in plaats van Dr STEFFENS, waren het voornamelijk de oostersche mannen die bijzonder veel voorliefde voor Dr H. BAVINCK openbaarden. Alleen vrees, dat aan een uitgebracht beroep geen gehoor zoude gegeven worden, was oorzaak, dat een ander benoemd werd. Wij brengen nu dit een en ander bij, om de warme verhouding onzer kerk, zoo oost als west, tegenover u, even aan te toonen. Alleen nu de zustergroete over te brengen, zonder meer, wil mij voorkomen, niet voldoende te zijn.

Ongetwijfeld zijt gij belangstellend, haren welstand te vernemen. In korte hoofdtrekken zullen wij u daarom bij eenige feiten bepalen. Zooals ongetwijfeld de meesten uwer weten is onze Gereformeerde Kerk eene der oudste kerken, zoo niet bepaald *de* oudste, in de Vereenigde Staten van Amerika. Van af hare organiseering in 1639 tot op den dag van heden is zij de Kerk der Hervorming. Als zoodanig is zij schier „unique” in de Kerkgeschiedenis. Immers, waar vindt men kerken, die meer dan drie eeuwen getrouw zijn gebleven aan de beginselen der Hervorming?

En meteen stelt zij zeer hoogen prijs op degelijke studiën, geloovende om ook intellectueel tot de volmaaktheid te moeten voortvaren. Het schijnt nu bij sommigen in Amerika eene noodzakelijkheid te wezen, dat eene kerk eene „afscheiding” moet doorloopen hebben, alvorens eene zuivere Gereformeerde Kerk te *kunnen* zijn. Zoodanig begrip staat gelijk aan het dwaze denkbeeld, dat niemand een oprecht Christen kan wezen, of hij moet eerst, voor korteren of langeren tijd, de verschillende toestanden der ongerechtigheid practisch hebben doorleefd. Dit is gelukkig niet de geschiedenis onzer kerk. Wij zijn altoos echte zonen der Hervorming *geweest*, en tot op den huidigen dag *gebleven*.

Zijn wij volmaakt en hebben wij het ideaal van Gods gemeente bereikt? Dat zij verre. Maar trots de bedreiging hier en daar, hebben wij niet één enkelen schalm verloren, die ons aan de jaren 1618—19 verbindt. Gelukkig daarom dat bij ons niet de treurige noodzakelijkheid eener afscheiding immer behoefte is geweest, gelijk wel in andere landen. Voor ingewijden, die op den bodem der dingen kunnen zien, zal daarom iedere „Secessie” niet uit dringende behoefte geboren, beschouwd moeten worden als eene vage en onheilige nabootsing, om langs een weg van uitwendige eenvormigheid een tegenovergesteld wezen te verbergen. Daarover evenwel niet meer.

Niets was daarom natuurlijker en meer in volle harmonie met wezenlijke beginselen, dan dat de vaders van 1847 en later zich organisch vereenigden met de reeds bestaande kerk van bijna drie eeuwen terug. En vanwaar kwamen die mannen? Uit uw midden, uit de toen zich noemende Afscheidene Kerk. Ik wil alleen enkele namen noemen: Dr A. C. VAN RAALTE, Ds C. VAN DER MEULEN,

Ds S. BALKS, Ds H. IJPMAN en anderen. Met sommigen hunner kwamen zelfs geheele of gedeelten der gemeenten mede over. En hoevele leeraars en ouderlingen en diakenen en lidmaten, in volle gemeenschap, zijn later overgekomen, rechtstreeks uit *uw* midden! Wij staan daarom niet alleen met u in leer, in eeredienst en in kerkregeering op één platform, maar zijn feitelijk *organisch één*, om twee voorname redenen. *Vooreerst*, de kerk in Nederland was afgeweken van het oorspronkelijk standpunt en had eene afscheiding noodzakelijk gemaakt; m. a. w. men verliet eene ontrouw geworden kerk, om weer bij *de* kerk te komen. Dit proces behoefden wij in Amerika niet door. Wij zijn *gebleven*, wat wij *waren*. In 1834, het jaar der afscheiding, en in 1886, het jaar der doleantie, zijt gij daarom weer bij ons gekomen en sedert 1892 dragen wij zelfs gelijke namen, zonder eenig epitheton, van „Hollandsch” of „Christelijk”, maar eenvoudig *Gereformeerd*.

Ten tweede. Onze voorname uitbreiding in het Westen sedert 1847, dankt haar bestaan schier uitsluitend aan broeders en zusters uit uw midden; en langs dien weg verklaart zich het feit, dat bij de honderden, wanneer zij spreken over de Gereformeerde Kerken in Nederland, altoos van „onze kerk” in het oude vaderland gewagen. Doch laten wij niet beweren zonder ook te bewijzen. Voor het feit dat al de lange reeks van jaren door de Gereformeerde Kerk in Amerika niet is afgeweken van de leer der vaderen, pleiten de officieele Acta der Algemeene Synoden onzer kerk en hare constitutie. Uit deze kan men o. a. zien, dat niemand tot de bediening des Woords toegelaten wordt zonder de oorspronkelijke formulieren te onderteekenen; en telken jare moeten al de kerkeraden voor hunne respectieve classes de navolgende vragen beantwoorden:

1. worden de leerstukken des Evangelies in uwe gemeente gepredikt in hunne zuiverheid volgens den Woorde Gods, de Geloofsbelijdenis en den Catechismus onzer kerk?

2. wordt de Heidelbergsche Catechismus geregeld verklaard, volgens de constitutie der Gereformeerde Kerk?

3. wordt het catechiseeren der kinderen en het onderwijs der jeugd getrouw behartigd?

4. wordt het huisbezoek getrouw gedaan?

5. wordt de 5de sectie, art. 6, in de constitutie onzer kerk, betrekking hebbende tot het gedrag der gemeenteleden, vóór iedere avondmaalsbediening, zorgvuldig gehoorzaamd? (Deze sectie luidt als volgt: „Dewijl de geestelijke regeering der gemeente den leeraren en ouderlingen is toebetrouwd, is het hunne roeping, te allen tijde waakzaam te zijn, de tucht te bewaren en den vrede, en het geestelijk welzijn der gemeente te bevorderen. Voornamelijk vóór de viering van des Heeren Avondmaal moet door den president een getrouw en plechtig onderzoek gedaan worden of iemand der aanwezigen weet, of eenig lid in volle gemeenschap afgeweken, is van het geloof, of in wandel of woord zich der Christelijke belijdenis onwaardig gedragen heeft; dat dezulken, die schuldig zijn, behoorlijk bestraft, vermaand, of hun het voorrecht ontzegd moge worden van toenadering tot 's Heeren tafel, en alle ergernissen uit de gemeente van Christus weggedaan mogen worden.” Zoover deze sectie). Een accuraat verslag wordt hiervan dan telken jare de hoogere kerkelijke lichamen voorgelegd, zoodat de Algemeene Synode het doctrinaal en disciplinair standpunt der geheele kerk altoos weet, zoodat „een Arminius die aan de deur mocht kloppen” (wij zetten met opzet deze zinsnede in aanhalingsteekenen) niet gemakkelijk eenen ingang kan verkrijgen. Over de verborgene Arminianen, die schuilen in het harte, kunnen wij natuurlijk geen oordeel vellen, veel minder het zwaard opheffen. Doch wij willen niet alleen spreken over de leer, maar ook uwe Eerw. Vergadering iets mededeelen aangaande de kerkelijke tucht in ons midden. Hoewel wij nu met schaamte voor onzen God willen erkennen en belijden onze onvolmaaktheid ook te dezen opzichte, meenen wij toch beslist de waarheid te zeggen, wanneer wij beweren, dat, zooveel mogelijk, de discipline gehandhaafd wordt. De statis-

tieke opgaven van de respectieve kerkeraden wijzen dit te duidelijk aan om te gengesproken te worden. Daarenboven toonen aan de notulen van Classes en particuliere Synoden, dat schuldige appellanten nimmer hun kerkelijk vonnis gereverseerd gekregen hebben. Het kerkrechtelijk gezag eens kerkeraad wordt tamelijk sterk gehandhaafd; en de meerdere kerkelijke lichamen doen dan ook altoos gevoelen, dat bij de kerkeraden de disciplinaire macht berust. Wij handhaven de autonomie der gemeente.

Doch bezien we de Gereformeerde Kerk in Amerika van een ander standpunt. We doen dit door voornamelijk acht te geven op de opvoeding en hogere kweeking. We gaan stilzwijgend voorbij de honderden van Zondagsscholen, Jongelings-, Vrouwen-, Jongedochters-, Dorcas- en Zendingsverenigingen, die alle met kracht voor één groot doelwit werkzaam zijn en pleiten voor het gezond, practisch, godsdienstig leven der kerken. Voorwaar, een reuzenarbeid wordt door haar in die lijn verricht. Van eene seculaire richting is in den regel geen spoor aanwezig. Alles staat en blijft bestendig onder beheer en leiding der respectieve kerkeraden. Pogingen om buiten het heilig erf der gemeente te zwerven, worden met krachtige hand belet. Men staat „op gereformeerden grondslag.” In beginsel is men gereformeerd en daarom ook practisch. Doch dit stippen we maar even ter loops aan. Wij hebben twee Colleges of m. a. w. wetenschappelijke Inrichtingen: *Hope College* in Holland (Mich.) en *Rutgers College* in New Brunswick, N. J. Eerstgenoemde heeft 9 professoren met 108 studenten, de andere 20 professoren met 206 studenten. Acht jaren zijn noodig om den vollen wetenschappelijken cursus door te gaan. Na een welgeslaagd examen ontvangt men een in het Latijn op perkament gedrukt diploma. Schier met alle wetenschappen is men niet alleen in aanraking geweest, maar velen zijn er zelfs behoorlijk goed in thuis. Dat men evenwel langs dien weg van de uitgestrekte vereischten en den betrekkelijk korten tijd van studie, geene specialisten krijgt, ligt voor de hand. Het „multa” is in de meeste gevallen beter van toepassing dan het „multum”. In uw midden wellicht juist omgekeerd. Wij, als kerk, hebben tot nog toe geene universiteit, zooals gij het voorrecht hebt eene te bezitten en welker roem zelfs in ons land eene groote bekendheid heeft en wier mannen, wegens hooge geleerdheid en *beproefde* gereformeerde beginselen, innig bemind worden. Ten aanzien evenwel van het getal theologische scholen staan we met u op gelijken voet. Ook wij hebben twee, die van New Brunswick met 6 hoogleraren en 42 studenten, die van Holland met 3 professoren en 22 theologanten. Na een volbrachte studie in eene College en bewijs van lidmaatschap in de Gereformeerde Kerk, kan men de theologische lessen bijwonen, en drie jaren worden vereischt om tot het candidaats-examen, dat door de classis afgenomen wordt, toegelaten te worden. Men kan hieruit dus zien dat een degelijke voorbereiding voor de bediening des Woords gevraagd wordt en daarom mede waarborg voor een soliede toekomst der kerk. Volgens de statistieke opgave van 1895 telt de Gereformeerde Kerk in Amerika 618 gemeenten, vertegenwoordigende 55.934 huisgezinnen, met 103.348 ledematen in volle gemeenschap. Alles nu samengetrokken heeft de kerk voor verschillende doeleinden opgebracht in 1895, één der jaren van financieele depressie, de som van $\$$ 1.333.722.61. Dit is dus eene gemiddelde opbrengst van $\$$ 12.90, of 32, door ieder lidmaat in het afgelopen jaar. Behalve voor gemeentelijke doeleinden, waar kerkeraad en kerkvoogden de geldelijke administratie uitsluitend beheeren, gaat alles zeer systematisch en volgens de beginselen van „business” door de handen van zoogenaamde boards of beheervoerende lichamen; en deze zijn wederom geïncorporeerd evenals alle plaatselijke kerkelijke eigendommen, in den staat, waar die bezittingen zijn of beheerd worden, zoodat, van een wettelijk standpunt beschouwd, de eigendommen zijn onder de bescherming van dien Staat in de Unie, waar de incorporatie plaats vond. Intusschen willen we even aanstippen, dat predikantsweduwen, oude en zwakke bedienaars des Evangelies, uit fondsen eene geregelde jaarlijksche ondersteuning ontvangen,

zoodat de kerk daarin eene voorziening maakt. Bekwame en godvruchtige jongelingen, die zelve geen middelen bezitten om te studeeren, worden, na behoorlijk onderzocht te zijn door kerkeraad en classis, ondersteund door den board van opvoeding, zoodat zij eene wetenschappelijke opleiding kunnen erlangen en desverkiezende, zich voor de bediening des Woords voorbereiden. Het aantal dergenen, die in die voorrechten deelen, is zeer groot, en hunne gezegende werkzaamheden, zoo binnen- als buitenlands, worden practisch openbaar. En dit leidt er van zelve toe, u een kort overzicht te geven van het zendingswerk der Gereformeerde kerk in Amerika. Waar genoemde kerk eeuwen terug eigenlijk haren wortel heeft in Nederland, zoo kunnen we o. i. zeer wel haar eene zendingskerk noemen in volle beteekenis des woords; eene kerk, die niet alleen getrouw bleef aan de leer der vaderen, maar die van huis uit practisch, als kerk, hare roeping in de wereld heeft verstaan. De zendingsvelden, door onze kerk georganiseerd en bearbeid, zijn in China, Indië, Noord-Japan, Zuid-Japan en Arabië. Ten einde u, eerw. vaders en broeders, eenigszins een overzicht te geven van den reusachtigen arbeid, daar verricht, noemen we het volgende.

We hebben in:

	China.	Indië.	N.-Japan.	Z.-Japan.	Arabië.
Stations.....	3	8	4	3	3
Gemeenten.....	11	23	5	4	
Preekplaatsen.....	29	117	55	46	
Zendelingen.....	5	10	5	4	3
Assistenten.....	50	85	57	33	
Avondmaalgangers.....	1119	1996	1679	403	
Scholen.....	18	140	2	2	
Theologische Scholen.....	1	1	1	1	

In verband hiermede mogen we niet verzwijgen, dat het steeds duidelijker wordt ingezien, dat het geneeskundig zendingswerk een machtige factor is om den weg te banen voor de prediking des Evangelies onder de volkeren. Het is daarom, dat er reeds pl. m. ƒ 10.000 is bijgedragen, om, naast Neerbosch-hospitaal, een ander op te richten, dat den naam van „Hope“-hospitaal zal hebben. Dat er nu op het gebied der binnenlandsche zending ook veel gedaan wordt, bewijst niet alleen het territorium van honderden van mijlen, dat de kerk heeft ingenomen en welks oppervlakte van jaar tot jaar grooter afmetingen verkrijgt, maar ook de duizenden van dollars die jaarlijks opgebracht worden om de menschen met het Evangelie te voorzien. Waar zich dan weer in Gods voorzienigheid eene genoegzame kring heeft gevormd, gaat men tot organisatie over; en alzoo wordt getracht, de anders verstrooide menschen, in organisch verband te brengen met de Gereformeerde Kerk. Indien de kerk dit niet deed, zouden er honderden van huisgezinnen òf verstrooid raken, gelijk schapen die geen herder hebben, òf in andere kerkgenootschappen, waar de bediening des Evangelies twijfelachtig is, zich oplossen. Met leedwezen zij hier gezegd, dat niet allen, waaraan gearbeid wordt, voor de Gereformeerde kerk zijn te winnen. Velen blijven, al hun leven door, kerkelijk zwervelingen en het gevolg is, dat zij met hunne kinderen buiten alle kerkverband in de wereld ronddolen en in dien weg verloren gaan. Voor die onbestemdheid, welke gewoonlijk ontaardt in onverschilligheid, is, volgens algemeene overtuiging, Nederland, sedert de laatste jaren, een vruchtbare bodem geweest. De kerkelijke spanningen, de vele verdeeldheden en kweeking van geheime of uitgesproken achterdocht tegenover eene kerk, die zich geene verdenking waardig gemaakt heeft, heeft daartoe natuurlijk veel aanleiding gegeven. Wij verwachten, eerw. vaders en broeders, dat gij in het algemeen en in het bijzonder, alle pogingen zult aanwenden, om de Gereformeerde kerk in Amerika, die oorspronkelijk haar ontstaan en voortbestaan aan Nederland dankt, in al hare pogingen om menschen tot Christus te brengen, zult steunen door uwe gebeden en publieke invloeden. En zoo komen wij, ten slotte, aan

ons laatste woord, dat wij ons „Vaarwel-woord” moeten noemen; want weldra worden we weer door verre afstanden gescheiden om misschien op deze aarde, zooals zij *nu* is, nimmer elkander weer te ontmoeten. Hartelijk brengen we onze dankbetuiging voor alles wat gij voor den afgevaardigde uit den vreemde zijt geweest en hebt gedaan. Uwe liefde, schier overal zoo practisch aanschouwd, en toegenegenheid, zoo gul en gastvrij ervaren, zal gestaag in dankbare herinnering bewaard blijven, en mogen wij eens het voorrecht genieten, een afgevaardigde van uwe kerken in ons midden te hebben, het zal aan de openbaring der liefde en hooge waardeering van onze zijde niet ontbreken.

De God nu des vredes, die den grooten Herder der schapen door het bloed des eeuwigen testaments uit de dooden heeft wedergebracht, namelijk onzen Heere Jezus Christus, Die volmake u in alle goed werk, opdat gij zijnen wil moogt doen, werkende in u hetgeen voor Hem welbehagelijk is, door Jezus Christus, Denwelken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.

BIJLAGE K 1.

(Art. 70.)

RAPPORT over de verzorging van emeriti-predikanten, predikants-weduwen en -weezen.

Met hartelijken dank voor en waardeering van den arbeid door deputaten voor de generale kas ten behoeve van emeriti-predikanten enz. besteed aan het ingediende rapport, kan uwe commissie in overeenstemming met de voorstellen van alle provinciale synodes uitgezonderd die van Utrecht, uwe vergadering niet adviseeren vóór het voorstel in het eerste gedeelte van het rapport gedaan.

Uwe commissie is van oordeel, dat door opheffing van de generale kas, zooals in het rapport wordt voorgesteld om, daarvoor in de plaats provinciale kassen te vormen, niet zal worden bereikt, wat wordt beoogd. Heeft de generale kas, zooals die thans bestaat, de conscienties niet wakker geschud, veeleer doen insluimeren en alzoo — onopzettelijk — meer en meer de overtuiging wortel doen schieten, dat naleving van Art. 13 D. K. O. niet in de eerste plaats roeping der plaatselijke kerk is, hetzelfde zal naar het oordeel uwer commissie niet minder sterk plaats vinden bij oprichting van provinciale kassen. De zoo hoogst moeilijke zaak wordt niet *opgelost*, maar eigenlijk *verschoven* naar de provinciale synoden, om door deze, elk op hare wijze, te worden uitgemaakt, waardoor zeer waarschijnlijk groote ongelijkmatigheid in de Gereformeerde Kerken zal ontstaan ten opzichte van de verzorging van emeriti-pred. en pred.-weduwen en -weezen, wat tal van bezwaren met betrekking tot het verroepen van dienaren des Woords van de eene naar de andere provincie tengevolge zal hebben.

Al deze bezwaren worden voorkomen en naar het oordeel uwer commissie wordt eene regeling verkregen, die beter voldoet aan den eisch van het Gereformeerde kerkrecht en meer is in het belang van de betrokken personen en in aansluiting met de praktijk der aloude Gereformeerde Kerken, als uwe vergadering besluiten kon, niet gelijk Groningen wil: den bestaanden toestand te bestendigen, maar *Art. 13 D. K. O. onverkort te handhaven*.

Elke kerk heeft naar genoemd Art. 13 D. K. O. voor hare emeriti-pred. en pred.-weduwen en -weezen te zorgen. Ook is het op de Synode van Dordrecht van 1893 door de Gereformeerde Kerken in Nederland zoo juist uitgesproken, dat de verzorging van emeriti-pred. en pred.-weduwen en -weezen geen werk van barmhartigheid is, maar *recht* der betrokken personen en *plicht* der kerken.

Gaat men nu van dat beginsel uit, dan zal daardoor in de kerken zelf het besef van hare dure roeping in betrekking tot hare emeriti-pred. en pred.-weduwen en weezen meer gewekt worden;

ook niet zoo spoedig, maar eerst na rijp beraad zal eene kerk er toe komen, om emeritusverklaring voor haar dienaar aan te vragen; en

om niet in de rij der hulpbehoevende kerken te komen, wat toch feitelijk geschiedt als eene kerk niet in staat is haren emeritus-predikant te verzorgen, alle kracht inspannen om dit zelf te doen.

Het steunen op de hulp van anderen, zonder groote noodzaak, dat nu helaas! maar al te veel geschiedt, zal daardoor verminderen en naar uwe commissie hoopt, geheel ophouden.

De bezwaren: dat eene plaatselijke kerk meer dan éénen emeritus-predikant kan hebben en daardoor finantieel te zeer zou kunnen gedrukt worden; de emeritus-predikant die plaatselijke kerk somtijds maar korten tijd gediend heeft; predikanten, uit oorzake van hun leeftijd niet meer naar eene andere kerk zullen geroepen worden; en nog andere die zouden kunnen aangevoerd worden, acht uwe commissie niet van *zoo groote beteekenis* en *onoverkomelijk*, dat daarom het beginsel in Art. 13 D. K. O. zou moeten prijsgegeven.

Is nu eene plaatselijke kerk niet bij machte de verzorging van haar emeritus-predikant of pred.-weduwe geheel voor hare rekening te nemen, dan wende zij zich tot de classis, waaronder zij ressorteert, verder tot de provincie en kome, zoo noodig, tot de gezamentlijke kerken, die geroepen zijn voor dat doel eene *generale kas* te hebben onder beheer van deputati synodi.

Aan deze deputati synodi worde opgedragen, jaarlijks eene begrooting op te maken en aan de onderscheidene provinciale synoden mede te deelen, wat door iedere provincie naar *de draagkracht harer kerken* behoort te worden bijgedragen tot voorziening van de behoeften der generale kas. Door de provinciale synoden zal zelf, als daartoe het best in staat, bepaald worden wat ieder harer classes en door de classis wat ieder harer kerken hebbe te storten; terwijl aan de vrijheid van iedere kerk worde overgelaten, hoe zij het vastgestelde bedrag bijeen zal brengen.

Voorts meent uwe commissie te moeten adviseeren, dat aan iedere kerk, die steun behoeft, zooveel door de generale kas zal worden uitgekeerd, als na aftrek van wat zij zelve voor dat doel kan afzonderen, vermeerderd met de bijdragen van classis en provincie, nog ontbreekt om aan haren emeritus-predikant eene som van *f* 600 's jaars en aan de predikants-weduwe, zoolang zij weduwe blijft *f* 500 's jaars te kunnen uitbetalen benevens *f* 50 voor ieder kind beneden de 20 jaar.

(Volgen de conclusiën, die, door de Synode gewijzigd, in de Acta zijn opgenomen.)

J. A. GOEDBLOED, *Rapporteur*.

BIJLAGE K 2.

(Art. 71.)

STAAT van de ontvangsten en uitgaven en de bezittingen der kas voor emeriti-predikanten enz.

ONTVANGST.

	1893.	1894.	1895.
Groningen.....	<i>f</i> 2553.05	<i>f</i> 2680.46 ⁵	<i>f</i> 2527.04 ⁵
Friesland.....	„ 2329.21 ⁵	„ 2597.02 ^b	„ 2920.52
Drenthe.....	„ 798.70 ⁵	„ 863.82	„ 863.75
Overijsel.....	„ 1260.32 ⁵	„ 1288.95	„ 1689.47 ⁵
Gelderland.....	„ 1483.28	„ 1615.46	„ 1974.90
Utrecht.....	„ 1478.48 ⁵	„ 1018.30 ⁵	„ 2019.01 ⁵
Noord-Holland.....	„ 3044.64	„ 3180.64 ⁵	„ 3754.72 ⁵
Zuid-Holland.....	„ 4590.47 ⁵	„ 4706.—	„ 5106.24
Zeeland.....	„ 1568.05	„ 1590.79 ⁵	„ 1667.34
Noord-Brabant.....	„ 757.43	„ 781.13 ⁵	„ 849.09

Bezittingen der kas:

- f 20000.— in de 4% geldleening ten behoeve van de Christelijke Verpleging van Krankzinnigen te „Veldwijk”, bezwaard met eene lijfrente van f 800.— 's jaars.
 4 Obligatiën ieder ad 125 Roebels nominaal Rusland Hope '89 en 1 Obligatie Oostenrijk ad 100 florins, te zamen bezwaard met eene lijfrente van f 50.— 's jaars.
 1 Obligatie ten laste der Gereformeerde kerk van Tholen groot f 2200.— rentende 5%.

UITGAAF.

	1893.	1894.	1895.
Groningen	f 4050.—	f 4175.—	f 3677.50
Friesland	„ 2847.50	„ 3985.—	„ 4230.78
Drenthe.....	„ 1435.66	„ 1550.—	„ 1215.—
Overijsel.....	„ 2055.—	„ 2000.—	„ 2000.—
Gelderland.....	„ 1200.—	„ 1200.—	„ 1125.—
Utrecht.....	„ 640.—	„ 640.—	„ 950.—
Noord-Holland.....	„ 1890.—	„ 1900.—	„ 1950.—
Zuid-Holland.....	„ 3955.—	„ 4290.—	„ 5160.—
Zeeland.....	„ 1677.50	„ 1602.—	„ 1350.—
Noord-Brabant.....	„ 852.50	„ 850.—	„ 850.—

1893/'94/'95.	ONTVANGST.	UITGAAF.	TEKORT OF OVERSCHOT.
Groningen.....	f 7760.56	f 11902.50	en — f 4141.94
Friesland.....	„ 7846.76	„ 11063.76	„ — „ 3216.52
Drenthe.....	„ 2525.77 ⁵	„ 4200.66	„ — „ 1674.88 ⁵
Overijsel.....	„ 4238.75	„ 6055.—	„ — „ 1816 25
Gelderland.....	„ 5073.64	„ 3525.—	„ + „ 1548.64
Utrecht.....	„ 4516.80 ⁵	„ 2230.—	„ + „ 2286.80 ⁵
Noord-Holland.....	„ 9980.01	„ 5740.—	„ + „ 4240.01
Zuid-Holland.....	„ 15402.71 ⁵	„ 13405.—	„ + „ 1997.71 ⁵
Zeeland.....	„ 4826.18 ⁵	„ 4629.50	„ + „ 196.68 ⁵
Noord-Brabant.....	„ 2387.66	„ 2552.50	„ — „ 164.84

BIJLAGE L 1.

(Art. 75.)

RAPPORT van de handelingen der deputaten voor de zending onder de Joden.

Het is uwen deputaten een voorrecht u een kort overzicht te geven, van hetgeen er in betrekking tot de zending onder de Joden sinds de vorige synode is voorgevallen.

Al spoedig na afloop der synode gevoelden wij behoefte om samen te komen, ten einde te bespreken, hoe wij de ontvangene wenken ons ten nutte zouden maken. Eenparig oordeelden wij, dat onze wapenen tegenover de Joden meer aan het paulinisch arsenaal moesten ontleend worden; n.l. om hun onder de aandacht te brengen, met welk doel de wet is gegeven. Daarom besloten wij in dien geest een traktaatje uit te geven, en het den kinderen Israëls toe te doen komen.

Eén onzer bood, op vriendelijke uitnoodiging, een concept aan, onder den ti-

tel: „Een raadsel ter oplossing aangeboden,” hetwelk, na eenige opmerkingen, goed werd gekeurd; evenals een tweede traktaat over Jesaja 53, insgelijks door één uwer deputaten geschreven. Van beide zijn ruim 8000 verspreid; de wijze waarop zal gaarne nader worden toegelicht.

Verder hebben we door middel van een drietal vereenigingen onafgebroken mogen arbeiden te Rotterdam; waar in eene buurt, die door zeer vele Joden wordt bewoond, zondagschool, naai- en mannenvereeniging wordt gehouden. Vooral de naaivereeniging wordt door vele joodsche meisjes van 10 à 15 jaar bezocht, die zoodoende, behalve een nuttig handwerk, ook christelijke versjes leeren, verder van de waarheid in Christus hooren en getuigen zijn, dat zij opgedragen worden aan den troon der genade.

Eén uwer deputaten heeft het voorrecht genoten reeds driemaal het jaarfeest van genoemde naaivereeniging te mogen leiden, waarbij hij telkens getuige was van het groote en zeldzame voorrecht, dat 60 à 70 en de laatste maal zelfs over de 100 joodsche kinderen naar de prediking van den gekruisten Christus luisterden, en liefelijk zingend de bede opzonden tot God:

„Heere! leer ons vroeg te buigen
 Voor het kruis van Golgotha;
 Dat wij eenmaal mogen juichen:
 „Vrijgekocht, Hallelujah!” ”

Der mannenvereeniging is het gelukt elke week met een 30 à 40 hoofden van huisgezinnen het Woord van God te lezen en te bespreken, terwijl ook de Zondagschool onderscheidene joodsche kinderen onder hare discipeltjes telt.

Deze drie vereenigingen werden uit de zendingskas voor de Joden gesteund; in den laatsten tijd zelfs zóó, dat, wijl te Rotterdam de finantieele bezwaren zeer drukten, uwe deputaten het gebouw hebben gehuurd, voorloopig echter niet langer dan tot 1 October e. k., meenende verder te moeten afwachten, welke besluiten uwe geachte vergadering zoude nemen.

Dat wij door middel van genoemde vereenigingen ook vele traktaten konden verspreiden, spreekt wel van zelf; waarvoor o. a. ook de Bijbelkraam in genoemde stad ons uitnemende diensten heeft bewezen.

Voorts hebben wij ons bezig gehouden met het vaststellen van het door u ons opgedragen rapport, hetwelk reeds in April den kerkeraden kon worden toegezonden. Mocht uwe vergadering kunnen besluiten de desbetreffende voorstellen te accepteren, dit zoude natuurlijk uwen deputaten tot groote blijdschap verstreken; overtuigd, dat in dien weg, onder den zegen Gods, het vruchtbaarst kan worden gearbeid.

Wijl de kennis van en de liefde tot de beminden om der vaderen wil nog niet alom is doorgedrongen, hebben wij het noodzakelijk geacht om niet alleen in „De Bazuin” de aandacht op de Joden te vestigen, maar ook in de gemeenten op te treden, ten einde op de Joden te wijzen, en voor hen te bidden. Meer dan dertig maal werd ons hiertoe op de meest welwillende wijze de gelegenheid gegeven, waarbij wij meestal door eene talrijke opkomst en een aandachtig gehoor werden verblijd.

Ook is er in den boezem onzer vergadering een en ander maal sprake geweest om een maandblad uit te geven; wijl echter onze zending onder de Joden nog te weinig vaste vormen heeft aangenomen, oordeelden wij eerst de besluiten uwer vergadering af te moeten wachten.

Nu en dan kwamen we in aanraking met kinderen Abrahams, die naar de waarheid in Christus hadden leeren vragen. Zijn we van sommigen het spoor kwijt geraakt, anderen zijn door den Heiligen Doop in den schoot der Christelijke Kerk opgenomen, waarvan twee in onze Gereformeerde Kerken, terwijl o. a. drie dochteren Abrahams de waarheid zoeken, onder den invloed der waarheid verkeerden en reikhalzend uitzien den Heiligen Doop te mogen ontvangen.

Zooals dat gewoonlijk gaat, waren zij van hunne vrienden en magen verstooten, weshalve wij stoffelijk en zedelijk de behulpzame hand konden bieden, en ook langs dezen weg in het belang van de Joden werkzaam zijn.

Dit mochten we ook door middel van de deputaten voor de „Inwendige Zending en Bijbelcolportage in Noord-Brabant en Limburg” doen, aan wie wij, op hun verzoek, een paar maal traktaten, Hebreuwsche Bijbels, Testamenten en andere boeken hebben gezonden. Op onderscheidene wijze, en niet zonder hoop op zegen, werken die broeders onder oud-Israël, weshalve het uwen deputaten een voorrecht was dien arbeid te kunnen steunen.

Het boekwerkje „Uit duisternis tot licht” wordt nog immer begeerd, al is het debiet niet meer zoo groot als in den beginne. Toch kon er in deze jaren nog menig exemplaar worden verkocht, terwijl 160 gratis ter verspreiding onder de Joden werden uitgegeven; zoodat van de oplage ad 5000 exemplaren er op 31 December 1895 nog 738 aanwezig waren, die, wanneer zij verkocht worden, met de reeds zuivere winst ad *f* 433,83, onze zendingskas met eenige honderden guldens zouden stijven.

En zoo zijn we als van zelf genaderd aan het finantieel verslag, hetwelk ruime stof tot dankzegging ons biedt. Onderstaande balans wijst het aan.

Bovendien bezit onze zending onder de Joden, behalve de zooeven genoemde exemplaren „Uit duisternis tot licht,” vele duizenden traktaten en eene kleine bibliotheek.

Voor al de liefdegaven, waarvan niet weinige door onze Christelijke jongelings- en jongedochters-, zendings- en zangvereeningen bijeen zijn gebracht, zeggen we hartelijk dank; terwijl we met erkentelijkheid vermelden, dat Amerika vele honderden heeft bijgedragen; dat zelfs uit Indië, Afrika en van het eiland Madeira blijken van belangstelling ons werden gezonden, en dat menigeen met lofwaardigen ijver niet alleen gelden voor de Joden inzamelt, maar ook, zoowel door gesprek, als door traktaatverspreiding, onder de Joden werkt.

Moge Israëls God op gevers en gaven, op arbeiders en belangstellenden zijnen rijken zegen gebieden, en ons het voorrecht doen genieten, dat eerlang, mede door onzen arbeid, ook voor den Jood, de ergernis des kruises worde weggenomen!

Met het vriendelijk verzoek, dat de Synode den titel voor den arbeid onder Abrahams nakomelingen officieel vaststelle, hebben wij de eer heilbiddend en hoogachtend te zijn, namens deputaten,

E. KROPVELD, *Secretaris-Penningmeester.*

BALANS

over het tijdvak van 1 Augustus 1893—31 Juli 1896.

ONTVANGST.

Saldo van het vorige boekjaar.....	<i>f</i>	641.46
Opbrenst van het boekje: „Uit duisternis tot licht”.....	„	204,39
Verkoop van effecten.....	„	6057.11
Renten.....	„	558.96
Zendingsfeesten.....	„	55.64
Collecten bij bidstonden.....	„	569.25½
Retributie uit Rotterdam.....	„	56.25
Restitutie van een Proseliet (deel van verstrekte <i>f</i> 100.—).....	„	25.—
Onderscheidene liefdegaven.....	„	3212.47½
Totaal. ...	<i>f</i>	11480.54

UITGAAF.

Rotterdam (voor den arbeid aldaar).....	f	808.—
Leipzig (voor de opleiding van zendingen).....	"	450.—
Traktaten, verslagen, rapporten en andere drukwerken.....	"	618.86
Proselieten (ondersteuning).....	"	675.20½
Reiskosten en vergoeding voor gehouden bidstonden.....	"	217.51
Vergoeding van anderen aard.....	"	7.50
Reiskosten naar de vergaderingen.....	"	243.60
Vergaderingskosten.....	"	42.14
Assurantie.....	"	7.40
Vrachten, porto's, telegrammen en Bureaukosten.....	"	74.88
Aankoop van effecten.....	"	7981.17
		Totaal..... f 11126.26½
		Batig saldo..... " 354.27½
		Totaal generaal..... f 11480.54

Werkelijke bezitting op 31 Juli 1896:

In kas.....	f	354.27½
Obligatiën „Veldwijk”.....	"	6200.—
Spaarbankboekje.....	"	803.32
		Totaal..... f 7357.59½

E. KROPVELD,

Secretaris-Penningmeester.

Waddingsveen, 31 Juli 1896.

Nagezien en goedgekeurd op de vergadering te Delft, gehouden 5 Aug. 1896.

A. H. GEZELLE MEERBURG.

K. DE GEUS.

Nagezien en in orde bevonden, namens de Gereformeerde Kerken ter Synode te Middelburg 21 Aug. '96.

B. VAN SCHELVEN, *Praeses.*

Js. VAN DER LINDEN, *Assessor.*

H. HOEKSTRA, *Scriba.*

W. J. DE HAAS, *Scriba.*

BIJLAGE M 1.

(Art. 83.)

RAPPORT over de vraag naar de kerkelijke beteekenis van de Post-acta van 1619.

Uwe commissie overwegende

1°. dat het uit de conductoire blijkt, dat hier niet een *geval* is, dat op de mindere vergaderingen niet heeft kunnen afgehandeld worden; en

2°. dat het antwoord op deze en dergelijke vragen van wetenschappelijken aard niet behoort gezocht te worden bij eene generale synode van Gereformeerde kerken, maar veeleer bij de professoren in het kerkrecht aan de scholen;

adviseert uwe vergadering om op deze vraag *niet* in te gaan.

DR L. H. WAGENAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE M 2.
(Art. 85.)

RAPPORT over een voorstel tot revisie der artt. 22, 47
en 55 K. O.

Uwe commissie, hierin volkomen eenstemmig met de commissie van praeadvies, die behandeling van de stukken onder littera F voorbereidt, het thans den tijd niet achtende, om tot wijziging van de kerkenorde over te gaan;

adviseert uwe vergadering, om ditmaal de voorstellen der Provinciale Synode van Noord-Brabant en Limburg tot wijziging van art. 55 en van art. 47 D. K. O. te verwerpen en ook ditmaal het verzoek van de leden der Gereformeerde Kerk van N.-Loosdrecht om uitbreiding van art. 22 K. O. af te wijzen.

DR L. H. WAGENAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE M 3.
(Art. 86.)

RAPPORT over een voorstel tot revisie der artt. 22, 27
en 55 K. O.

Uwe commissie, die te rapporteeren heeft over de punten onder letter F van het agendum, heeft het bezwaarschrift van den kerkeraad van Woudsend tegen een besluit van de Provinciale Synode van Friesland, onlangs te Sneek gehouden, en het bezwaarschrift van de Classis Zutphen tegen een besluit van de Provinciale Synode van Gelderland, onlangs te Zutphen gehouden, saamgevat, omdat in beide gehandeld wordt over revisie van de kerkenorde; de kerk van Woudsend verlangt herziening van art. 22, de Classis Zutphen van artt. 22, 27 en 55. De genoemde particuliere synoden hebben de aanvraag om wijziging niet willen overnemen, ten einde ze als *hun* voorstel ter Generale Synode te brengen; en zoo komen dan de genoemde kerk en classis met een bezwaarschrift, waarin op „wijziging” wordt aangedrongen, bij deze kerkelijke vergadering. Nu is ook, blijkens de punten onder letter D van het agendum, door de Provinciale Synode van Noord-Brabant en Limburg aan deze Synode voorgesteld „wijziging” aan te brengen in art. 47 en 55 der kerkenorde, en door enkele leden der Gereformeerde Kerk van N.-Loosdrecht om „uitbreiding” van art. 22 verzocht; en wijl nu deze laatstgenoemde voorstellen, evenals de zoo even vermelde, ook onder het punt „revisie” van de kerkenorde kunnen worden opgenomen, zijn uwe commissies van praeadvies over letter D en F overeengekomen, *al* de genoemde punten in dit eene rapport bijeen te voegen.

Wat nu de „revisie” van de kerkenorde betreft, is uwe commissie van oordeel:

1°. dat het, in het algemeen bezien, met het uit te spreken wel als bewezen kan worden geacht, dat in onze kerkenordering, die nu reeds meer dan drie eeuwen oud is, bepalingen voorkomen, welke niet meer passen bij de toestanden, waarin de Gereformeerde Kerken zich thans bevinden;

2°. dat het echter niet wenschelijk is, om zoo maar *ter loops* of *spoedig* bij eene kerkelijke vergadering op revisie van een of meer artikelen der kerkenorde aan te dringen; te minder, wanneer tegen zulke artikelen slechts sporadisch, hier en daar, bedenkingen rijzen; en ter zelfder tijd vele andere *dringende* zaken de aandacht van *alle* kerken bezighouden;

3°. dat dergelijke spoedige verandering van artikelen der kerkenorde, werd zij toch aangebracht, wellicht *wel* ten gevolge zou hebben, dat daardoor in *enkele* kerken *meer* orde kwam en *minder* moeite, dan er tot nu toe was; maar dat juist *diezelfde* verandering wellicht *ook* ten gevolge zou hebben, dat in vele andere kerken groote verwarring en moeite zou *ontstaan*;

4°. dat „revisie” van de kerkenorde daarom eigenlijk dan eerst aan de orde moet worden gesteld, als men in de kerken in het algemeen de noodzakelijkheid gevoelt en uitspreekt, dat de algemeene regelen van orde, voor de gemeenschapelijke kerken in de kerkenorde gegeven, in het *algemeen* belang dier kerken moeten worden veranderd, en aan die verandering met allen ernst en overleg moet worden gearbeid; en

5°. dat thans in onze kerken dergelijke noodzakelijkheid nog niet gebleken is, en evenmin de daarvoor geschikte tijd nu reeds is gekomen.

En dit alles nu overwegende stelt uwe commissie aan de Generale Synode als hare conclusie voor: „De Generale Synode neme de revisie van de bedoelde artikelen der kerkenorde thans nog niet ter hand.”

DR J. HANIA PZN., *Rapporteur.*

BIJLAGE N 1.

(Art. 87.)

RAPPORT over een voorstel tot nadere verklaring van de bepaling der Synode van 1892, over de grensregeling der kerken.

Uwe commissie overwegende

1°. dat de bewoordingen, waarin de bedoelde bepaling vervat is, volkomen duidelijk zijn;

2°. dat het niet blijkt, dat uit misverstand eenige verwarring zou zijn geboren, en elke nadere verklaring dus geheel overbodig moet worden geacht;

adviseert uwe vergadering het voorstel der Provinciale Synode van Zeeland te verwerpen.

DR L. H. WAGENAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE N 2.

(Art. 88.)

RAPPORT over een voorstel tot aanvulling van de bepaling van 1892 in zake de grensregeling van de plaatselijke kerken.

Uwe commissie
gelezen het uitvoerig schrijven van den kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Rotterdam A;

mitsgaders het krachtig protest der Gereformeerde Kerk van Oudshoorn en de conductoire der Classis Woerden, die zich vereenigt met dit protest tegen het besluit der Provinciale Synode van Zuid-Holland, om der Generale Synode bovengenoemde verandering in art. 3 bij de bepalingen in zake de grensregeling der plaatselijke kerk voor te stellen;

overwegende in het algemeen dat *nu reeds* verandering te brengen in de bepalingen door de Generale Synode van Amsterdam, met gemeen goedvinden genomen, op zichzelf beschouwd onraadzaam is en niet behoort te geschieden, dan uit zeer dringende oorzaak;

overwegende voorts eenerzijds, dat *nu nog* verandering te brengen in eene overgangsbepaling, krachtens welke in den loop dezer vier jaren zich reeds veel ten goede heeft geschikt, 1°. groote *ontevredenheid* zoude wekken en in vele kerken, waar men aanvankelijk tot rust kwam, opnieuw *onrust* veroorzaken, 2°. veelzins

kerkelijke *onordening* wettigen en 3°. op sommige plaatsen ook de zoo noodige *ineensmelting* zou vertragen;

adviseert uwe vergadering om het voorstel der Provinciale Synode van Zuid-Holland te verwerpen en art. 3 der grensregeling onveranderd te laten.

DR L. H. WAGENAAR, *Rapporteur*.

BIJLAGE N 3.

(Art. 89.)

RAPPORT aangaande een bezwaarschrift van den kerkeraad van Varsseveld over diezelfde zaak.

Onder punt F van het agendum is opgenomen een bezwaarschrift van den kerkeraad van Varsseveld tegen hoofdstuk I, art. 3 van de bepalingen der Generale Synode van 1892. Dat artikel 3 luidt: „Indien deze herziening der grenzen iemand af zou snijden van de kerk, waartoe hij tot dusver behoorde, blijft hem het recht onverkort, om onder zijnen vroegeren kerkeraad te blijven. De herziening kan, tegen iemands wensch, geene terugwerkende kracht hebben. Zij geldt alleen voor het vervolg, d. i. voor hen, die nog ten Avondmaal moeten worden toegelaten.” Genoemde kerkeraad verlangt wijziging van deze bepaling; en wel in dezen zin: dat men aan kinderen, die nog met hunne ouders samenwonen, en *vóór* de grensregeling *nog niet* tot het Avondmaal waren toegelaten doch *daarna* den toegang tot den disch des Heeren zoeken, op hun verlangen toesta, om na die toelating tot het Avondmaal met hunne ouders te mogen blijven bij de kerk, waarvan zij, juist bij het toetreden tot de tafel des Heeren, door de grensregeling zouden worden afgesneden.

En deze wijziging wordt begeerd om deze twee redenen:

a. blijft de bepaling van 1892 gelden, dan wordt het „organisme van het huisgezin” verdeeld, zoodra de kinderen, die *vóór* de toelating tot het Avondmaal met hunne ouders naar dezelfde vergadering der geloovigen gaan, nu bij de toelating bij eene andere gemeente worden gevoegd en met haar moeten samenkomen; en

b. het *recht* van de ouders wordt geschonden, als men hunne kinderen, tegen den zin der ouders in, bij eene andere gemeente voegt, wijl juist de Christelijke Gereformeerde Synode van 1892 het recht der ouders in dien zin heeft gehandhaafd.

Eindelijk verlangt de kerkeraad van Varsseveld, dat ook aan catechisanten, die buiten eenige geïnstitueerde kerk staan doch daar reeds *vóór* 1892 catechetisch onderwijs ontvingen, vergunning worde gegeven, om ook in die gemeente tot het Avondmaal te worden toegelaten en bij haar te blijven behooren. Ook met het oog op die gevallen wordt daarom op wijziging van genoemd art. 3 aangedrongen.

De Classis Zutphen heeft deze voorstellen tot wijziging overgenomen en doorgezonden naar de Provinciale Synode; doch deze Synode nam ze *niet* ter doorzending naar de Generale Synode over; zoodat uwe commissie allereerst opmerkt, dat wij hier eigenlijk te doen hebben met een bezwaarschrift van de Classis Zutphen tegen eene beslissing van de onlangs te Zutphen gehouden Particuliere Synode.

Wat voorts de voorgestelde wijziging van art. 3 van hoofdstuk 3 zelve aangaat, is het advies van de meerderheid uwer commissie: de Generale Synode bevestigte het besluit van de Provinciale Synode van Zutphen; of m. a. w. de Generale Synode late de reeds meermalen genoemde bepaling van 1892 onveranderd. En wel om deze redenen:

1°. staat de Generale Synode aan de genoemde kinderen en catechisanten het gevraagde toe, en brengt zij in dien zin wijziging aan in art. 3, dan ijkt zij

daardoor kerkelijke onorde. Zulke lidmaten zouden dan immers, ook nadat zij tot het Avondmaal waren toegelaten, blijven behooren tot eene andere kerkelijke gemeente dan waarin zij wonen. En nu is door de kerken in 1892 zeer zeker aan hen, die toen reeds tot het Nachtmaal des Heeren waren toegelaten, toegestaan, om te blijven behooren bij de kerk, bij wie ze tot dusver waren, wanneer zij daarvan door de herziening der grenzen zouden worden afgesneden; doch die bepaling is *toen* eigenlijk bij wijze van overgang gemaakt geworden, te midden van een toestand, die door de vereeniging der kerken ongeregeld was geworden; terwijl thans een uitbreiden van die bepaling niets minder zou zijn dan het maken van *ongeregeldheid* tot iets regelmatigs; en wel tot iets regelmatigs, dat *schadelijk* zou werken voor de eenheid en samenbinding der *plaatselijke* kerken; dat *schadelijk* zou werken voor den vrede tusschen *genabuurde* kerken; en dat op den duur ook niet bevorderlijk zou zijn aan het goede *opzicht op* en het *bezoeken van* dergelijke uitwonende lidmaten. Wijziging van art. 3 kan door deze reden dus niet worden aanbevolen.

In de tweede plaats is de meerderheid uwer commissie tegen de verlangde wijziging, omdat zij in hetgeen ter verdediging daarvan in het bezwaarschrift zelf wordt aangevoerd, ook geen grond vindt om aan uwe vergadering tot „wijziging” te adviseeren. Kwame er immers al, gelijk in het bezwaarschrift als zeker wordt gesteld, „verdeeldheid” in het gezin, als art. 3 van hoofdstuk I onveranderd blijft, dan zou het de roeping van de uitwonende ouders zijn om zich bij die gemeente te voegen, bij wie zij eigenlijk, volgens de grensregeling, met hunne kinderen moesten behooren, ten einde aldus de „verdeeldheid” weer weg te nemen; in plaats van te verlangen, dat door het blijven van het geheele gezin, daar waar het is, de veel grooter gedeeldheid en verwarring in genabuurde *kerkelijke* huisgezinnen of gemeenten zouden worden bestendigd. Het wijzen op „verdeeldheid” in het gezin is daarom geen voldoende grond voor wijziging.

En wat in de tweede en laatste plaats is aangevoerd, als zou de Christelijke Gereformeerde Synode in 1892 de volle rechten der lidmaten hebben gehandhaafd in den zin, zooals die in het bezwaarschrift wordt voorgesteld, daaromtrent zij opgemerkt, dat dit niet juist kan zijn, omdat genoemde Synode ook de genoemde bepaling heeft aangenomen en dan ook niet anders dan in den zin van die bepaling, voor het recht der ouders is opgekomen.

Aldus en om de ongegrondheid van de redenen, in het bezwaarschrift genoemd, en ter voorkoming van meerdere kerkelijke ongeregeldheid, is de conclusie van de meerderheid uwer commissie: de Generale Synode late, met bevestiging van de beslissing der Provinciale Synode van Gelderland (1896), art. 3 van hoofdstuk I der algemeene bepalingen 1892, onveranderd.

DR J. HANIA Pzn, *Rapporteur*.

BIJLAGE N 4.
(Art. 91.)

RAPPORT over de verandering der grenzen van Nieuw-Vennip en Hillegom.

De kerken van Hillegom en Nieuw-Vennip liggen in verschillende provinciën. Daarom kon niet ééne provinciale synode deze zaak beslissen en wordt terecht de medewerking der Generale Synode ingeroepen.

Het bleek uwer commissie, dat de classis Haarlem en de Provinciale Synode van Noord-Holland constateerende, dat beide de kerkeraden van Nieuw-Vennip en van Hillegom in dezen hetzelfde begeerden en de classis Leiden, mitsgaders

de Provinciale Synode van Zuid-Holland hiertegen geen bezwaar inbrachten, deze verandering der grenzen goedvinden.

Uwe commissie stelt dus aan uwe vergadering voor, het verzoek der kerkeraaden van Nieuw-Vennip en van Hillegom toe te staan en te besluiten, dat de leden der kerk van Nieuw-Vennip wonende aan den Kanaaldijk tusschen de mijlpalen 8 en 10 voortaan gerekend zullen worden te behooren tot de kerk van Hillegom.

DR L. H. WAGENAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE N 5.

(Art. 92.)

RAPPORT over een bezwaarschrift in zake de grensregeling van Silvolde—Gendringen en Varsseveld.

In handen uwer commissie werd gesteld een *bezwaarschrift* van den kerkeraad van Silvolde—Gendringen, in zake de grensregeling tusschen deze kerk en die van Varsseveld, tegen een besluit van de Provinciale Synode van Arnhem van 1894, waarbij afgewezen werd het beklag van den kerkeraad van Silvolde—Gendringen tegen eene weigering der Classis Zutphen, om naar den wensch van dien kerkeraad de grensregeling zoo te bepalen, dat het oostelijk deel van een strook gronds, genaamd „de breede broek,” waarop onderscheidene lidmaten van de kerk van Varsseveld woonachtig zijn, voortaan gerekend zou worden bij de kerk van Silvolde.

Als uwe commissie de keurig in kaart gebrachte voorgestelde grensregeling beziet en acht geeft op den vasten weg, die „de breede broek” lijnrecht met de midden tusschen de dorpen Silvolde en Gendringen aan een driesprong gelegen kerk verbindt, springt haar de billijkheid van het begeeren des protesteerenden kerkeraads in het oog.

Wanneer zij echter verneemt, dat het motief voor de beslissing der Provinciale Synode van Gelderland lag in de overweging, dat het nieuwe kerkgebouw der gemeente Varsseveld vooral met het oog op de Bredebroeksters oostelijk van het dorp Varsseveld is geplaatst;

dan komt het haar voor, dat de Synode zonder de nauwkeurigste kennis van localiteit en verhoudingen in dezen niet met genoegzame billijkheid kan oordeelen; en

adviseert zij uwe vergadering, om drie deputaten te benoemen, die dit geschil allicht, allen bevredigend, tot oplossing zullen vermogen te brengen.

DR L. H. WAGENAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE O.

(Art. 93.)

RAPPORT over de gedragslijn jegens elders ter kerk gaande leden.

Uwe commissie van praeadvies veroorlooft zich allereerst de opmerking, dat het moeilijk gaat eene algemeene vraag, die niet in concreten maar in abstracten vorm in eene kerkelijke vergadering komt, zoë te beantwoorden, dat het antwoord alle daarbij denkbare gevallen omvat. En wijl dit niet wel doenlijk is, kan ook met betrekking tot de gedane vraag slechts in het algemeen eenig antwoord worden gegeven. En dan is uwe commissie van oordeel, dat men aan

lidmaten, die de samenkomsten der gemeente nalaten en elders ter kerk gaan, doch zich toch niet „afschieden, noch dit zelfs willen,” juist om dit laatstgenoemde, in geen geval zonder meer mag berichten, dat zij beschouwd worden als niet meer tot de gemeente te behooren. Men moet daarentegen met het uiterste geduld trachten hen op den rechten kerkelijken weg terug te brengen, daarbij naar bevind van tijd en omstandigheden handelende. En baat nu, na langdurig vermaan, geene enkele poging, zoodat bedoelde lidmaten, gelijk ook reeds in de vraag van Overijssel wordt opgemerkt, ondanks alle vermaning in hunne ongehoorzaamheid volharden, dan moet, naar het oordeel uwer commissie, op zulke lidmaten de censuur worden toegepast, naar den regel in de Dordsche Kerkenorde voorgeschreven. De conclusie is alzoo: *a.* dat men bedoelde lidmaten herhaaldelijk en met lankmoedigheid vermane; en *b.* dat men eindelijk op hen, bij volharding in hunne ongehoorzaamheid, de wettige kerkelijke censuur toepasse.

J. HANIA PZN., *Rapporteur.*

BIJLAGE O 1.
(Art. 97.)

**VOORSTEL tot opheffing der litterarische opleiding aan de
Theologische School te Kampen.**

De Generale Synode overwegende,

1°. dat voor de degelijke theologische vorming eene litterarische voorbereiding noodig is, althans gelijk staande met die, welke geboden wordt door een gymnasium, voortgezet en aangevuld door onderwijs in die vakken, welke meer bijzonder worden noodig geacht tot voorbereiding der studie in de theologie;

2°. dat eene litterarische voorbereiding van dezen omvang niet wél gegeven kan worden aan een theologisch seminarie, tot welks studenten alleen meer bejaarden worden toegelaten, die rekenschap kunnen geven van de redenen, die hen bewogen om opleiding tot den dienst des Woords in de Gereformeerde Kerken te begeeren; en dies het onderhouden van een gymnasium uitsluitend ten behoeve der Theol. School, om van andere bezwaren te zwijgen, practisch reeds niet mogelijk is vanwege den leeftijd der aankomende leerlingen;

3°. dat de oprichting en instandhouding van een gymnasium voor allerlei jongelieden, zonder onderscheid te maken welke hunne toekomstige wetenschappelijke loopbaan zal zijn, niet roeping is der kerken doch der ouders;

en hierbij nog de beide volgende overwegingen voegende:

1°. dat het in den tegenwoordigen tijd niet bepaald *noodig* is voor de litterarische voorbereiding der a. s. studenten aan de Theologische School te zorgen, aangezien door gereformeerde gymnasia op voldoende wijze daarin wordt voorzien, en een derzelve, n. l. het gymnasium te Zetten zelfs om samenwerking met de kerken bidt, wíjl zijn voortbestaan door de oprichting van een *kerkelijk* gymnasium voor a. s. theologen te Kampen ernstig bedreigd zou worden; en

2°. dat ook de overeenkomst, dat de kerken hun eigen inrichting zullen hebben tot opleiding van dienaren des Woords, geenszins geschonden wordt door de afschaffing van de litterarische voorbereiding, maar dat deze juist hiertoe den weg opent door de toevoeging der woorden „ten minste wat de godgeleerde vorming betreft”;

besluit:

1°. de litterarische voorbereiding aan de Theol. School op te heffen;

2°. eene litterarisch-theologische propaedeuse aan die inrichting te hebben, als voortzetting en aanvulling van de voorbereiding, die de a. s. dienaren reeds elders genoten hebben.

De uitvoering van dit besluit zal geschieden als volgt:

- a. den tegenwoordigen z. g. „litterarischen studenten” zal de gelegenheid verblijven om aan de Theol. School hunne studiën te voltooien op den bestaanden voet;
- b. ieder, die van nu voortaan als student aan de Theol. School wenscht te worden ingeschreven, zal een admissie-examen moeten doorstaan, welks eischen overeenkomen met die van het eind-examen aan een gymnasium of met het staatsexamen, ingesteld bij art. 12 der Wet op het Hooger Onderwijs, vermeerderd met examen in het Hebreeuwsch;
- c. na toelating zullen de studenten nog een propaedeutischen cursus hebben te doorloopen, waarin gedurende één jaar behandeld worden de vakken, door curatoren in overleg met de professoren en docenten in dezen bepaald;
- d. curatoren benoemen eene commissie voor het admissie-examen;
- e. deze commissie heeft het recht om bij hooge uitzondering meer bejaarde adspiranten ontheffing te schenken van examen in eene of meer der moderne talen en van de wiskundige vakken; voorts om adspiranten, die reeds eindexamen aan een gymnasium of die staatsexamen hebben afgelegd, bloot aanvullend te examineeren;
- f. het propaedeutisch examen is voor alle studenten gelijk;
- g. leeraren, die ten gevolge van deze afschaffing der litterarische opleiding buiten werk mochten geraken en met het verstrijken van den overgangstoestand niet ergens een werkkring mochten hebben gevonden, worden op wachtgeld gesteld of gepensioneerd, zooals door curatoren te hunnen opzichte nader zal worden bepaald.

DR L. H. WAGENAAR.

BIJLAGE O 2.
(Art. 100.)

Het gesprokene door Prof. L. Lindeboom bij de discussie
over de opleiding der dienaren des Woords.

1. Een enkel woord tot toelichting en verdediging van het rapport. Deputaten oordeelden een resumtie onnoodig, omdat niet alleen de onderscheidene hoofdzaken afzonderlijk en in goede volgorde behandeld en duidelijk aangewezen zijn, maar aan het slot van elk punt ook de conclusie is gegeven, zoodat ieder die het rapport achtereenvolgens en met aandacht leest, zich zonder moeite eene duidelijke voorstelling van het gansche plan kan maken. In het gebruik van de benamingen „docent” en „hoogleeraar” schikt zich het rapport naar de thans gebruikelijke benaming „docent”. Dat het beter ware geweest, in de *voorstellen* den voorgestelden naam „hoogleeraar” te gebruiken, geven we gaarne toe. Nochtans kunnen wij niet toegeven, dat deze dingen een bezwaar zijn om het rapport ten grondslag te leggen. De reden, dat de commissie van advies uitgaat van het curatoren-voorstel, is dan ook blijkbaar deze, dat zij met inhoud en strekking *daarvan* instemt, en *niet* met die van het rapport.

2. Wat de voorstellen der Provinciale Synoden betreft, is op te merken, dat zij iets meer ten gunste van het rapport bevatten dan het advies vermeldt; dat Gelderland geen resolutiën heeft genomen over het rapport en over het curatoren-voorstel; dat Noord-Holland zich niet geroepen heeft geacht een gevoelen uit te spreken over de rapporten; dat Overijsel, blijkens mededeeling in het Kerkblad, zich met het curatoren-voorstel niet heeft kunnen vereenigen; terwijl Groningen en Zeeland onderscheidene punten uit het rapport aanbevelen. Van Noord-Brabant meldt het agendum te dezer zake niets.

3. Het advies uwer commissie zwijgt van de voorstellen, door deputaten aangeboden onder II blz. 24 v.v., volgens b van de opdracht der Generale Synode van 1893, aldus luidende: „welke voorziening in behoeften en welke wijzigingen

van bestaande regelingen der Theologische School noodig zijn." Vele van de daarin voorgestelde zaken, waarvan regeling door deze Synode immers dringend noodig is, worden in het voorstel der curatoren niet geregeld, noch besproken. Wel bepaalt het voorstel, art. 3 reglement voor de theologische opleiding, „dat de deputaten-curatoren te dien einde door de Generale Synode worden gemachtigd en geïnstrueerd"; wel wordt in art. 4 v.v. een en ander rakende de bevoegdheid en de roeping der curatoren bepaald, doch andere noodige zaken worden daarin gemist. Om slechts iets te noemen. In art. 6 ontvangen de curatoren het recht van voorloopige schorsing van hen, die aan deze School onderwijs geven; doch wat er dan verder moet gebeuren, zegt het reglement niet. Moet er binnen een bepaalden tijd een Generale Synode worden saamgeroepen? Behoudt de geschorste zijn traktement? Hoe moet in de door hem gegeven lessen worden voorzien? Op deze vragen moet toch een antwoord door de Generale Synode worden gegeven, in een duidelijke bepaling die gevallen betreffende. Ook zwijgen beide reglementen van de verantwoordelijkheid der curatoren aan de Generale Synode, en van een verslag aan de Generale Synode; en van het recht om voorstellen in te dienen bij de Generale Synode is ook geen sprake. Ook wordt de bepaling in art. 3 bovengenoemd, niet gevonden in het reglement voor de gymnasiale opleiding.

Het rapport wijst op de noodzakelijkheid dier regelingen, en geeft voor onderscheidene zaken bepaalde voorstellen.

Ook mag het de aandacht niet ontgaan dat de *conclusiën* van het *advies* zwijgen van het praeparatoir examen. Het rapport bevat dienaangaande een gemotiveerd voorstel. We komen daarop terug.

4. Het rapport der deputaten gaat, overeenkomstig de opdracht, uit van het beginsel, door de vereenigde kerken in 1892 aanvaard: dat de kerken geroepen zijn een eigen inrichting te hebben ter opleiding van dienaren des Woords, ten minste wat de godgeleerde vorming betreft; en van de nadere verklaring daarvan door de Generale Synode van 1893. Het advies daarentegen komt mij voor, verder te gaan dan het curatoren-voorstel, en af te wijken van het standpunt, waarop de kerken staan, blijkens hare uitspraak in 1892 en 1893, die niet herroepen is.

Principieel en practisch maakt het advies een begin met gelijkmaking van de Theologische School aan de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit, en alzoo met de verandering der kweekschool ter opleiding van dienaren des Woords, in eene inrichting van wetenschap. De consequentie van die verandering, van het daarin werkend beginsel zal uitteraard moeten leiden tot den ondergang van de eigene inrichting, ook trots de bedoeling om de school te behouden en te versterken. Is deze opvatting juist, dan behoort de Generale Synode uit de conclusiën alles te verwijderen, wat strijdig is of worden kan met de veiligheid, het karakter en de bestemming der „eigene inrichting."

Bij de behandeling van de „meerdere gelijkmaking, van de Theologische School en de Theologische Faculteit aan de Vrije Universiteit, in studiën en examina" heeft deze Synode besloten, geen principieele beslissing te nemen, maar af te wachten dat de kerken over het geheel tot eenheid van gevoelen komen te dezer zake; zij heeft daarom ook niet op nieuw deputaten benoemd, maar de zaak ter overdenking gegeven aan de kerkeraden. De commissie van advies heeft ook met dat besluit niet genoegzaam rekening gehouden. Deze Synode echter heeft door dat besluit zich verplicht, van alle principieele verandering der Theologische School zich te onthouden. Daarom kan zulk eene verandering zelfs niet in bespreking komen.

De gronden voor onze bovengenoemde opvatting van het advies zijn de volgende:

A. Het voorstel betreffende de gymnasiale opleiding. De *curatoren* hebben in het concept-BAVINCK o. a. de titels der twee reglementen gewijzigd, zóó dat daarin de *eenheid* der school duidelijk wierd uitgesproken. Dat de titulatuur in de arti-

kelen daarmede niet geheel overeenstemt, is duidelijk, doch neemt niet weg de strekking om de eenheid der school te verzekeren. Terecht dringen dan ook sommige Provinciale Synoden aan op gelijkmaking dier titulaturen. Wat doet nu echter het advies? Het keert de zaak om, en wil het opschrift van het eerste reglement in overeenstemming brengen met de titulatuur der artikelen. De titel zal dan luiden: „Reglement voor de gymnasiale opleiding, verbonden aan de Theologische School” enz.

Alzoo zoude dus de eenheid der school verbroken worden en de kerken zouden, in plaats van *éene* „eigene inrichting, die de geheele opleiding kan geven,” twee inrichtingen verkrijgen, een Gymnasium en eene Theologische School. De overeenkomst van 1892 laat ongetwijfeld ruimte voor „scheiding van de voorbereidende en de theologische studiën geheel of ten deele”; maar nu mag toch gevraagd worden, of dergelijk voorstel niet ongeoorloofd is, zoolang niet de kerken algemeen tot de overtuiging zijn gekomen, en die overtuiging in Generale Synode, na opzettelijke behandeling dezer zaak, hebben uitgesproken, dat dergelijke scheiding noodig of nuttig is. Zoolang een overeenkomst en eene bepaling der Generale Synode niet is opgeheven of veranderd, zoolang moeten alle deputaten en andere voorstellers zich daaraan stiptelijk houden. Ook het *curatoren*-voorstel gaat te ver, doordat het, in strijd met de strekking en de letter van het opschrift van het eerste reglement, in het wezen der zaak de gymnasiale opleiding scheidt van de theologische, o. a. door een eigen rector te verordenen voor de gymnasiale opleiding.

Het advies der commissie gaat verder dan het *curatoren*-voorstel, ja verschilt daarvan principieel in de motieven.

In art. 14 van de „Handelingen” der buitengewone vergadering, 19 en 20 September 1895, verklaren de *curatoren* dat zij, „met de aanneming van de voorstellen van laatstgenoemden (Dr BAVINCK) niet geacht willen worden de *considerata* (overwegingen), die aan dezelve voorafgaan, te aanvaarden.” De commissie van advies daarentegen wil de voorgestelde scheiding uit kracht van haar beginsel, dat de litterarische studie een studie is op zich zelve, blz. 3, en geen onderdeel van de theologische opleiding, dat is, van de opleiding als zoodanig tot den dienst des Woords, kan zijn. Op bladz. 4 wordt gezegd, dat de kerken als zoodanig niet genoeg litterarische en paedagogische kennis hebben om „de vereischen voor het *admissie-examen*” en „de vakken waarin onderwijs wordt gegeven” te bepalen. In de bespreking van art. 14 van het reglement van de gymnasiale opleiding, blz. 6, gaat de commissie nog verder. Het bezwaar van sommige *curatoren*, en van mij, dat art. 14 aan de kerken een taak oplegt, die niet tot de roeping der kerken behoort, heeft, zegt zij, „werkelijk eenigen grond.”

En zij voegt erbij: „Alleen volkomen hetzelfde kan ook gezegd worden van het litterarisch onderwijs aan een aanstaand dienaar des Woords.”

Art. 14 is ook gevaarlijk genoemd, omdat de toelating van leerlingen, die niet tot den dienst des Woords wenschen te worden opgeleid, later er toe zou dringen om het litterarisch onderwijs van de kerken los te maken. De commissie bevestigt, bladz. 5, dat ook dit bezwaar niet zonder grond is; want zij stelt, bij mogelijke overbevolking van het kerkelijk gymnasium, eene vereeniging voor gymnasiaal onderwijs op Gereformeerden grondslag te Kampen in uitzicht. Uit dat alles blijkt duidelijk dat de commissie zich niet heeft gehouden aan de uitspraak der kerken in '92 en '93, maar practisch en principieel een anderen weg heeft ingeslagen, dan de kerken tot nog toe hebben bewandeld, en dat zij aldus ook niet gelet heeft op het besluit dezer Synode, om nu geen *principiele* verandering aan te brengen.

Het rapport der deputaten bepaalt zich tot het aanbevelen van „onderscheidingen” tusschen de voorbereidende en de theologische studiën, bladz. 26 en 27, hiertoe strekkende dat „de hoogleeraren en de leeraren tot op zekere hoogte, onverlet de eenheid der „eigene inrichting,” een zelfstandigen kring vormen,

voorzoover het belang der litterarische en der theologische opleiding in haar onafscheidelijk verband met elkander kan geacht worden, dat te vereischen," enz. Ook na het advies overwogen te hebben, adviseer ik deze Synode, niet verder te gaan, dan in het rapport wordt aanbevolen.

De bezwaren tegen art. 14 zullen, mij aangaande, veel van hun gewicht verliezen, wanneer de bijvoeging van Drente: „bij uitzondering," die ook door de commissie aanbevolen wordt, wordt aangenomen. Beter voor de kweekelingen en veiliger voor de eenheid der School acht ik het echter, de deur van de litterarische afdeeling alleen te openen voor jongelieden, die in beginsel begeerte hebben om den Heere in het Evangelie te dienen.

Dat de litterarische studie eene studie op zichzelf is, neemt volstrekt niet weg, dat zij, als voorbereiding voor de theologische studie, door de kerken gebruikt mag worden. De commissie stemt zelfs toe, dat „voor dat doel wel iets kan gewijzigd worden met betrekking tot de keuze der vakken, en met betrekking tot den nadruk, die er op de onderscheidene vakken gelegd wordt." In D van de „Algemeene Bepalingen" spreken ook de curatoren het uit, dat de vereischten van een gymnasium wel in hoofdzaak te stellen zijn aan de gymnasiale opleiding, maar dat ook de wijzigingen noodig zijn, „die door onze beginselen en het eigenaardig doel dezer inrichting worden vereischt." Diezelfde onmisbare kenmerken van de bedoelde gymnasiale opleiding, pleiten m. i. ook krachtig voor de eenheid der school. Tot nu toe heeft die eenheid zeer gunstig gewerkt op de bevordering van den zin en de ontwikkeling van den aanleg, en alzoo op de vorming, van meet af, voor de bediening des Woords. De nauwere omgang van de leeraren en de hoogleeraren, en die van de leerlingen en de studenten, gemeenschappelijke samenkomsten enz. zullen ook voortaan gunstig kunnen werken op aller besef, dat zij opleiden en opgeleid worden voor het gewichtvol en heerlijk werk der bediening. En het is moeilijk in te zien, dat zulk eene „gymnasiale opleiding aan de Theol. School" minder degelijk zou behoeven te zijn, dan die aan een gymnasium, „verbonden aan de Theol. School." Indien het onderwijs goed is, en de onderwijskrachten voldoende, dan zal de eenheid der School geen schade doen, wel het onderwijs meer profijtelijk maken voor de *theologische* studie en de vorming tot de *bediening des Woords*.

Wat de bepaling der vakken betreft, deze aan de curatoren over te laten, heeft geen principieel bezwaar, omdat de curatoren de deputaten zijn der kerken; maar dan is het toch noodig, dat de kerken aan zich het recht houden, om de bepaling der vakken te beoordeelen, en, desverkiezende, te wijzigen. Deden zij dat niet, dan zouden de curatoren, in overleg met de hoogleeraren en de leeraren, de vakken wel zoo kunnen opdrijven, dat de studie al te bezwarend werd, of vakken weglaten, waarin de kerken ook bewaking voor hare a. s. dienaren wenschelijk of noodig oordeelden; en de kerken zouden dan daaraan niets kunnen doen. Misschien is het ook de bedoeling der commissie, dat de kerken steeds recht van oordeelen en medespreken behouden. Dat voorts vele regelingen het onderwijs betreffende aan de curatoren, in overleg met de leeraren en hoogleeraren, moeten worden overgelaten, ligt in den aard der zaak. Het rapport der deputaten ontkent zulks niet.

Het voorstel op bladz. 9 in zake verhooging van het peil van het litterarisch eindexamen bedoelt met het noemen van eenige schrijvers niets anders en meer dan een aanwijzing van dat „peil." De commissie heeft waarschijnlijk niet gelet op de twee letters b(ij) v(oorbeeld). Wat de moderne talen aangaat, zij het mij vergund op te merken, dat van „kinderboekjes" geen sprake is, en dat de kennis, die de commissie begeert, wel zelden bij een leerling van een gymnasium zal gevonden worden. Het verstaan van „een theologisch boek in die talen, hetgeen doorgaans geen gemakkelijke lectuur is," zal in den regel wel voortgezette studie vereischen. En ieder, die tijdens de litterarische studie zoover komt, dat hij in die talen ex improviso een gemakkelijken schrijver en een preek kan lezen, zal door voortgezette oefening spoedig ook een moeilijken schrijver en een theolo-

gisch boek leeren lezen. De commissie had zich dan ook wel kunnen bepalen tot de meer juiste en aangename opmerking, dat men het over de onmisbaarheid van een grondige litterarische voorbereiding vrij wel eens is.

Alleenlijk, de eenheid der School blijve, en worde versterkt!

B. Inzonderheid het voorstel betreffende de theol. opleiding geeft m. i. grond voor de bovengenoemde bezorgdheid over het advies.

Sprekende over Artt. 15 en 16 van het tweede reglement past de commissie ook op de Theologie toe, wat zij over de bepaling der vakken van onderwijs en examen bij het gymasiaal onderwijs heeft beweerd. Wat ik dáartegen opmerkte, geldt nog veelmeer hier. Immers, indien de kerken al onbekwaam mochten zijn, om zulke bepaling te maken voor het litterarisch onderwijs, zij zijn het geenszins in zake het theologisch onderwijs. De kerken zelve hebben verklaard, geroepen te zijn, een eigen inrichting te hebben, geheel en alleen van de kerken uitgaande en door haar verzorgd en bestuurd. De Heilige Godgeleerdheid is geen terrein, dat buiten de kerken ligt. En de kerken in Generale Synode vergaderd zijn niet alleen bevoegd, maar ook bekwaam om de vakken te bepalen; waren zij dat niet, dan konden zij ook niet de vakken voor het *peremptoir* examen vaststellen, en nog minder *zelve daarin onderzoeken*. Dat laatste echter wil niemand haar ontzeggen; waarom dan het eerste? De kerken — dat wil toch niet alleen zeggen: ouderlingen die niet gestudeerd hebben, maar ook: bestudeerde dienaren des Woords, en hoogleeraren, die de stem hebbende leden voorlichten. Inderdaad, men kan veilig aan de Generale Synode de bepaling der vakken blijven toevertrouwen; en dat is de meest veilige weg, om dezelfde reden als boven bij het gymasiaal onderwijs is aangegeven. Indien echter de curatoren ook ten dezen opzichte verantwoordelijk zijn aan de kerken, dan is er geen principieel bezwaar tegen, dat hun de vaststelling der vakken worde opgedragen. De Generale Synode kan dan ten allen tijde hun bepaling wijzigen en die opdracht intrekken.

Grooter bezwaar drukt art. 11.

De Provinciale Synode van Zeeland heeft dat artikel verworpen, en vier der curatoren hebben, evenals ik, tegen dat artikel op de curatoren-vergadering getuigd. Het komt mij nóg voor, dat dit artikel *principieel* de School verandert; dat het haar omzet in eene inrichting, waarin de beoefening der wetenschap *primaire* reden van bestaan en doel des arbeids is, evenals van de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit, volgens verklaring van H.H. Directeuren. Dit blijkt m. i. ook uit de wijze van examinatie, die, volgens het advies, voortaan zal gevolgd worden, als dit artikel wordt aangenomen. De curatoren hebben daaromtrent niets beslist, en het reglement zegt daarvan niets. De commissie verwacht blijkbaar, dat wel 20 maal per jaar gelegenheid tot examen-doen zal gegeven worden, dat wil zeggen: dat de examens aan de School naar het model van de Theol. Faculteit zullen worden ingericht. Zóó wordt dus de School feitelijk gelijk gemaakt aan de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit. Wat o. i. ten onrechte tegen het rapport werd aangevoerd: dat het de Theol. Faculteit wilde omzetten in eene Theol. School, kan met recht aangevoerd worden tegen de commissie, waarin mannen zitting hebben, die door dat bezwaar geleid zijn tot het advies om de voorgestelde regeling betreffende de Theol. Faculteit te verwerpen. Zij zeiden *toen*: de Synode wachte; *thans* zeggen zij: de Synode wachte niet, maar verandere de School naar de Theol. Faculteit...

Ik kan niet anders zien, of in dit artikel ligt het beginsel der tweeerlei theologie, en van het organisme der ééne ondeelbare wetenschap.

De bezwaren daartegen zijn bekend genoeg. In de motiveering door de commissie komt dat beginsel m. i. ook te voorschijn. En de consequentie van dat beginsel zal de Theol. School na korter of langer tijd doen verdwijnen, tenzij God de doorwerking genadig stuit. Dat beginsel eischt de wetenschappelijk theologische opleiding als bekwaaming voor den *wetenschappelijken graad*, en laat *aan de kerken* slechts de *daarna volgende* opleiding en het onderzoek voor den dienst

des Woords. Dat beginsel eischt de loslating van de benoeming van hoogleraren door de kerken in Generale Synode vergaderd, en zelfs die van curatoren als door de kerken gevolmachtigde en geïnstrueerde deputaten tot besturing der School. Nu wordt dat een en ander nog aan de Generale Synode toegekend; ik beweere volstrekt niet, dat de commissie van advies, of de curatoren of docenten plan zouden hebben, later die consequentie te trekken, maar wel vrees ik, dat het beginsel zelf daartoe drijven zal. En dan, al is het ook na den dood van ons allen, zooals wij thans hier zijn, dan verliezen de Gereformeerde Kerken de eigene opleiding, door de kerken der 16de eeuw begeerd, de verwerkelijking van „de Wezelsche gedachte”, Rapport, blz. 10—13, door God aan de uitgeleide kerken in deze eeuw geschonken, en tot rijken zegen gedurende meer dan 40 jaren bevestigd en uitgebreid. Die vreeze vervult mijn hart met weemoed en dringt mij, om ook nu nog luide op dezen beslissenden dag te getuigen: Gereformeerde Kerken, ach, verlaat den vasten bodem niet; laat geen beginsel en practijk binnen uwe school toe, die uitteraard haar veiligheid bedreigen, en haar karakter als opleidingschool verminderen en ten slotte wegnemen zullen. Gebeurt dat toch, dan heb ik in dezen eene geruste consciëntie, dat ik, zij het niet zonder gebrek en aankleving van zonde in de wijze van getuigen en strijden, gedaan heb, wat naar mijn volle overtuiging plicht was.

Wordt de examinatie ingericht naar het model der Theol. Faculteit, dan zal het onderscheid in de studie ook vanzelf allengs ophouden, en alzoo zou dan ook het nauw verband, dat er nu is, tusschen de studie en het examen verbroken kunnen worden. Wat het rapport C. b. blz. 7 bovenaan vaststelt, moge voor de Theol. Faculteit niet bruikbaar zijn, voor de eigen inrichting als opleidingschool past het geheel; daarom zij dat voorstel der Generale Synode dringend aanbevolen.

De commissie van advies klaagt er over, dat het rapport wel zegt, maar niet bewijst dat de curatoren door de kerken gequalificeerd zijn als hare deputaten tot afneming van het praeparatoir-examen. De opstellers van het rapport achten zulk betoog onnoodig; de geschiedenis van de wording en het leven der School is afdoend bewijs, en het reglement der School ook te dezen tijde zegt het uitdrukkelijk.

Het rapport van deputaten, blz. 15, v. v. wil het praeparatoir-examen ook voortaan doen afnemen door de curatoren d. i. door Generale deputaten. Het examen, door deputaten-curatoren afgenomen is immers, ook een kerkelijk examen, rapport bl. 14. Zóó is ook een examen, afgenomen door commissiën, welke de Regeering benoemt, een Staatsexamen.

Ook om practische redenen blijven wij het behoud van het examen door curatoren aanbevelen; indien curatoren geen zeggenschap meer hebben over den uitslag van het examen, dat ook zelden door hen kan worden bijgewoond, dan zullen zij minder dan thans het onderwijs kunnen controleeren, en aan de hoogleraren alleen wordt dan de beslissing overgelaten voor het grootste deel der vakken, die thans tot het propaedeutisch-examen behooren. Vooral bij mogelijke afwijking der Scholen in latere dagen, is dat niet zonder bedenking.

Het rapport stelt, E. bl. 8, al die verbeteringen voor, die reeds dikwerf zijn gewenscht, en waardoor de bezwaren tegen de manier enz. van thans wel zoo ongeveer worden weggenomen.

Mocht echter de Generale Synode het praeparatoir-examen bij de classis willen brengen, waarvoor ook wel iets te zeggen is, dan zorgte zij, b. v. door aanneming van het voorstel van Drente, *Agendum*, B, blz. 5, dat ook de andere kerken, door Generale deputaten, tot de beroepbaarstelling voor alle kerken kunnen medewerken; en door aanneming van het eerste gedeelte van Groningens voorstel, *Agendum*, B, blz. 4, d, spreke de Synode uit, dat de hoogleraren bedoeld examen afnemen als daartoe door de kerken gequalificeerd, en niet namens de School.

Ten slotte is het ons aangenaam in het advies te lezen: „het verdient toch

zeer gewaardeerd te worden dat het opleidings-rapport, zoowel hier als elders, een bizonderen nadruk legt op den zin en den aanleg, die bij aanstaande dienaren des Woords vereischt worden. Bij de opleiding zelve moet daar zeker voortdurend op gelet worden."

Op grond van het bovenstaande beveel ik der synode de volgende conclusiën bescheidenlijk aan:

De generale synode spreekt uit:

I. dat de kerken het beginsel van '92 en '93 te dezer zake handhaven;

II. dat de eenheid der theologische school en haar karakter als opleidings-school bewaard blijven;

III. dat de theologische school zal bestaan uit twee afdeelingen, de ééne een litterarische of gymnasiale, de andere een theologische, die elk zelfstandig zullen arbeiden, naar haren aard, onverlet de eenheid der school en de samenwerking der beide afdeelingen;

IV. dat art. 14 van 't reglement (gymnasiale opleiding) niet word opgenomen; of (zoo de synode de bezwaren tegen dit artikel niet gewichtig acht) dat art. 14 wordt aangevuld met de bijvoeging van Drente: „*bij uitzondering*”, die ook door de commissie van advies wordt aanbevolen;

V. dat art. 11 reglement (theologische opleiding) vervalle, en daarvoor in de plaats worde gesteld, wat het rapport (opleiding blz. 15, C, a-c) aanbeveelt; of, (indien de Generale Synode het praeparatoir examen wenscht te brengen bij de classis) dat art. 11 worde aangevuld met een gedeelte van het voorstel der Provinciale Synode van Groningen; aldus: „Het college van hoogleeraren heeft dat recht krachtens opdracht van de Gereformeerde Kerken”;

VI. dat de classis bij het praeparatoir-examen worde bijgestaan door generale deputaten, volgens het voorstel van Drente;

VII. dat tijdens deze vergadering instructiën worden vastgesteld voor curatoren, docenten, hoogleeraren, en de noodige regelingen voor de studenten;

VIII. dat aan de commissie van advies worde opgedragen, de reglementen van het curatoren-voorstel met het bovenstaande in overeenstemming te brengen.

BIJLAGE P.

(Artt. 102 en 105.)

VERSLAG van de curatoren der Theologische School.

Ofschoon de deputaten-curatoren der Theologische School telken jare een gedrukt verslag aan alle kerkeraden zenden, geven zij toch ook gaarne een generaal rapport van den toestand dier School en van hunne werkzaamheden sedert de vorige Generale Synode, gehouden te Dordrecht in den jare onzes Heeren 1893. Zij hebben daarom in hunne laatste vergadering, gehouden te Kampen in Juli dezes jaars, tot hunne rapporteurs benoemd, praeses en scriba dier vergadering, die de eer hebben het navolgend rapport u aan te bieden.

Op den 6^{den} December 1894 werd het 40-jarig bestaan der School herdacht. Bijzondere festiviteiten vonden daarbij niet plaats; maar in het verborgen en in het openbaar zal zeker den Heere de dank van velen toegebracht zijn voor den zegen aan en door deze stichting al die veertig jaren, zoo trouwelijk en genadiglijk geschonken. Op verzoek van het curatorium heeft de redacteur van „De Bazuin,” in het nummer van 30 November van dat jaar een hoofdartikel aan dit feit gewijd, waarin hij de overwegingen die tot het stichten der School hebben geleid en de worstelingen, die daaraan zijn voorafgegaan, uit de Acta der Synoden van de Christelijke Afscheidene Gereformeerde Kerk, duidelijk heeft aangewezen; maar ook herinnerd aan de geleidelijke ontwikkeling van het onder-

wijs aan de School en aan den zegen, dien zij van den Heere onzen God heeft ontvangen, en die door de genade des Heeren van haar uitging. Wij mogen bij dat een en ander thans niet langer stilstaan; maar meenden toch met een enkel woord en met een „Soli Deo Gloria!” in het hart en op de lippen, aan dit feit te moeten herinneren.

Laat ons er bij mogen voegen, dat door de burgerij van Kampen der School op haren veertigsten jaardag eene fraaie boekenkast is geschonken, welke een waar sieraad voor de leeskamer mag genoemd worden.

Van de eerste vier leeraren aan de School, docenten T. T. DE HAAN, S. VAN VELZEN, A. BRUMMELKAMP en H. DE COCK, is ons thans niet één meer overgelaten.

De jongste hunner, docent HELENIUS DE COCK, werd den 2^{en} Januari 1894 door den dood weggenomen. Toen de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in 1893 te Dordrecht vergaderde, woonde hij nog, hoewel toen reeds zeer zwak, in de rij der praeadviseerende leden, hare zittingen bij. Later namen zijne krachten nog weder eenigermate toe, maar om kort daarna, helaas! eene geheele slooping te ondergaan.

Zijneerw. is voor velen en vooral voor hen, die in den tijd zijner kracht, zijne colleges in *dogmatiek*, *symboliek* en *kerkrecht* hebben bijgewoond, ten rijken zegen geweest. Gaarne hadden wij hem, al was het ook met verminderde kracht, nog eenigen tijd voor onze School behouden.

Maar was het in den raad des Heeren anders besloten, ons past het in diens doen te berusten, in het vertrouwen, dat onze broeder thans het genade-loon geniet, dat de Heere aan zijne getrouwe knechten heeft beloofd.

Docent S. VAN VELZEN was de eenige der eerste leeraren, die het veertigjarig jubileum der School mocht beleven. Oud en zwak echter, en niet meer in staat om met zijn eens zoo welsprekend woord den Heere voor al zijne weldaden in het midden der gemeente te prijzen. Meer dan 35 jaren heeft hij zijne krachten aan de School gewijd en vooral in *kerkhistorie* en *predikkunde* de eigenaardigheid zijner talenten ten dienste der studeerende jongelingschap geopenbaard. Sedert 1891 heeft hij geene werkzaamheden in het belang der School meer kunnen verrichten. Gedachtig echter aan hetgeen hij, door de genade zijns Gods, voor kerk en School heeft mogen doen, verblijdden wij er ons in, hem, ook toen hij niet meer kon doceeren, als leeraar der School te kunnen noemen.

Toch is het goed, dat de Heere ook hem wegnam, om hem eene plaats te geven in het midden der gezaligden, rondom Gods troon, waar hij nu rust van zijnen arbeid en de gemeenschap geniet van zijnen God en Heiland, van Wien hij zoo menigmaal heeft mogen getuigen.

Door het overlijden van docent H. DE COCK was het college van curatoren, reeds spoedig na de voorgaande Synode, in de noodzakelijkheid gebracht, om de door die Synode benoemde deputaten, uit elke provincie één, „om ingeval nog binnen twee jaren na deze Synode in het college van docenten in de theologie eene vacature ontstaat, samen met de curatoren en docenten door benoeming van een opvolger daarin te voorzien,” saam te roepen, om werkzaam te zijn tot voorziening in de ontstane vacature.

Aan zulk eene voorziening toch bestond dringende behoefte. Met de hun eigene en steeds gebleken bereidwilligheid, om naar, ja zelfs boven vermogen te doen, hetgeen noodig is in het belang van het onderwijs aan de School, hadden de overige leeraren wel de colleges van docent DE COCK overgenomen en onder elkander verdeeld; maar dit kon en mocht niet langer dan volstrekt noodig was, zoo blijven. Eene vergadering van genoemde deputaten, samen met de docenten en curatoren, werd daarom uitgeschreven op 1 Maart 1894 en is ook op dien datum gehouden.

Nadat te voren door de curatoren, gehoord het advies der docenten, was bepaald, dat aan den te benoemen docent het onderwijs in de *ambtelijke vakken*, met de *homiletiek* tot uitgangspunt, zou worden opgedragen, werd in gemelde vergadering tot docent in deze vakken benoemd, de weleerw. zeergeleerde heer Ds P. BIESTERVELD, predikant bij de Gereformeerde Kerk van Rotterdam (A), welke deze benoeming tot onze blijdschap heeft aanvaard en den 27sten September 1894 zijn arbeid heeft aangevangen met eene rede over: „Het hooge belang der ambtelijke vakken.”

Van een en ander is in de Handelingen der curatoren en in „De Bazuin” breeder verslag gedaan.

Ook in de behoefte aan een leeraar in de classieke letteren kon in het laatste jaar worden voorzien. De heer JOHS KAPTEIJN, voor ons geen onbekende, daar hij reeds in den cursus 1890/91 zijne gewaardeerde diensten bij het onderwijs had verleend, deed in de maand September met goed gevolg zijn doctoraal examen aan de gemeentelijke Universiteit van Amsterdam. Aanstonds werd hem, volgens vroeger genomen besluit, de benoeming tot leeraar in de classieke letteren aan onze inrichting toegezonden, welke ook door hem gunstig werd beantwoord. Den 16^{en} October d. a. v. ving hij reeds zijn arbeid aan.

Heeft de Heere dus „genomen,” het heeft Hem ook behaagd „te geven.” Zijn Naam zij geloofd!

Aangaande den heer J. VAN DER VALK kunnen wij der Synode mededeelen, dat de curatoren, gehoord het advies der heeren docenten, zijne voorloopige benoeming telken jare hebben verlengd. Tot eene definitieve benoeming konden zij niet overgaan, omdat hij het doctoraal-examen tot nog toe niet heeft gedaan. Aangezien de heer VAN DER VALK echter, op raad van het curatorium, in correspondentie is getreden met Prof. Dr J. WOLTJER te Amsterdam en onder diens leiding zijne studiën tracht te voltooien, en ook reeds met goed gevolg het candidaats-examen in de letteren aan de Vrije Universiteit heeft afgelegd; alsmede het vooruitzicht is geopend, dat binnen niet al te lang tijdsverloop, het doctoraal examen, met hoop op welslagen, door hem kan worden gedaan, zoo meent het curatorium vrijheid te hebben nogmaals *machtiging* te vragen, *om tot de eerstkomende Synode van jaar tot jaar de voorloopige benoeming te verlengen, totdat tot eene definitieve benoeming kan overgegaan worden.*

Op de rol der *studenten* waren gedurende den cursus 1893/94 137, 1894/95 124 en 1895/96 111 ingeschreven.

De gezondheidstoestand was over het algemeen van dien aard, dat zij geregeld de studie konden voorzetten. Een viertal heeft wegens ziekte of voortdurende zwakheid de studie moeten laten varen. Bij slechts enkelen werd de studie door eene eenigszins langdurige ongesteldheid voor geruimen tijd afgebroken; terwijl één der studenten, SIMON LANGENBERG, die nog slechts korten tijd te Kampen had gestudeerd, ten huize van zijne ouders te Bobeldijk, gemeente Berkhout, is overleden in den ouderdom van 21 jaar.

Van den godsdienstigen en zedelijken toestand der studenten kon telken jare door het college van docenten, over het algemeen een gunstig rapport worden gegeven. Op een paar studenten moest schooltucht, bestaande in „tijdelijke verwijdering van de colleges,” worden toegepast. Door Gods genade droeg deze tucht gewenschte vrucht. Gedurende den cursus 1893/94 en zoo ook bij den aanvang van den laatsten cursus, moest telkens één der studenten voor goed van de School verwijderd worden.

De *curatoren* zijn sedert de vorige Synode, behalve in Juli van elk jaar, vergaderd geweest den 26sten October 1893; den 28sten Februari en den 1sten Maart

1894 (op den laatsten datum met de deputati Synodi); den 19^{den} en 20sten September 1895, (ter voortzetting van de vergadering in Juli van dat jaar); en eindelijk den 6^{den} Februari 1896.

De gewone vergaderingen in Juli waren grootendeels gewijd aan het onderzoek van hen, die zich voor het litterarisch eind-examen of voor de theologische examens A en B hadden aangemeld.

Gedurende deze drie jaren konden van 68, die zich voor het eerstgenoemd examen hadden aangemeld, 54 tot de theologische lessen worden toegelaten. Van de 46, die het theologisch examen A hebben gedaan slaagden 41, en van de 63, die zich aan het laatste examen onderwierpen werden 55 als proponenten voor de Gereformeerde Kerken beroepbaar gesteld.

Dat ook iets anders nog dan het aanhooren en beoordeelen der examina door de curatoren werd verricht, zal u uit hunne „Handelingen” gebleken zijn.

Steeds bleef het hun streven, om de School zoo goed mogelijk te maken en aan haar doel te doen beantwoorden.

Tot dat einde zorgden zij, dat ook aan het collegegebouw de noodige vergroo-ting en verbetering wierd aangebracht. Na bekomen machtiging van de Synode, tot aankoop van een huis naast dit gebouw, welk huis voor de som van f 5055.58 aangekocht is, werd in de vergadering van 26 October 1893 besloten, om aan den architect E. D. J. DE JONAH JR. te Kampen het maken van een plan tot vergroo-ting van het collegegebouw op te dragen. Een drietal plannen werd op eene volgende vergadering ingediend en besloten, na ingewonnen advies van deskun-digen, een derzelve te laten uitvoeren. Volgens de begrooting zou deze uitvoe-ring ongeveer f 13000 moeten kosten. Later werd door „de commissie voor den bouw,” benoemd door het curatorium, gerapporteerd, dat de nieuwe bouw was uitbesteed voor f 11400, waarbij voor den architect en opzichter zou komen f 1050; terwijl tot het aanbrengen van eenige noodzakelijke reparaties aan het bestaande gebouw, voor het geheel zoowat juist de som van f 13000 zou ver-eischt worden.

Na de Kerstvacantie 1894/95 is het vergroote en verfraaide gebouw voor alle colleges in gebruik genomen.

Terwijl wij over het gebouw spreken, kunnen wij tegelijkertijd mededeelen, dat, ter voldoening aan het besluit der vorige Synode, uitgedrukt in art. 241 der Acta, tegelijk met het aangekochte perceel, ook de andere bezittingen zijn gebracht en overgedragen ten name van de Theologische School van de Gere-formeerde Kerken in Nederland, vertegenwoordigd door president en scriba van de curatoren en den penningmeester der Theologische School.

Tevens achtte het curatorium zich geroepen op het onderwijs zelf, meer dan het tot dusverre deed, toe te zien.

Voor de litterarische eind-examens is deze verandering vastgesteld, dat dezelve voortaan zoowel *schriftelijk* als *mondeling* zullen zijn. Het *schriftelijk* examen wordt in de week, die aan de curatoren-vergadering voorafgaat, afgenomen door de H.H. docenten en betreft *Nederlandsche taal, stijl en letterkunde*, alsmede de *Latijnsche, Grieksche en Hebreuwsche taal*. Deze brengen verslag daarvan uit aan de curatoren, aan wie ook inzage van het schriftelijk werk wordt verleend.

Het *mondeling* examen in de oude talen bepaalt zich dan alleen tot het curso-risch lezen van een paar stukken proza en navragen daarover.

Voorts is bepaald, dat de eischen voor het litterarisch eind-examen voortaan in overeenstemming gebracht zullen worden met het in art. 9 van het Reglement voor de Studenten, bepaalde voor de vijfde klasse, naar welk ten vorigen jare genomen besluit, in dit jaar reeds is gehandeld.

Voor het theologisch examen A is tevens bepaald, (zie Art. 44 van de „Hande-lingen” van 1895) dat van ieder die tot hetzelfde wenschte toegelaten te worden,

een testimonium zal gevorderd worden, dat hij met vrucht de lessen in de encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid heeft bijgewoond.

Om beter toezicht te oefenen over het onderwijs benoemde het curatorium in de vergadering van Februari l.l. een tweetal broeders uit zijn midden, die nog vóór de gewone vergadering in Juli eenige colleges zouden bijwonen en van hunne bevinding rapport uitbrengen. Aan deze opdracht is door de benoemde broeders voldaan. Hun rapport zal op eene vergadering van curatoren, D. V. in September a. s. te houden, behandeld worden.

Naar versterking van het onderwijs in *de moderne talen* werd steeds uitgezien. Bij het nadenken over de noodige versterking en bij het bespreken van dit onderwerp, oordeelden echter sommige broeders, dat meer dan één leeraar èn voor de klassieke- èn voor de nieuwe letteren noodig zullen zijn, om het litterarisch onderwijs te doen beantwoorden aan de eischen, die voor hetzelfde dienen gesteld te worden. Dit een en ander zal door ons in nadere overweging worden genomen en op onze eerstkomende vergadering besproken.

Nu echter spreken wij reeds onzen wensch uit, dat de Synode aan de curatoren *bevoegdheid verleene, om voor het litterarisch onderwijs alle noodige benoemingen te doen.*

Eenparig waren voorts de curatoren van oordeel, dat voor den goeden gang van het onderwijs en uit een paedagogisch beginsel, volstrekt noodzakelijk is „eene betere regeling van het verband of de verhouding tusschen de docenten in de theologie en de leeraren in de letteren, alsmede van de verhouding van het litterarisch en theologisch onderwijs aan de Theol. School.”

Zij droegen daarom aan de H.H. docenten L. LINDEBOOM en Dr H. BAVINCK op, om een voorstel tot eene betere regeling bij de vergadering in te dienen.

Het is dezen broederen niet gelukt tot een eenparig voorstel te komen, waarom door ieder hunner eene concept-regeling is ingediend.

In de vergadering van Juli '95 en in de voortzetting derzelve in September deszelfden jaars zijn deze concepten zeer ernstig besproken en overwogen, met dien uitslag, dat de voorstellen van Dr H. BAVINCK, met eenige wijziging, met meerderheid van stemmen zijn aangenomen, en thans als het voorstel van curatoren dezer Synode ter beoordeeling en ter approbatie voorgelegd worden (*).

In verband met de voorgestelde nieuwe regeling, waardoor — zoo zij de, in het belang der School zeker zeer gewenschte goedkeuring der Synode mag wegdragen, — aan knapen van 12 à 13jarigen leeftijd reeds toegang tot het litterarisch onderwijs aan de School zal worden verleend, kwam ook de vraag naar het al- of niet wenschelijke of noodzakelijke der oprichting van een hospitium ter sprake. Eene commissie werd benoemd in de vergadering van Juli '95, om het curatorium te dienen van een beredeneerd advies ter dezer zake.

Deze commissie heeft in de zitting van Juli l.l. haar advies ingediend, hetwelk er toe geleid heeft, dat thans de deputaten-curatoren machtiging vragen,

„tot het openen van eenige „Tehuizen” te Kampen, onder den naam van hospitia, voor onze jeugdige gymnasiasten, die thans bij de litterarische afdeeling aldaar zullen ingeschreven worden;

„dat hiervoor als regel worde aangenomen, dat de komende leerlingen in groepen ieder van hoogstens 6 jongens, bij christelijke beschaafde lieden zullen inwonen, tenzij ouders of voogden uitdrukkelijk hun verlangen te kennen geven, hun zoons of pupillen elders te plaatsen;

„dat alle gymnasiasten, waar te Kampen metterwoon ook gevestigd, naar zekere verordeningen op hun gedrag en opvoeding buiten de lesuren en door deputaten-curatoren vast te stellen, zich zullen behooren te gedragen;

„dat deze hospitia inzonderheid zullen geopend worden voor de leerlingen tusschen de 12 en 18 jaar;

„dat het kostgeld in deze hospitia voor ieder inwonenden knaap, worde bepaald op $\pm$ f 350 'sjaars; en

„dat eindelijk deputaten-curatoren tot deze besogne gemachtigd worden in dier voege, dat de opening van deze hospitia geheel kome voor risico van gegadigde personen, die zich komen aanmelden en geschikt bevonden worden, zoodat hierdoor geen enkele finantieele last op de schouderen der kerken worde gelegd.”

Nog hebben curatoren gelet op het ontbreken eener *vaste* bepaling aangaande het pensioen der docenten en leeraren en van hunne weduwen en weezen en het wenschelijk geacht, dat daarvoor door de Generale Synode eene vaste bepaling worde gemaakt. Zij hebben eene commissie benoemd om eene concept-regeling bij hen in te dienen, opdat het curatorium met een belijnd voorstel desaangaande tot de eerstkomende synode zou kunnen komen.

Ook deze commissie heeft aan de haar verstrekte opdracht voldaan, waardoor wij, dit concept overwogen en waar onzes inziens noodig, gewijzigd hebbende, in staat zijn een voorstel aan de Synode aan te bieden. Wij bevelen dit voorstel uwer ernstige overweging aan, terwijl wij ons bereid verklaren hetzelfde, zoo veel noodig en in ons vermogen is, toe te lichten. (**)

Aangaande *den staat der finantien* werden de curatoren telken jare door de zeer accurate rekening en verantwoording van den *penningmeester* der School op de hoogte gebracht. Hieruit bleek, dat de gewone inkomsten verminderen; terwijl zij bij de noodzakelijke vermeerdering der uitgaven moesten vermeerderen.

In het jaar 1893/'94 brachten de gewone en 6 December-collecten f 846 minder op dan in het daaraan voorafgaande jaar, en f 1726 minder dan in 1891/'92.

In 1894/'95 was het bedrag dezer collecten weer ruim f 700 hooger dan in het vorige jaar; maar helaas! in het laatste jaar weér ruim f 500 lager dan in 1894/'95.

Ligt de oorzaak hiervan zeker voor een deel in de drukkende tijdsomstandigheden, wij meenen er toch ook op te mogen wijzen, dat niet in *alle kerken* wordt gecollecteerd en dat van sommige kerken, die vroeger twee of drie collecten zonden, thans *éene* of *eene halve collecte* slechts inkomt.

Ook de *fonds* voor de *uitbreiding* van de Theol. School zijn aanmerkelijk geslonken en dies de intresten, die daaruit der School ten goede kwamen, vrij wat verminderd.

Dat zij geslonken zijn door den aankoop van het perceel naast het collegegebouw en door de verbouwing, zal zeker niemand bevreemden en ook door niemand achteruitgang geacht worden. Maar dat wegens vermindering der gewone inkomsten het kapitaal door den thesaurier moet verminderd worden of anders gelden van anderen opgenomen, is voorzeker een verschijnsel, dat de aandacht der curatoren niet alleen, maar ook der Synode en van al onze kerken vereischt.

Met verwijzing naar onze „Handelingen,” waarin het verslag van den *penningmeester* en van den *algemeenen thesaurier* is opgenomen, (het laatste sedert de Generale Synode van 1893 besloot, dat ook van het fonds voor de uitbreiding rekening en verantwoording zou worden gedaan aan de curatoren, zie art. 154 harer Acta) willen wij thans alleen de volgende cijfers noemen.

In Juli 1893 kon de thesaurier voor de Synode, vergaderd te Dordrecht, verklaren: wij hebben thans eene 1ste hypotheek ad f 38000, eene obligatie ad f 5000, eene idem ad f 3000, eene idem ad f 300, eene acceptatie ad f 9000, en dan nog een Russisch spoortje en een aandeel van f 100 in de Amsterdamsche premieleening.

Thans bestaan de fondsen uit eene 1^e hypotheek groot *f* 38000 benevens het aandeel van *f* 100 in de Amsterdamsche premieleenng.

Hierbij dient opgemerkt, dat de *thesaurier* in 1893 een batig saldo had van *f* 3477.48½ en thans van slechts *f* 766.37½; alsmede dat de *penningmeester* verleden jaar eene som van *f* 2200 heeft moeten leenen en ook weér dit jaar waarschijnlijk gelden zal moeten opnemen, om aan zijne verplichtingen te kunnen voldoen.

Om te doen, wat in hun vermogen is, hebben de curatoren ten vorigen jare gedrukte circulaires verzonden aan alle classes, inhoudende het dringend verzoek, om de kerken in haar ressort op te wekken tot getrouw collecteeren voor de Theol. School, overeenkomstig de aanbeveling door de Synode van 1892 aan de kerken gedaan. Tevens verzonden zij circulaires aan de classicale correspondenten voor het fonds tot uitbreiding met verzoek, om te trachten de vaste bijdragen voor dit fonds zooveel mogelijk te doen vermeerderen.

Thans wenden deputaten-curatoren zich tot de Generale Synode, met het voorstel, dat zij besluite, aan alle kerken aan te bevelen minstens tweemaal 's jaars voor de *Theologische School* te collecteeren.

Is aan deputaten-curatoren door de vorige Synode (zie art. 154 harer Acta) de benoeming van den Redacteur van „*De Bazuin*” opgedragen, met de bepaling: „dat aan den redacteur eene instructie zal worden gegeven,” wij kunnen thans mededeelen, dat zij in hunne vergadering van Juli '94, met algemeene stemmen den toen fungerenden redacteur hebben herkozen en te gelijkertijd eene instructie voor den redacteur, ontworpen door de commissie van uitvoering in zake „*De Bazuin*” en het „*Kerkblad*,” hebben besproken en vastgesteld. Deze instructie is later door de commissie aan hem ter hand gesteld.

Konden wij in ons vorig verslag aan de Synode tot onze blijdschap vermelden, dat het getal abonnementen gaandeweg toenam en tot 1571 geklommen was in het eerste kwartaal van 1893; thans moeten wij tot ons leedwezen verklaren, dat het getal abonnés gestadig afneemt en in het eerste kwartaal van 1896 is gedaald tot 1359.

Verschillende oorzaken werken daartoe misschien mede en 't zal ook der Synode misschien niet mogelijk zijn, hierin verbetering aan te brengen; maar wij wijzen er op in de hoop, dat het de broederen moge opwekken, om ieder in eigen omgeving, nieuwe abonnés te werven op dit blad, dat het eigendom is der School en welks opbrengst der School ten goede komt.

Aan de „Instructie voor curatoren, als deputaten voor de uitgave van het „*Kerkblad*” en voor den Redacteur”, (zie art. 177 van de acta der Synode van 1893) meenen de curatoren zich gehouden te hebben. Ook de redacteur heeft zulks o. i. gedaan. De Synode oordeele echter zelve, of het alzoo is.

Alleen is de redacteur in gebreke gebleven aan het onder letter *h* in bovenvermelde instructie genoemde: „In Februari wordt aan elk abonnent verzonden een zakelijk register op den afgelopen jaargang, met titelblad voor het deel.”

In 1894 had de redacteur aan de commissie van uitvoering meêgedeeld, dat hij voor het volgend jaar een register op het „*Kerkblad*” hoopte te leveren, ook van den aanvang van dit blad af. In 1895 is hij nogmaals aan het register herinnerd; maar tot nog toe is het niet verschenen. Eindelijk heeft hij verklaard, geen tijd te kunnen vinden, om met hetzelfde klaar te komen en verzocht daarom van deze taak ontslagen te worden.

Het aantal abonnés op het „*Kerkblad*” is ook gestadig verminderd. Van 361 in het eerste halfjaar van 1893, is dat getal gedaald tot 261 in het 2de halfjaar van 1895.

Gaven we voor het eerstgenoemde halfjaar een voordeelig saldo op (in ons vorig rapport) van *f* 41.17, (waarvan echter het toen nog niet betaalde salaris

van den redacteur moest afgetrokken worden,) wij moeten voor het jaar 1895 een nadeelig saldo constateeren van f 135.76, waar het salaris van den redacteur, door den penningmeester van de School voorgeschoten, moet worden bijgevoegd.

In de vergadering van curatoren werd in betrekking tot het „Kerkblad” wel het een en ander besproken; maar tevens besloten geene voorstellen desaan-gaande te doen; maar alleen, overeenkomstig de instructie, „rekening en verantwoording van deze uitgave.”

Met de mededeeling eindelijk, dat telken jare, ter voldoening aan art. 101 der wet op het hooger onderwijs, in de maand October aan Z.Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken, en in de maand Februari bij den Edel Achtbaren Raad der gemeente Kampen een beredeneerd verslag van den toestand der School is ingediend, eindigen wij ons verslag.

Alleen moeten wij nog mededeelen, dat een paar besluiten door de curatoren zijn genomen, waarop de goedkeuring dezer Synode wordt vereischt. Wij meenen echter dat het wenschelijker is, dezelve niet in openbare zitting maar in comité te noemen en, des noodig, nader toe te lichten.

De Heere, Eerw. vergadering! zij met zijnen Geest in uw midden! Hij leide u in al uwe beraadslagingen en besluiten! Ook in de behandeling der zaken, de eigene inrichting der Gereformeerde Kerken in 't bijzonder en de opleiding van toekomstige dienaren des Woords in 't algemeen betreffend.

Naar hun beste weten trachten de deputaten-curatoren en de docenten, die hen met hunne hoog gewaardeerde adviezen steeds ter zijde staan, de belangen der School te bevorderen.

Dit vertrouwen hebben zij ook van elkander. Al is er tusschen hen ook verschil soms van inzicht aangaande de wijze waarop, of de middelen waardoor die belangen moeten en het best kunnen bevorderd worden, zij weten zich één in liefde tot deze inrichting.

Dit vertrouwen hebben wij ook van u, leden en praeadviseurs dezer vergadering!

God geve ons slechts wijsheid en genade, om zijnen wil te kennen en te be-trachten. Hij verleene ook u daartoe zijne genade en doe uwen arbeid strekken tot heil zijner kerken en tot eeuwige glorie van zijnen naam!

DR G. VAN GOOR, *Praeses.*
L. NEIJENS, *Scriba.*

(*) Door de Generale Synode is het hier bedoelde voorstel vastgesteld in den volgenden vorm:

Reglement voor de gymnasiale opleiding aan de Theologische School van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Art. 1. De Gereformeerde Kerken onderhouden een gymnasium ten dienste van hen, die tot den dienst des Woords wenschen opgeleid te worden.

Art. 2. Dit gymnasium is gevestigd te Kampen en kan alleen verplaatst worden door besluit der generale synode.

Art. 3. De verzorging van dit gymnasium is opgedragen aan het College van curatoren der theologische school, dat daarvoor eene commissie van toezicht benoemt, bestaande uit vijf leden.

Art. 4. De commissie van toezicht vergadert minstens éénmaal in de twee maanden, ter plaatse waar het gymnasium gevestigd is; woont de admissie-, overgangs- en eindexamens bij; houdt opzicht op den geheelen gang van het onderwijs, op belijdenis en wandel der leeraren, en brengt jaarlijks verslag uit aan de curatoren der theologische school.

Art. 5. De benoeming, schorsing en het ontslag der leeraren geschiedt door de curatoren der theologische school, na voordracht van de commissie van toezicht, aan welke voordracht de curatoren echter niet gebonden zijn.

Art. 6. De leeraren van het gymnasium moeten bij hunne definitieve aanstel-

ling leden zijn van eene Gereformeerde Kerk, en onderteekenen het formulier van rectoren enz., vastgesteld door de synode van Dordrecht van 1618/19; Post-acta, sessie 164.

Art. 7. Het inkomen en het pensioen der leeraren, benevens de verzorging hunner weduwen en weezen, worden door de generale synode geregeld.

Art. 8. Het aantal leeraren en de vakken door hen te onderwijzen worden door de curatoren vastgesteld, na advies der commissie van toezicht.

Art. 9. De leeraren houden toezicht en tucht op de leerlingen. Zij vergaderen minstens éénmaal per maand met de hoogleeraren in theologie, ter bespreking van de geestelijke belangen der leerlingen en tuchtzaken, onder presidium van den rector van de theologische school.

Deze vergadering heeft het recht, om in het uiterste geval een leerling van het gymnasium te verwijderen, na toestemming der commissie van toezicht.

Art. 10. Een der leeraren wordt door de curatoren, na voordracht der commissie van toezicht, tot rector benoemd. Hij moet den graad bezitten van doctor in de klassieke letteren. Als rector heeft hij toezicht op het onderwijs, regelt de loopende zaken en belegt de vergadering der leeraren.

Art. 11. De vereischten voor het admmissie-examen worden door de curatoren der theologische school met advies der hoogleeraren en der leeraren vastgesteld.

Het examen wordt afgenomen door de leeraren in tegenwoordigheid der commissie van toezicht, welke bij verschil van meening beslist.

Art. 12. De vakken waarin onderwijs gegeven wordt, worden door de curatoren der theologische school met advies der hoogleeraren en der leeraren bepaald.

Art. 13. Dit onderwijs wordt gegeven in een vijfjarigen cursus. Geen leerling wordt tot eene hoogere klasse bevorderd, dan na met goed gevolg het voorafgaand overgangs-examen te hebben afgelegd voor de leeraren en de commissie van toezicht.

Aan het einde van den vijfjarigen cursus wordt een examen afgenomen door de leeraren onder medewerking van de commissie van toezicht, die ook bij deze examina bij verschil van meening beslist. Bij goeden uitslag wordt een diploma uitgereikt.

Art. 14. Aan leerlingen, die niet tot den dienst des Woords worden opgeleid, kan door de commissie van toezicht toegang tot het gymnasium (behoudens het bepaalde in art. 11) en vrijstelling van één of meer vakken worden verleend.

Art. 15. De cursus vangt aan den eersten Dinsdag in September en eindigt den laatsten Zaterdag in Juni. Tusschentijds is er eene Kerst- en eene Paaschvacantie van hoogstens 14 dagen.

Art. 16. Het leergeld bedraagt tachtig gulden 's jaars, te voldoen in twee termijnen, nl. bij den aanvang van den cursus en primo Maart; met dien verstande, dat wie door omstandigheden onafhankelijk van zijnen wil gedurende den eersten termijn de studie verlaat, den tweeden termijn niet behoeft te betalen.

Reglement voor de theologische opleiding aan de Theologische School van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Art. 1. De Gereformeerde Kerken in Nederland onderhouden eene theologische school ten dienste van hen, die tot de bediening des Woords wenschen opgeleid te worden.

Art. 2. Deze school is gevestigd te Kampen. Verplaatsing kan alleen geschieden bij besluit der generale synode.

Art. 3. De gezamenlijke kerken verzorgen deze school door deputaten-curatoren, die te dien einde door de generale synode worden gemachtigd en geïnstrueerd. De aanwijzing van deze deputaten wordt opgedragen aan de provinciale synoden. Elke provinciale synode wijst éénen curator aan.

Art. 4. Deze deputaten-curatoren vergaderen minstens éénmaal 's jaars ter plaatse, waar de school is gevestigd. De hoogleeraren der school wonen deze vergadering bij met adviseerende stem.

Art. 5. De deputaten-curatoren oefenen toezicht op de belijdenis der hoogleeraren en lectoren, opdat alles uit hun onderwijs geweerd blijve, wat afbreuk zou doen aan de belijdenis der kerken. Zij regelen met de hoogleeraren de vakken, die door elk hunner moeten onderwezen worden; stellen jaarlijks op voordracht der hoogleeraren de series lectionum vast, en hebben ten allen tijde recht van toegang tot de lessen en van bijwoning der examina.

Art. 6. De aanstelling, de schorsing en het ontslag van hen, die aan deze

school onderwijs geven, geschiedt, na voordracht van de curatoren, door de generale synode, aan welke voordracht de synode echter niet gebonden is.

Art. 7. De hoogleeraren en lectoren moeten leden zijn van eene Gereformeerde kerk, onderteekenen bij hun optreden het verbindingsformulier voor de professoren der H. Theologie, vastgesteld door de synode van Dordrecht van 1618/19, (zie Postacta, sessie 175) en verbinden zich tot onderwerping aan het toezicht der curatoren.

Art. 8. Het inkomen en pensioen der hoogleeraren en lectoren, benevens de verzorging van hunne weduwen en weezen, worden door de generale synode geregeld.

Art. 9. Het aantal hoogleeraren en lectoren en de vakken door elk hunner te onderwijzen worden bepaald door de curatoren, onder nadere goedkeuring van de generale synode.

Art. 10. Het college van hoogleeraren oefent toezicht en tucht over de studenten en heeft het recht, om als uitersten maatregel eenen student van de school te verwijderen, onder nadere goedkeuring van de curatoren.

In den regel komen zij éénmaal 's weeks samen, om de belangen der school gezamenlijk te bespreken.

Art. 11. Het college van hoogleeraren heeft het recht van examineeren in de theologie en tot verleen van den graad van candidaat tot het praeparatoir examen.

Art. 12. Beurtelings wordt één der hoogleeraren door de curatoren voor een jaar tot rector benoemd. Als zoodanig oefent hij toezicht op den gang van het onderwijs, regelt de loopende zaken en heeft het recht tot samenroeping van eene vergadering.

Art. 13. Tot de lessen der theologische school worden toegelaten zij, die een goed getuigenis aangaande hun belijdenis en wandel kunnen overleggen, en voorts óf het eind-examen aan het gymnasium van de eigene inrichting der kerken, óf een daarmede gelijkstaand admissie-examen met goed gevolg hebben afgelegd.

Art. 14. De cursus aan de theologische school is aangelegd op vier jaren, één voor propaedeuse en drie voor de theologie.

Art. 15. Het propaedeutisch onderwijs omvat de vakken, die door de curatoren met advies der hoogleeraren daarvoor bepaald zijn. Het propaedeutisch examen wordt afgenomen door de hoogleeraren en lectoren.

Art. 16. Het candidaats-examen is in twee deelen gesplitst. De vakken, waarover bij ieder gedeelte het examen loopt, worden door de curatoren met advies der hoogleeraren bepaald.

Art. 17. De cursus vangt aan medio September en eindigt de laatste week van Juni. Tusschentijds is er eene Kerst- en eene Paaschvacantie, elk van hoogstens drie weken.

Art. 18. Voor het volgen der lessen wordt telken jare honderd gulden betaald, te voldoen in twee termijnen, nl. bij den aanvang van den cursus en primo Maart; met dien verstande, dat wie door omstandigheden onafhankelijk van zijnen wil gedurende den eersten termijn de studie verlaat, den tweeden niet behoef te betalen.

Art. 19. Voor elk examen wordt *vijfentwintig* gulden gestort. Wie niet slaagt, wordt bij herhaald examen van betaling vrijgesteld.

(**) De bepalingen tot regeling van het verleen van pensioen aan hoogleeraren en leeraren der Theologische School van de Gereformeerde Kerken in Nederland, en hunne weduwen en weezen, luiden als volgt:

Art. 1. Aan de hoogleeraren en de leeraren, die definitief aan de theologische school zijn aangesteld, zoowel litterarische als theologische, of aan hunne weduwen en weezen wordt ten laste van die school, uit een daarvoor onder afzonderlijk hoofd te administreeren fonds, een pensioen verleend naar de volgende regelen.

Art. 2. De traktementen van de hoogleeraren en de leeraren in art. 1 genoemd, ondergaan jaarlijks, ten bate van het pensioenfonds, een doorlopende korting van drie ten honderd, telkens bij de termijngewijze uitbetaling der jaarwedde te verrekenen.

Art. 3. Behalve uit de in art. 2 bepaalde bijdragen, bestaat dit pensioenfonds

uit de opbrengst van eventuele legaten en giften, de gekweekte rente en eene jaarlijksche bijdrage uit de schoolkas, telkens door de generale synode te bepalen. In geval van buitengewone uitgaven zijn de curatoren bevoegd, tot de eerstkomende generale synode het bedrag der bijdrage te wijzigen.

Art. 4. De hoogleeraren en de leeraren hebben recht op pensioen, wanneer hun, door de daartoe bevoegde vergadering, eervol emeritaat is verleend.

Art. 5. Zij, die aldus emeritaat verkregen hebben, behouden hun ambtstitel en hebben het recht, om, met adviseerende stem, bij te wonen de vergaderingen, die door de curatoren of de gezamenlijke leeraren gehouden worden.

Art. 6. De hoogleeraren en de leeraren genieten, behoudens het bepaalde in art. 7 en art. 13, zoolang zij leven een jaarlijks pensioen tot een bedrag niet hooger dan $\frac{3}{4}$ en niet lager dan $\frac{1}{3}$ der gedurende het laatste jaar genoten jaarwedde.

Het wordt binnen die grenzen berekend naar $\frac{3}{100}$ gedeelten van die jaarwedde, vermenigvuldigd met het aantal vervulde dienstjaren; die van de voorloopige aanstelling ingesloten.

Art. 7. Bij aanvaarding eener andere betrekking of ambt wordt het pensioen verminderd met $\frac{1}{4}$ van het bedrag der daaraan verbonden geldelijke voordeelen.

De betrokkene is gehouden daarvan dadelijk volledige mededeeling te doen aan en ten genoegen van de curatoren.

Art. 8. In geval een der in de art. 1 genoemde hoogleeraren en leeraren overlijdt, verkrijgen zijne weduwe of weezen, die lid van eene der Gereformeerde kerken zijn, insgelijks een pensioen naar de volgende bepalingen.

Art. 9. Zij genieten, behoudens het bepaalde in art. 13: de weduwen tot aan haren dood of haar hertrouwen en de weezen tot op de intrede van hun negentiende jaar of vroeger huwelijk, een jaarlijksch pensioen.

Art. 10. Dit pensioen bedraagt, voor eene weduwe $\frac{2}{7}$ gedeelten der jaarwedde, het laatste jaar door haren echtgenoot genoten. Voor een wees alleen $\frac{1}{7}$ gedeelte der jaarwedde van den vader.

Met dien verstande, dat het bedrag voor eene weduwe verhoogd wordt: voor één kind met $\frac{3}{40}$ gedeelten, voor twee kinderen met $\frac{5}{40}$, voor drie of meer kinderen met $\frac{6}{40}$ dier jaarwedde; voor twee weezen wordt het bedrag op $\frac{1}{4}$, voor drie of meer op $\frac{1}{3}$ van die jaarwedde bepaald.

Art. 11. In geval een wees aan een lichaamsgebrek lijdt, ten gevolge waarvan hij of zij, naar het oordeel der curatoren, geene betrekking bekleeden kan en in onverzorgden staat overblijft, wordt van het negentiende jaar tot aan den dood eene jaarlijksche bijdrage verleend tot een bedrag van $\frac{1}{6}$ gedeelte van de laatst genoten jaarwedde des overleden vaders.

Art. 12. Alle pensioenen worden uitbetaald aan de rechthebbenden of hunne voogden in vier driemaandelijksche termijnen van het burgerlijk jaar. Zij gaan in op den door de curatoren te bepalen datum.

Art. 13. Alle pensioenen, welke ook, vervallen, zoodra hij of zij, die het geniet, hetzij om wangedrag van de gemeente wordt afgesneden, hetzij om verlating van de Gereformeerde kerk van het lidmaatschap vervallen wordt verklaard.

Art. 14. De betrokkenen (voor minderjarigen de voogden) verbinden zich schriftelijk, om, bij verschil over deze bepalingen, alleen in den kerkelijken weg eene beslissing te zoeken. Bij weigering geldt art. 13.

Art. 15. Bij de thans in functie zijnde docenten worden de jaren, die zij in den dienst des Woords zijn werkzaam geweest, voor de helft in de berekening van het pensioen meêgeteld.

Art. 16. Deze bepalingen kunnen alleen door de generale synode, op voorstel of advies van curatoren, worden gewijzigd. In geval van wijziging heeft deze geen terugwerkende kracht.

Deze bepalingen en hare wijzigingen treden in werking op den eersten der maand volgende op den dag, waarop zij door de generale synode zullen zijn vastgesteld.

BIJLAGE Q.
(Art. 122.)

RAPPORT over het bezwaarschrift van den kerkeraad van Bedum (B).

De kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Bedum (B) is tot uwe vergadering gekomen met een bezwaarschrift, waarin hij uwe vergadering beleefd verzoekt, om hem te dienen van advies in de zaak van het door den kerkeraad van Bedum (A) hem gesteld beding tot plaatselijke ineensmelting.

Geconstateerd kan worden, dat dit bezwaar op de vergadering der Classis Groningen d.d. 25 April en 31 October 1895, en op de Provinciale Synode van Groningen d.d. 10 en 11 Juni 1896 is behandeld en dus in den wettigen weg hier ter tafel is.

Wat het formeele van dit bezwaarschrift betreft, zou uwe commissie u kunnen voorstellen, aan den kerkeraad van Bedum (B) eenvoudig te antwoorden, dat de Generale Synode geen bureau van advies is; maar aangezien dit verzoek om advies voortvloeit uit een bezwaar, dat de kerkeraad van Bedum (B) heeft tegen een hem door den kerkeraad van Bedum (A) gesteld beding tot plaatselijke ineensmelting, meende uwe commissie op dat bezwaar zelf te moeten ingaan, te meer wijl dit bezwaar ook bij de Classis Groningen en de Provinciale Synode van Groningen is ingediend en door die vergaderingen is gewogen.

Tot recht verstand van deze zaak diene het volgende: op den 2den Mei 1894 hielden de kerkeraden van Bedum (A en B) eene gecombineerde vergadering om te komen tot plaatselijke ineensmelting. Volgens de eensluitende notulen van beide kerkeraden werd, vóór er over de ineensmelting gesproken werd, een gesprek gehouden over het ongeoorloofde van het gedeelde kerkelijke leven. Een der broeders zeide daarbij, dat ook de kerkeraad van Bedum (A) dat als zonde voor God beschouwde, maar dat hij overtuigd was dat de verantwoordelijkheid daarvan niet op hem rustte.

Een der broeders van den kerkeraad van Bedum (B) verklaarde daarop, dat hij dit in hoofdzaak met dien broeder eens was. Deze zaak vermeldt uwe commissie hier, omdat in het bezwaarschrift die zaak in een geheel ander licht wordt gesteld en aan dit gesprek een motief wordt ontleend, waarop het bezwaar rust.

Nadat nog andere zaken besproken werden, stelde de kerkeraad van Bedum (A) eenparig aan den kerkeraad van Bedum (B) de toestemming in het volgende beding: „dat bij de ineensmelting weerszijden zal aangenomen worden, dat, althans voorloopig, bij eventuele vacatures voor de kerk aan de groote straat wel, maar voor die aan den zoogenaamden molenweg geen opvolger zal worden beroepen; zoodat, indien Ds STROES op de eene of andere wijze van de bediening in de Gereformeerde Kerk van Bedum ontslagen wordt, alleen het kerkgebouw aan de groote straat voor den gemeenschappelijken dienst zal gebruikt worden. Mochten echter in later tijd de toestanden zoodanig veranderen, dat de behoefte aan een tweeden predikant algemeen wordt gevoeld, zal de kerkeraad natuurlijk alsdan aan dit besluit niet zijn gebonden.”

Uit de hierop betrekking hebbende stukken blijkt, dat dit beding door den kerkeraad van Bedum (A) gesteld werd op grond van de volgende motieven: *a.* het was finantieel beter; *b.* de kerkgebouwen stonden te dicht bij elkander om feitelijk ineen te smelten; *c.* kerk (A) was groot genoeg om allen te kunnen bergen en kerk (B) te klein voor de helft; *d.* de gemeente werd er niet grooter om, vooral als er te Onderdendam later eene kerk kwam; *e.* Ds STROES verklaarde zelf, dat de gemeente hem te groot was en bij eventuele vacature kon hij ze toch niet bedienen; *f.* als dit nu gezegd werd, kon er later geene moeite over komen.

Uit diezelfde stukken blijkt, dat de kerkeraad van Bedum (B) het beding door den kerkeraad van Bedum (A) gesteld, stilzwijgend had goedgekeurd en beloofd binnen eene maand daarop schriftelijk te antwoorden. Ja, zelfs werd er gezegd,

dat de kerkeraad van Bedum (A) eerlijk geweest was dit beding te stellen want later kon, omdat kerk (A) in de meerderheid was, bij ontstane vacature daartoe besloten worden en dan daartegen bedenking worden gemaakt en gezegd, dat men dit vóór de ineensmelting had moeten zeggen.

Uwe commissie vestigt hierop de aandacht, omdat, geheel in strijd hiermede, in het bezwaarschrift gezegd wordt, dat de onderhandeling door dit beding ontstond was.

Volgens belofte kwam nu de kerkeraad van Bedum (B) te zamen, tegelijk met de manslidmaten der gemeente, om te oordeelen over het gestelde beding en een schriftelijk antwoord te ontwerpen aan den kerkeraad van Bedum (A). De notulen van de gecombineerde vergadering werden voorgelezen en goedgekeurd. Daar komt broeder H. MEIMA binnen. Hij verlangde voorlezing der reeds goedgekeurde notulen, wyl hij ze anders niet goedkeuren kon. De kerkeraad voldeed aan dit verlangen en beging de formeele fout om de reeds goedgekeurde notulen nog eens aan de goedkeuring van broeder MEIMA te onderwerpen. Dit werd eene aanleiding tot de ellende. Want broeder MEIMA verklaarde nu, dat *hij* de notulen niet kon goedkeuren, omdat het motief voor het beding niet was vermeld, dat volgens zijne meening bestond in eene uitdrukking van één der broeders vóór het stellen van het beding gebezigd. Zijne mede-kerkeraadsleden brachten hem, volgens hun eigen notulen, die fout onder het oog door er op te wijzen, dat dit gezegde wel door een der broeders van den kerkeraad van Bedum (A) als zijn persoonlijk gevoelen was aangevoerd, maar niet als motief bij het beding was aangegeven.

Dit gevoelen van broeder MEIMA schijnt echter invloed uitgeoefend te hebben op den gang van zaken. Want toen nu in de vergadering met de manslidmaten die notulen en het beding waren voorgelezen en besproken, werd als oordeel dier vergadering uitgesproken, dat er geen sprake mocht zijn van uitwissching van hetgeen den 6^{den} April 1887 te Bedum was geschied, alsof dat door het beding werd gevorderd. Men verklaarde dat beding wel niet dadelijk onontvankelijk, maar stelde tegenover dat beding een ander; n.l. dat elke bevoorrechtiging van de eene kerk boven de andere moest uitgesloten zijn, n.l. ook wat de gebouwen betreft. Men beging tevens de fout, om wat vroeger als motief aan broeder MEIMA betwist was, thans als motief te wederleggen.

Den 24sten Mei werd deze vergadering voortgezet. Resultaat dier vergadering was dat door allen een toestemmend antwoord werd gegeven op eene door den president gedane vraag van den volgenden inhoud:

„Oordeelt de kerkeraad en de gemeente, dat, als door een voorgenomen schrijven de kerkeraad van Bedum (A) van verdere onderhandeling afzag, de kerk van Bedum (B) dan vrij voor God uitging en alle schuld op de kerk van Bedum (A) kwam?”

Daarop volgde een uitvoerig schrijven van den kerkeraad van Bedum (B); een schrijven, waarin de broedertoon gemist wordt; dat zich verdiept in allerlei gissingen; en vermoedens oppert, waartoe het gestelde beding geene enkele aanleiding geeft; een schrijven eindelijk, waarvan zelfs de afgevaardigden van den kerkeraad van Bedum (B) ter classis getuigden, dat zij het wilden terugnemen. Het antwoord op dit schrijven was gelijk te voren reeds verwacht was. De kerkeraad van Bedum (A) betuigde zijne diepe teleurstelling; verklaarde zich geheel vreemd aan de bedoelingen hem toegedicht; handhaafde zijn beding, doch zooals het luidde, en wel om dezelfde redenen, die op de gecombineerde vergadering waren genoemd en niet om de redenen die door hen waren vermoed; drukte de vrees uit, dat zij de leden der gemeente verkeerd hadden voorgelicht en de ineensmelting bemoeilijkt; en verklaarde zich bereid, om verder de noodige stappen tot ineensmelting te doen.

Dit antwoord werd, omdat het gehandhaafde beding, zoo men meende, niet zonder krenking van het beginsel en zonder schending van art. 84 D. K. kon aangenomen worden, voor kennisgeving aangenomen. Tevens besloot men een

afschrift in druk van de gevoerde correspondentie en de besluiten des kerkeraad te zenden aan alle kerkeraden der classis Groningen, en tot deze classis te gaan om consideratie en advies. Op de vergadering der classis Groningen, dd. 25 April 1895, werd daarover met op ééne na alle stemmen het volgende besluit genomen:

„De classis oordeelt, wijl de zaak der ineensmelting van de kerken te Bedum „(A en B) tusschen de betrokken kerkeraden niet is afgeloopen, dat het niet „geraden is om op het ingezonden stuk van den kerkeraad van Bedum (B) in te „gaan, en raadt hem aan, om over de ineensmelting nader te onderhandelen.”

De kerkeraad van Bedum (B), over dit advies niet voldaan, wendde zich weder tot de classis dd. 31 October 1895. Volgens ingezonden schrijven was hij van meening, dat het door den kerkeraad van Bedum (A) gestelde en gehandhaafde beding de gelegenheid tot ineensmelting afsneed en daarom de onderhandelingen als afgeloopen werden beschouwd. Tevens herhaalde hij zijn verzoek om consideratie en advies. De kerkeraad van Bedum (A), met dit voorstel vooraf in kennis gesteld, vroeg naar aanleiding daarvan aan de classis, den kerkeraad van Bedum (B) te laten bewijzen of te doen terugnemen de beschuldiging, dat de kerkeraad van Bedum (A) de gelegenheid tot ineensmelting afsneed en de onderhandelingen zijn afgeloopen door een beding, dat voor inwilliging onvatbaar is. De classis, nu door beide kerkeraden gedrongen zich over het beding uit te spreken, oordeelde algemeen, dat het beding niet was tegen Gods Woord, niet was tegen de D. K., niet was tegen de synodale bepalingen en verwees de zaak der ineensmelting naar beide kerkeraden.

Tegen deze uitspraak kwam de kerkeraad van Bedum (B) in appèl bij de Provinciale Synode van Groningen, dd. 10 en 11 Juni 1896, met een gemotiveerd protest; waarin beweerd werd, dat de classis geen enkele poging aangewend had om de bezwaren tegen het beding te wederleggen of te ontzenuwen, en geen enkele grond was aangegeven, waarop het oordeel der classis rustte en gerechtvaardigd was. Mitsdien vroeg de kerkeraad aan de Provinciale Synode hem advies te geven en haar oordeel uit te spreken of in het onderhavige geval de bezwaren tegen het niet ontvankelijk geachte beding ingebracht, vooral ontleend aan art. 84 D. K., gegrond waren.

De Provinciale Synode, dit protest behandelende, benoemde eene commissie van praeadvies, om het bezwaar van den kerkeraad van Bedum (B) tegen het beding door Bedum (A) gesteld in den grond te onderzoeken en riep den kerkeraad van Bedum (B) tegen den volgenden dag op, om haar voor te lichten, waaraan echter geen gevolg werd gegeven. Deze commissie onderzocht de geschiedenis; woog de bezwaren en het voorgewend motief, dat door den kerkeraad zelf, blijkens zijne correspondentie, als motief betwist was, maar waaruit hij toch telkens weer concludeerde; was van oordeel, dat de bezwaren gezocht zijn en de kerkeraad van Bedum (A) niets onbillijks of ongeoorloofds gevraagd heeft. Zij deed het volgende voorstel:

„De commissie van praeadvies, gezien de correspondentie tusschen de kerkeraden te Bedum (A en B); gehoord de beschuldiging door Bedum (B) tegen Bedum (A) ingebracht; gehoord de behandeling en het oordeel der classis in deze „zaak, is van oordeel: dat het protest van den kerkeraad van Bedum (B) tegen „de uitspraak der classis ongegrond is, wijl het uitgaat van motieven, die bij „een gesteld beding tot grondslag zouden liggen, waarvan hij zelf, blijkens de „correspondentie, het tegendeel verklaart; en adviseert de Provinciale Synode, „zich aan te sluiten bij de uitspraak der classis.”

Dit advies werd na bespreking met 23 van de 24 stemmen aangenomen.

Alzoo ging de Provinciale Synode, evenmin als de classis, op de zaak der ineensmelting in, maar sprak alleen uit, dat zij in het beding, door den kerkeraad van Bedum (A) gesteld, niets vond dat tegen Gods Woord inging.

Tegen deze uitspraak nu komt de kerkeraad van Bedum (B) bij uwe vergadering in appèl.

Zonder nu te letten op den strijd, die er tusschen het bezwaarschrift en de goedgekeurde notulen van den kerkeraad van Bedum (B) bestaat, en die volgens haar oordeel aan het bezwaarschrift alle kracht ontnemen, heeft uwe commissie gemeend, tot overtuiging van den bezwaarden kerkeraad, die bezwaren tegen het gestelde beding nogmaals te onderzoeken. Resultaat van dat onderzoek is geweest, dat, naar het oordeel uwer commissie, die bezwaren ongegrond zijn, wijl het gestelde beding is:

- a. niet tegen Gods Woord, wijl daardoor geene enkele uitspraak gekrenkt wordt;
- b. niet tegen art. 84 D. K., wijl wederzijds de ambten erkend zijn; en dus ook
- c. niet tegen de synodale bepalingen, dewijl allen, die bij de bedoelde kerken eenig ambt bekleeden, op den voet van volkomene gelijkheid den éénen kerkeraad vormen;
- d. niet is eene oplossing van Bedum (B) in Bedum (A), wijl de kerk niet opgelost wordt in het gebouw, waar zij samenkomt.

(Volgden de conclusiën, die, door de Synode aangenomen, in de Acta zijn opgenomen.)

J. OFFRINGA, *Rapporteur*.

BIJLAGE R.
(Art. 127.)

RAPPORT van de deputaten voor de generale kas voor de hulpbehoevende kerken.

Deputaten voor de algemeene kas der hulpbehoevende kerken hebben de eer, bij de indiening der rekening van het beheer dier kas over de jaren 1 September 1893 tot 31 Augustus 1896, welke in duplo hierbij gaat, met overlegging der bewijsstukken, een kort verslag uit te brengen van hunne verrichtingen.

Krachtens het besluit der Generale Synode van Dordrecht van 1893 benoemd door de Provinciale Synoden, waren zij samengesteld als volgt: voor *Groningen*: Ds. W. RINGNALDA, daarna Ds J. NEDERHOED van Middelstum; voor *Friesland*: Ds J. KOK, daarna Ds T. D. PRINS van Bolsward; voor *Drenthe*: Ds P. D. DE GROOT van Meppel; voor *Overijsel*: Ds C. W. E. PLOOS VAN AMSTEL, daarna Ds J. HESSELS van Zwolle; voor *Gelderland*: Ouderling C. THOMASSEN van Velp; voor *Utrecht*: Ouderling A. W. VAN BEECK CALKOEN van Utrecht; voor *Noord-Holland*: Ds B. VAN SCHELLEN van Amsterdam; voor *Zuid-Holland*: Ds G. H. VAN KASTEEL van 's Gravenhage; voor *Noord-Brabant* en *Limburg*: Ds A. SCHOUTEN, van Willemstad; voor *Zeeland*: Ds J. HULSEBOS van Vlissingen.

Aan het einde der verloopen drie jaren kan worden verklaard, dat, terwijl de regeling der inzameling aanvankelijk veelal door elke kerk op zichzelf geschiedde en daardoor veel verzuim onopgemerkt bleef, en orde en regelmatigheid ontbrak, de herhaalde aansporingen van Deputaten niet zonder gewenscht gevolg zijn gebleven; en de inzameling en verantwoording thans door de classicale en provinciale deputaten voor de hulpbehoevende kerken worden behartigd, waardoor een regelde gang van zaken wordt bevorderd. Wel laat de nauwgezetheid van sommigen nog te wenschen over; van 50 classes bleven 16 achterwege; doch de hoop mag worden gevoed, dat de aangevangen verbetering langzaam zal voortgaan.

De opbrengst is geleidelijk toegenomen.

Aan de kerk van Kootwijk werd de eerste zorg gewijd. Zij wordt gerekend eene ondersteuning te behoeven van *f* 900 tot *f* 1000 's jaars, en deputaten hebben in dit bedrag kunnen voorzien. Vervolgens werd ondersteuning gegeven aan de catechiseermeesters, die in en na 1886 wegens de reformatie van hun inkomen waren beroofd. Verder werd hulp verleend aan de kerken van Stiens, Wartena, Moerdijk, Nieuw-Dordrecht, Witmarsum en Schoonoord.

	Transport... f	384.35		Transport... f	784.52
Werkendam (B).....	"	1.60	Classis Breukelen.....	"	19.59
Sleeuwijk.....	"	1.60	" Leeuwarden.....	"	78.—
Dussen.....	"	0.50	's Gravenhage (B).....	"	18.07
's Gravenhage (A).....	"	27.72	's Gravenhage (B).....	"	31.42 ⁵
Classis Woerden.....	"	22.50	Delft (A).....	"	38.50
<i>Mei.</i>			Delft (B).....	"	13.22
Almkerk.....	"	3.20	Loosduinen.....	"	11.14 ⁵
Zaandam (A).....	"	7.30 ⁵	Loosduinen.....	"	8.43
Zaandam (B).....	"	2.12 ⁵	Loosduinen.....	"	3.07 ⁵
Nieuw Vennepe.....	"	6.64	De Lier.....	"	6.50
Willemstad.....	"	1.97	De Lier.....	"	2.16
Classis Groningen.....	"	50.—	De Lier.....	"	2.57 ⁵
" Amersfoort.....	"	37.—	Hardingsveld.....	"	2.52
Halfweg.....	"	2.58 ⁵	Zegwaard, Schipluiden en		
Wormer.....	"	1.67	Scheveningen (A).....	"	13.55
Haarlem (C).....	"	6.70	Scheveningen (B).....	"	5.16 ⁵
Hoofddorp.....	"	1.12 ⁵	Voorburg.....	"	2.36 ⁵
Haarlemmermeer O.Z.....	"	2.96 ⁵	<i>Juli.</i>		
Wormerveer.....	"	1.50	Classis Sneek.....	"	27.77 ⁵
Velzen.....	"	1.25	<i>Augustus.</i>		
Westzaan.....	"	0.45 ⁵	Utrecht (A).....	"	7.63
<i>Juni.</i>			Utrecht (B).....	"	45.37 ⁵
Amsterdam (A).....	"	36.50	Enkhuizen.....	"	4.60
Amsterdam (B).....	"	123.75 ⁵	Sprang.....	"	1.54
Weesp (A).....	"	1.70	Klundert.....	"	5.82
Weesp (B).....	"	1.14	Classis Arnhem.....	"	25.—
Sloterdijk.....	"	0.44	Gift uit Amsterdam van L. R.	"	2.50
Diemen.....	"	0.39	" door den heer W. Hovy	"	3.25
Huizen.....	"	1.44 ⁵	Batig saldo op 31 Aug. 1893..	"	500.88
Provincie Drenthe.....	"	54.39			
Transporteere... f		784.52	Totaal der inkomsten	f	1665.18

UITGAVEN.

<i>Januari.</i>	Reis- en vergaderkosten.....	f	41.41 ⁵
	Aan de kerk van Kootwijk.....	"	900.—
	" " " " Stiens.....	"	100.—
	" " " " Wartena.....	"	100.—
	" " " " Moerdijk.....	"	48.—
<i>April.</i>	Den Boer, drukwerk.....	"	7.25
<i>Juli.</i>	Reis- en vergaderkosten.....	"	35.95 ⁵
	Voor de catechiseermeesters.....	"	400.—
	Totaal der uitgaven.....		<u>f 1632.62</u>
	Ontvangsten.....	f	1665.18
	Uitgaven.....	"	1632.62
	Saldo op 31 Augustus 1894.....	f	<u>32.56</u>

Aldus opgemaakt door mij, deputatus synodi,

Utrecht, 5 October 1894.

Mr A. W. VAN BEECK CALKOEN.

Nagezien en accoord bevonden,

namens de gezamenlijke deputaten,

Juli 1896.

Ds G. H. VAN KASTEEL.

1 September 1894 tot 31 Augustus 1895.

ONTVANGSTEN.

<i>September.</i>		Transport... f	315.77 ⁵
Utrecht	f 53.— ⁵	Classis Haarlem	" 17.65
Broek op Langendijk (A) ..	" 2.68	Fijnaart	" 4.62
Broek op Langendijk (B) ..	" 3.48	<i>Januari.</i>	
Noord-Scharwoude	" 1.94	Classis Amsterdam	" 178.01
Schermerhorn	" 0.10	" Gorinchem	" 12.17
Dirkshorn	" 1.63	Willemstad	" 2.84
Krabbendam	" 1.03	Klundert	" 6.19 ⁵
Anna-Paulownapolder	" 0.67	Loosduinen	" 3.52 ⁵
Texel	" 2.65	Voorburg	" 1.50
Heer-Hugowaard	" 0.75	Monster	" 2.75
Zaandam (B)	" 2.40	De Lier	" 2.45
Amstelveen	" 3.15	<i>Februari.</i>	
Hilversum (B)	" 4.10	Classis Amsterdam	" 186.99
Classis Alkmaar	" 3.62	" Woerden	" 14.57
<i>October.</i>		" Groningen	" 46.—
Ter Aar	" 0.87 ⁵	Waardhuizen	" 0.75
Aarlanderveen	" 1.40	Dinteloord	" 4.—
Alfen	" 7.71	Naaldwijk	" 10.85
Alfen	" 7.50	Nieuw Vennep	" 4.60
Bodegraven	" 4.37	Zeist	" 4.27 ⁵
Leimuiden	" 1.13	Edam	" 1.48
Nieuwkoop	" 0.50	Marken	" 1.81
Nieuwveen	" 0.75 ⁵	Buiksloot	" 1.84
Noorden	" 0.37 ⁵	Oostzaan	" 0.75
Oudshoorn	" 2.45	Holysloot	" 0.75
Waarder	" 3.71 ⁵	Nieuwendam	" 1.45
Oude Wetering	" 6.10 ⁵	Zunderdorp	" 0.43
Woerden	" 2.20 ⁵	Monnikendam	" 0.63
Zevenhoven	" 1.26 ⁵	Landsmeer	" 2.06
Zwammerdam	" 2.43 ⁵	Andijk	" 5.71
Andijk	" 4.67	Enkhuizen	" 7.13
Medemblik	" 2.02	Hoorn	" 1.38
Enkhuizen	" 9.14	Medemblik	" 1.45
Hoorn	" 1.88	Opperdoes	" 1.37
Urk	" 6.14	<i>April.</i>	
Opperdoes	" 1.48	Classis Bolsward	" 16.41 ⁵
Monnikendam	" 0.80	Provincie Overijsel	" 80.—
Edam	" 1.51	<i>Mei.</i>	
Marken	" 2.37	Classis Breukelen	" 20.95 ⁵
Holysloot	" 0.62	<i>Juni.</i>	
Buiksloot	" 0.88	Purmerend	" 1.43 ⁵
Zunderdorp	" 0.40	Classis 's Hertogenbosch ..	" 15.67 ⁵
Nieuwendam	" 1.16	Harmelen	" 3.04
Oostzaan	" 0.90	Almkerk	" 2.05
Landsmeer	" 2.33	Andel	" 1.30
Purmerend	" 2.12	Dussen	" 1.35
's Gravenhage (A)	" 19.87 ⁵	Meeuwen	" 0.75
's Gravenzande	" 4.18	Nieuwendijk	" 5.40
Naaldwijk	" 3.80	Sleeuwijk	" 1.15
Delft	" 9.37 ⁵	Werkendam (B)	" 1.65
Schoonrewoerd	" 11.18	Classis Leiden	" 38.25
<i>November.</i>		Texel	" 2.10
Classis Apeldoorn	" 9.—	Helder	" 6.—
" Middelburg	" 17.83	Anna-Paulownapolder (B) ..	" 0.30
" Franeker	" 28.—	Schagerbrug	" 0.18
" Drachten	" 7.20	Classis Appingadam	" 35.—
<i>December.</i>		Provincie Drenthe	" 54.81
Classis Zwolle	" 40.67	Werkendam (A)	" 4.01
Moerdijk	" 0.65	<i>Juli.</i>	
Zevenbergen	" 1.60	Provincie Overijsel	" 9.50
Transporteere... f	315.77 ⁵	Transporteere... f	1149.08

	Transport... f 1149.08	Transport... f 1228.62 ^s
Utrecht.....	" 53.72	Voor de kerk van Kootwijk:
Zevenbergen..	" 1.54	door die van Charlois... "
Classis Woerden.....	" 23.53 ^s	door die van Helmond.. "
<i>Augustus.</i>		Gift van H. B. te Amsterdam "
Breda.....	" 0.75	Batig saldo op 31 Aug. 1894. "
Transporteere...	f 1228.62 ^s	Totaal der inkomsten f 1289.02 ^s

UITGAVEN.

Wegens schriftelijke behandeling der zaken geene reis- noch vergaderkosten.

<i>September.</i>	Maatschappij „de Brakke Grond”, drukwerk .	f 5.15
<i>Februari.</i>	Aan de kerk van Kootwijk.....	" 500.—
<i>Augustus.</i>	" " " " " "	" 500.—
<i>October.</i>	" " " " " "	" 91.35 ^s
	" " " " Wartena	" 100.—
	" " " " Witmarsum.....	" 60.—
	" " " " Nieuw-Dordrecht	" 30.—
	Totaal der uitgaven....	f 1286.50 ^s

Ontvangsten	f 1289.02 ^s
Uitgaven.....	" 1286.50 ^s
Saldo op 31 Augustus 1895.....	f 2.52

Aldus opgemaakt door mij, deputatus synodi,
Utrecht, 6 November 1895. Mr A. W. VAN BEECK CALKOEN.

Nagezien en accoord bevonden,
Juli 1896. *namens de gezamenlijke deputaten,*
Ds G. H. VAN KASTEEL.

1 September 1895 tot 11 Augustus 1896.

ONTVANGSTEN.

<i>September.</i>		Transport... f 540.97
Moerdijk	f 0.83	Classis Franeker.... "
Classis Kollum.....	" 17.55	Oldebroek..... "
Klundert	" 5.50	Gouda..... "
Classis 's Gravenhage	" 22.83	<i>December.</i>
Delft (B)	" 16.15	Classis Amsterdam .....
N. N., door Ds Van Kasteel "	" 1.22	Zevenbergen..... "
Classis Breda.....	" 1.63	Classis Warffum.....
<i>October.</i>		Edam..... "
Class. Alkmaar voor Kootwijk "	" 70.41 ^s	<i>Januari.</i>
" Alkmaar.....	" 24.55 ^s	Moerdijk .....
" Amsterdam	" 180.—	Classis Woerden.....
De Lier.....	" 2.79 ^s	Provincie Gelderland .....
's Gravenhage (A).....	" 18.11	Classis 's Gravenhage .....
's Gravenhage (B).....	" 19.15	<i>Februari.</i>
's Gravenzande.....	" 3.90	Classis Edam.....
Classis Winschoten	" 19.21	" Leiden.....
<i>November.</i>		" Stadskanaal .....
Classis Zwolle.....	" 44.76 ^s	<i>Maart.</i>
" Middelburg.....	" 42.53	Classis Edam.....
" Groningen.....	" 49.83	Nijmegen.....
Transporteere... f 540.97		Transporteere... f 1070.60 ^s

<table border="0"> <tr> <td style="text-align: right;">Transport... f</td> <td style="text-align: right;">1070.60⁵</td> </tr> <tr> <td>Provincie Overijsel .....</td> <td style="text-align: right;">95.04</td> </tr> <tr> <td> <i>April.</i></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Kootwijk .....</td> <td style="text-align: right;">3.—</td> </tr> <tr> <td>Door Ds J. H. Donner te Leiden, van E. S. te Pretoria ..</td> <td style="text-align: right;">48.38</td> </tr> <tr> <td>Classis Heerenveen .....</td> <td style="text-align: right;">20.—</td> </tr> <tr> <td> " Amsterdam .....</td> <td style="text-align: right;">176.10</td> </tr> <tr> <td> " Bolsward .....</td> <td style="text-align: right;">15.93</td> </tr> <tr> <td> " 's Hertogenbosch....</td> <td style="text-align: right;">15.47</td> </tr> <tr> <td> <i>Mei.</i></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Classis Willemstad.....</td> <td style="text-align: right;">22.05</td> </tr> <tr> <td> " " .....</td> <td style="text-align: right;">0.40</td> </tr> <tr> <td>Oostburg .....</td> <td style="text-align: right;">7.14⁵</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;">Transporteere... f</td> <td style="text-align: right; border-top: 1px solid black;">1474.12</td> </tr> </table>	Transport... f	1070.60 ⁵	Provincie Overijsel	95.04	<i>April.</i>		Kootwijk	3.—	Door Ds J. H. Donner te Leiden, van E. S. te Pretoria ..	48.38	Classis Heerenveen	20.—	" Amsterdam	176.10	" Bolsward	15.93	" 's Hertogenbosch....	15.47	<i>Mei.</i>		Classis Willemstad.....	22.05	" "	0.40	Oostburg	7.14 ⁵	Transporteere... f	1474.12	<table border="0"> <tr> <td style="text-align: right;">Transport... f</td> <td style="text-align: right;">1474.12</td> </tr> <tr> <td>Classis Leiden.....</td> <td style="text-align: right;">43.87⁵</td> </tr> <tr> <td> " Breukelen .....</td> <td style="text-align: right;">25.—</td> </tr> <tr> <td> <i>Juni.</i></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Classis Tiel.....</td> <td style="text-align: right;">10.—</td> </tr> <tr> <td> " Appingadam.....</td> <td style="text-align: right;">41.48</td> </tr> <tr> <td>Ouderkerk (A), Nederhorst den Berg, Muiderberg, Sloterdijk, 's Graveland en Diemen.....</td> <td style="text-align: right;">4.62⁵</td> </tr> <tr> <td>Provincie Drenthe.....</td> <td style="text-align: right;">57.82⁵</td> </tr> <tr> <td>Classis Axel.....</td> <td style="text-align: right;">14.75</td> </tr> <tr> <td>Van N. N.....</td> <td style="text-align: right;">1.85</td> </tr> <tr> <td>Batig saldo op 31 Aug. 1896..</td> <td style="text-align: right;">2.52</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black; border-bottom: 3px double black;">Totaal der inkomsten f</td> <td style="text-align: right; border-top: 1px solid black; border-bottom: 3px double black;">1676.04⁵</td> </tr> </table>	Transport... f	1474.12	Classis Leiden.....	43.87 ⁵	" Breukelen	25.—	<i>Juni.</i>		Classis Tiel.....	10.—	" Appingadam.....	41.48	Ouderkerk (A), Nederhorst den Berg, Muiderberg, Sloterdijk, 's Graveland en Diemen.....	4.62 ⁵	Provincie Drenthe.....	57.82 ⁵	Classis Axel.....	14.75	Van N. N.....	1.85	Batig saldo op 31 Aug. 1896..	2.52	Totaal der inkomsten f	1676.04 ⁵
Transport... f	1070.60 ⁵																																																				
Provincie Overijsel	95.04																																																				
<i>April.</i>																																																					
Kootwijk	3.—																																																				
Door Ds J. H. Donner te Leiden, van E. S. te Pretoria ..	48.38																																																				
Classis Heerenveen	20.—																																																				
" Amsterdam	176.10																																																				
" Bolsward	15.93																																																				
" 's Hertogenbosch....	15.47																																																				
<i>Mei.</i>																																																					
Classis Willemstad.....	22.05																																																				
" "	0.40																																																				
Oostburg	7.14 ⁵																																																				
Transporteere... f	1474.12																																																				
Transport... f	1474.12																																																				
Classis Leiden.....	43.87 ⁵																																																				
" Breukelen	25.—																																																				
<i>Juni.</i>																																																					
Classis Tiel.....	10.—																																																				
" Appingadam.....	41.48																																																				
Ouderkerk (A), Nederhorst den Berg, Muiderberg, Sloterdijk, 's Graveland en Diemen.....	4.62 ⁵																																																				
Provincie Drenthe.....	57.82 ⁵																																																				
Classis Axel.....	14.75																																																				
Van N. N.....	1.85																																																				
Batig saldo op 31 Aug. 1896..	2.52																																																				
Totaal der inkomsten f	1676.04 ⁵																																																				

UITGAVEN.

<table border="0"> <tr> <td style="text-align: right;"><i>Januari.</i> Aan de kerk van Kootwijk.....</td> <td style="text-align: right;">f 100.—</td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;"><i>Juli.</i> " " " " " .....</td> <td style="text-align: right;">900.—</td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;">" " " " Schoonoord .....</td> <td style="text-align: right;">25.—</td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;">Voor de catechiseermeesters.....</td> <td style="text-align: right;">600.—</td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;">Reis- en vergaderkosten.....</td> <td style="text-align: right;">51.04⁵</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black; border-bottom: 3px double black;">Totaal der uitgaven....</td> <td style="text-align: right; border-top: 1px solid black; border-bottom: 3px double black;">f 1676.04⁵</td> </tr> </table>	<i>Januari.</i> Aan de kerk van Kootwijk.....	f 100.—	<i>Juli.</i> " " " " "	900.—	" " " " Schoonoord	25.—	Voor de catechiseermeesters.....	600.—	Reis- en vergaderkosten.....	51.04 ⁵	Totaal der uitgaven....	f 1676.04 ⁵	<table border="0"> <tr> <td style="text-align: right;">Ontvangsten .....</td> <td style="text-align: right;">f 1676.04⁵</td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;">Uitgaven .....</td> <td style="text-align: right;">" 1676.04⁵</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black; border-bottom: 3px double black;">Saldo op 4 Augustus 1896.....</td> <td style="text-align: right; border-top: 1px solid black; border-bottom: 3px double black;">Nihil.</td> </tr> </table>	Ontvangsten	f 1676.04 ⁵	Uitgaven	" 1676.04 ⁵	Saldo op 4 Augustus 1896.....	Nihil.
<i>Januari.</i> Aan de kerk van Kootwijk.....	f 100.—																		
<i>Juli.</i> " " " " "	900.—																		
" " " " Schoonoord	25.—																		
Voor de catechiseermeesters.....	600.—																		
Reis- en vergaderkosten.....	51.04 ⁵																		
Totaal der uitgaven....	f 1676.04 ⁵																		
Ontvangsten	f 1676.04 ⁵																		
Uitgaven	" 1676.04 ⁵																		
Saldo op 4 Augustus 1896.....	Nihil.																		

Aldus opgemaakt door mij, deputatus synodi,

Utrecht, Juli 1896.

Mr A. W. VAN BEECK CALKOEN.

Nagezien en accoord bevonden,

namens de gezamenlijke deputaten,

Juli 1896.

Ds G. H. VAN KASTEEL.

BIJLAGE S.

(Art. 128.)

RAPPORT van de deputaten voor hulp aan catechiseermeesters en oefenaars, door de actie van 1886 in gelegenheid geraakt.

In zake de ondersteuning van catechiseermeesters, die ten gevolge van de actie van 1886 geheel of bijna geheel hun inkomen verloren, zijn door de Generale Synode van 1893 als deputaten benoemd en geïnstrueerd (zie Acta, artt. 224 en 250) de BB. Prof. Dr F. L. RUTGERS, Ds A. VAN VEELO en de heer G. H. A. GROSHUDE.

Deze deputaten hebben thans de eer te rapporteeren, dat zij, volgens hun mandaat, de aanvragen voor zulke hulp in ontvangst genomen, en, met behulp der noodige attesten, getuigenissen enz., beoordeeld hebben; voorts zich in betrekking gesteld hebben met de algemeene deputaten voor de hulpbehoevende kerken, tot regeling van den steun uit die kas; en eindelijk de uit die kas ontvangen bijdragen aan de aanvragers hebben toegezonden, voor zooveel en naar gelang deze voor zulken steun in de termen vielen.

Volgens bovengenoemd besluit der Synode van 1893 zou bedoelde kas zulken finantiëelen steun hun geven, voor zooveel zij hiertoe in staat was, en tot een

bedrag van hoogstens f 1000 per jaar. Dit maximum echter is niet kunnen bereikt worden. In de drie verlopen jaren bleek beschikbaar te zijn: in het eerste f 400, in het tweede jaar niets, en in het derde jaar f 600.

Deze f 1000 zijn ten goede gekomen: in het eerste jaar aan acht catechiseermeesters, en in derde jaar, toen van deze acht één overleden was en twee buitenslands vertrokken waren, aan vijf hunner. De quitantiën tot een gezamenlijk bedrag van f 1000 worden hiernevens als bijlagen overgelegd. En de post van ontvangst is te verifieeren uit het rapport van de algemeene deputaten voor de hulpbehoevende kerken.

Bij dien betrekkelijk geringen en voortdurend zeer onzekeren steun konden deputaten slechts ten deele voldoen aan het overige van hun mandaat, n.l. zoo veel mogelijk te zorgen, dat de arbeid van bovenbedoelde catechiseermeesters aan de kerken ten goede kome. Indien de steun ruimer geweest was, en vooral indien deputaten bij den aanvang van ieder jaar daarop hadden kunnen rekenen, dan zouden zij zich met kerken of classes hebben kunnen in betrekking stellen, om voor alle de bedoelde catechiseermeesters een kerkelijken arbeid te doen aanwijzen. Thans heeft dit slechts voor drie van hen kunnen geschieden.

Ten slotte meenen deputaten nog te mogen opmerken, dat ook voor de nu volgende jaren, tot de eerstvolgende Generale Synode, alleszins wenschelijk is, het besluit der Synode van 1893, art. 224, in werking te laten, en dus wederom deputaten daarvoor aan te wijzen.

Dr F. L. RUTGERS, *Rapporteur.*

BIJLAGE T.

(Art. 129.)

RAPPORT over hulp te verleenen aan de kerk van Helmond.

Deputaten voor de algemeene kas voor de hulpbehoevende kerken gaven aan de kerk van Helmond wel eene toezegging tot hulp, maar verbonden daaraan „de voorwaarde, dat deze kerk, waarop de voor eene gemeente van 32 zielen onevenredig zware schuld van f 8000 drukt, zich van dezen op haar lokaal voor samenkomsten liggende schuldenlast behoort te bevrijden door verkoop van haar lokaal.”

Doch noch Helmond noch de classis 's Hertogenbosch konden zich met deze voorwaarde vereenigen en beriepen zich op de particuliere synode. Ook deze oordeelde evenzoo en bracht daarom de zaak op de generale synode, wyl ook naar haar oordeel, de verkoop op den dood van Helmonds kerk zou uitloopen.

Uwe commissie schaaft zich aan de zijde van de provinciale synode. Want 1° Helmond is wel eene kleine, maar om hare ligging gewichtige kerk, vooral met het oog op schippers, maréchauses, spoor- en andere ambtenaren; 2° verkoop van kerk en pastorie c. a. zou zeker een verlies van enkele duizenden op de bestaande hypothecaire schuld veroorzaken en tot schromelijke gevolgen aanleiding geven; 3° uit kracht van pressie van zekere zijde, aldaar oppermachtig, zou geen lokaal tot samenkomst kunnen verkregen worden; terwijl 4° ook niet mag vergeten, dat nu het gezamenlijk bezit toch nog f 250 per jaar opbrengt en dus winstgevend is voor het geheel.

(Volgde de conclusie, die, door de Synode aangenomen, in de Acta is opgenomen.)

M. NOORDTZIJ, *Rapporteur.*

BIJLAGE U.
(Art. 132.)

RAPPORT van de deputaten voor de correspondentie met
de buitenlandsche kerken.

Deputaten, benoemd door de Synode van Dordrecht van 1893 voor de correspondentie de met buitenlandsche kerken, die van Gereformeerde belijdenis en kerkregeering zijn, hebben de eer, u bij dezen rapport uit te brengen van hun werkzaamheden gedurende deze drie jaren. Als deputaten waren benoemd de broeders Prof. L. LINDEBOOM, Ds F. LION CACHET, Ds Js VAN DER LINDEN, Ds B. VAN SCHELVEN en ouderling A. W. SCHIPPERS. In hun vergadering van 5 April 1894 werd tot voorzitter benoemd Ds B. VAN SCHELVEN, terwijl als secretaris voor het buitenland Ds F. LION CACHET en voor het binnenland Ds Js VAN DER LINDEN werden aangewezen en broeder A. W. SCHIPPERS als penningmeester wilde fungeren.

Een zestal vergaderingen werden gehouden.

Wat de werkzaamheden voor het binnenland betreft, hebben deputaten slechts in zeer enkele gevallen, naar art. 6 hunner instructie, inlichtingen behoeven te verschaffen aan kerkeraden of meerdere vergaderingen onzer kerken.

Namens den kerkeraad van *Wolvega* verzocht Ds DE GEUS voorlichting, tot wien deze zich wenden moest in het belang van een lid zijner kerk, die tijdelijk in *Rotschoten* bij *Ketwich a/a Ruhr*, station *Essen*, gevestigd was, opdat hij hem melden kon, waar hij ter kerk en catechisatie kon gaan. Deputaten hebben den kerkeraad van *Wolvega* bericht, dat hij zich het geschiktst kon vervoegen tot Pastor CALAMINUS in *Elberfeld*, om door dezen het begeerde adres te bekomen.

Van de classis *Warffum* ontvingen deputaten een verzoek om inlichtingen in zake de vereenigde Protestantische Zendingsgemeente van *Fiume* in *Hongarije*. Hierop hebben zij tot hun leedwezen moeten antwoorden, dat hun het adres ter informatie ontbrak.

Van de classis *Klundert* kwam de vraag tot deputaten, of het hunnerzijds niet wenschelijk werd geacht, dat de Belgische Zendingskerk ditmaal *zeer dringend* zou worden uitgenoodigd, afgevaardigden te zenden naar onze Generale Synode, omdat „vermoedelijk de bezwaren, die sommige broeders tegen de inrichting van de Belgische Zendingskerk hebben, daar ter sprake zouden komen.” Wijl door uwe deputaten reeds gecorrespondeerd en ook geconfereerd was met eene commissie uit de Belgische Zendingskerk, meenden zij, dat de uitnoodiging geen andere moest zijn, dan die tot de andere kerken was gericht.

Uit het *buitenland* kwamen meerdere missiven in. Daaronder dient allereerst genoemd een schrijven uit *Rosario de Santa fé* (Argentinië), dat gericht was aan de docenten onzer Theol. School te Kampen en door deze ter kennisneming was gezonden aan uwe deputaten. In dit schrijven werd mededeeling gedaan van de „stichting eener Hollandsche Christelijke Gereformeerde Gemeente” te *Rosario*. Deputaten oordeelden naar aanleiding van deze mededeeling, een schrijven te moeten zenden aan de broederen te *Rosario* en daarin hun een bewijs van belangstelling te doen toekomen van de zijde der Gereformeerde Kerken in Nederland, terwijl zij hun de *Acta* zonden van de synoden van 1892 en '93. Tevens werd hun verzocht, eenige nadere mededeelingen te doen aangaande den kerkelijken toestand van *Rosario* in het bijzonder en van Argentinië meer in het algemeen. Ook is in een later hun gezonden schrijven geïnformeerd naar de mogelijkheid van het beroepen van eenen dienaar des Woords, terwijl deputaten verklaarden, hen — zoo noodig — gaarne in dezen te willen dienen van advies. Daarop is ingekomen een schrijven van den kerkeraad der Hollandsche Christelijke Gereformeerde Kerk van *Rosario*, d.d. 9 Juli 1895, waarin deze verklaart, groote behoefte te hebben aan een dienaar des Woords, maar zelve slechts ten deele in staat om een leeraar te onderhouden, roept hij de hulp der synode van *Middelburg* in, opdat deze hem de zoo noodige hulp biede tot het beroepen en onderhouden van eenen herder en leeraar voor de kleine kudde van *Rosario*. Eenige

dagen later kwam een schrijven in bij den secretaris, ondertekend door P. WIERSMA en eenige anderen, die, buiten den kerkeraad om, zich wendden tot deze synode, om door haar bemiddeling een evangeliedienaar te mogen ontvangen; een schrijven, dat blijk geeft van droeve verdeeldheid, terwijl schier gelijktijdig een missive ontvangen werd van den kerkeraad van *Rosario*, dat mede van die verdeeldheid gewaagt en de schuld daarvan wijt aan den heer WIERSMA, voormalig ouderling der gemeente, die zich losmaakte van den band der kerkelijke gemeenschap en zich daarna wendde tot Hollanders van verschillende richting en belijdenis in *Rosario* en met deze zich nu richt in zijn schrijven tot de synode der Gereformeerde Kerken in Nederland.

Door deputaten is aan den kerkeraad van *Rosario* geantwoord, dat zijn verzoek ter kennis van de synode zal worden gebracht, terwijl nadere inlichtingen werden verzocht omtrent den toestand te *Rosario*.

Aan den heer WIERSMA werden de navolgende vragen gericht: *a.* wat de reden was zijner losmaking van de kerk van *Rosario*; *b.* op welken grondslag de vereeniging Immanuel staat, waarvan hij in zijn schrijven gewaagt, eene vereeniging, die toch in geen geval als een kerkformatie kan worden beschouwd; *c.* met welke andere kerkformatie hij in aanraking komt.

Op dit schrijven, dat verzonden werd 9 Augustus 1895, is geen antwoord ingekomen.

Voorts hadden deputaten het voorrecht, kennis te nemen van een schrijven van Ds POSTMA uit Zuid-Afrika, den algemeenen correspondent der Gereformeerde gemeenten in Zuid-Afrika, welk schrijven gezonden was aan Ds W. H. GISPEN als president der Synode van 1892, behelzende eene betuiging van hartelijke blijdschap over de vereeniging der beide kerkengroepen in Nederland. Dit schrijven is spoedig gevolgd door eene missive van de synode der Gereformeerde gemeenten in Zuid-Afrika, waarin door die synode oprechte belangstelling uitgesproken wordt in het feit der vereeniging; de begeerte wordt geuit, om de correspondentie voort te zetten en de vriendelijke uitnoodiging komt tot de Gereformeerde Kerken, om zich te doen vertegenwoordigen op hare e. k. synode, waarvan tijd en plaats later zal worden medegedeeld.

Uit *Londen* kwam van den heer Dr G. D. MATTEWS de vraag tot uwe deputaten, waarom hij in het verslag der synode van Dordrecht niet is vermeld als afgevaardigde van de Alliance of Reformed Churches, holding the Presbyterian System, terwijl hij in genoemd verslag staat vermeld als afgevaardigde van „the Presbyterian Church of England.” Tevens noodigt hij de Gereformeerde Kerken in Nederland uit, een afgevaardigde te zenden naar de Alliance, die zou saamkomen in *Glasgow*, in Juni 1896. Deputaten moesten op deze uitnoodiging antwoorden, dat hun mandaat in dezen geen vrijheid tot afvaardiging gaf; en wat het eerste betreft, konden zij geene inlichting geven.

Eene missive van „the Arbitration Alliance,” aan deputaten gezonden, wordt met dit verslag aan de synode overgelegd.

Een schrijven van den heer VAN DETH c. s. uit *Brussel*, waarin de wensch wordt uitgesproken, namens de Gereformeerde Kerk van Brussel, om met de Gereformeerde Kerken in Nederland in kerkelijk verband te leven, kon voor kennisgeving worden aangenomen, omdat een begeleidend afschrift van een schrijven aan den kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Dordrecht (C) het verzoek bevatte, dat deze den wensch der Gereformeerde Kerk van Brussel zal kenbaar maken bij deze synode.

Voorts kwam bij uwe deputaten in een verzoek van de kerken van *Oost-Friesland*, om in onze kerken te collecteeren voor een noodzakelijk te stichten gebouw te *Gronau*, ten behoeve van de evangelieverkondiging voor de vele Hollanders, die daar zich in de laatste jaren moesten vestigen. Deputaten meenden in dezen niet meer te kunnen doen dan opzending van bedoeld stuk aan „Het Kerkblad.”

Uit *Brussel* ontvingen uwe deputaten een schrijven van Ds KENNEDY ANET,

waarin hun oordeel gevraagd werd over een bijgaand schrijven, dat de kerkeraad der Gereformeerde Kerk te *Utrecht*, ter begeleiding van eene attestatie, gezonden had aan eene lidmate der Gereformeerde Kerk, thans woonachtig te *Gent*. In dat schrijven wordt verklaard, dat aan het verzoek van bedoelde lidmate om attestatie naar de Belgische Zendingkerk door den kerkeraad niet kon worden voldaan, o. m. „omdat de Gereformeerde Kerken in Nederland geene correspondentie hebben met deze kerk.” Deputaten meenden aan Ds KENNEDY ANET te moeten antwoorden, dat blijkens het hun door de synode gegeven mandaat en de ook door hen in kwaliteit verrichte handelingen tusschen de Belgische Zendingkerk en de kerken hier nog steeds bestaat correspondentie, zooals het tot dusverre was; en dat, voor wat betreft het schrijven van den kerkeraad van *Utrecht*, zij de broederen naar dien raad moeten verwijzen.

In de vergadering uwer deputaten is voorts ernstig besproken de vraag, of de verhouding van de Gereformeerde Kerken in Nederland tot de Belgische Zendingkerk, mede ten gevolge van het opnieuw tot openbaring komen van de Gereformeerde Kerk van Brussel niet eene gewijzigde moest worden, wijl toch deze in haar optreden eene veroordeeling inhoudt van het standpunt der Belgische Zendingkerk.

Het kwam uwen deputaten noodzakelijk voor, overeenkomstig hun mandaat in artikel 2 aangegeven, nader te informeeren naar belijdenis en kerkregeering der Belgische Zendingkerk, om, indien deze zaak op uwé synode mocht worden besproken, haar te kunnen dienen van advies. Het meest geschikt kwam het uwen deputaten voor, om het verzoek te richten tot het Comité administrateur, om daarmede of met enkele broederen, en door te benoemen, eene conferentie te houden, ten einde alzoo te spreken over enkele punten, het kerkelijk leven der Société Evangélique betreffende. Meenden de broederen eerst, dat zulk eene conferentie overbodig kon geacht worden, wijl toch volledige bekendheid met de Belgische Zendingkerk mocht worden verondersteld, zij verklaarden zich na een herhaald schrijven bereid, terwijl hunnerzijds werden benoemd Ds A. EGGENSTEIN van Antwerpen, Ds KENNEDY ANET van Brussel en Baron PRISSE van Antwerpen; en onzerzijds benoemd waren Prof. L. LINDEBOOM en Ds Js. VAN DER LINDEN, die den 8ten Januari l.l. ten huize van Baron PRISSE samenkwamen.

Allereerst werd in deze samenkomst ter sprake gebracht de verhouding der Belgische Zendingkerk tot de Gereformeerde Kerk van Brussel. Daar de broederen der Belgische Zendingkerk nimmer eene kennisgeving van hare formatie ontvingen, konden zij de vraag: „welke is uwe verhouding tot haar?” niet beantwoorden. Wel konden zij verklaren, in geen enkel opzicht haar te willen bemoeilijken. Was het optreden van de broederen VAN DETH, gelijk hier opgemerkt werd, eene veroordeeling van het kerkelijk standpunt der Société Evangélique, een oordeel, waarmee in de Gereformeerde Kerken wordt ingestemd door meerdere broederen, die, hoezeer ook de arbeid der Société op zichzelf door hen gewaardeerd wordt, hun ernstige bezwaren hebben tegen verscheidene artikelen van hun Constitutie en Organiek Reglement. Reeds artikel 1 der Constitutie en van het Organiek Reglement wekt bezwaar (Société). Niet minder artikel 15 van de Constitutie, waarin verklaard wordt, dat de hoogste wetgevende macht berust bij de Synode, die, volgens artikel 5, deze macht weer overdraagt op lagere, door haar aangestelde colleges, als het Comité van beheer, de Sectionaire Raden en de Kerkeraden. De saamstelling der Synode is niet naar eisch van Gereformeerde kerkregeering (artikelen 9, 10, 12, 13 Constitutie). De bediening van het heilig Avondmaal heeft plaats en kan plaats hebben, volgens artikel 28 Org. Reglement, zonder dat er een wettige kerkeraad is. En in datzelfde artikel wordt erkend, dat eene kudde niet als gemeente kan aangemerkt, dan wanneer zij zich „met hare uitgaven belast.” Ja, de geheele inrichting der Société Evangélique komt velen voor, geheel in te gaan tegen de aanvaarde Belijdenis des geloofs. De broeders der Belgische Zendingkerk stemmen het volgaarne toe, dat er bezwaren

zijn in te brengen tegen hun Constitutie en Organ. Reglement; maar, en hierop wijzen zij met nadruk, *er dient gerekend met de Belgische toestanden*. Het standpunt door de broeders VAN DETH c. s. ingenomen is: „eerst organisatie, en daarna Evangelisatie.” Bij de Société is dit juist omgekeerd. En de ondervinding leerde hun, dat dit ook de voor België eenig goede weg van arbeiden is. Op vele plaatsen heeft de Belgische Zendingkerk alleen stations. Dit *kan* eenvoudig niet anders. 't Zou ten eenenmale *onmogelijk* zijn, daar kerkeraden te formeeren. Ook de gebondenheid aan de Belijdenis was in deze samenkomst een punt van ernstige bespreking. De opleiding veler predikanten in Zwitserland wekte niet ongegronde vreeze. Bij het aanvaarden der bediening moet, zoo luidte het antwoord, een bewijs van instemming geteekend worden; en, mocht er eenig gravamen tegen de Belijdenis bestaan, dan wordt dit vooraf besproken; terwijl men zich beroept op het feit, dat eene vroegere Synode der Zendingkerk bewezen heeft, hoe ernstig toezicht gehouden wordt op de leer; maar zeer wordt gevoeld het gemis van eene school ter opleiding van Dienaren des Woords.

Ook de verhouding tegenover andere kerken wordt besproken, o. a. tegenover het hervormd genootschap, waarvan blijkt, dat alleen in enkele kerken nu en dan gesproken en gecollecteerd wordt ten behoeve der Belgische Zendingkerk. Uit alles bleek, dat de broeders deze bespreking op prijs stelden, te meer, wyl hunnerzijds eenige vragen waren opgekomen. Zij waren op de laatste synode niet uitgenoodigd. Onzerzijds waren de handelingen der synode niet gezonden. In Antwerpen kwamen meermalen broeders tegen hen optreden in de staatskerk.

Naar de Synode der Belgische Zendingkerk, die in dit jaar te Nessonvaux zou gehouden worden, werden afgevaardigd de broeders Prof. L. LINDEBOOM en Ds B. VAN SCHELVEN. Daar deze echter verhinderd werden en geen der andere deputaten gelegenheid vond, bewilligde Ds F. LION CACHET in vereeniging met Ds J. W. A. NOTTEN van Haarlem er in, om onze kerken te vertegenwoordigen op de Synode te Nessonvaux. Zeer hartelijk aldaar ontvangen, hebben genoemde broeders, voornamelijk bij monde van Ds J. W. A. NOTTEN, de groete onzer kerken aan de Belgische broeders overgebracht, met de verzekering, dat onze kerken steeds hartelijk belangstellen in het welvaren van 's Heeren kerken in België, gelijk als in den Evangelisatiearbeid, waaraan de Belgische Zendingkerk vooral hare krachten wijdt.

Naar aanleiding van een schrijven van het Comité van beheer, dd. 9 Juli 1896, dat het Comité het beter geacht heeft, met het oog op de te behandelen kwestie, of de correspondentie onzer kerken met de Belgische Zendingkerk, „niettegenstaande hare kerkelijke organisatie kan voortgezet of wel daarom moet afgebroken worden”, zich van de zending van afgevaardigden naar de synode te Middelburg te onthouden, om der synode te meerder vrijheid te laten, om deze zaak met biddenden ernst te bespreken, en tot eene beslissing te brengen, zonder daarin door de tegenwoordigheid van hunne afgevaardigden in het minst belemmerd te worden, werd er, door de broeders, vooral bij monde van Ds F. LION CACHET, zoowel ter synode als in particulier gesprek bijzonder op gewezen, dat het om de broederlijke verstandhouding juist zoo gewenscht zou zijn, dat er wel afgevaardigden van de Belgische Zendingkerk ter synode te Middelburg kwamen; doch waar de synode haar bijval betuigde op het: „tot weerziens te Middelburg”, bleven de leden van het Comité, schoon vriendelijk en broederlijk, bij hun gevoelen, dat het beter was, dat zulks thans niet zou geschieden. De afgevaardigde broeders werden namens de Synode toegesproken door den vice-president Ds EGGENSTEIN. Opmerkelijk was het den afgevaardigden broederen, zoo te Brussel als te Nessonvaux, van de betrokken broederen te vernemen, dat de verhouding wederzijds tusschen Gereformeerde kerk en de zendingkerk aldaar, welwillend en broederlijk is, behoudens handhaving van ieders standpunt.

Van de classis der Oud Gereformeerde Kerken in het Graafschap *Bentheim* kwam tot uwe deputaten de uitnoodiging, om hare vergadering bij te wonen, die

15 April l. l. zou gehouden worden. Door deputaten werd Dr H. FRANSSEN van Winterswijk uitgenoodigd, de Gereformeerde Kerken aldaar te vertegenwoordigen, die bereidwillig dit op zich nam.

Naar de Synode der *English Presbyterian Church in England*, en der *Reformed Presbyterian Church*, *United Presbyterian Church* en der *United Original Secession Church in Scotland* werden dit jaar afgevaardigd de broeders Ds F. LION CACHET en ouderling A. W. SCHIPPERS.

Ter Synode der *English Presbyterian Church*, die te Londen vergaderde 27 April en volgende dagen, waren de beide afgevaardigden tegenwoordig, die de groete onzer kerken overbrachten en, waar zij aandrongen op kerkelijke samenleving, zooveel zulks tusschen de kerken in verschillende landen mogelijk is, bijzonder nadruk legden op het kenmerkend karakter onzer kerken in de handhaving der Gereformeerde belijdenis en kerkinrichting. Namens de Synode werden de afgevaardigden gedankt en hartelijk beantwoord door Dr G. D. MATTHEWS, die daarbij uitweidde over het streng Calvinistisch optreden onzer kerken en den zegen, daaraan verbonden. In antwoord op de uitnoodiging om de *English Presbyterian Church* op de Synode te Middelburg te doen vertegenwoordigen zijn daartoe afgevaardigd Dr WILLIAM CAMPBELL, zendeling op *Formosa* en ouderling J. BARGER van *Manchester*.

Daar het broeder A. W. SCHIPPERS niet doenlijk was, naar Schotland mede te gaan, reisde Ds LION CACHET met gemeen goedvinden alleen derwaarts. Tot zijn leedwezen echter heeft hij onze kerken ditmaal daar alleen op de Synode der *United Presbyterian Church* kunnen vertegenwoordigen. Het bleek n.l. dat de *United Original Secession* Synode eerst drie weken later zou gehouden worden, dan ten gevolge van eene verklaarbare vergissing gemeend werd; en toen Ds F. LION CACHET Dinsdag 5 Mei ter Synode der *Reformed Presbyterian Church* te Glasgow zou verschijnen, was hij zóó ongesteld, dat het hem onmogelijk was, den opgedragen last te volvoeren. Aan de Synode werd hiervan kennis gegeven, die van zijn afvaardiging zoowel als van zijn verhindering belangstellend melding heeft gemaakt in haar notulen. De *Reformed Presbyterian Churches* in Schotland, Ierland en Amerika, hebben van 27 Juni tot 30 Juni eene groote conventie gehouden in herinnering aan hare geschiedenis gedurende de laatste 300 jaren, bij welke gelegenheid o. a. door de leden der conventie alle plaatsen in Schotland waar het bloed der martelaren vloeide of wegens de Conventant bekend, werden bezocht. Opmerkelijk mag het geacht worden, dat waar de *Reformed Presbyterian Church* thans slechts weinige gemeenten in Schotland telt, zulk een Conventie, waarbij de *Cameronians* in Ierland, Engeland, Canada, Australië, Amerika vertegenwoordigd waren, en die vooral ten doel had, de beginselen der *Covenanted* Reformatie en het lijden en strijden der Conventanters in het licht en ten voorbeeld te stellen, gehouden kon worden en met opgewektheid gehouden is.

Met den scriba der *United Original Secession Synod*, Dr W. B. GARDINER en met Rev. MORTON, die beiden ter Synode te Dordrecht waren, had Ds F. LION CACHET een samenspreken in verband met zijne afvaardiging naar genoemde Synode, waarvan in warme bewoordingen melding is gemaakt in de notulen der Synode. Als afgevaardigde naar de Synode te Middelburg werd benoemd Prof. SPENCE.

Ter synodale vergadering van de *United Presbyterian Church*, gehouden te Edinburg, 4 Mei l.l. en volgende dagen, werd onze afgevaardigde met bijzondere hartelijkheid ontvangen, gelijk daarvan ook melding gemaakt is in het orgaan dier kerk. Besloten werd, dat afgevaardigden der *United Presbyterian Church* naar de Synode te Middelburg zouden gezonden worden, doch in dezen kwam niets nader ter kennis van deputaten.

Van de *Nederduitsche Gereformeerde Kerk* in Zuid-Afrika is door haren scriba, Dr HOFMEIJER van Somerset, Oost-Kaapkolonie, een hartelijk schrijven ingekomen, met bericht, dat als afgevaardigde dier kerk naar de Synode te Middelburg is aangewezen de weleerw. Heer C. F. MULLER, predikant te *Kaapstad*.

Nog is in de laatste dagen ingekomen een schrijven van de Synode der Chris-

telijke Gereformeerde Kerk in Amerika, dat bij dit rapport wordt overgelegd.

Uitgenoodigd werden, om de Synode van Middelburg bij te wonen:

a. de Oud-Gereformeerde Kerken van Bentheim en Oost Friesland; *b.* de Belgische Zendingkerk; *c.* de Nederduitsche Gereformeerde Kerk en de Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika; *d.* de Reformed Church van Amerika; *e.* de Nederlandsche Christelijke Gereformeerde Kerk van Amerika; *f.* de English Presbyterian Church of England; *g.* de Reformed Presbyterian en de United Presbyterian Church of Scotland; *h.* de United Original Secession Church of Scotland.

Ziedaar, eerwaarde vergadering, het verslag van de werkzaamheden uwer deputaten sinds de Synode van Dordrecht.

Met den wensch, dat de Koning der Kerk al uwen arbeid rijkelijk zegene en deze Synode door zijne genade dienstbaar gemaakt worde tot heil van zijne kerk, hebben wij de eer te zijn,

namens deputaten,

F. LION CACHET, *Rapporteur.*

BIJLAGE V.

(Art. 134.)

RAPPORT in zake het optreden in de kerken van nog niet kerkelijk geëxamineerde studenten in de godgeleerdheid.

De Generale Synode van 1892 bepaalde, dat het aan de studenten der Theologische School na het examen A en aan de theologische studenten der Vrije Universiteit na het candidaats-examen vergund zou zijn, om nu en dan bij den openbaren dienst des Woords voor de gemeente op te treden.

Aan deze bepaling is niet altijd trouw de hand gehouden. Feitelijk hebben studenten ook soms reeds vóór het genoemde examen gepreekt. Het „nu en dan”, waarvan de bepaling spreekt, is dikwerf uitgebreid. En de kerken zelve hebben menigmaal de studenten tot geringschatting der bepaling verleid.

Dit alles nu schijnt voor de studenten wel voordeelig te zijn, maar is toch inderdaad in hun nadeel. De studententijd is die van onderzoeken en verzamelen. Het te vroeg en te menigvuldig preeken leidt de aandacht van de hoofdzaak af, vermindert den zin voor studie, doet de kracht zoeken in een tijdelijk succes en werkt op den duur schadelijk.

Daarbij komt, dat een student nog niet in eigenlijken zin preeken mag of preeken kan. Buiten het ambt staande, kan hij ook nog niet oefenen den dienst des Woords. Zelfs het proponeeren in eigenlijken zin kan door een student eerst geschieden, nadat hij in eene classis het praeparatoir-examen heeft afgelegd en alzoo van de kerken zelve het recht heeft ontvangen, om propositiën in de kerken te doen.

Het preeken van studenten in de kerken kan daarom nooit een ander karakter dragen dan dat zij van ter eigen oefening, onder opzicht en kritiek van een kerkeraad, eene Bijbellezing houden of ook een stichtelijk woord spreken. Dienst des Woords is het niet.

Zulk een optreden in het openbaar heeft zonder twijfel zijne nuttigheid. Het geeft eene practische voorbereiding voor de uitoefening van het ambt, bevordert de gemakkelijkheid van het woord, de vrijmoedigheid in het optreden, en is daarom niet volstrekt te veroordeelen. Wel rijst dan altijd het bezwaar, dat de studenten feitelijk toch weer onder dit spreken in het openbaar het preeken zullen verstaan. Maar toch schijnt het niet raadzaam, aan de studenten alle optreden in de gemeente te verbieden.

(Volgden de conclusiën, die, door de Synode aangenomen, in de Acta zijn opgenomen.)

H. BAVINCK, *Rapporteur.*

BIJLAGE W.
(Art. 137.)

RAPPORT in zake Batavia en Soerabaja en de zendelingen Huysing en Bolwijn.

Uwe commissie heeft de eer als vervolg op haar vorig rapport thans haar consideratiën en adviezen in te zenden in zake de kerken van Batavia en Soerabaja, en de op die stations geplaatste zendelingen.

Uwe kerken namen op haar vorige synodale samenkomst te Dordrecht het besluit aan den tweeslachtigen toestand, die in beide steden bestond, een einde te maken, en gaven aan deputaten voor de zending in last, in beide plaatsen kerk en zending scheidbaar te maken, ten einde op haar tegenwoordige synode die scheiding tot stand te kunnen brengen. Inzage van wat deputaten te dien einde hebben verricht, toont dat zij zich stipt aan dezen last hebben gehouden, en, na mislukking van eene poging om die scheiding zóó voor te bereiden, dat zij bij minnelijke schikking tot stand kon komen, thans aan uwe vergadering voorstellen (bladz. 46), aan de zendelingen dier stations den fatalen termijn van zes maanden te stellen, om te kiezen, of zij zich van de kerken te dier plaatse losmaken of wel geheel aan die kerken verbinden willen, wordende daarbij, gaat dit voorstel door, beide kerken aan zichzelf overgelaten, en voor zooveel zij hulp mochten noodig hebben, verwezen naar de deputaten voor de buitenlandsche of voor de hulpbehoevende kerken. Op zich zelf is noch op deze handelingen noch op dit voorstel aanmerking te maken. Het een en ander is letterlijk conform het besluit van de Synode van Dordrecht van 1893; ook al mag opgemerkt, dat de daar gemaakte bepaling, dat de kerken bij de scheiding geene schade moesten lijden, stellig niet in *te* ruimen zin door deputaten is opgevat. Afgezien hiervan echter komt aan deputaten de dank der kerken toe voor den ernst en de veerkracht, waarmede zij deze ver van gemakkelijke handelingen geleid hebben.

Dat uwe commissie zich niet geheel met de gevolgde gedragslijn vereenigen kan, heeft dan ook minder zijn oorzaak in het overleg van onze tegenwoordige deputaten, als veeleer in den onzuiveren toestand, die op deze beide zendingsstations allengs ontstaan was.

Klimt men toch op tot den oorsprong van de zending onzer kerken op deze beide stations, zoo blijkt ten duidelijkste, dat men volkomen te goeder trouw, van het denkbeeld is uitgegaan, om tweeërlei doel in ééne missie te vereenigen. Vooreerst toch bedoelde men zending op beide plaatsen onder de inlandsche bevolking; maar ten tweede het verzamelen van de geloovigen uit de gouvernementskerken ten einde deze in kerken te vergaderen, die op ééne lijn stonden met de Christelijke Gereformeerde Kerken hier te lande; terwijl de vereeniging van beide denkbeelden dáárin werd gezocht, dat, hoe krachtiger het geloovig element in die beide steden aan onze zending verbonden werd, onze zending onder de inlanders te dier plaatse te beter zou slagen. Hierdoor echter, het kon niet anders, ontstond allerlei misverstand en verwarring. Deputaten van de zending, alleen over zendingsmacht, zendelingen en zendingsgeld beschikkende, moesten formeel steeds de onderstelling handhaven, dat er niets dan zendingsstations voor inlanders bestonden; terwijl feitelijk, en ook dit is begrijpelijk, de zending predikant der Europeesche kerk werd en zijn arbeid onder de inlanders bijzaak. In de jaarverslagen trad dan ook de kerk steeds meer op den voorgrond, de arbeid onder de inlanders zelve op den achtergrond; en toen deputaten naar Indië schreven, dat zij van den arbeid onzer mannen „ook onder de inlanders” met voldoening kennis hadden genomen, drukten zij in dat woordje *ook* met zeldzame juistheid den feitelijken toestand uit, ook al was dat wordeke *ook*, formeel, in een stuk van zending-deputaten uitgaande, ganschelijk onbruikbaar. Hieruit werd een valsche toestand geboren. Eene valsche verhouding tusschen uwe zendelingen en den kerkeraad dier kerken. Eene valsche verhouding tusschen de

roeping van den zendeling en zijn feitelijken dienst. En evenzoo eene valsche verhouding tusschen de deputaten en de zendingen eenerzijds en anderzijds de kerkeraden. Aanvankelijk sprong dit minder in het oog, en verblijdde men zich hartelijk over het opbloeien van het kerkelijke leven, maar het einde droeg den last. Al spoedig toch ontwaarde men, dat voorzichtigheid hier geboden was, om de uitgaven uit de zendingskas te kunnen rechtvaardigen. Van lieverlede namen deputaten dan ook als regel aan, de kerkeraden zoo goed als te ignoreeren, en zich meer uitsluitend aan hun zendingen te houden. Hier te lande redde dat wel den schijn, maar natuurlijk kon dit redden van den schijn het feit niet wegnemen dat te Batavia en te Soerabaja onze zendingen in hoofdzaak als predikanten van twee Europeesche kerken fungeerden, en dat de arbeid onder de inlanders tot zeer kleine afmetingen inkromp.

De overtuiging, dat deze toestand niet bestendig mocht noch kon worden, won allengs niet alleen onder deputaten maar ook in onze kerken derwijs veld, dat er te Dordrecht zoo goed als geene oppositie rees tegen het voorstel, om den knoop los te maken. De vraag echter, hoe dit op billijke, voorzichtige wijze te doen, was lichter gesteld dan beantwoord. Blijkbaar hebben uwe deputaten toen geoordeeld, dat het onvoorzichtig zou geweest zijn, over deze zaak rechtstreeks met de kerkeraden van Batavia en Soerabaja in correspondentie te treden, uit vrees, dat uit zulke correspondentie zekere erkenning van rechten zou gedistilleerd worden. Zij hebben zich daarom stipt aan hun zendingen gehouden, en van dezen alleen advies gevraagd. Want wel verkeerden deputaten later in de meening, dat zij ook de kerkeraden in de zaak gehoord hadden; maar hierbij moet eene vergissing in het spel zijn, daar beide kerkeraden verklaarden geen enkel schrijven van deputaten over deze zaak ontvangen te hebben, en de zending te Soerabaja zelfs berispt werd, dat hij een aan hem gericht schrijven aan kerkeraad en gemeente had medegedeeld. Deze wijze van doen nu acht uwe commissie alleszins verklaarbaar, misschien zelfs was ze de formeel alleen juiste. En toch oordeelt uwe commissie, dat het allicht verkieslijker ware geweest, zoo men terstond de kerkeraden zelve had aangeschreven om te adviseeren; elke poging gemeden had, om de historische connexiteit van zending en kerk te bemantelen; en rondborstig erkend had, dat men ook onzerzijds had medegewerkt, om dezen tweeslachtigen toestand te doen ontstaan, maar even vast besloten had, hieraan een einde te maken; en alsnu de hoop uitsprak, dat dit na broederlijk overleg en bij minnelijke schikking gelukken mocht. Men had drie jaren voor zich. Zelfs de mogelijkheid was dus niet uitgesloten geweest, beiden kerkeraden gelegenheid te openen een afgevaardigde herwaarts te zenden, ten einde na voorbereiding de zaken mondeling te bespreken.

Uwe commissie spreekt dit uit, niet om de houding van deputaten af te keuren, maar om wel te doen uitkomen, dat beide kerken terecht op de historische connexiteit van kerk en zending wijzen; en tevens om het begrijpelijk te maken, hoe, met name te Soerabaja eene verbittering intrad, die, helaas, eene nieuwe droeve bladzijde vult in de annalen onzer zending. Dat dit te Soerabaja bedenkelijker uitviel dan te Batavia is niet onnatuurlijk. Immers te Soerabaja was de kerk zooveel kleiner, en moest men wel begrijpen, dat overhaaste afscheiding van zending en kerk niet alleen het voortbestaan der kerk bedreigde, maar den zendeling die feitelijk als predikant fungeerde, in zijne levenspositie aantastte. Dit heeft toen met name broeder BOLWIJN verleid tot het aannemen van eene houding tegenover uwe deputaten en tot het voeren van eene correspondentie met hen zoo klimmend brutaal en stuitend, er is geen zachter woord voor, dat uwe commissie zijne brieven niet zonder toenemende verontwaardiging lezen kon, en ten volle begrijpt, hoe uwe deputaten alle zelfbeheersching behoeftten, om hunnerzijds in hun correspondentie binnen de perken te blijven. Dat die perken niet overschreden werden zou uwe commissie niet durven beweren. Met name acht zij onverdedigbaar, dat deputaten op eene zeer gewichtige vraag hun gedaan, niet

slechts, tot tweemaal toe ondervraagd, niet geantwoord hebben, maar zelfs niet verklaarden, dat zij niet zouden antwoorden. Zij zwegden botweg. En al moet toegegeven, dat een scribent als broeder BOLWIJN zijnerzijds alle recht verbeurd had, om aanspraak te maken op welwillende bejegening, uwe commissie acht, dat dit toch deputaten niet ontsloeg van christelijke plichtsbetrachting. Welke reden er ook mocht bestaan, om niet te antwoorden, het zelfs niet zeggen dat men antwoorden ongeraden achtte, blijft h. i. onverdedigbaar. Iets waarop uwe commissie nadruk legt, om eenerzijds recht te doen, maar ook om juist na dit gezegd te hebben, te sterker en te beslister de correspondentie van broeder BOLWIJN als onbehoorlijk en onvoegzaam en alle perken te buiten gaande te brandmerken. Zij geeft toe, dat bij de dusverre onzuivere positie beiderzijds licht verbittering kon opkomen; zij brengt in rekening, dat de impertinentieën van broeder BOLWIJN niet op zich zelf staan maar zielkundig daaruit te verklaren zijn, dat men bezorgd voor zijne levenspositie, licht zichzelf vergeet; maar ook na dit alles in rekening te hebben gebracht, acht uwe commissie het toch plicht, duidelijk uit te spreken, dat zoo geen zendeling aan zijn deputaten schrijven mag. Gelukkig mag zij er bijvoegen, dat broeder BOLWIJN dit nu zelf begint in te zien.

Na dit gezegd te hebben, houdt uw commissie u bij deze onverkwikkelijkheden niet langer op. Voor de kerken heeft meer belang de vraag, wat alsnu te doen staat, om uit den onzuiveren in zuiveren toestand te geraken. Hierbij nu acht uwe commissie, dat uitgegaan moet worden van tweeërlei erkentenis: 1° dat onze kerken de gevolgen van haar vroeger tweeslachtig handelen niet eenvoudig van zich kunnen schudden, om hare handen in onschuld te wasschen. Onze kerken dragen er mede de verantwoordelijkheid voor, dat zij zelve dezen onzuiveren toestand in het leven hebben geroepen. Het denkbeeld nu om op fatalen termijn van zes maanden de kerken van Batavia en Soerabaja eenvoudig aan haar lot over te laten, onder beneficie van beroep op de hulp van deputaten voor de buitenlandse of de hulpbehoevende kerken, acht uwe commissie hiermede *niet* in overeenstemming. Gaarne onderstelt zij, dat deputaten voor de zending dit voorstel dan ook niet *draconisch*, maar slechts in de veronderstelling indienden, dat zekere hulp aan die kerken zou verzekerd worden. Het voorstel echter houdt dit *niet* in. Het snijdt beide kerken eenvoudig af, onder toekenning van het recht om zelve elders hulp te zoeken. En dit wel op eene wijze, die de kerken bot zou doen vangen. Immers de hulpbehoevende kerkenkas mag geen cent geven aan buitenlandsche kerken, en is bovendien leeg; terwijl de buitenlandsche deputaten op zulk ondersteld verzoek niet anders zouden kunnen antwoorden, dan dat zij zelfs geen kas hebben. Uwe commissie kan u dan ook niet adviseeren, op dit voorstel in te gaan. Zelfs acht zij het voorstel van Utrecht, om het voorstel te handhaven, mits de termijn verlengd worde, zonder meer niet verdedigbaar. Zij kan dit ook niet in de tweede plaats, overmits zij het tot openbaring komen op Java nabij ons zendingsveld van de ware Kerke Christi onder Europeanen, tegenover de valsche gouvernementkerk enz., in het wezenlijke belang der zending acht, en alzoo oordeelt, dat wij de instandhouding van de kerken van Batavia en Soerabaja ook om der zendingwille moeten bevorderen, maar dan ook juist uit dat oogpunt die kerken niet mogen laten kwijnen.

Uitgangspunt moet daarom, naar het oordeel uwer commissie zijn, dat wij aan de kerken van Batavia en van Soerabaja, die als vrucht van onzen arbeid ontstonden, al de eere van Kerken Christi gunnen en haar als zoodanig te gemoet treden. Niet zijdelings over den zendeling heen, maar rechtstreeks behooren onze kerken met de kerkeraden dier kerken in correspondentie te treden; als moederkerken behooren wij deze kerken te doen verstaan, dat de tijd gekomen is, om hare positie kerkrechtelijk zuiver te maken; en dat wel de jaren voorbij zijn, waarin zij geheel op ons leunen konden, maar dat wij haar helpen willen, om tot zelfstandige positie te geraken.

Daartoe nu zal allereerst noodig zijn, dat deze kerken hare positie tegenover het Indisch Gouvernement zuiver maken. Zij hebben zich, ongelukkigerwijze, geheel collegiaal, als vereeniging laten erkennen, en kunnen op dien voet nitteraard nooit door ons in ons kerkverband worden opgenomen. Bij de regeering hier te lande zal daarom te onderzoeken zijn, op wat wijze dit gedane ongedaan, en eene betere positie kan verkregen worden. Dit zal men aan deze kerken moeten berichten en vernemen, of zij hiertoe bereid zijn. Is dit geschied, en verklaren deze beide kerken alsdan met ons de Formulieren van eenigheid en de Kerkenordering te aanvaarden en voorts ons kerkverband te zoeken, dan zal desgelijks te beslissen zijn, op wat wijze wij op zoo verren afstand, dit verband oefenen kunnen, en daarbij zullen tevens voorstellen zijn te doen, op wat wijze wij aan deze kerken, bij wijze van overgang en afloopend, geldelijken steun verleenen kunnen. Deze handeling kan uiterst moeilijk door deputaten voor de zending verricht worden. Zij toch verkeeren hierbij in valsche positie; en van achteren bezien is het stellig eene fout geweest, dat de Synode van Dordrecht dit van hen gevergd heeft. De Synode behoort, naar het oordeel uwer commissie, deze onderhandelingen geheel van de schouders van uwe zendingsdeputaten te nemen en aan afzonderlijke deputaten op te dragen, die in mandaat ontvangen, om met de kerkeraden van Batavia en Soerabaja in correspondentie te treden, in voege als voorschreven, om te zien of men beiderzijds tot goede schikking geraken kan. Hunne voorstellen zal dan de volgende Synode, zoo wat het kerkrechtelijke als het finantieele aangaat, te onderzoeken en te beoordeelen hebben. En wel vloeit hieruit voort, dat de bestaande toestand dan nog voor drie jaren bestendig wordt, maar uwe commissie acht dit een last te zijn, dien wij, boetende voor eigene vroegere verkeerdheid, dragen moeten. Zij acht daarom, dat het raadzaam is broeder HUYSSING voorshands in zijne positie als zendeling-leeraar te handhaven, in afwachting van hetgeen eene volgende Synode besluiten zal. Slechts komt het haar geraden voor, de kerk te Batavia aan het brengen van geldelijke offers te gewinnen, en van haar te verlangen, dat zij van 1 Januari 1897 af een zeker opklimmend bedrag jaarlijks bijeenbrengt, om voorts mede uit deze som te voldoen aan het verlangen, dat een helper voor den arbeid onder de inlandsche bevolking worde aangesteld.

Minder gemakkelijk is het de zaak Soerabaja te regelen, nu broeder BOLWIJN eigenmachtig herwaarts kwam, en de kerk van Soerabaja dientengevolge op dit oogenblik van alle leiding verstoken is. Broeder BOLWIJN heeft door eigenmachtig over te komen eene pressie uitgeoefend, die niet te verschoonen is. Gesteld dat een docent van de Theologische School een advies van vier doctoren aan curatoren inzond, dat een verblijf van één jaar in het zuiden voor zijne gezondheid noodzakelijk was, zouden dan curatoren ooit gehouden zijn hem daarvoor, zeg een som van f 1000 te voldoen, indien hij naar het zuiden toog zonder hunne voorafgaande goedkeuring. Natuurlijk niet. En daarom nu mag, bij alle deernis voor broeder BOLWIJN's lijden, door de kerken geen antecedent worden gesteld, alsof zij zulk eene eigenmachtige daad goedkeurden. Voegt men hier nu bij broeder BOLWIJN's onbetamelijke correspondentie en het geschokt zijn van zijne gezondheid, dan wordt het de vraag, of het niet raadzaam zal zijn, broeder BOLWIJN voorloopig op non-activiteit te stellen, hem een wachtgeld toe te kennen, en eerst als zijne gezondheid zich geheel herstellen mocht, nader over hem te beslissen. Zijn terugkeer naar Soerabaja schijnt in geen geval geraden; en de kerk te Soerabaja zal zich moeten gewinnen aan den nieuwen toestand, die voor haar is ingetreden. Voorshands zal zij zich met wat men leeskerk noemt, vergenoegen moeten; en aan broeder HUYSSING zal kunnen worden opgedragen, eene enkele maal derwaarts te gaan, om de Sacramenten te bedienen. Is eenmaal de toestand dier kerk geregeld, zoo zal men kunnen beproeven, of er een proponent te vinden is, die haar dienen wil; en onder toezicht van dezen als dienaar der kerk, zal dan een inlandsche helper onder de inlandsche bevolking moeten wer-

ken, voor zoover deze geen hollandsch verstaat, terwijl de bekeerde inlanders, die deze taal verstaan, leden der kerk kunnen worden.

(Volgden de conclusiën, die, door de Synode aangenomen, in de Acta zijn opgenomen.)

DR A. KUYPER, *Rapporteur.*

BIJLAGE X.

(Art. 152.)

RAPPORT in zake het verweerschrift van Dr J. G. Scheurer.

In zake de „Geneeskundige Zending”, waarop betrekking heeft wat de deputaten der synode voor de zending onder Heidenen en Mohammedanen rapporteeren op blz. 27 en vlg. van hun rapport; werden tevens in handen uwer commissie gesteld twee geschriften van de hand van broeder SCHEURER; het ééne op het agendum dezer Synode vermeld, d.d. Solo, 27 Maart 1896; het andere tijdens deze Synode ingekomen, d.d. Solo, 15 Juli 1896.

In het eerste dezer verweerschriften komt broeder SCHEURER met nadruk op, tegen wat deputaten hem dato 3 September en 13 December 1895 officieel schreven n. l. „a. Uw geheele optreden teekent een streven om het eigenaardig karakter der medische zending uit te wisschen en er gewone bediening des Woords zending van te maken”; „b. Weswege de geheele verantwoordelijkheid voor het eventueel mislukken der vestiging eener medische zending der Gereformeerde Kerken op Midden-Java voor uwe rekening ligt.” Broeder SCHEURER gaat dan voort met te zeggen, dat deze beweringen een schijngrond hebben in de door deputaten aangehaalde beschuldigingen, d.d. 25 Dec. 1895 en te vinden in hun rapport blz. 32, in de zinsnede aanvangende met: „In strijd met art. 123 enz.” en eindigende met „adviezen van deputaten.” Broeder SCHEURER wenscht zijnerzijds toe te lichten en feiten te melden, welke het tegenovergestelde zullen moeten bewijzen, n.l. dat de zendeling-arts J. G. SCHEURER in zijn optreden het karakter der medische zending niet heeft uitgewischt om er eenvoudig bediening des Woords, zending van te maken. Bij dit schrijven legt broeder SCHEURER over een afschrift van zijne instructie en van zijne kerkelijke toelating tot de prediking des Evangelies onder Heidenen en Mohammedanen en tot de bediening der Sacramenten.

Nu komt èn in het rapport van deputaten èn in het schrijven van broeder SCHEURER allereerst ter sprake de kwestie aangaande art. 123. Beweert broeder SCHEURER in zijn eerste schrijven, „op advies van zeker iemand nagelaten te hebben de bezwaren tegen de voldoening aan dit artikel aan deputaten officieel bekend te maken; en erkent hij daardoor schuldig te staan aan een verzuim, dat niet mocht hebben plaats gehad,” in zijn nader schrijven, opgesteld, nadat hij het rapport van deputaten aan deze Synode had gelezen, verklaart hij in deze zaak niet halsstarrig te willen zijn, maar bereid te zijn om zoodra hem duidelijk wordt gemaakt, dat hij in dezen eene verkeerde opvatting heeft, indien nodig, de vergunning volgens art. 123 voor zich te laten aanvragen. Hij beweert evenwel, dat nooit eenige moeite is gedaan om zijne bezwaren uit den weg te ruimen en eenvoudig onderwerping van hem is geëischt gelijk van een pastoor aan een bisschop.

Nu erkent broeder SCHEURER voorts, dat de op blz. 32 van het rapport allereerst vermelde feiten waarheid zijn; m. a. w. dat hij bij afwezigheid van Ds HUIJSING voor dezen in de Kwitang-kerk heeft gesproken; dat hij op reis naar Poerworedjo in de staatskerk voor de medische zending heeft gesproken; doch zoekt beide feiten te verklaren, het eerste door er op te wijzen, dat dit spreken te Batavia niet geschiedde ten koste zijner opdracht, het andere door de erkenning, dat hij door dat optreden onvoorzichtig heeft gehandeld. Voorts zegt hij, wel met broeder ZUIDEMA enkele gemeenten bezocht te hebben, doch zich niet als gewoon zendeling te

hebben gedragen; maar dat hij als pas aangekomene nieuwsgierig was om eens een kijkje te gaan nemen. Evenzoo zegt hij, wel tijdens de afwezigheid van broeder HORSTMAN met diens helper enkele regelingen te hebben gemaakt, doch dit terstond gestaakt te hebben, nadat de wil der deputaten in dezen hem ter kennis kwam; en nooit op Midden-Java eenige godsdienstoefening te hebben geleid.

Verder vermeldt hij nog, dat deputaten zelve hem hebben opgedragen met broeder HORSTMAN te Poerworedjo de ordening te voltrekken van broeder ZUIDEMA (missive dd. Jan. 1894), welke ordening toen evenwel geen plaats heeft gehad; hebbende hij de kinderen van broeder ZUIDEMA gedoopt, opdat ze niet langer van het teeken des verbonds verstoken zouden blijven; en dat hij te Poerworedjo wel met broeder ZUIDEMA en enkele jongens van de Keucheniusschool en een paar militairen op Zondagavond saamkwam ter bespreking van Gods Woord en tot gemeenschappelĳk gebed, en deze samenkomsten ook te Solo met eenige christelĳke vrienden heeft voortgezet; hebbende hij voorts, zoodra hij daartoe eenigszins in staat was, in het Javaansch de leiding der dagelĳksche huisgodsdienstoefeningen op zich genomen, welke, vooral des Zondags, door dezen en genen Javaan uit Solo uit eigene beweging werden bezocht.

Het verder deel van broeder SCHEURER's eerste schrijven behelst het verhaal, hoe hij naar opdracht van deputaten eerst te Poerworedjo in de bijgebouwen van het zendingshuis een klein hospitaal bevattende acht bedden heeft geopend, waarin hij van Aug. tot Dec. 1894 interne patienten heeft behandeld en eene polikliniek op iederen werkdag heeft georganiseerd. Door tusschenkomst van den inlandschen helper LEON THOMAS ging de behandeling der zieken gepaard met de prediking des Evangelies, bestaande in het openen der polikliniek door eene korte toespraak en gebed, het houden van Bijbellezingen in het hospitaal en door persoonlijk gesprek.

Dat hij ook te Solo volgens de opdracht voortgaat met aan Inlanders, Indo's en Chineezzen geneeskundige, met name chirurgische hulp te verleenē, en in zoo groote stad, waar de bevolking bijna geheel van geneeskundige hulp verstoken is, zich in zijne behandeling onmogelĳk tot enkelen heeft kunnen bepalen, doch van al zijn arbeid geregeld verslag heeft gedaan en van ontvangst en uitgaaf jaarlĳks verantwoording deed, doch tot heden nimmer een enkelen cent voor de onkosten, noodzakelĳk aan de behandeling van zieken verbonden, van deputaten heeft ontvangen; en evenmin eenige aanwĳzing, hoe in deze bovengenoemde uitgaven moet voorzien worden.

Op grond van al het bovenstaande komt broeder SCHEURER nu tegen de in den aanvang van dit rapport genoemde beschuldiging op; drukt de Synode de zaak der medische zending op het hart; maar spreekt „ten slotte zijne vurige begeerte uit, om als zendeling-arts der Gereformeerde Kerken op Java te blijven arbeiden.”

In het tweede schrijven bespreekt broeder SCHEURER verschillende in het gedrukt rapport vermelde quaestiēn, met name de „vernieuwing van het huis te Ploassan” en het huwelĳk tusschen LEON THOMAS en ROSALIA PIETERS, doch de hoofdquaesties, die het geldt, zijn ook nu „Artikel 123” en „de Javaansche taal.”

Wat nu dit artikel aangaat, voor welks inhoud geen onzer het zal opnemen; al verheugde ons de verklaring van broeder SCHEURER, dat hij, zoodra hem duidelĳk wordt gemaakt, dat zijne opvatting onjuist is, bereid is de machtiging te laten vragen en te aanvaarden; is uwe commissie toch van meening, dat van al de moeielĳkheden de hoofdoorzaak gelegen is in het dubbele karakter, waarin broeder SCHEURER werd uitgezonden. De Generale Synode van Dordrecht heeft al het door deputaten ten dezen verrichtte goedgekeurd en daarmee zijn deze broeders dus gedechargeerd. Dit doet ons te vrijmoediger uitspreken, dat de strijd tusschen Dr SCHEURER en de deputaten, die eigenlĳk alleen voor „medische zending” uitzonden, en toch broeder SCHEURER ordenden tot de prediking van het Evangelie en de bediening der Sacramenten, onvermĳdelĳk werd, toen Dr SCHEURER van deze verleende bevoegdheid gebruik ging maken op andere dan door deputaten

gewenschte wijze. En ook voor dit laatste bestond aanleiding. In de instructie toch, aan Dr SCHEURER uitgereikt en meê door zijne onderteekening bekrachtigd, geeft art. 2 als eenig doel dezer zending aan „de uitbreiding van het Koninkrijk Gods door de prediking van het Evangelie aan Heidenen en Mohammedanen” en draagt art. 3 Dr SCHEURER op als zendeling-arts geneeskundige hulp te betoonen, *onafscheidelijk verbonden aan de verkondiging van het Evangelie*; daargelaten nu dat deputaten in Jan. 1894 aan broeder SCHEURER opdroegen met broeder HORSTMAN de toen voorgenomen ordening van broeder ZUIDEMA te volvoeren, en dat het ons gemakkelijker voorkomt om te *zeggen*, dat de „dienst des Woords”, waartoe broeder SCHEURER werd geordend *direct* moet geschieden door de geneeskundige hulpverleening, achten wij, dat broeder SCHEURER naar zijne eigen verklaring, o. a. nog te Solo, het onderscheid tusschen *openbare* en *huiselijke* godsdienstoefening uit het oog verliest door te spreken van huisgodsdienstoefeningen en tegelijk te verklaren, dat deze „vooral des Zondags, door dezen en genen Javaan uit Solo, uit eigen beweging, worden bezocht.” Conflicten met de regeering zijn daarvan te vreezen; en al ware dit niet zoo, dan nog acht uwe commissie, dat broeder Pos volkomen gelijk heeft, als hij zegt: „*zendeling* en *arts* in één persoon vereenigd, gaat niet. Wel moet het een arts zijn, die God vreest, de zieken kan wijzen op zonde en vergeving, op dood en eeuwigheid; maar verder moet zijn arbeid niet gaan.” Deputaten voegen hierbij: „Dit is juist geoordeeld.” (Rapport blz. 38).

Wat nu de zaak van het Javaansch leeren aangaat, acht uwe commissie, dat het wel te betreuren is, dat broeder JANSZ, natuurlijk zonder eenige verkeerde bedoeling, spreekt van het „aanvaarden van het dienstwerk” door broeder SCHEURER, en dat deze die noodiging ontving, eer nog deputaten hem schreven; maar meent zij toch, dat, ook al wordt de taak van broeder SCHEURER meer beperkt, zooals wij het zooveen beschreven, taalkennis hoogst wenschelijk, ja noodig is voor een arts. Berichten door uwe commissie van elders ontvangen spreken elkander lijnrecht tegen. Uwe commissie acht dus wel noodig, dat ten deze zekerheid worde gezocht, doch acht dit op den weg te liggen der te benoemen deputaten voor den medischen dienst. Voorts is zeker, dat én het slot van broeder SCHEURERS schrijven én wat blz. 36 van hun rapport door broeders deputaten wordt verklaard, uitspreekt, wat ook uwe commissie wenscht en vertrouwt. De uitnemende getuigenissen zoo over den omgang van Dr SCHEURER en zijne echtgenoot met de Javanen, als over zijne medische bekwaamheid doen haar betreuren, dat zoo menig „misverstand” insloop. Maar, *ook al bestond Dr Scheurer's bezwaar tegen het vragen van machtiging naar art. 123 niet meer*, zou uwe commissie u nog adviseeren aan het tweeslachtige van zijne positie, ook om zijnentwil, een einde te maken, de plaats van vestiging van een hospitaal zoo spoedig mogelijk te doen bepalen en Dr SCHEURER daardoor te toonen, dat de Generale Synode der Gereformeerde Kerken, zijn arbeid en persoon waardeerende, op hoogen prijs stelt de zaak der medische zending op Java en daarvoor bij de nieuwe, door deze Synode vastgestelde regeling drie deputaten aan te wijzen.

Op verdere kwesties van ondergeschikt belang acht uwe commissie thans niet te moeten ingaan; doch zij is, desverlangd, tot mondelinge toelichting bereid en heeft de eer u resumeerende de volgende conclusiën voor te stellen.

(Volgden de conclusiën, die, door de Synode gewijzigd aangenomen, in de Acta zijn opgenomen.)

Dr G. VAN GOOR, *Rapporteur*.

BIJLAGE IJ, 1 tot 7.   **RAPPORTEN over de mededeelingen der deputaten voor de zending aangaande hunnen arbeid.**
(Art. 153.)

1. Overneming van den zendingsarbeid van de Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging.

Uwe commissie heeft kennis genomen van het uitgebreide rapport van de deputaten der Gereformeerde Kerken tot de zending onder Heidenen en Mohammedanen sinds de laatste Generale Synode, en spreekt hare waardeering uit niet alleen over dit rapport, maar allermeeest over den veelvuldigen en toewijdenden arbeid, waarvan het getuigenis geeft.

De eerste zaak, waarmede het rapport ons bezighoudt, is de overname van den arbeid der Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging, overeenkomstig de besluiten van de twee vorige synodes. Deze overname heeft plaats gehad op 31 Mei 1894 te Amsterdam, nadat beiderzijds geconstateerd was, dat het, met het oog op de bezittingen, noodig was, dat de vereeniging bleef bestaan; en besloten was, dat de statuten der vereeniging, overeenkomstig het doel van haar toekomstig bestaan, zouden worden gewijzigd; over welke wijziging deputaten der synode het recht van veto zouden hebben.

Daarop had bij acte, geteekend door deputaten der synode eenerzijds en anderzijds door het bestuur der Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging, de onvoorwaardelijke overdracht plaats van het zendingsveld, bestaande uit de residenties Pekalongan, Bagelen, Banjoemaas, Kedoe en Djoejokarta, benevens de aanvraag van Soerakarta.

Uwe vergadering gelieve er wel op te letten, dat niet de onroerende goederen op Midden-Java, ten name staande van de vereeniging, aan de kerken zijn overgedragen, maar *alleen* het zendingsveld; terwijl de vereeniging overeenkomstig art. 1 der nieuwe statuten, waarop wij straks terugkomen, zich verbindt, alle die goederen ten dienste te stellen van de evangelieverkondiging onder Heidenen en Mohammedanen, uitgaande van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Hierbij kwam uwe commissie voor de vraag te staan, wat de overdracht van het zendingsveld beteekent? Of de Gereformeerde Kerken hierdoor een uitsluitend recht op het genoemde zendingsveld hebben gekregen?

Bij bespreking dezer vragen met de deputaten bleek, dat, naar hun meening, de hooge regeering aan de Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging een terrein heeft aangewezen, waarop zij arbeiden zal; dat de regeering de eigendomsrechten dezer vereeniging op de aldaar gelegen bezittingen heeft erkend; dat de regeering toelating naar art. 123 verleent aan de personen, die door deze vereeniging worden uitgezonden; en dat deze toelating hun bepaaldelijk wordt verleend als zendelingen *dezer* vereeniging en een einde neemt wanneer zij te eenigen tijd mochten ophouden zendelingen dezer vereeniging te zijn; en dat de vereeniging nu al die rechten aan de kerken heeft overgedragen.

Ook heeft uwe commissie met deputaten gesproken over de beteekenis van de overdracht der aanvraag van Soerakarta, waarbij gebleken is, dat de Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging door deze aanvraag prioriteitsrechten op dit zendingsveld heeft zoeken te verkrijgen; dat misschien dientengevolge ook aan een zendeling van het Nederlandsche Zendingsgenootschap de toelating geweigerd is; maar dat in den jongsten tijd ook op de bovengenoemde aanvraag voor onze zendelingen ADRIAANSE en HORSTMAN een weigerend antwoord is ingekomen.

Op een verzoek om overlegging van de officieele bewijzen voor een en ander aan uwe vergadering werd door de deputaten geantwoord, dat deze bij de Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging moeten blijven berusten. Deze stukken zijn aan uwe commissie welwillend ter inzage verstrekt. Hieruit is ons echter

niet gebleken, dat de hooge regeering zulke speciale rechten aan de vereeniging heeft toegekend; want zij bevatten niets meer dan een bewijs van toelating naar art. 123 voor een bepaalden zendeling, op een bepaald terrein, verstrekt aan de Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereeniging. Ook schijnt de regeering zich in den laatsten tijd niet meer aan de gewoonte te houden, om op zulk een terrein geen anderen zendeling toe te laten.

Met het zendingsveld en den zendingsarbeid werden ook overgedragen de zendelingen J. P. ZUIDEMA, zendeling-*onderwijzer* en J. G. SCHEURER, zendeling-*arts*.

Verder zijn overgenomen de helpers, aan die zendelingen toegewezen. Het is uwer commissie niet gebleken, of die overname ook met bewilliging dier helpers heeft plaats gevonden.

Ook worden de namen dezer helpers niet genoemd; en op een verzoek om opgave dier namen is bij uwe commissie tot dusverre geen antwoord ingekomen.

Eindelijk is met het arbeidsveld ook overgedragen alle geldelijke verplichting der vereeniging, waaronder met name behoort vermeld te worden de toelage aan de weduwe WILHELM, welke, volgens inlichtingen door deputaten aan uwe commissie verstrekt, zeshonderd gulden per jaar bedraagt benevens een 40 à 50 gulden schoolgeld voor hare kinderen.

Verder heeft uwe commissie zich beziggehouden met de beoordeeling van de gewijzigde statuten der Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereeniging, waarvan geen officieel afschrift ter tafel was en die wij daarom beoordeeld hebben, zooals zij te vinden zijn in „De Heidenbode” van Mei dezes jaars, blz. 170 en 171.

Art. 1 dezer statuten luidt aldus: „De Nederlandsche Gereformeerde Zending-vereeniging stelt zich ten doel de ondersteuning van de evangelieverkondiging onder Heidenen en Mohammedanen, uitgaande van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Die ondersteuning geschiedt, deels door het beschikbaar stellen van al de gelden, haar door erfenis, giften en contributiën toekomende, ten behoeve van de zending der Gereformeerde Kerken in Nederland, deels door onroerende goederen op Midden-Java ten haren name staande, ten dienste te stellen van bovengenoemde zending”; terwijl art. 10 bepaalt, dat alle onroerende goederen, in art. 1 bedoeld, worden overgedragen aan de Gereformeerde Kerken in Nederland, zoodra deze in de Nederlandsche koloniën rechtspersoonlijkheid zullen ontvangen hebben.

Het komt uwer commissie voor dat de kerken met het voortbestaan dier vereeniging op dien voet vrede kunnen hebben en haren arbeid waardeeren.

Eenig bezwaar vond uwe commissie in de goedkeuring van art. 2 aldus luidende: „De vereeniging heeft ten grondslag de belijdenis der Gereformeerde Kerken.”

Uwe commissie vroeg zich af: Wat wordt met deze „belijdenis” bedoeld? bedoelt men hiermee de Drie Formulieren van eenigheid der Gereformeerde Kerken, of bedoelt men er alleen mede de 37 Artikelen, met uitsluiting van den Catechismus en van de Leerregels van Dordrecht? Uwe commissie zou zeer zeker wijziging van dit artikel voorstellen, indien dit artikel niet in art. 11 onder de onveranderlijke ware genoemd, en indien deputaten niet de verzekering hadden gegeven dat, volgens inlichtingen van het hoofdbestuur der Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereeniging, metterdaad niet anders dan de Drie Formulieren van Eenigheid worden bedoeld.

(Volgden de conclusiën, die, door de Synode aangenomen, in de Acta zijn opgenomen.)

2. De wederaanneming van zendeling R. J. Horstman.

Zendeling R. J. HORSTMAN was tijdens de overname zonder toestemming van het hoofdbestuur der Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereeniging in het vaderland en deswege onder behandeling. Na de overname wendde hij zich tot de

deputaten, met dit gevolg dat hij na schuldbelijdenis als zendeling werd aangenomen, gelijk uwe vergadering dit breeder kan lezen in het ingediende rapport.

Uwe commissie heeft kennis genomen van de notulen van het moderamen der deputaten op 2 en 3 Juli 1894 en van de notulen van de vergadering der deputaten van 15 en 16 Augustus 1894, alsmede van een memorie, door broeder HORSTMAN bij deputaten ingediend, waarin hij zijn willekeurige overkomst zoekt te rechtvaardigen, deels door een beroep op den toestand van zijn gezin, deels door het inbrengen van eenige klachten tegen eenen der deputaten, maar heeft in dit alles niets gevonden, dat HORSTMAN'S eigenmachtige overkomst kon wettigen.

Uwe commissie nu, overwegende dat zulk eene willekeurige handeling, tot op zekere hoogte, gelijk gesteld kan worden met trouwelooze verlating zijns dienstes; en dat deze bij een zendeling even zwaar te bestraffen is als bij een dienaar des Woords hier te lande, oordeelt dat deputaten deze zaak behandeld hebben met toewijding en hoog te waardeeren ijver, in het belang der kerken, die hen deputeerden en in het belang van den zendeling, die op een dwaalspoor was geraakt.

(Volgde de conclusie, die, door de Synode aangenomen, in de Acta is opgenomen.)

3. Uitslag der pogingen tot het verkrijgen van bekwame zendingen uit de predikanten, candidaten of studenten.

De instructie van de Generale Synode van Dordrecht, art. 106 sub 6°, aldus luidende: „te arbeiden tot het verkrijgen van bekwame zendingen, naar de behoefte der zending, die deputaten in de eerste plaats zullen zoeken uit predikanten of uit de candidaten of de studenten der Theologische Kweekschool of der Vrije Universiteit”; zochten deputaten uit te voeren, door o. a. een „beroepsbrief” te zenden aan iederen predikant onzer kerken, terwijl de studenten der Theologische School in twee vergaderingen werden toegesproken.

Vóór de verzending van den „beroepsbrief” boden zich echter reeds twee predikanten aan Ds L. ADRIAANSE en Ds F. LION CACHET; van wie de eerste naar Java werd gezonden, terwijl de tweede, wegens eene verklaring van geneesheeren, niet werd uitgezonden.

De „beroepsbrief” droeg echter weinig zichtbare vrucht. Enkele leeraren traden met deputaten in correspondentie; één verklaarde zelfs, dat hij eene bepaalde roeping in ernstige overweging zou nemen, maar zulk een beroep meenden deputaten niet te moeten uitbrengen. Ook bij de studenten waren de uitkomsten gering; slechts twee, één te Kampen en één te Amsterdam, traden met deputaten in correspondentie.

Dit een en ander heeft uwe commissie met droefheid vernomen; maar zij wil toch ook aan uwe vergadering in overweging geven, of het aanbeveling verdient, zulk een officieele aanbieding van dienaren des Woords uit te lokken. Een candidaat tot den Heiligen Dienst biedt zich aan de kerken aan, en kan zich dus ook aanbieden bepaaldelijk voor de zending; maar uwe commissie acht het in den regel minder gepast, dat een dienaar des Woords, door God aan zekeren arbeid verbonden, zich tot eenen anderen dienst zou aanbieden.

Uwe commissie acht het echter noodig noch wenschelijk, dat uwe vergadering in dezen een bepaalde conclusie neme.

(Volgde de conclusie, die, door de Synode aangenomen, in de Acta is opgenomen.)

4. De uitzending van Ds L. Adriaanse.

Uwe commissie heeft met blijdschap kennis genomen van hetgeen op blz. 10 en 11 van het rapport is vermeld, aangaande het uitzenden van den nieuwen zendeling Ds L. ADRIAANSE, voorheen predikant te Zeist; en zou zich tot deze

mededeeling kunnen bepalen, ware het niet dat een enkel woord in het rapport haar aanleiding gaf tot eenige bedenking.

Wij lazen namelijk, dat Ds L. ADRIAANSE zich aan den dienst der zending heeft verbonden, door te antwoorden op de vragen van een formulier van bevestiging „door deputaten daartoe opgesteld”. Uwe commissie vroeg, vanwaar deputaten de bevoegdheid ontleenden tot het opstellen van zulk een formulier. Wel bleek ons bij onderzoek, dat er een formulier bestaat, indertijd door de synode der Christelijke Gereformeerde Kerk goedgekeurd, tot bevestiging van zendelingen; maar aangezien dit formulier niet geheel op den toestand paste, konden deputaten hiervan geen gebruik maken.

Hoewel uwe commissie nu op zich zelf eenige bedenking heeft tegen deze handeling van deputaten, meent zij toch u te moeten voorstellen er in te berusten;

ten eerste, omdat deputaten de uitzending van Ds L. ADRIAANSE niet mochten uitstellen tot de samenkomst dezer synode, en zich dus in de noodzakelijkheid bevonden om hun lastbrief eenigermate te overschrijden, in het belang van het werk der zending;

ten andere, omdat zij zich bij het opstellen zoo nauwkeurig mogelijk gehouden hebben aan het eenmaal vastgestelde formulier.

Uwe commissie oordeelt echter dat deze toestand niet mag bestendigd worden; en dat daarom, nog staande deze synode, een formulier moet worden opgesteld, om eventueel dienaren des Woords of candidaten voor den dienst in Indië, te bevestigen.

(Volgde de conclusie, die, door de Synode aangenomen, in de Acta is opgenomen.)

5. Soemba.

Op blz. 36 tot 39 van het rapport wordt door deputaten verslag gegeven van den ernstigen en degelijken arbeid onzer zendelingen op Soemba; en medegedeeld dat naast de beide zendelingen W. Pos te Melolo en C. DE BRUIJN te Kabiniro, die hoofdzakelijk in de Savoeneesche gemeenten arbeiden, een derde zending noodig is, die zich bepaaldelijk aan de Soembaneezen kan wijden, en dat de kerken met die behoefte thans ernstig rekening hebben te houden.

(Volgde de conclusie, die, door de Synode aangenomen, in de Acta is opgenomen.)

6. Het finantieel beheer.

Het laatste rapport door uwe commissie in deze materie uit te brengen, zou moeten handelen over het finantieel beheer.

Uwe commissie heeft daartoe kennis genomen van hetgeen dienaangaande in het gedrukte rapport is te vinden. Ook zijn haar de boeken van den penningmeester ter hand gesteld. Daarbij ontbraken echter de rekeningen en mandaten, krachtens welke de uitgaven zijn gedaan; en hoewel nu uwe commissie haar volle vertrouwen uitspreekt in de administratie van den penningmeester, meent zij toch, dat op deze wijze goede controle onmogelijk is; terwijl zij het ook noodzakelijk acht, dat in de toekomst aangaande het finantieel beheer nauwkeuriger instructiën mogen bestaan, gelijk dat nu reeds het geval is in de daarvoor vastgestelde bepalingen, waardoor deze zaak is geregeld.

(Volgde de conclusie, die, door de Synode aangenomen, in de Acta is opgenomen.)

7. Aanbod van vaste en roerende goederen aan de zending.

Op blz. 15 van het rapport wordt medegedeeld, dat een lid van ééne onzer kerken genegen is zijne vaste en roerende goederen aan onze zending te vermaken, mits huis en erf altijd zou zijn eene inrichting van onderwijs in den dienst van

het koninkrijk Gods; dat deze voorwaarde echter oorzaak was, dat de deputaten de aanbieding niet konden aanvaarden; dat echter door eene gewijzigde aanbieding het bezwaar geheel vervalt; terwijl ook nog, onder zekere bepalingen, 1000 gulden per jaar voor de zending wordt beloofd en dat daaromtrent nadere inlichtingen zullen worden verstrekt.

Uwe commissie, na geheel deze zaak op vertrouwelijke wijze met dezen broeder besproken te hebben, kwam tot de slotsom, hem aan te raden, zijn vaste, zoo gebouwde als ongebouwde goederen, te vermaken aan de kerken in het gemeen, voor zoodanig doel als die kerken later zullen aanwijzen, en met den uitgesproken wensch, dat de gebouwen zoo mogelijk niet vervreemd, maar voor eenigen dienst der kerken, zoo al niet aanstonds dan toch later, mogen gebezigd worden; terwijl hem eindelijk geraden werd, rechtskundig advies in te winnen over de beste formule om deze testamentaire beschikking te maken. Daar deze broeder zich hiermede vereenigde, acht uwe commissie, dat deze zaak tot geen verder voorstel aan uwe vergadering leiden kan.

H. DIJKSTRA, *Rapporteur.*

BIJLAGE Z.
(Art. 157.)

RAPPORT over de verhouding der kerken van Hardenberg en Bergentheim.

Uwe commissie heeft te adviseeren aangaande een bezwaarschrift van de Gereformeerde Kerk van Hardenberg tegen het besluit der Provinciale Synode, 12 Juni 1896 te Deventer gehouden, in zake de ineensmelting van de kerken van Hardenberg en Bergentheim. De kerkeraad van Hardenberg had zich van een besluit der Classis Ommen: „dat er van ineensmelting geen sprake kon en mocht wezen tusschen Hardenberg en Bergentheim,” beroepen op de Provinciale Synode. Het besluit der Provinciale Synode luidt aldus: „Naar het oordeel van de Provinciale Synode zijn de bepalingen omtrent de samensmelting van twee kerken in eene en dezelfde plaats niet op de kerken van Hardenberg en Bergentheim toepasselijk, aangezien Hardenberg en Bergentheim niet gerekend kunnen worden, tot dezelfde burgerlijke gemeente te behooren; maar willen die beide kerken met elkander vereenigen, dit zij aan haar eigen keuze verbleven.” Tot toelichting diene, dat Bergentheim behoort bij de burgerlijke gemeente Ambt-Hardenberg, op bijna 2 uur afstand van Stad-Hardenberg, alwaar de protesteerende kerk vergadert. De kerkeraad van Hardenberg beweert, dat het oordeel der Classis en der Provinciale Synode „in strijd is met geographische en historisch-kerkelijke indeeling.” „Bergentheim is eene buurtschap van Ambt-Hardenberg; en de kerkelijk-historische grens der kerk van Hardenberg omvat de burgerlijke gemeente van Stad-Hardenberg, een groot deel van Ambt-Hardenberg en een deel van de burgerlijke gemeente Gramsbergen. *Met die grens kwam onze kerk in 1887 tot reformatie. Binnen dit terrein leeft ook de kerkformatie van Bergentheim, zoodat die kerk zich niet alleen in de buurtschap Bergentheim, maar ook daarbuiten in andere buurtschappen uitstrekt, terwijl in diezelfde buurtschappen ook onze kerk van Hardenberg zich bevindt.*” De kerkeraad oordeelt op dien grond, dat het „met geen mogelijkheid te ontkennen is, dat Hardenberg en Bergentheim twee kerkformaties zijn op en in hetzelfde terrein, in dezelfde plaats. Maar dan ook vraagt onze kerk hier erkenning der waarheid en *handhaving* van hetgeen voor deze gevallen *eerlijk* te Amsterdam in 1892 is overeengekomen, zooals bijvoorbeeld in de bepalingen I, art. 2 en III, art. 1 enz., met hetgeen desaangaande de laatste Generale Synode van Dordt heeft vastgesteld, is aangewezen. De kerkeraad beroept zich ook op het oordeel van Prof. WIELENGA, wiens advies gevraagd

is. Dit advies acht de ineensmelting roeping dier kerken, op grond hiervan dat „er geene enkele reden bestaat, noch historisch, noch geographisch, waarom deze bepaling, III, art. 1 en 2 der Bepalingen van 1892, niet van toepassing zou zijn op de kerken van Hardenberg en Bergentheim.”

Overeenkomstig het verzoek van den kerkeraad is aan zijn afgevaardigde Dr SCHOTT gelegenheid gegeven, in de vergadering uwer commissie „persoonlijk en mondeling de breedvoerige mededeelingen te doen die onze kerk in het belang harer zaak noodig acht.”

In de samenspreking met Dr SCHOTT is het uwer commissie duidelijk geworden, *a.* dat Ambt-Hardenberg, waartoe Bergentheim behoort, inderdaad eene andere burgerlijke gemeente is dan Hardenberg; *b.* dat de kerk van Hardenberg ook in die andere gemeente leden heeft; *c.* dat voor de kerk van Bergentheim nimmer eene grens is vastgesteld; *d.* dat alzoo beide kerken leden hebben op hetzelfde territoir; *e.* dat Hardenberg geene grensbepaling wil tusschen Bergentheim en Hardenberg, omdat daardoor het historisch territoir der kerken zou worden veranderd; *f.* dat Hardenberg ineensmelting ook in het belang acht van de kerk te Bergentheim, omdat deze nu te zwak is om eenen dienaar des Woords te hebben, en omdat bij ineensmelting de daar wonende leden ook in het daar zijnde kerkgebouw de bediening des Woords zouden kunnen genieten door de zorg van den kerkeraad der vereenigde kerken; *g.* dat het trekken van eene grens en het zelfstandig voortbestaan van Bergentheim aan de kerk van Hardenberg tal van leden, die zij niet wil en zegt niet te kunnen missen, zou ontnemen; *h.* dat de kerkeraad zich zou kunnen neerleggen bij combinatie, met erkenning van de z.g. boekgrens.

Naar het oordeel uwer commissie is er geen wettige reden, om aan te dringen op ineensmelting. De bovengenoemde bepalingen zeggen uitdrukkelijk, dat bij de grensregeling zal worden uitgegaan van de grens der burgerlijke gemeente; en Bergentheim behoort inderdaad *niet* tot de burgerlijke gemeente Stad-Hardenberg. Indien zulk eene grensregeling moeijlichkeiten mocht baren, dan zal men, zeggen de bepalingen, teruggaan op de kerkelijk-historische grens; en in alle gevallen zal men met de practische toestanden rekening houden. Wil men in dit geval op de kerkelijk-historische grens teruggaan, dan moet aan Bergentheim hetzelfde territoir worden toegekend, waarop Hardenberg aanspraak maakt, zoodat de grens van de kerk van Hardenberg ook gelden moet als grens van Bergentheim. Is dit vastgesteld, dan kunnen beide kerken desverkiezende later tot ineensmelting komen. Met het oog echter op de uitgestrektheid van het historisch-kerkelijk territoir; met het oog op het feit, dat Bergentheim tot eene andere burgerlijke gemeente behoort; en dat lang vóór de vereeniging der kerken aldaar eene kerk tot openbaring is gekomen; met het oog op den grooten afstand tusschen Stad-Hardenberg en Bergentheim, waardoor het belang van de daar en in de omgeving wonende geloovigen afzonderlijke bediening des Woords ten zeerste wenschelijk maakt; en overwegende, dat het de allereerste roeping is te doen, wat het meest tot bevordering van den dienst van God en de opbouw van het lichaam van Christus kan strekken adviseert uwe commissie, enz.

(Volgden de conclusiën, die, door de Synode aangenomen, in de Acta zijn opgenomen).

Prof. L. LINDEBOOM, *Rapporteur.*

BIJLAGE AA.
(Art. 161.)

RAPPORT over eene voorgestelde andere regeling voor de hulpbehoevende kerken.

Uwe commissie kan het voorstel niet steunen. Immers Zeeland wil, dat deputaten alleen voor de kerk van Kootwijk gelden zullen vragen, gelijk door de

Generale Synode van 1892 bepaald is. Maar de volgende Generale Synode bepaalde, dat ook de steun behoevende catechiseermeesters en oefenaars uit die kas hulp zouden ontvangen; terwijl bovendien, tengevolge van de door deze Synode vastgestelde regeling, reeds andere kerken dan van die Kootwijk steun ontvingen en ontvangen. Zeelands voorstel grijpt dus in op het, krachtens de besluiten der vorige Generale Synode, historisch geworden. En waarom zou deze Synode reeds weer in het bepaalde verandering brengen? Noch zakelijk noch finantieel doen zich thans bij de bestaande regeling moeilijkheden voor, die daartoe zouden dringen. Deze laatste beide argumenten gelden ook, tegen wat Zeeland onder letter *b* voorstelt. Want naar dit voorstel zou voor andere kerken dan voor voor die Kootwijk eerst gecollecteerd worden, nadat de betrokken classis en provinciale synode zich onmachtig verklaard hadden. Natuurlijk kan er van steun van de zijde van deputaten voor de hulpbehoevende kerken ook nu geen sprake zijn dan bij gebleken *onvermogen*, zooals letterlijk is bepaald door de Generale Synode van Dordt van 1893. Is er nu in dit opzicht geen verschil, dan komt alleen de vraag aan de orde, of er alleen eerst dan generaal zal gecollecteerd worden als de betrokken classis en provincie zich onmachtig zullen verklaard hebben. De Generale Synode van 1893 bepaalde echter, dat de generale kas een vierde deel van de collecten zou ontvangen en, wanneer dit niet toereikend zou zijn, kunnen de deputaten eene buitengewone collecte vragen aan de kerken. Door Zeeland's voorstel zou dus de bepaling van 1893 aangaande een vierde van eene of meer, door de kerken gehouden, collecten ten bate van de generale kas vervallen; en de collecte, eerst *nadat* de onmacht van de provinciale synode zou gebleken zijn, kunnen uitgeschreven en vervolgens gehouden worden. Daardoor echter zouden nu weer nieuwe moeilijkheden ontstaan van verschillenden aard; en dat terwijl de zaak van de generale kas, in verband met de oogenblikkelijke behoefte beoordeeld, naar de regeling van 1893 juist nu goed begint te werken.

(Volgde de conclusie, die, door de Synode aangenomen, in de Acta is opgenomen.)

M. NOORDTZIJ, *Rapporteur*.

BIJLAGE BB.
(Art. 163.)

RAPPORT over de verdeling der kosten voor de generale synode over de kerken.

Uwe commissie begint al aanstonds met de erkenning van het bestaan der onbillijkheid, waarop in de voorstellen van de drie provinciën gewezen wordt.

Zij meent zelfs, dat het eigenlijk overbodig mag geacht worden, die onbillijkheid nader aan te toonen; en acht te kunnen volstaan met de opmerking, dat in de gemeente des Heeren ook in dezen inzonderheid de regel moet gelden, dat de sterkeren de zwakkeren hebben te schragen.

Het kan toch niet worden ontkend, dat de finantieele krachten van de eene provincie ver beneden die van de andere blijven; en dat dus volkomen gelijkheid, zooals die thans bestaat, voor de eene provincie bepaald drukkend wordt; terwijl van dat drukkende door de andere niets of bijna niets gevoeld wordt.

Men begint dan ook het onbillijke van die gelijkheid hoelangs zoomeer te gevoelen, zelfs ook in provinciën, die finantieel sterker zijn dan andere.

Dat blijkt uit de regeling, die men toepast op het bijdragen voor de provinciale uitgaven, waartoe door de eene classis ook meer dan door de andere wordt bijgedragen.

Hetzelfde vindt wederom plaats met de bijdragen van de onderscheidene gemeenten in de classicale onkosten, waarbij evenzeer met de finantieele draagkracht der gemeenten rekening gehouden wordt.

Uwe commissie twijfelt er daarom ook niet aan, of de synode zal het goed vinden, dat met betrekking tot de bijdragen in de onkosten der generale synode eene nieuwe regeling worde aangenomen.

Het blijft intusschen de moeilijke vraag, h^oe, en naar welken maatstaf die nieuwe regeling zal worden gemaakt.

Het is ook hier als met alle andere zaken van dergelijken aard: hoe komt men aan een *zuiveren* maatstaf?

Uwe commissie voelt zelve ook het uiterst moeilijke van een antwoord op deze vraag.

Zij heeft de zaak, zoo zij meent, ernstig overwogen en van verschillende zijden bezien en is eindelijk tot de overtuiging gekomen, dat men nooit eene basis kan aannemen, die in alle opzichten aan de eischen, die hier gesteld kunnen worden, kan voldoen.

Nooit kunnen alle gegevens zoo samengevat worden, dat van het eene niet te veel en van het andere niet te weinig gebruik wordt gemaakt; terwijl het daarenboven nog altijd de vraag blijft, of de gegevens die men voor juist houdt, dit werkelijk zijn.

Het is bepaald onmogelijk alles te controleeren, wat dan gecontroleerd zou moeten worden.

Uwe commissie is daarom van oordeel, dat zij met het doen van een voorslag dan alleen zal kunnen slagen, wanneer de betrokkene partijen meer bevreesd zijn dat zij te weinig, dan dat zij te veel betalen.

In de hoop, dat al de afgevaardigden der onderscheidene provinciën in deze vrees mogen deelen, waagt uwe commissie hier eene regeling aan te bieden.

Zij gaat daarbij uit van het voorstel van de provincie Overijsel, met dien verstande, dat zij niet spreekt van veertigste maar van honderdste deelen; en dat wel om het meer algemeene gebruik van deze berekening, en het gemak dat zij biedt in de praktijk.

Na breedvoerige samenspreking en nauwkeurige en ernstige overwegingen, heeft zij hier en daar enkele kleine wijzigingen aangebracht, van de billijkheid waarvan zij zich volkomen overtuigd houdt.

(Volgde de conclusie, die, door de synode aangenomen, in de Acta is opgenomen.)

Op de vraag nu of tegen deze regeling hoegenaamd geene bezwaren kunnen worden ingebracht, antwoordt uwe commissie: *zeer zeker*; maar zooals reeds te voren opgemerkt is, dat zal met iedere regeling, die ontworpen wordt, kunnen geschieden. Het is intusschen de vraag, of die bezwaren gegrond zijn.

En dan is uwe commissie van oordeel, dat er geene bezwaren kunnen bestaan, die eenige wijziging beslist noodzakelijk maken.

En dewijl de ervaring ons leert, dat wanneer er ook maar eerst één is die eenig bezwaar maakt, deze dikwijls aanstonds door meerderen gevolgd wordt; en daarenboven een voorstel, als hier gedaan wordt, met alle stemmen dient te worden aangenomen, stelt uwe commissie voor dat de vergadering de boven gegevene regeling zonder eenige bedenking goedkeure.

J. NEDERHOED, *Rapporteur.*

BIJLAGE CC.

(Art. 164.)

RAPPORT over de wijze van rekening en verantwoording van de kosten der generale synode.

De bedoeling van dit voorstel is, dat zij die met het opmaken der rekening van de onkosten der synode belast zijn, met dit werk zóó vroeg gereed zullen zijn, dat alle leden der synode desverkiezende deze rekening bedaard zullen kun-

nen nazien, ten einde zich van de deugdelijkheid er van te kunnen overtuigen.

Het wenschelijke daarvan wordt aangetoond door eene verwijzing naar de rekening der vorige synode, geplaatst in N° 18 van „Het Kerkblad” van den 1sten Mei 1896.

Volgens die rekening bedragen de uitgaven	f 4645.17 ^s
Hier zit een fout in de optelling. Deze som moet zijn.....	f 4576.42 ^s
Waarbij dan nog komen twee posten gedeclareerd nà het opmaken der rekening, samen.....	„ 9.60
De uitgaven bedragen dus samen.....	f 4586.02 ^s
Hiervan afgetrokken de ontvangsten.....	„ 4540.50
Blijft een nadeelig saldo.....	f 45.52 ^s
Volgens de rekening in „Het Kerkblad” bedraagt het te kort....	„ 114.27 ^s
Volgens bovenstaande cijfers.....	„ 45.52 ^s
Dus is het nadeelig saldo te hoog opgegeven.....	f 68.75

Nu is het natuurlijk de vraag: waar schuilt de fout?

Zijn de cijfers der uitgaven te laag opgegeven of schuilt de fout in de optelling van die cijfers?

In het laatste geval kan en mag dit te kort niet op deze synode verhaald worden, maar moet de som van f 68.75 zich nog in kas bevinden; of er heeft een uitgaaf van dit bedrag plaats gehad, die niet behoorlijk met de justificatoire bescheiden gedekt is.

Noord-Brabant wil dit in het vervolg voorkomen en stelt daarom voor, dat de rekening en verantwoording der synodale kosten zóó vroeg worde opgemaakt, dat zij vóór en aler uitbetaling plaats heeft voor de gansche synode kan ter visie worden gelegd.

Uwe commissie erkent gaarne de goede bedoeling met dat voorstel, maar is van oordeel, dat het bijna of geheel onuitvoerbaar is.

Immers hoe gemakkelijk kan het gebeuren, dat er eenige uitgaven ten behoeve der synode plaats hebben, zonder dat de commissie, die met de uitbetaling belast is, die wist. De indiening van die nota's kan dus allicht plaats hebben, nà dat de rekening is opgemaakt, waardoor het onmogelijk wordt eene volledige rekening voor het sluiten der synode ter visie te leggen.

Daarenboven kan het ook niet onvermijdelijk noodzakelijk geacht worden, dat dit geschiede, aangezien de rekening en verantwoording door het moderamen der synode wordt nagezien en in „Het Kerkblad” gepubliceerd, waardoor ieder lid der synode in de gelegenheid gesteld wordt daarvan kennis te nemen.

(Volgde de conclusie, die, door de synode aangenomen, in de Acta is opgenomen.)

J. NEDERHOED, *Rapporteur.*

BIJLAGE DD.

(Art. 165.)

RAPPORT over een schrijven van Ds W. F. A. WINCKEL over voorgeschoten proceskosten der kerk van Oudewater.

In handen uwer commissie is gesteld een schrijven van Ds W. F. A. WINCKEL, vroeger bedienaar des Woords bij de kerk van Oudewater, thans regent van het gymnasium te Zetten. Dat schrijven handelt over achterstallige proceskosten, die de kerk van Oudewater tot nu toe in gebreke bleef te betalen. Ds WINCKEL verzoekt, dat de generale synode: *a.* de kerk van Oudewater noodzake, die gelden, die hij ten deele heeft voorgeschoten, terwijl hij voor het restant aansprakelijk wordt gesteld, aan hem te *voldoen*; *b.* maatregelen te nemen om de kerk van Oudewater in *staat te stellen*, aan die verplichting te voldoen.

Uit de nadere inlichtingen van Ds WINCKEL is uwer commissie gebleken, dat deze zaak nog in behandeling is bij de provinciale synode van Zuid-Holland, die deputaten heeft benoemd voor het onderzoek dezer zaak.

(Volgde de conclusie, die, door de Synode aangenomen, in de Acta is opgenomen.)

L. LINDEBOOM, *Rapporteur.*

BIJLAGE EE.

(Art. 166.)

RAPPORT over een schrijven van den heer W. Hovy in zake voorgeschoten proceskosten der Nederduitse Gereformeerde kerken.

Uwe commissie heeft ook te adviseeren over een schrijven van den heer W. Hovy in zake proceskosten. De heer Hovy verzoekt deze synode, maatregelen te willen nemen, dat hem worde terugbetaald het saldo van het voorschot, dat de vroegere Nederduitse Gereformeerde kerken hem nog schuldig zijn. Dat saldo bedraagt f 586. Hadden al de Nederduitse Gereformeerde Kerken aan hare verplichtingen voldaan, dan zou deze schuld reeds lang vereffend zijn. „De namen der kerken, die in gebreke bleven”, schrijft broeder Hovy, „zijn mij niet alle bekend, daar de gelden mij door broederen deputaten zijn overgemaakt, waarbij echter niet altijd vermeld is geworden, vanwaar zij afkomstig waren. Zij zijn gelegen in Friesland, Gelderland en Zuid-Holland. Deputaat der Friesche kerken was de heer VAN MUNSTER; van de Geldersche kerken de heer SCHUSSLER; van de Zuid-Hollandsche kerken Ds VAN KASTEEL.” Daar al zijne pogingen om de kerken, die geheel of ten deele in gebreke bleven, te bewegen hare verplichtingen te dezer zake na te komen, zijn mislukt, verzoekt de heer Hovy, dat de synode die taak overneme.

Uwe commissie oordeelt: *a* dat het ten hoogste betamelijk is, dat zoo spoedig mogelijk den heer Hovy genoemd restant van de door hem ten dienste der Nederduitse Gereformeerde kerken voorgeschoten sommen worde terugbetaald; *b*. dat het op den weg dezer synode ligt, te doen wat vóór de vereeniging zaak was der voorloopige synode der Nederduitse Gereformeerde kerken: de nalatige kerken op hare verplichting te wijzen.

Daarom adviseert uwe commissie, te besluiten, aan het verzoek van den heer W. Hovy te voldoen.

(Volgde het door de synode genomen besluit, in de Acta opgenomen.)

L. LINDEBOOM, *Rapporteur.*

BIJLAGE FF.

(Art. 169.)

RAPPORT over den wensch der classis Gorinchem in zake roepende zonden.

Dit voorstel is tweeledig. De classis wenscht, dat vanwege de generale synode een adres worde gericht: 1° aan de regeering; 2° aan onderscheidene maatschappijen van vervoermiddelen.

Uw commissie acht zeer gewenscht een getuigenis van de Gereformeerde Kerken, in synode vergaderd, tegen de inderdaad gruwelijke spotternij met het heilige en tegen dubbelzinnige en onzedelijke uitdrukkingen, die niet weinigen zich in het openbaar veroorloven. Het is ongetwijfeld de roeping van ieder christen bij alle voorkomende gelegenheden tegen zulke schrikkelijke zonden, die het oordeel over land en volk inroepen, te getuigen. Doch ook de overheid heeft op

haar gebied tegen zulke zonden te waken en te strijden, opdat de naam van God, bij wiens gratie de koningen regeeren, niet publiekelijk gelasterd worde, het godvruchtig deel des volks niet gekwetst worde, en in ons volksleven het maatschappelijk verkeer niet op zoo gansch noodeloze en schandelijke wijze bemoeilijkt, maar door eerbiediging van het heilige en hooghouding der zedelijkheid bevorderd en veraangenaamd worde.

Insgelijks ligt het, naar het oordeel uwer commissie, op den weg der maatschappijen van vervoer, daartoe mede te werken door alle middelen, die in hare macht zijn.

Tegen een adres als de classis Gorinchem van deze synode wenscht, ziet uwe commissie geen enkel bezwaar. Zouden de Gereformeerde Kerken geen roeping hebben op te komen voor de eere Gods in ons volksleven, voor de heilig houding van zijnen Naam en voor de handhaving der goede zeden naar zijn bevel? Van zulk een adres eener generale synode mag ook worden verwacht, dat het niet zonder invloed zal blijven. Uwe commissie zou het voorstel der classis wenschen uit te breiden, aldus: dat der regeering worde verzocht, op geheel haar gebied tegen genoemde openbare zonden op te treden. Uwe commissie denkt daarbij o. a. ook aan de kazernes, waarin naar de eenparige klachten van onze christenmiliciens en anderen, dergelijke zonden, trots het reglementair verbod, helaas, nog bij velen, zoowel van hooger als van lageren rang, gewoonte zijn en doorgaans ongestraft blijven. Ook in de werkplaatsen der regeering, en in de scholen, vooral hogere burgerscholen en gymnasia, wake de regeering tegen alle misbruik van Gods heiligen Naam, opdat zij niet mede schuldig worde aan de ontarding des volks en van de kinderen des volks.

Wat de maatregelen aangaat, uwe commissie zou de wenken der classis wel onder de aandacht van de regeering en van de maatschappijen willen gebracht zien, doch alleen als verduidelijking van de bedoeling, zonder zich daarover uit te spreken, of daartoe den wensch te beperken; aan de regeering en aan de maatschappijen zelve voorts overlatend te beoordeelen, welke maatregelen er te nemen zijn.

Door deze overwegingen is uwe commissie geleid tot dit advies:

De generale synode drage aan het moderamen op, een adres in den geest van bedoeld voorstel, zooals het door de commissie is aangevuld, te zenden:

1°. aan H. M. de Koningin-weduwe, Regentes der Nederlanden;

2°. aan onderscheidene maatschappijen van vervoermiddelen; aan welke maatschappijen een adres gericht zal worden, beslisse het moderamen, na ingesteld onderzoek.

L. LINDEBOOM, *Rapporteur*.

BIJLAGE GG.
(Art. 170.)

RAPPORT over een schrijven van de Nationale Christelijke Geheel-onthouders Vereeniging.

Namens de algemeene vergadering, 10 October 1895 te den Haag gehouden, wijst het hoofdbestuur dier vereeniging uwe vergadering „op de hooge noodzakelijkheid, dat er in dezen zoo belangrijken en gewichtigen strijd (tegen de toenemende drankzonde) van wege de kerkvergaderingen der Protestantsche kerkgenootschappen in Nederland positie worde genomen.

Immers, het betaamt aan de Christelijke kerk om vooraan te staan, als het geldt de eer van God en zijnen Christus onder de menschen te bevorderen en afbreuk te doen aan wat zijne heerschappij in den weg treedt; vooraan te staan als het bevordering van godsvrucht en zedelijkheid geldt onder de leden der gemeente en hunne kinderen, of de wegruiming van hinderpalen, die den bloei

van het gemeentelieven belemmeren, terwijl de kerk van Christus toch ook wel toonen mag hart te hebben voor den maatschappelijken welstand des volks, en het bekend is, dat in dezen tijd niets zóó zeer als de uit den weg te ruimen drinkgewoonten van bedwelmende dranken ellende en verlaging te voorschijn roept."

Deze opwekking wordt in het adres door onderscheidene redenen aangedrongen, en een en andere wenk gegeven, hoe de synode zou kunnen medewerken tot stuiting van dit kwaad.

Naar het oordeel uwer commissie is de strijd van genoemde vereeniging tegen de toenemende dronkenschap en drinkgewoonten op zich zelf zeer te waardeeren. Ook haar adres verdient overweging, omdat zij niet vraagt, dat de synode anders dan uit haar eigen beginsel en op haren eigenen weg dezen noodigen strijd zal medestrijden. Met dank aan den Heere, die er ons toe verwaardigt, mag worden getuigd, dat de Gereformeerde kerken ook in generale synode meermalen op dezen kanker van ons volksleven het oog gevestigd hebben en tot krachtige bestrijding opgewekt; alsmede dat voortdurend in de bediening des Woords en in de catechisatiën ook tegen deze en dergelijke zonden wordt gewaarschuwd. Nochtans is het, naar het oordeel uwer commissie, wel wenschelijk te achten, dat ook deze synode, naar aanleiding van dit adres hare stem doe hooren tegen deze zonde, waartegen ook in den boezem onzer kerken zonder ophouden moet worden gewaakt en gestreden. Aan de Gereformeerde kerken inzonderheid betaamt het, vooraan te staan in het hanteeren van het zwaard des Geestes tegen alle vijanden van de kerk en van het volk.

(Volgde de conclusie, die, door de synode aangenomen, in de Acta is opgenomen.)

L. LINDEBOOM, *Rapporteur.*

BIJLAGE HH.

(Art. 171.)

RAPPORT over een tweede schrijven van den heer J. F. Stielcr.

Aan uwe commissie is in handen gesteld een schrijven van J. F. STIELER, d.d. 20 Augustus 1896, met protest tegen het volgens het verslag in „De Standaard” genomen besluit dezer synode, daarin aldus uitgedrukt: „Een schrijven over de 3de doopvraag werd niet behandeld, omdat het niet langs den wettigen kerkelijken weg ter synode is gekomen.” Daargelaten nu dat de mededeelingen in „De Standaard” niet als officieel geldend kunnen worden aangemerkt, aangezien het verslag in de pers *niet* door de synode wordt geaprobeerd, merkt uwe commissie op, dat iedereen natuurlijk wel met een schrijven ter synode mag komen, doch dat broeder STIELER zijnen kerkeraad had behooren te verzoeken zijn schrijven als schrijven van den kerkeraad over te nemen. Bij weigering had hij, als hij de motieven van den kerkeraad niet deelen kon, zich met dergelijk verzoek kunnen wenden tot classis of provinciale synode. Eerst als J. F. STIELER tegen het oordeel van al deze kerkelijke vergaderingen in, meende te moeten volharden bij zijn denkbeeld, had hij het met weerlegging van alle motieven ter behandeling door de generale synode kunnen aanbieden. Aangezien van dit alles niets geschied is, kan gezegd worden, dat het *niet* langs den wettigen kerkelijken weg op de synode generaal is gekomen.

(Volgde de conclusie, die, door de synode aangenomen, in de Acta is opgenomen.)

DR L. H. WAGENAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE II.
(Art. 178.)

RAPPORT van de deputaten voor de correspondentie met
de hooge overheid.

Overeenkomstig hunne door de generale synode van Dordrecht van 1893 art. 138 gegeven instructie, hebben uwe deputaten de eer u een generaal rapport van hunne werkzaamheden te geven. Het sluit zich aan bij hun vorig verslag, vermeld in art. 74 der generale synode van Dordrecht van 1893. Het loopt tot op den 11^{den} Augustus van dit jaar.

Nadat door het moderamen der generale synode van Dordrecht aan H. M. de Koningin-Regentes kennis was gegeven van de benoeming der deputaten door de synode, hebben uwe deputaten Hoogstderzelve bericht, dat de heer Mr A. F. DE SAVORNIN LOHMAN het praesidium zou waarnemen en aan den heer M. NOORDZIJ was opgedragen als scriba te fungeeren en alle stukken van de hooge regeering te ontvangen.

Het strekt den deputaten tot groote vreugde, uwe vergadering te kunnen mededeelen, dat zij, bij *het voeren der correspondentie*, van de zijde der hooge regeering en in het bijzonder van Z.Exc. den minister van Justitie, steeds de meest gewenschte welwillendheid en steun in het belang der kerken hebben mogen onder vinden, hetgeen zeer zeker ook door uwe vergadering op hoogen prijs wordt gesteld.

In den *gang* van de correspondentie met Z.Exc. den minister van Justitie betreffende veranderingen, die door besluiten van kerken moesten aangebracht in de bij de regeering berustende officieele lijst van de Gereformeerde Kerken in Nederland, is eene kleine verandering gekomen. Als toch uwe deputaten, zooals in hunne instructie is vastgesteld, namens de gezamenlijke kerken bij de regeering bevestigen, hetgeen door kerken haar is bericht en door de betrokken classis is goedgekeurd, behoeven uwe deputaten niet meer te verzoeken, dat aan Z.Exc. den minister van Binnenlandsche zaken en door dezen aan de betrokken autoriteiten mededeeling daarvan worde gedaan, wijl Z.Exc. de minister van Justitie dat, sedert 22 Mei 1895, reeds bij voorbaat doet en uwe deputaten bericht, dat hij ook aan den betrokken commissaris der Koningin en aan den minister van Finantiën mededeeling ervan heeft gedaan.

Deze vereenvoudiging in den vorm is inderdaad zakelijk eene verbetering. Want bij mogelijke geschillen van bloot burgerlijk administratieven of fiscalen aard kunnen uwe deputaten nu, zonder dat zij, gelijk vroeger, Z.Exc. den minister verder behoeven lastig te vallen, zelven de in geding betrokken beambten of colleges in kennis stellen met het besluit der hooge regeering aangaande de onderwerpelijke zaak. Aanleiding tot deze kleine wijziging van 's ministers zijde waren administratieve moeilijkheden betreffende verzoeken van kerken tot vrijdom van grondbelasting enz. Toen uwe deputaten hierop den 10^{den} Mei 1895 de aandacht van Z.Exc. vestigden, antwoordde Z.Exc. per missive d.d. 7 October 1895 1ste afd. n°. 181, dat hij uwe deputaten voortaan „mededeeling zou doen van den inhoud van de adressen der kerkeraden” niet alleen, maar ook „van de autoriteiten aan welke van dien inhoud mede door hem is kennis gegeven.”

Wat voorts aangaat de *veranderingen*, die op de lijst van de Gereformeerde Kerken bij de hooge overheid zijn aangebracht, zij zijn in het algemeen van dien aard, dat zij duidelijk doen zien, hoe God in zijne ontferming, trots de eigenaardig zich teekenende bestrijding van buiten en de, soms daardoor opgewekte, wrijving van binnen, de kerken in tal uitbreidde; tegenover gedeeldheid buiten, haar in goede richting deed werkzaam zijn; en voor achteruitgang behoedde. De Heere was goed, zeer goed!

Die veranderingen zijn naar de *vijf* hoofdgevallen, waarin aan de hooge overheid wordt kennis gegeven, de volgende:

A. in zake de *institueering* van kerken. Tot op de generale synode van 1893

was het getal der kerken toegenomen met *veertien*. Die van Bellingwolde werd toen het laatst onder n° 716 bij de regeering bekend. Feitelijk waren er echter, om de redenen destijds in het rapport vermeld, slechts 714 kerken bekend naar de wet van 10 September 1853. *Thans* is het cijfer geklommen tot 784. Doch wijl tusschen die nummers 716 en 784 ook namen van samengesmolten kerken voorkomen, kan men uit die cijfers evenmin het getal der kerken afleiden als dat der nieuw geïnstitueerde kerken sedert 1893. Dit laatste getal is vermeerderd met *tweëntwintig*, als: n° 717 Foudgum, Baard, Bornwerd en Bitterwerd; n° 751 Pingjum en Zurich; n° 752 Vledder; n° 755 Meerkerk; n° 756 Watergraafsmeer; n° 757 Emmer-Compascuum; n° 758 Avereest; n° 759 Lutjegast; n° 760 Eestrum; n° 765 Zevenhuizen (classis Gouda); n° 766 Tilburg; n° 767 Tzum; n° 768 Muiderberg; n° 769 Vleuten en de Meern; n° 770 Lochem; n° 772 Woubrugge; n° 773 Zaltbommel; n° 774 Broek in Waterland; n° 778 Schiermonnikoog; n° 780 Giessen en Rijswijk; n° 782 Ankeveen en n° 783 Stavoren.

Feitelijk zijn er echter nog vier kerken meer bijgekomen, gelijk nader blijken zal.

Ook heeft zich in deze rubriek het zonderlinge geval voorgedaan, dat de kerk van Vinkeveen, die reeds in 1892 op de lijst onder n° 399 voorkwam, blijkens missive van den minister van Justitie dd. 14 October 1895 1ste afd. n°. 158, zich in Juni 1895 weér opgaf als geïnstitueerd. Wij verzochten Z.Exc. haar onder genoemd nummer op de lijst te doen blijven, met aantekening, dat zij zich echter ten tweeden male bekendmaakte. Deputaten dringen er ten zeerste op aan, dat dergelijke fouten, hoe ook veroorzaakt, voorkomen worden; zij kunnen slechts tot misverstand en verwarring aanleiding geven.

B. Wat betreft de *ineensmelting* van kerken, berichten uwe deputaten, dat op niet minder dan 42 plaatsen reeds de kerken zijn samengesmolten: n° 718 te Breukelen; n° 719 te Huizen; n° 720 te Winterswijk; n° 721 te Oude- en Nieuwe-Wetering; n° 722 te Bodegraven; n° 723 te Klundert; n° 724 te Westbroek c. a.; n° 725 te Makkum en Cornwerd; n° 726 te Rozenburg c. a.; n° 727 te Zwartsluis; n° 728 te Hasselt; n° 729 te Gorinchem; n° 730 te Lopik; n° 731 te Franeker; n° 732 te Grijpskerke; n° 733 te Jutrijp en Hommerts; n° 734 te Beetgum; n° 735 te Nijmegen; n° 736 te Holwerd; n° 737 te Den Helder; n° 738 te Bergen-op-Zoom; n° 739 te Nieuw-Leuzen; n° 740 te Naaldwijk; n° 741 te Baambrugge; n° 742 te Alkmaar; n° 743 te Almelo; n° 744 te Dalfsen; n° 745 te Strijen; n° 746 te Nieuw-Vennip; n° 747 te Vrijhoeve- en 's Grevelduin-Cappelle; n° 748 te Baarn; n° 753 te Putten; n° 754 te Lemmer, Eesterga en Follega; n° 761 te Noordeloos; n° 762 te Lemele en Lemelerveld; n° 763 te Utrecht; n° 764 te Naarden; n° 771 te Barendrecht; n° 775 te Kampen; n° 777 te Broek op Langendijk; n° 781 te Beverwijk; n° 784 te Doesburg, terwijl n° 776 te Noord-Scharwoude, Zuid-Scharwoude en Oud-Karspel tot die van Noord-Scharwoude samensmolten.

Aangezien echter onder deze rubriek ten deele ook de onder letter D nader te vermelden kerken van Haarlemmermeer-Hoofddorp moeten medegerekend worden, zoo is op 43 plaatsen het onderscheidensmerk A en B weggevallen. Daar vóór 1893 ook de kerken van Amstelveen die onderscheiding wegwierpen, heeft er derhalve sedert de vereeniging van 1892 op 44 plaatsen van de 113 samensmelting plaats gehad; zoodat op nog 69 plaatsen kerken door het min-schilderachtige kenteeken A en B zijn onderscheiden. *Feitelijk* is echter ook hier de staat van zaken nog gunstiger, wijl dat kenteeken op nog zes plaatsen wegviel, maar dezer acte nog niet tot bevestiging bij de hooge regeering is kunnen komen, gelijk nader blijken zal.

C. *Splitsing* heeft slechts plaats gehad bij ééne kerk, die van *Andel* c. a.; zoodat zij zich gesplitst heeft in n° 779 de kerk van Andel en n° 780 de kerk van Giessen en Rijswijk.

Indirect is dit ook het geval met de kerk van Oostermeer c. a. waaruit zich die van Eestrum ontwikkelde. Daar echter in het stuk aan de regeering van die verhouding geen sprake was, is de kerk van Eestrum onder rubriek A genoemd.

D. *Verschikking* heeft plaats gevonden met de kerken van Haarlemmermeer-Hoofddorp (B) en Haarlemmermeer-Hoofddorp (A), die dientengevolge geplaatst zijn, zonder het kenmerk (A) of (B), n° 749 als Haarlemmermeer (Sloterweg) en n° 750 als Haarlemmermeer (Hoofddorp).

E. *Opgeheven* is slechts ééne kerk namelijk onder n° 153, die van Midlum.

Doch ook deze rubriek weêrspiegelt niet zuiver *den werkelijken toestand*.

Nog te dikwerf blijkt het uwen deputaten, dat de classes niet genoeg zorg dragen, dat de veranderingen, die op de lijst van de Gereformeerde Kerken moeten aangebracht worden, door de betrokkene kerkeraden tijdig bij de hooge overheid worden bekend gemaakt. Zoo heeft de classis Leiden nog altijd niet gezorgd, dat van de samensmelting van de kerken van *Hazerswoude* (B) (Rijndijk) n° 516 en van Koudekerk aan den Rijn n° 520 en van de kerken van Noordwijk (A) en (B) n° 525 en 526 aan de overheid is kennis gegeven, ofschoon reeds in het rapport uwer deputaten op de generale synode van Dordrecht daarvan sprake was en toen ook tot beëindiging de weg is geweest. Evenmin heeft de classis Zierikzee de zaak der samensmelting van een deel der kerk van Zierikzee (A) met die van Zierikzee (B) aldaar, ook toen reeds ter sprake gekomen, bij de hooge regeering in orde doen brengen.

Dat echter dergelijk verzuim tot allerlei moeilijkheden aanleiding kan geven, heeft o. a. de geschiedenis van de kerk van Doesburg geleerd. Uit anderen hoofde kan dit ook het geval zijn met kerken, die wel geïnstitueerd zijn maar zich als zoodanig niet bij de regeering hebben aangemeld; als daar zijn de kerken van *Lekkerkerk*, ofschoon uwe deputaten bij missive van 15 November 1895 den scriba der classis Gouda van 5 November opmerkelijk maakten, dat aangaande die kerk nog geen stuk bij den Minister van Justitie was ontvangen, wyl niet aan H. M. opgezonden; voorts die van *Borselen*, classis Goes; die van *Wieringen*, classis Alkmaar en die van *Voorst*, classis Apeldoorn.

In al deze gevallen, uitgezonderd dat van Zierikzee, kan de zaak der genoemde kerken naar het gegeven advies op de gewone wijze in orde worden gebracht.

Geheel anders staat het met de volgende gevallen:

de kerk van *Zierikzee* (A) n° 647 van de lijst, reeds bovengenoemd;

de kerk van *Twelloo* n° 307, die niet meer schijnt te bestaan; doch de classis Apeldoorn gaf daarvan uwen deputaten nimmer eenig bericht;

de kerk van *Kulenburg* (A) (eigenlijk *Culenburg*) n° 349, die volgens bericht van de classis Tiel uit het kerkverband is getreden;

de kerk van *Kamperveen* (B) n° 248, die volgens schrijven van de classis Zwolle zich heeft gesepareerd;

insgelijks de kerk van *Woerden* (A) n°. 544, waarvan volgens bericht van de zusterkerk slechts enkele leden overbleven, die zich met de kerk van Woerden (B) hebben vereenigd;

de kerk van *Sommelsdijk* n° 613, die volgens bericht van de classis heeft opgehouden te bestaan.

Onder deze rubriek kan ook gebracht worden het geval van de kerk van *Rijnsaterwoude* n° 540, die volgens bericht van de classis nooit heeft bestaan.

Voor al deze gevallen kan echter geen kerkeraad bij de regeering optreden, wyl niet bestaande. Ook deputaten niet, wyl hun naar 2 van hunne instructie opgedragen is slechts „te bevestigen van wege de gezamenlijke kerken bij de regeering het bericht, reeds door eene kerk zelve aan haar (de regeering) gegeven.”

Uwe vergadering zal dus hebben te beslissen, hoe in deze te handelen.

Waren nu de zaken der genoemde kerken bij de regeering in orde gebracht, dan zou de lijst ons leeren, dat sedert 1892 het getal der kerken: is *vermeerderd* met *veertig* en is *verminderd* met ééne die niet bestond; met ééne die opgeheven werd; met vijf welker leden voor het grootste gedeelte uit het kerkverband traden; samen zeven; zoodat het getal van 700 kerken van Juli 1892 klom tot 733; dat voorts het getal plaatsen, waar meer dan ééne kerk bestaat van 113, door

samensmelting of verschikking ten getale van 50, is gedaald tot 63; een getal dat weldra weêr zal kunnen verminderd worden met vier.

In 1892 waren van de 700 kerken 230 kerken op plaatsen, waar er twee of meer op ééne plaats bestonden. Er waren dus op 583 plaatsen kerken; thans geeft dat met eene vermeerdering van 33, die op nieuw geïnstitueerd werden, met twee die verschikt werden, het resultaat dat er thans op 618 plaatsen Gereformeerde kerken bestaan tegen 583 in 1892.

Aangaande bijzondere zaken hebben uwe deputaten nog het volgende te melden:

1°. dat zij dd. 18 April 1896 ontvingen een schrijven van het algemeen bestuur van den algemeenen Nederlandschen Vredesbond, waarin verzocht wordt adhaesie te willen betuigen aan eene petitie van de „Conférence Ecclesiastique pour la paix”, 16 en 17 Augustus 1893 te Chicago vergaderd, aan de verschillende regeeringen der wereld; waarin wordt gewezen op „de wenschelijkheid van scheidsrechterlijke uitspraak in gevallen van internationale geschillen tusschen beschaafde natiën, in plaats van tot den oorlog de toevlucht te nemen.” Door meer dan 30.200 kerken, zowel Protestantsche als Roomsch-Katholieke, zou adhaesie zijn betuigd.”

Uwe deputaten kunnen dit verzoek slechts ter kennis der synode brengen, wijl het beslissen er over alleen aan haar staat.

2°. hebben uwe deputaten gereed gemaakt een ontwerp van aanvraag door kerkelijke kassen aan de hooge regeering, om de goederen kosteloos op de Gereformeerde kerken te mogen overdragen. Een afschrift gaat hiernevens. (*) Steeds werd het met gewenscht gevolg opgezonden; zelfs door evangelisatie-vereeningden, mits zij maar in hare statuten hadden uitgedrukt, dat zij slechts in het belang der Gereformeerde kerk werkzaam waren.

3°. gaven uwe deputaten tal van adviezen aan kerkeraden en classes in gevallen van verschillenden aard, die hier niet opgenoemd behoeven te worden, maar toch tot de volgende opmerkingen aanleiding gaven:

vooreerst, dat het, met het oog op de burgerlijke gemeenteadministratie den kerkeraden van kerken, die geïnstitueerd, samengesmolten of uit eene combinatie met eene andere kerk getreden zijn, niet genoeg kan op het hart gedrukt worden, terstond daarvan aan het dagelijksch bestuur der gemeente schriftelijk kennis te geven. Tal van zakelijke en finantieele moeilijkheden kunnen daardoor voorkomen worden, die anders niet of niet dan zeer moeilijk zijn weg te nemen.

dan, dat voor de diaconieën door de kerkeraden vooral moet voldaan worden aan art. 7 der armenwet door schriftelijke mededeeling aan het burgerlijk bestuur van „de bepalingen betreffende de inrichting en het bestuur der diaconie.” Nalatigheid kan een vonnis ten gevolge hebben; doet in elk geval verliezen de bevoegdheid, Burgerlijk Wetboek art. 1691 genoemd, tot het aangaan van burgerlijke handelingen; en kan ook gemis van zekere inkomsten veroorzaken.

Intusschen moeten uwe deputaten hier de aandacht uwer vergadering vestigen op het feit, dat Gedeputeerde Staten van Gelderland niet tevreden zijn met de opnoeming van de artikelen der Dordtsche kerkenordering, die betrekking hebben op de diaconie. Uwe deputaten adviseeren, dat de synode hen machtige, om met Gedeputeerde Staten van Gelderland in correspondentie te treden, ten einde een mogelijk proces te voorkomen.

ook moeten uwe deputaten berichten, dat er nog steeds kerken zijn, die kerk en pastorie op haren naam hebben staan en toch daarvoor nog grondbelasting betalen. Dit is noodeloos geld wegwerpen. De wet van 26 Mei 1870 kent bij art. 25^b uitdrukkelijk vrijdom toe. Eene aanvraag op ongezegeld papier aan Gedeputeerde Staten binnen den bepaalden tijd is tot vrijwaring voldoende.

voorts, dat door enkele kerken, in haar adres aan H. M. de Koningin-Regentesse, niet verwezen wordt naar de kerkenordering van Dordrecht van 1618/19, zooals die door de Generale Synode van Amsterdam van 1892 aan de hooge regeering is voorgelegd; maar 'zooals zij in het groot-plakkaatboek voorkomt. Dit laatste is verkeerd en zou tot moeilijkheden aanleiding kunnen geven.

bovendien zou naar de meening uwer deputaten veel geschrijf, verzuim en mceilijkheden van allerlei aard kunnen voorkomen worden, indien de kerkeraden allen behoorlijk kennis namen van „Het Kerkblad”. Doch dit doen zij niet. Het komt dan ook uwen deputaten wenschelijk voor, dat daarin door uwe vergadering voorzien worde. Zóó als het nu gaat, geven de berichten en de opmerkingen van uwe deputaten al zeer weinig. Toezending van een exemplaar aan elken kerkeraad zou beter werken.

4°. berichten uwe deputaten, dat zij ter voldoening aan het bepaalde bij art. 187 der Acta van de synode van Dordt van 1893, eene verklaring geformuleerd hebben voor de kerk van Amsterdam, die belast is met de bewaring van het archief der synode. Zij gaat hiernevens en is door den kerkeraad voornoemd geteekend dd. Mei 1895. In verband hiermede vestigen uwe deputaten de aandacht op de wenschelijkheid, dat ook de stukken der synoden van vóór 1892 werden vergaderd en in hetzelfde archief neêrgelegd. Ook andere stukken, als van de synodale commissie der Christelijke Gereformeerde Kerk en die van de commissie van 1869 tot het legaal bekend worden van de Christelijke Gereformeerde Kerk destijds, behoorden daarbij gevoegd.

Eindelijk hebben uwe deputaten uwe aandacht te vestigen op hetgeen D. V. in 1898 zal plaats hebben met onze jeugdige vorstin. De benoeming van deputaten voor die gelegenheid komt uwen deputaten niet ongewenscht voor.

Ten slotte hebben uwe deputaten de eer uwe vergadering te verzoeken wel *in het algemeen* hare goedkeuring te willen verleenen aan dit rapport en de daarin vervatte adviezen.

Zij leggen hiermede hun mandaat in uw midden neder, met de bede dat onze God naar zijne trouw uwen arbeid rijkelijk zegene tot verheerlijking van zijn naam.

M. NOORDT'ZIJ, *Rapporteur.*

(*) *Ontwerp van aanvraag door eene kerkelijke kas aan de hooge regeering, om de goederen kosteloos op eene Gereformeerde kerk te mogen overdragen.*

AAN H. M. DE KONINGIN-WEDUWE-REGENTES!

Geeft met den meesten eerbied te kennen het Bestuur der Vereeniging „de Kerkelijke Kas” te....., wier Statuten zijn goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van den....,

dat de Vereeniging, „de Kerkelijke Kas”, opgericht is, om de goederen, zoowel roerende als onroerende, te beheeren, welke zijn of worden bijeengebracht door of ten behoeve van de leden der Nederduitsche Gereformeerde Kerk te...., thans bij U Ms. Regeering bekend onder den naam van de Gereformeerde Kerk te....;

dat de leden der Vereeniging uitsluitend bestaan uit leden van die Kerk; en dat zij nimmer anderen, geen leden dier Kerk, in haar midden heeft gehad of zou mogen hebben, zooals blijkt uit voormelde Statuten en het daarbij behoorend Huishoudelijk Reglement;

dat die Vereeniging indertijd is opgericht, omdat het onzeker was, of van regeeringswege het rechtsbestaan van de Gereformeerde Kerken zou erkend worden, zoodat die Kerk, haar goederen op haar eigen naam zettende, in ongelegenheid had kunnen geraken; dat echter die goederen steeds uitsluitend gestrekt hebben ter voorziening in de behoeften van die Kerk, zóó dat het Bestuur zelfs verplicht was zich nopens dat gebruik geheel te gedragen naar de inzichten, wenschen en aanwijzingen van den Kerkeraad van genoemde Kerk;

dat echter thans de Gereformeerde Kerken in Nederland, zoowel die welke vroeger Christelijke Gereformeerde, als die welke vroeger Nederduitsche Gereformeerde heetten, zich te zamen als de Gereformeerde Kerken in Nederland, en elk afzonderlijk onder den naam van de burgerlijke gemeente waaronder zij ressorteert, tot Uwe Majesteit gewend hebben, om deze in kennis te stellen en van hare naamsverandering en van hare organisatie; en dat de Minister van Justitie bij missive d.d. 14 Juli 1892 officieel bericht heeft aan de Deputaten van de Gereformeerde Kerken in Nederland, dat de Regeering van een en ander kennis draagt;

dat in deze omstandigheden de Gereformeerde Kerk te... er geen bezwaar meer in ziet de voor haar bestemde en uitsluitend door haar gebruikte goederen ook in eigen beheer te nemen, en dus op haar eigen naam te doen stellen;

dat het Bestuur der Vereeniging, „de Kerkelijke Kas”, in overleg met de Vereeniging zelve, volkomen bereid is daartoe mee te werken;

dat diensvolgens de *onroerende* goederen aan de Vereeniging toebehoorende te weten: (goederen in te vullen) moeten worden overgeschreven op naam van de Gereformeerde Kerk te....;

dat, blijkens het hieraan voorafgaande, bij zoodanige omschrijving in werkelijkheid geen overgang plaats heeft, doch enkel eene naamsverandering van den eigenaar.

Weshalve requestant eerbiedig verzoekt, dat het H. M. moge behagen, *aan requestant, ter fine van bedoelde omschrijving, vrijstelling te verleenen van de rechten van registratie en overschrijving.*

Namens het Bestuur,

Voorzitter.

Secretaris.

..... (Naam van de plaats.)

..... (Datum.)

P. S. Dit adres moet op *gezegeld* papier gesteld worden en geadresseerd:

Aan Hare Majesteit de Koningin-Weduwe-Regentes te 's Gravenhage.

LIJST VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND,

op nummer gesteld en, waar terzelfder plaatse meer dan ééne kerk is, nader door eene volglatter onderscheiden *).

In de provincie Groningen:

1. te Aduard.
2. te Bedum (A).
3. te Bedum (B).
4. te Ezinge.
5. te Groningen (A).
6. te Groningen (B).
7. te Haren.
8. te Hoogkerk.
9. te Kielwindeweer.
10. te Sappemeer.
11. te Wetsinge—Sauwert (A).
12. te Wetsinge—Sauwert (B).
13. te Ten Boer.
14. te Thesinge.
15. te Zuidbroek.
16. te Zuidwolda.
17. te Enumatil.
18. te Grootegast.
19. te Koornhorn.
20. te Leek.
21. te Marum.
22. te Niezijl.
23. te Oldehove.
24. te Oldekerk.
25. te Stroobos.
26. te Zevenhuizen.
27. te Zuidhorn.
28. te Bafloo.
29. te Houwerzijl.
30. te Leens.
31. te Middelstum.
32. te Pietersburen.
33. te Uithuizen.
34. te Uithuizermeeden (westergedeelte).
35. te Uithuizermeeden (oostergedeelte).
36. te Ulrum.
37. te Warfum.
38. te Winsum.
39. te Zoutkamp.
40. te Meeden.
41. te Appingadam.

42. te Bierum.
43. te Delfzijl.
44. te Garrelsweer.
45. te Loppersum.
46. te Nieuwolda.
47. te 't Schild.
48. te Schildwolda.
49. te Siddeburen.
50. te Spijk (A).
51. te Spijk (B).
52. te Stedum.
53. te Ten Post.
54. te Wagenborgen.
55. te Woldendorp.
56. te 't Zandt.
57. te Midwolda.
58. te Nieuw-Beerta.
59. te Oostwold.
60. te Oude-Pekela.
61. te Scheemda.
62. te Veendam.
63. te Winschoten.
64. te Nieuw-Buinen.
65. te Nieuwe-Pekela.
66. te Onstwedde.
67. te Onstwedder-Mussel.
68. te Sellingen.
69. te Stadskanaal.
70. te Stadsmusselkanaal.
71. te Valthermond.
72. te Weerdingmond.
73. te Wildervank.

In de provincie Friesland:

74. te St. Anna-Parochie (A).
75. te St. Anna-Parochie (B).
76. te Beetgum (A).¹
77. te Beetgum (B).¹
78. te Bergum.
79. te Berlikum.
80. te Boxum c. a.
81. te Britsum.

} Zie 734.

*) Deze volglatters zijn aan de kerken gegeven naar den ouderdom van hare tegenwoordige formatie. Er zijn 63 plaatsen, waar meer dan ééne kerkformatie is. Meer dan twee kerkformatiën zijn er nog te Haarlem, Leiden en Middelburg; wellicht ook nog te Dordrecht.

¹ Door saamsmelting zijn de kerkformatiën, hier vermeld, bij deze nummers weggevallen en verder ingevoegd bij het opgegeven nummer.

82. te Hijum en Finkum.
 83. te Garjip.
 84. te Hallum.
 85. te Hijlaard.
 86. te St. Jacobi-Parochie.
 87. te Leeuwarden (A).
 88. te Leeuwarden (B).
 89. te Marrum c. a.
 90. te Oenkerk c. a.
 91. te Stiens.
 92. te Suawoude c. a.
 93. te Wartena c. a.
 94. te Wirdum.
 95. te Akkerwoude.
 96. te Murmerwoude.
 97. te Anjum.
 98. te Blija c. a.
 99. te Dokkum (A).
 100. te Dokkum (B).
 101. te Driesum.
 102. te Engwierum.
 103. te Ferwerd.
 104. te Hantum c. a.
 105. te Hollum (Ameland).
 106. te *Holwerd (A)* ¹ } *Zie 736.*
 107. te *Holwerd (B)* ¹ }
 108. te Metslawier c. a.
 109. te Morrha c. a.
 110. te Nes en Wierum.
 111. te Nijkerk.
 112. te Ee.
 113. te Paesens.
 114. te Reitsum c. a.
 115. te Rinsumageest c. a.
 116. te Wanswerd c. a.
 117. te Augustinusga.
 118. te Buitenpost c. a.
 119. te Burum.
 120. te Drachten.
 121. te Drogeham (A).
 122. te Drogeham (B).
 123. te Gerkesklooster.
 124. te Kollum (A).
 125. te Kollum (B).
 126. te Kooten.
 127. te Munnikezijl.
 128. te Nijega—Opeinde.
 129. te Oostermeer. ²
 130. te Oudwoude c. a.
 131. te Westergeest.
 132. te Oudega.
 133. te Rottevalle.
 134. te Surhuisterveen.
 135. te Surhuizum.
 136. te Twijzel.
 137. te Veewoudsterwal c. a.
 138. te Arum.
 139. te Bolsward (A).
 140. te Bolsward (B).
 141. te Exmorra.
 142. te *Franeker (A)*. ¹ } *Zie 731.*
 143. te *Franeker (B)*. ¹ }
 144. te Gaast c. a.
 145. te Harlingen A.
 146. te Harlingen B.
 147. te Idsegahuizen.
 148. te *Kubaard c. a.* ³ *Zie 787 en 788.*
 149. te Lollum.
 150. te Longerhouw c. a.
 151. te *Makkum c. a. (A)* ¹ } *Zie 725.*
 152. te *Makkum c. a. (B)* ¹ }
 153. te *Midlum*. ⁴
 154. te Midsland (Terschelling).
 155. te Minnertsga.
 156. te Oosterend.
 157. te Oosterbierum.
 158. te Schraard.
 159. te Sexbierum.
 160. te Tjerkwerd c. a.
 161. te Tzummarum c. a.
 162. te Westerschelling.
 163. te Winsum c. a.
 164. te Witmarsum.
 165. te Wommels c. a.
 166. te Wons c. a.
 167. te Balk.
 168. te Bozum.
 169. te Gaastmeer c. a.
 170. te Goënga c. a.
 171. te Heeg.
 172. te Hemelum c. a.
 173. te Hindeloopen.
 174. te *Jutrijp c. a. (A)* ¹ } *Zie 733.*
 175. te *Jutrijp c. a. (B)* ¹ }
 176. te Koudum.
 177. te Oosthem c. a.
 178. te Oudega—Idsega c. a.
 179. te Oudemirdum c. a.
 180. te Scharnegoutum c. a.
 181. te Sloten.
 182. te Sneek (A).
 183. te Sneek (B).
 184. te Sybrandaburen c. a.
 185. te Warns c. a.
 186. te Workum.
 187. te Woudsend c. a.
 188. te Wijckel.
 189. te IJlst.
 190. te Appelscha.
 191. te Donkerbroek.
 192. te Duurswoude c. a.
 193. te Haulerwijk.
 194. te Heerenveen.
 195. te Hoornsterzwaag c. a.
 196. te Idskenuizen c. a.
 197. te Joure c. a.

¹ Door saamsmelting zijn de kerkformaties, hier vermeld, bij deze nummers weggevallen en verder ingevoegd bij het opgegeven nummer.

² Het vroeger hiermede gecombineerde Eestrum staat nu onder N° 760.

³ Kubaard en Waaxens, vroeger gecombineerd, komen nu afzonderlijk voor onder de opgegeven nummers.

⁴ Hier is geen zelfstandige kerkformatie meer.

198. te Knijpe.
 199. te *Lemmer c. a. (A)*¹ } *Zie 754.*
 200. te *Lemmer c. a. (B)*¹ }
 201. te Lippenhuizen c. a.
 202. te Mildam c. a.
 203. te Oldeboorn c. a.
 204. te Oosterzee c. a.
 205. te Echten.
 206. te Terwispeel.
 207. te Ureterp c. a.
 208. te Wolvega c. a.

In de provincie Drenthe:

209. te Assen.
 210. te Beilen.
 211. te Borger.
 212. te Gasselter—Nijeveen.
 213. te Hijken.
 214. te Norg.
 215. te Roden.
 216. te Een.
 217. te Smilde c. a. (A).
 218. te Smilde c. a. (B).
 219. te Vries.
 220. te Westerbork.
 221. te Diever c. a.
 222. te Dwingeloo.
 223. te Hollandsche-Veld.
 224. te Hoogeveen (A).
 225. te Hoogeveen (B).
 226. te Ruinerwold en Koekange.
 227. te Meppel (A).
 228. te Meppel (B).
 229. te Nijeveen.
 230. te Zuidwolde.
 231. te Aalden c. a.
 232. te Coevorden.
 233. te Emmen.
 234. te Gees c. a.
 235. te Nieuw-Amsterdam.
 236. te Nieuw-Dordrecht.
 237. te Schoonebeek.
 238. te Schoonoord.
 239. te Sleen.

In de provincie Overijsel:

240. te Zwolle (A).
 241. te Zwolle (B).
 242. te Genemuiden.
 243. te *Hasselt (A)*¹ } *Zie 728.*
 244. te *Hasselt (B)*¹ }
 245. te *Kampen (A)*¹ } *Zie 775.*
 246. te *Kampen (B)*¹ }
 247. te Kamperveen.
 248. te *Kamperveen (B)*²
 249. te Langeslag.
 250. te Rouveen.

251. te Staphorst.
 252. te Steenwijk (A).
 253. te Steenwijk (B).
 254. te Stad Vollenhove.
 255. te Ambt Vollenhove (A).
 256. te Ambt Vollenhove (B).
 257. te Zalk c. a.
 258. te *Zwartsluis (A)*¹ } *Zie 727.*
 259. te *Zwartsluis (B)*¹ }
 260. te *Almelo (A)*¹ } *Zie 743.*
 261. te *Almelo (B)*¹ }
 262. te Deventer (A).
 263. te Deventer (B).
 264. te Enschedé (A).
 265. te Enschedé (B).
 266. te Enter.
 267. te Holten.
 268. te Nijverdal c. a.
 269. te Olst c. a.
 270. te Rijsen.
 271. te Vriezenveen.
 272. te Wierden.
 273. te Wijhe.
 274. te Bergentheim.
 275. te *Dalfsen (A)*¹ } *Zie 744.*
 276. te *Dalfsen (B)*¹ }
 277. te Dedemsvaart.
 278. te Den Ham.
 279. te Hardenberg.
 280. te Heemse (A).
 281. te Heemse (B).
 282. te De Krim.
 283. te *Lemelerveld c. a. (A)*¹ } *Zie 762.*
 284. te *Lemelerveld c. a. (B)*¹ }
 285. te Lutten.
 286. te *Nieuw-Leuzen (A)*¹ } *Zie 739.*
 287. te *Nieuw-Leuzen (B)*¹ }
 288. te Ommen.
 289. te Vroomshoop.

In de provincie Gelderland:

290. te Apeldoorn (A).
 291. te Apeldoorn (B).
 292. te Arnhem (A).
 293. te Arnhem (B).
 294. te Beekbergen.
 295. te Bennekom.
 296. te Dieren (A).
 297. te Dieren (B).
 298. te Ede.
 299. te Heteren.
 300. te Lunteren.
 301. te *Nijmegen (A)*¹ } *Zie 735.*
 302. te *Nijmegen (B)*¹ }
 303. te Oosterbeek.
 304. te Randwijk c. a.
 305. te Renkum c. a.
 306. te Scherpenzeel.

¹ Door saamsmelting zijn de kerkformaties, hier vermeld, bij deze nummers weggevallen en verder ingevoegd bij het opgegeven nummer.

² De kerk van Kamperveen (B) heeft het kerkverband verbroken; daardoor is bij n° 247 de (A) weggevallen.

307. te *Twelloo*.²
 308. te Velp (A).
 309. te Velp (B).
 310. te Wageningen.
 311. te Zetten c. a.
 312. te Aalten (A).
 313. te Aalten (B).
 314. te Barchem.
 315. te *Doesburg* (A)¹ } *Zie 784.*
 316. te *Doesburg* (B)¹ }
 317. te Geesteren—Gelselaar.
 318. te Gendringen—Silvolde.
 319. te Neede.
 320. te Varsseveld.
 321. te Vorden.
 322. te Westervoort.
 323. te *Winterswijk* (A)¹ } *Zie 720.*
 324. te *Winterswijk* (B)¹ }
 325. te Zutfen.
 326. te Barneveld.
 327. te Doornspijk.
 328. te Elburg (A).
 329. te Elburg (B).
 330. te Epe.
 331. te Ermelo.
 332. te Harderwijk (A).
 333. te Harderwijk (B).
 334. te Hattem.
 335. te Heerde.
 336. te Kootwijk.
 337. te Nunspeet.
 338. te Nijkerk.
 339. te Oldebroek.
 340. te *Putten* (A)¹ } *Zie 753.*
 341. te *Putten* (B)¹ }
 342. te Voorthuizen.
 343. te Wapenvelde.
 344. te Wezep.
 345. te Aalst.
 346. te Gameren.
 347. te Geldermalsen.
 348. te Herwijnen.
 349. te *Kuilenburg* (A).³
 350. te *Kuilenburg* (Culenburg).
 351. te Opheusden.
 352. te Poederloijen.
 353. te Tiel.
 354. te Vuren c. a.
 355. te Well c. a.
 356. te Zuilichem.

In de provincie Utrecht:

357. te Amerongen.
 358. te Benschop.
 359. te Bildt.
 360. te Doorn.
 361. te Driebergen.

362. te Harmelen.
 363. te Linschoten.
 364. te *Lopik* (A)¹ } *Zie 730.*
 365. te *Lopik* (B)¹ }
 366. te Montfoort.
 367. te *Utrecht* (A) } *Zie 763.*
 368. te *Utrecht* (B) }
 369. te Vreeswijk.
 370. te IJsselstein.
 371. te *Zeist* (A)¹ } *Zie 786.*
 372. te *Zeist* (B)¹ }
 373. te Amersfoort (A).
 374. te Amersfoort (B).
 375. te *Baarn* (A)¹ } *Zie 748.*
 376. te *Baarn* (B)¹ }
 377. te Bunschoten c. a. (A).
 378. te Bunschoten c. a. (B).
 379. te Nieuw-Loosdrecht.
 380. te Oud-Loosdrecht.
 381. te Maartensdijk.
 382. te Renswoude.
 383. te Soest.
 384. te Veenendaal (A).
 385. te Veenendaal (B).
 386. te *Westbroek c. a.* (A)¹ } *Zie 724.*
 387. te *Westbroek c. a.* (B)¹ }
 388. te *Baambrugge* (A)¹ } *Zie 741.*
 389. te *Baambrugge* (B)¹ }
 390. te *Breukelen* (A)¹ } *Zie 718.*
 391. te *Breukelen* (B)¹ }
 392. te Kamerik.
 393. te Kockenge.
 394. te Loenen.
 395. te Maarszen.
 396. te Mijdrecht.
 397. te Nichtevecht.
 398. te Tienhoven.
 399. te Vinkeveen.
 400. te Vreeland.
 401. te Wilnis.
 402. te Zuilen.

In de provincie Noord-Holland:

403. te Amsterdam (A).
 404. te Amsterdam (B).
 405. te *Amstelveen* (A)⁴ } *Zie 704.*
 406. te *Amstelveen* (B)⁴ } *Zie 705.*
 407. te Bussum.
 408. te Diemen.
 409. te 's Graveland.
 410. te Hilversum (A).
 411. te Hilversum (B).
 412. te *Huizen* (A)¹ } *Zie 719.*
 413. te *Huizen* (B)¹ }
 414. te Muiden.
 415. te *Naarden* (A)¹ } *Zie 764.*
 416. te *Naarden* (B)¹ }

¹ Door saamsmelting zijn de kerkformaties, hier vermeld, bij deze nummers weggevallen en verder ingevoegd bij het opgegeven nummer.

² De kerkformatie te Twelloo schijnt niet meer te bestaan.

³ De kerk van *Kuilenburg* (A) heeft het kerkverband verbroken, zoodat bij n° 350 de (B) weggevallen is.

⁴ Door grenswijziging kregen de kerken alhier nieuwe nummers.

417. te Nederhorst-den-Berg.
 418. te Ouderkerk-aan-den-Amstel (A).
 419. te Ouderkerk-aan-den-Amstel (B).
 420. te Sloten.
 421. te Sloterdijk.
 422. te Uithoorn.
 423. te Weesp (A).
 424. te Weesp (B).
 425. te *Beverwijk* (A) ¹ }
 426. te *Beverwijk* (B) ¹ } *Zie 781.*
 427. te Haarlem (A).
 428. te Haarlem (B).
 429. te Haarlem (C).
 430. te *Haarlmeer—Hoofddorp* (A) ² *Zie 750.*
 431. te *Haarlmeer—Hoofddorp* (B) ² *Zie 749.*
 432. te Haarlemmermeer—Vijfhuizen.
 433. te Haarlemmermeer—Oostzijde.
 434. te Halfweg.
 435. te *Nieuw-Vennip* (A) ¹ }
 436. te *Nieuw-Vennip* (B) ¹ } *Zie 746.*
 437. te Velsen.
 438. te Westzaan.
 439. te Wormer.
 440. te Wormerveer.
 441. te Zaandam (A).
 442. te Zaandam (B).
 443. te *Alkmaar* (A) ¹ }
 444. te *Alkmaar* (B) ¹ } *Zie 742.*
 445. te Anna-Paulowna-polder (A).
 446. te Anna-Paulowna-polder (B).
 447. te *Broek-op-Langedijk* (A) ¹ }
 448. te *Broek-op-Langedijk* (B) ¹ } *Zie 777.*
 449. te Dirkshorn.
 450. te Heer-Hugowaard.
 451. te *Helder* (A) ¹ }
 452. te *Helder* (B) ¹ } *Zie 737.*
 453. te Kolhorn c. a.
 454. te Krabbendam c. a.
 455. te Oosterend (Texel).
 456. te Schagerbrug.
 457. te *Noord- en Zuid-Scharwoude* ³ *Zie 776.*
 458. te Schermerhorn.
 459. te Andijk.
 460. te Enkhuizen.
 461. te Hoorn.
 462. te Medemblik.
 463. te Opperdoes.
 464. te Urk.
 465. te Buiksloot.
 466. te Edam c. a.
 467. te Holysloot c. a.
 468. te Landsmeer.
 469. te Marken.
 470. te Monnikendam.
 471. te Nieuwendam.
 472. te Oostzaan.
 473. te Purmerend.

In de provincie Zuid-Holland:

474. te Delft (A).
 475. te Delft (B).
 476. te 's Gravenhage (A).
 477. te 's Gravenhage (B).
 478. te 's Gravenzande.
 479. te De Lier.
 480. te Loosduinen.
 481. te Monster.
 482. te *Naaldwijk* (A) ¹ }
 483. te *Naaldwijk* (B) ¹ } *Zie 740.*
 484. te Scheveningen (A).
 485. te Scheveningen (B).
 486. te Schipluiden.
 487. te Voorburg.
 488. te Zegwaard c. a.
 489. te Berkel c. a.
 490. te Bleiswijk.
 491. te Capelle-aan-den-IJssel.
 492. te Charlois c. a.
 493. te Katendrecht.
 494. te Delftshaven.
 495. te Hoek van Holland.
 496. te Hoogvliet.
 497. te Kralingen.
 498. te Maasland (A).
 499. te Maasland (B).
 500. te Maassluis (A).
 501. te Maassluis (B).
 502. te Overschie.
 503. te Pernis.
 504. te Poortugaal.
 505. te Rhoon.
 506. te Rotterdam (A).
 507. te Rotterdam (B).
 508. te Schiedam (A).
 509. te Schiedam (B).
 510. te Vlaardingen (A).
 511. te Vlaardingen (B).
 512. te IJselmonde.
 513. te Boskoop (A).
 514. te Boskoop (B).
 515. te Hazerswoude.
 516. te *Hazerswoude* (B). ⁴
 517. te Hillegom.
 518. te Katwijk-aan-den-Rijn.
 519. te Katwijk-aan-Zee.
 520. te Koudekerk. ⁴
 521. te Leiden (A).
 522. te Leiden (B).
 523. te Leiden (C).
 524. te Leiderdorp.
 525. te *Noordwijk-aan-Zee* (A). ⁵
 526. te *Noordwijk-aan-Zee* (B). ⁵
 527. te Rijnsburg.
 528. te Sassenheim.

¹ Door saamsmelting zijn de kerkformaties, hier aanvankelijk vermeld, bij deze nummers weggevallen en verder ingevoegd bij het opgegeven nummer.

² Door grenswijziging kregen de kerken alhier nieuwe nummers.

³ Door verschikking kreeg de kerk alhier een nieuw nummer.

⁴ De kerken van Hazerswoude (B) en Koudekerk zijn reeds sinds 1892 saamgesmolten, maar nog niet als zoodanig bij de regering bekend gemaakt; bij n° 515 is de (A) weggevallen.

⁵ De kerkformaties te Noordwijk-aan-Zee zijn sinds 1892 saamgesmolten, maar nog niet als zoodanig bij de regering bekend.

529. te Voorschoten.
 530. te Ter Aar.
 531. te Aarlanderveen.
 532. te Alphen.
 533. te *Bodegraven (A)*. } *Zie 722.*
 534. te *Bodegraven (B)*. }
 535. te Leimuiden c. a.
 536. te Nieuwkoop.
 537. te Nieuwveen.
 538. te Noorden.
 539. te Oudshoorn.
 540. te *Rijnsaterwoude*.²
 541. te Waarder.
 542. te *Oude- en Nieuwe-Wetering (A)* ¹ } *Zie 721.*
 543. te *Oude- en Nieuwe-Wetering (B)* ¹ }
 544. te *Woerden (A)*.³
 545. te Woerden.
 546. te Zevenhoven.
 547. te Zwammerdam.
 548. te Bergambacht.
 549. te Gouda (A).
 550. te Gouda (B).
 551. te Haastrecht.
 552. te Krimpen-aan-de-Lek.
 553. te Willige—Langerak.
 554. te Nieuwerkerk-aan-den-IJssel.
 555. te Oudewater.
 556. te Reeuwijk.
 557. te Schoonhoven (A).
 558. te Schoonhoven (B).
 559. te Sluipwijk.
 560. te Waddingsveen.
 561. te Giessendam c. a. (A).
 562. te Giessendam c. a. (B).
 563. te *Gorinchem (A)* ¹ } *Zie 729.*
 564. te *Gorinchem (B)* ¹ }
 565. te Hardingsveld.
 566. te Langerak.
 567. te Leerdam (A).
 568. te Leerdam (B).
 569. te Lekmond.
 570. te *Noordeloos (A)* ¹ } *Zie 761.*
 571. te *Noordeloos (B)* ¹ }
 572. te Schoonrewoerd.
 573. te Vianen.
 574. te Alblasterdam (A).
 575. te Alblasterdam (B).
 576. te *Barendrecht (A)* ¹ } *Zie 771.*
 577. te *Barendrecht (B)* ¹ }
 578. te Oud-Beijerland (A).
 579. te Oud-Beijerland (B).
 580. te Zuid-Beijerland.
 581. te Bolnes.
 582. te Dordrecht (A).
 583. te *Dordrecht (B)*.⁴
 584. te Dordrecht (C).
 585. te Giessen—Nieuwkerk.
 586. te Giessen—Oudkerk.
 787. te 's Gravendeel.
 588. te Heerjansdam.
 589. te Heinenoord.
 590. te Hendrik-Ido-Ambacht.
 591. te Nieuw-Lekkerland.
 592. te Molenaarsgraaf.
 593. te Numansdorp.
 594. te Ottoland.
 595. te Puttershoek.
 596. te Ridderkerk.
 597. te Rijsoord.
 598. te Sliedrecht c. a.
 599. te *Strijen (A)* ¹ } *Zie 745.*
 600. te *Strijen (B)* ¹ }
 601. te Westmaas.
 602. te Zwijndrecht.
 603. te Den Bommel.
 604. te Brielle.
 605. te Hellevoetsluis.
 606. te Middelharnis.
 607. te Nieuw-Helvoet.
 608. te Ooltgensplaat.
 609. te Oostvoorne.
 610. te Rockanje.
 611. te *Rozenburg c. a. (A)* ¹ } *Zie 726.*
 612. te *Rozenburg c. a. (B)* ¹ }
 613. te *Sommelsdijk*.⁵
 614. te Spijkenisse.
 615. te Stad-aan-'t Haringvliet.
 616. te Stellendam.
 617. te Zuidland.
 618. te Zwartewaal.

In de provincie Zeeland :

619. te Arnemuiden.
 620. te Domburg.
 621. te Gapinge.
 622. te *Grijpskerke (A)* ¹ } *Zie 732.*
 623. te *Grijpskerke (B)* ¹ }
 624. te Koudekerke.
 625. te St. Laurens c. a.
 626. te Meliskerke c. a.
 627. te Middelburg (A).
 628. te Middelburg (B).
 629. te Middelburg (C).
 630. te Oostkapelle.
 631. te Serooskerke (Walcheren) (A).
 632. te Serooskerke (Walcheren) (B).
 633. te Oost- en West-Souburg.
 634. te Veere.
 635. te Vlissingen (A).
 636. te Vlissingen (B).
 637. te Vrouwenpolder.
 638. te Brouwershaven.
 639. te Bruinisse.

¹ Door samensmelting zijn de kerkformaties, hier aanvankelijk vermeld, bij deze nummers weggevallen en verder ingevoegd bij het opgegeven nummer.

² Bij vergissing is Rijnsaterwoude vroeger opgegeven als hebbende eene kerk met de Gereformeerde kerken in kerkverband levende.

³ De kerk van Woerden (A) heeft het kerkverband verbroken, zoodat ook bij n° 545 de (B) is weggevallen.

⁴ Van de kerk van Dordrecht (B), welker kerkeraad het verband met de kerken verbrak, is onbekend, of het overblijvende deel is gereorganiseerd dan wel met ééne der andere kerkformaties saamgesmolten.

⁵ Alhier is geen kerkformatie, in verband met de Gereformeerde kerken.

640. te Colijnsplaat.
 641. te Haamstede.
 642. te Kamperland.
 643. te Oosterland.
 644. te Scharendijke c. a.
 645. te Wissekerke (N.-B.)
 646. te Geersdijk.
 647. te *Zierikzee (A)*.²
 648. te Zierikzee.
 649. te Anna-Jacobapolder.
 650. te Krabbendijke.
 651. te St. Maartensdijk.
 652. te Poortvliet.
 653. te Rilland c. a.
 654. te Tholen (A).
 655. te Tholen (B).
 656. te Oud-Vossemeer.
 657. te Baarland.
 658. te Biezelinghe c. a.
 659. te Goes.
 660. te Heinkenszand.
 661. te Kruiningen.
 662. te Nieuwdorp c. a.
 663. te Wolfaartsdijk.
 664. te Yerseke.
 665. te Axel (A).
 666. te Axel (B).
 667. te Oostburg.
 668. te Schoondijke.
 669. te Terneuzen.
 670. te Zaaamslag (A).
 671. te Zaaamslag (B).
 672. te *Bergen-op-Zoom (A)*.¹
 673. te *Bergen-op-Zoom (B)*.¹ } *Zie 738.*

In de provincie Noord-Brabant:

674. te Dussen.
 675. te Genderen c. a.
 676. te 's Gravenmoer.
 677. te 's *Grevelduin-Capelle c. a.*.¹ }
 678. te *Vrijhoeve-Capelle c. a.*.¹ } *Zie 747.*
 679. te Helenaveen.
 680. te Helmond.
 681. te 's Hertogenbosch.
 682. te Heusden.
 683. te Meeuwen c. a.
 684. te Sprang.
 685. te Nieuwendijk.
 686. te Almkerk.
 687. te *Andel c. a.*.³ *Zie 779 en 780.*
 688. te Sleeuwijk.
 689. te Veen.
 690. te Waardhuizen c. a.
 691. te Werkendam (A).
 692. te Werkendam (B).
 693. te Dinteloord c. a.
 694. te Fijnaart c. a.

695. te *Klundert (A)*.¹ }
 696. te *Klundert (B)*.¹ } *Zie 723.*
 697. te Moerdijk.
 698. te Willemstad.
 699. te Zevenbergen.
 700. te Hengeloo (*Overijsel*).
 701. te Moordrecht (*Zuid-Holland*).
 702. te Abbenbroek (*Zuid-Holland*).
 703. te Ouddorp (*Zuid-Holland*).
 704. te Amstelveen (*Noord-Holland*).
 705. te Overtoom (Amsterdam) (*Noord-Holl.*).
 706. te Zunderdorp (*Noord-Holland*).
 707. te Rijswijk (*Zuid-Holland*).
 708. te Oldemarkt (*Overijsel*).
 709. te Blokzijl (*Overijsel*).
 710. te Breda (*Noord-Brabant*).
 711. te Boornbergum en Korte-Hemmen (*Friesland*).
 712. te Oppenhuizen en Uitwellingerga (*Friesland*).
 713. te Asperen (*Zuid-Holland*).
 714. te Nijawier (*Friesland*).
 715. te Rossum (*Gelderland*).
 716. te Bellingwolde (*Groningen*).
 717. te Foudgum c. a. (*Friesland*).
 718. te Breukelen (*Utrecht*).
 719. te Huizen (*Noord-Holland*).
 720. te Winterswijk (*Gelderland*).
 721. te Oude- en Nieuwe-Wetering (*Zuid-Holland*).
 722. te Bodegraven (*Zuid-Holland*).
 723. te Klundert (*Noord-Brabant*).
 724. te Westbroek c. a. (*Utrecht*).
 725. te Makkum en Cornwerd (*Friesland*).
 726. te Rozenburg c. a. (*Zuid-Holland*).
 727. te Zwartsluis (*Overijsel*).
 728. te Hasselt (*Overijsel*).
 729. te Gorinchem (*Zuid-Holland*).
 730. te Lopik (*Utrecht*).
 731. te Franeker (*Friesland*).
 732. te Grijskerke (*Zeeland*).
 733. te Jutrijp en Hommerts (*Friesland*).
 734. te Beetgum (*Friesland*).
 735. te Nijmegen (*Gelderland*).
 736. te Holwerd (*Friesland*).
 737. te Den Helder (*Noord-Holland*).
 738. te Bergen-op-Zoom (*Noord-Brabant*).
 739. te Nieuw-Leuzen (*Overijsel*).
 740. te Naaldwijk (*Zuid-Holland*).
 741. te Baambrugge (*Utrecht*).
 742. te Alkmaar (*Noord-Holland*).
 743. te Almelo (*Overijsel*).
 744. te Dalfsen (*Overijsel*).
 745. te Strijen (*Zuid-Holland*).
 746. te Nieuw-Vennip (*Noord-Holland*).
 747. te Vrijhoeve- en 's Grevelduin-Capelle (*Noord-Brabant*).

¹ Door samensmelting zijn de kerkformaties, hier vermeld, bij deze nummers weggevalen en verder ingevoegd bij het opgegeven nummer.

² De kerk van Zierikzee (A) heeft het kerkverband verbroken, zoodat bij n° 648 de (B) is weggevalen.

³ De vroeger hier voorkomende combinatie is gesplitst; die kerken komen nu voor onder de opgegeven nieuwe nummers.

748. te Baarn (<i>Utrecht</i>). 749. te Haarlemmermeer (Sloterweg) (<i>Noord-Holland</i>). 750. te Haarlemmermeer (Hoofddorp) (<i>Noord-Holland</i>). 751. te Pingjum en Zurich (<i>Friesland</i>). 752. te Vledder (<i>Drenthe</i>). 753. te Putten (<i>Gelderland</i>). 754. te Lemmer, Eesterga en Follega (<i>Friestl.</i>). 755. te Meerkerk (<i>Zuid-Holland</i>). 756. te Watergraafsmeer (<i>Noord-Holland</i>). 757. te Emmer-Compascuum (<i>Groningen</i>). 758. te Avereest (<i>Overijsel</i>). 759. te Lutjegast (<i>Groningen</i>). 760. te Eestrum (<i>Friesland</i>). 761. te Noordeloos (<i>Zuid-Holland</i>). 762. te Lemele en Lemelerveld (<i>Overijsel</i>). 763. te Utrecht. 764. te Naarden (<i>Noord-Holland</i>). 765. te Zevenhuizen (<i>Zuid-Holland</i>). 766. te Tilburg (<i>Noord-Brabant</i>). 767. te Tzum (<i>Friesland</i>).	768. te Muiderberg (<i>Noord-Holland</i>). 769. te Vleuten en de Meern (<i>Utrecht</i>). 770. te Lochem (<i>Gelderland</i>). 771. te Barendrecht (<i>Zuid-Holland</i>). 772. te Woubrugge (<i>Zuid-Holland</i>). 773. te Zaltbommel (<i>Gelderland</i>). 774. te Broek-in-Waterland (<i>Noord-Holland</i>). 775. te Kampen (<i>Overijsel</i>). 776. te Noord-Scharwoude c. a. (<i>Noord-Holl.</i>). 777. te Broek-op-Langedijk (<i>Noord-Holland</i>). 778. te Schiermonnikoog (<i>Friesland</i>). 779. te Andel (<i>Noord-Brabant</i>). 780. te Giessen en Rijswijk (<i>Noord-Brabant</i>). 781. te Beverwijk (<i>Noord-Holland</i>). 782. te Ankeveen (<i>Noord-Holland</i>). 783. te Stavoren (<i>Friesland</i>). 784. te Doesburg (<i>Gelderland</i>). 785. te Voorst (<i>Gelderland</i>). 786. te Zeist (<i>Utrecht</i>). 787. te Kubaard (<i>Friesland</i>). 788. te Waaxens (<i>Friesland</i>). 789. te Borssele (<i>Zeeland</i>).

Voor eensluidend afschrift,

namens deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid,

M. NOORDTZIJ, *Scriba.*

Kampen, 22 December 1896.

Aanmerking. Nog zijn gereformeerde kerkformaties tot openbaring gekomen, maar nog niet als zoodanig bij de regeering bekend gemaakt, te Lekkerkerk (*Zuid-Holland*), op Wieringen en te Winkel (*Noord-Holland*).

REGISTER.

- Acta** (inrichting der), art. 21; bezorging en toezending van de acta, art. 168.
- Adriaanse, Ds L.**, art. 153.
- Adviseerende leden**, art. 4.
- Afgevaardigden der kerken**, art. 2; van buitenlandsche kerken, artt. 4, 32 en 37; toespraken en beantwoording, artt. 48, 49, 50, 51, 63, 66, 67, 68 en 69; bericht van afwezigheid, art. 172.
- Alphen (J. J. van)**, artt. 112 en 113.
- Archief**, ook van vroegere synoden der Christ. Geref. kerk, artt. 11 en 162.
- Archiefbewarende kerk** (rapport van), art. 11.
- Armenische christenen** (vervolgving der), artt. 133 en 183.
- Artikel 19 K. O.**, art. 57.
- Artikel 22, 24 en 27 K. O.**, artt. 58, 84, 85 en 86.
- Artikel 47 K. O.**, artt. 46, 84, 85 en 86.
- Artikel 55 K. O.**, artt. 56, 84, 85 en 86.
- Assurantie** (onderlinge . . . van Geref. kerken, niet van hare roeping), art. 130.
- Batavia**: regeling in zake de kerk aldaar, art. 137.
- Bazuin** (redactie), art. 110.
- Bedum (A)** (bezwaarschrift van den kerkeraad van), artt. 22, 26, 27 en 34.
- Bedum (B)** (bezwaarschrift van), art. 122.
- Belijdenis** (vragen bij openbare), art. 43.
- Bezuiniging** (kosten generale synode), art. 145.
- Bolwijn, A.**, artt. 39 en 137.
- Brouwer** (schrijven van Ds M.), art. 146.
- Buitenlandsche kerken** (afgevaardigden van), artt. 4, 32, 37, 48, 49, 50, 51, 52, 63, 66, 67, 68, 69 en 172; correspondentie met buitenlandsche kerken, art. 132.
- Catechiseermeesters en oefenaars**: hulp aan wie schade leden door de actie van 1886, art. 128.
- Christelijke Gereformeerden**: rapport over pogingen tot terugbrenging, art. 14.
- Collecte** voor de Theol. School, art. 105; voor de hulpbehoevende kerken, artt. 160 en 167.
- Credentiebrieven**, art. 2.
- Dekker, P. F.**: bezwaarschrift, art. 104.
- Deputaten** in zake mej. J. GERBERTSMA, art. 120; in zake de zending, artt. 144 en 148; in zake G. OHMANN, artt. 154 en 155; in zake de zending onder de Joden, art. 180; in zake het verband met de theol. faculteit der Vrije Universiteit, art. 180; voor de correspondentie met de hooge overheid, art. 180; voor de bijwoning der kroning van H. M. de Koningin, art. 180; voor de correspondentie met de buitenlandsche kerken, art. 180.
- Diaken** aanwijzen tot het aangeven van bedeelde lidmaten, die op de kiezerslijsten mochten staan, art. 178.
- Diakenschap**: verhandeling daarover, art. 10.
- Donkers, Wed. J. A.** (verzoek van), art. 55.
- Doopformule** (afwijking van de), art. 82.
- „Doopleden”** (advies opzicht en tucht over), artt. 16 en 185.
- Doopvraag** (derde), artt. 44 en 171.
- Emeriti enz.** (Rapport kas), artt. 9 en 71; behandeling van de zaak ter synode, artt. 70 en 72; besluit der synode, art. 77.
- Enschedé** (Tuchtzaak te), artt. 154 en 155.
- Finantieele aangelegenheden** dezer synode, artt. 17 en 187.
- Formulieren van eenigheid** (instemming met), art. 5; authentieke tekst in onze thans gangbare taal, art. 42.
- Geheel-onthoudersbond**: art. 170.
- Gerbertsma, mej. Jitske**: bezwaarschrift, artt. 120 en 121.
- Gravamina** tegen art. 36 gel. bel., artt. 41 en 179.
- Grensregeling**: voorstellen dienaangaande, artt. 87, 88, 89 en 90.
- Grenswijziging**: tusschen Nieuw-Vennip en Hillegom, art. 91; tusschen Silvolde-Gendringen en Varsseveld, art. 92.
- Grondbelasting**: vrijdom voor kerken en pastorien, art. 178, 6°.
- Gymnasiale opleiding** verbonden aan de Theol. School, artt. 97, 99, 100 en 101; reglement, bijlage P *.
- Hardenberg** (verhouding van . . . tot Bergentheim), artt. 157 en 158.
- Helmond** (ondersteuning van), artt. 127 en 129.
- Hollandsche-Veld**, art. 45.
- Horstman, R. J.**: art. 153.
- Hovy, W.**: missive over proceskosten, art. 166.
- Huisman, H.**: bezwaarschrift, art. 124.
- Hulpbehoevende kerken** (algemeene kas), art. 127; deel der collecten te storten in de algemeene kas, art. 160; voorgestelde andere regeling verworpen, art. 161.
- Instructiën** voor de synodale kerk en de classen, in zake niet aangesloten kerkformatiën, art. 13; in zake het prediken door studenten, artt. 23 en 134; voor de zending onder de Joden, artt. 75 en 76; voor de verzorging der emeritipredikanten enz., art. 77; voor de curatoren van de theologische school en het gymnasium te Kampen, artt. 105, 110 en 143; voor de hulpbehoevende kerken, artt. 127 en 129; voor de verzorging van catechiseermeesters, die na 1886 schade leden, art. 128; voor de correspondentie met de buitenlandsche kerken, artt. 132 en 133; voor de zending, artt. 137, 140, 141, 148, 149, 150, 152 en 182; voor het archief, art. 162; voor de correspondentie met de hooge overheid, art. 178.

- Joden** (zending onder), verslag van deputaten, artt. 60 en 75; advies over verslag en rapport der deputaten. art. 75; besluit der synode, art. 76.
- Kerkblad** (officieel verslag in het), art. 6; uitgave er van, art. 105; redactie en honorarium, art. 110.
- Kerkenordening** (wijziging der), art. 86.
- Kerkformatiën** (nog niet aangesloten), artt. 12 en 13; taak van de roepende kerk en van de classen vóór elke generale synode in zake zulke kerkformatiën, art. 13; kerkformatiën Ds WISSZ c. s., art. 14.
- Keuchenius-school**: artt. 174 en 175.
- Kootwijk** (ondersteuning van), artt. 127, 129 en 167.
- Kosten generale synode** (in welke verhouding door de provinciën te dragen), art. 163; rekening daarvan te doen, art. 164; kosten dezer synode, art. 187.
- Kroese, J.**: bezwaarschrift, art. 156.
- Kruyten, B. van**: bezwaarschrift, art. 94.
- Liturgische formulieren**: authentieke tekst in onze thans gangbare taal, art. 42.
- Neo-Malthusiaansche bond**, art. 109.
- Oefenaars en catechiseermeesters**, in ongelegenheid door 1886, art. 128.
- Ohman, G.**: bezwaarschrift, artt. 154 en 155.
- Onderteekening** van het Dordsch formulier door de hoogleraren aan de theol. faculteit der Vrije Universiteit, artt. 24 en 25.
- Onttrekkende** (zich-) leden: hoe te handelen met die nog bij de kerk gerekend willen blijven, art. 93; hoe met die niet meer tot de kerk gerekend willen worden, art. 95.
- Openbare belijdenis**: voorstel tot vaststelling van de vragen daarbij te doen, art. 43.
- Opleiding** tot den dienst des Woords: rapport over het verband der kerken en de theol. faculteit der Vrije Universiteit, art. 19.
- Oppenhuizen** (bezwaarschrift uit), art. 120 en 121.
- Orde van zitting** ter synode, art. 189.
- Overheid** (verhouding der kerken tot de ...), art. 178.
- Pers** (verslag aan de), art. 4.
- Ploos van Amstel** (schrijven van Ds. E. Th.), artt. 147 en 176.
- Postacta Dordt** (vraag naar gezag van), art. 83.
- Praeadvies** (commissiën van), art. 8.
- Praeparatoir examen**, door alle candidaten in de classis af te leggen, art. 111.
- Rapport van Ds LION CACHET** over zijne reis naar Indië, art. 59.
- Rapporten**, minstens 6 maanden vóór de synode, toe te zenden, art. 184.
- Reglement** voor het gymnasium te Kampen, art. 101 en bijlage P*; voor de theologische school, art. 101 en bijlage P*; voor het pensioenfonds der hoogleraren en leeraren der inrichtingen te Kampen, art. 105 en bijlage P**.
- Rhoon** (bezwaarschrift uit), art. 104.
- Roepende kerk** voor de volgende synode, art. 188.
- Roepende zonden**: voorstel tot bestrijding, art. 169.
- Scheurer (Dr J. G.)**, artt. 150 en 152.
- Sleeuwijk** (bezwaarschrift lid der kerk van), art. 94.
- Smedes, J.**: bezwaarschrift, art. 131.
- Sneek** (bezwaarschrift uit), art. 124.
- Soemba**: art. 153.
- Soerabaja**: regeling voor de kerk aldaar, art. 137.
- Steinhart, J. J.**: bezwaarschrift, art. 125.
- Studenten** (prediken van), artt. 23 en 134.
- Theologische faculteit** der Vrije Universiteit (verband der kerken met de), artt. 19, 22 en 23; onderteekening Dordsch formulier door hoogleraren theol. faculteit, artt. 24 en 25.
- Theologische School** (inrichting van de), artt. 97, 99, 100 en 101; verslag van curatoren aangaande de theol. school, art. 102; advies en besluit daarover, art. 105; secretariaat hoogleraren-college, art. 143; regeling van pensioen van hoogleraren enz., art. 105; pensioenfonds, art. 143; deputaten voor geval van vacature, art. 177.
- Twistgeschrijf** (dogmatisch), art. 40.
- Tucht** over doopleden, art. 16 en 185; over die zich aan de samenkomsten onttrekken, art. 93; over die zich afscheiden, art. 95.
- Vacature** aan de Theol. School: voorziening daarin, art. 177.
- Vacature** onder deputaten der synode: hoe te vervullen, art. 186.
- Veldwijk** (zitting van geestelijke verzorger van ... in de classis), art. 125.
- Vergaderingen** der synode, toegankelijk voor leden van Geref. kerken, art. 18.
- Vertrekkende leden**: kennisgeving aan kerkeraad van nieuwe woonplaats, art. 54.
- Vloeken enz.** in publieke vervoermiddelen, art. 169.
- Volglijst van de kerken**, achter de Acta op te nemen, art. 181.
- Vroomshoop** (Tuchtzaak te), art. 156.
- Wansverd** (bezwaarschrift), art. 138.
- Winckel, Ds F. W. A.**: missive over proceskosten, art. 165.
- Zending**: rapporten over, artt. 31, 35 en 38; advies over de voqrstellen van zendingsdeputaten tot regeling van den zendingsarbeid, artt. 62, 64, 65 en 78; rapport aangaande beginselen en grondtrekken, artt. 79, 116, 117 en 118; conclusiën, art. 141; rapport en besluit in zake Batavia en Soerabaja en de zendelingen HURRING en BOLWIJN, art. 137; rapport overgangsmatregelen, art. 140; conclusiën, art. 141; instructie quaestor missionis en vice-quaestor, met begrooting, artt. 148 en 149; medische zending, artt. 150 en 152; zendingsdeputaten, art. 144; rapporten over het medegedeelde door zendingsdeputaten aangaande hun arbeid, artt. 153, 174 en 175; aanvullingsbepalingen in zake de zending, art. 182; décharge zendingsdeputaten, art. 190.
- Zendingvereëning** (Nederlandsche Gereformeerde): verhouding tot de kerken, art. 153.
- Zetten** (gymnasium te), artt. 30, 53, 97, 100 en 101.
- Zondagspostzegels**, art. 126.
- Zutphen** (bezwaarschrift uit), art. 131.